

שערים למסכת עירובין

מושגי היסוד ועיקרי ההלכות של המסכת לקראת תחילת לימודה ב'עמוד היומי'

○

תחילת מסכת עירובין

עם ביאור

עיון העמוד

עיקרי הסוגיות וביאוריהן על פי דברי הראשונים
והאחרונים עד למסקנת ההלכה למעשה
בתוספת ביאור 'שפה ברורה' מהדורת 'עוז והדר'

מהדורה מיוחדת ללומדי 'העמוד היומי'

יו"ל ע"י 'דרשו ה' ועוזו'
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

תלמוד בבלי ופירוש 'שפה ברורה' בהוצאת 'עוז והדר'

הפצה בישראל:
'דרשו' 02-5609000
ת.ד. 39061 ירושלים

כתובת להערות:
לת"ד 39061 ירושלים
או לפקס 02-6540269

הפצה וכתובת להערות בחו"ל:
Dirshu – US Office
911 E. County Line Rd
Suite 205
Lakewood, New Jersey 08701
1-888-5DIRSHU
info@dirshunj.org

© כל הזכויות שמורות
תלמוד בבלי וביאור שפה ברורה - ל'עוז והדר'
ביאור 'עיון העמוד' - לארגון 'דרשו ה' ועוזו'
אין להעתיק או לצלם או לאכסן מידע זה בכל אמצעי ללא רשות מפורטת מבעלי הזכויות

עימוד: גיוון
כריכה ושערים: סטודיו s מקובר 02-5710540

מכתב עוז

ממרן רבינו גאון ישראל
רבי דב לנדו שליט"א

לרגל תחילת לימוד מסכת עירובין
במסגרת 'העמוד היומי'

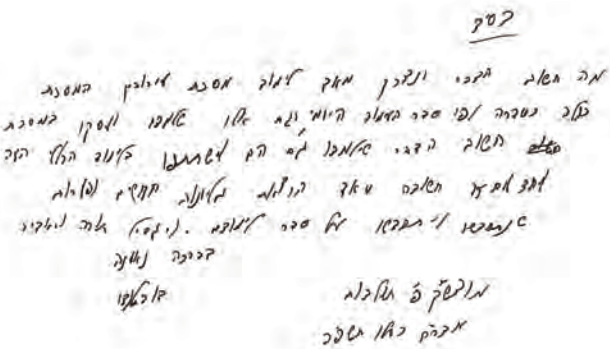
בס"ד

מה חשוב הדבר ונצרך מאד לימוד מסכת עירובין המסכת כולה כסדרה לפי סדר העמוד היומי, וגם אלו שלמדו ועסקו במסכת זו, חשוב הדבר שילמדו גם הם וישתתפו בלימוד הכללי הזה. ויחד עם זה חשובה מאד הוצאת גליונות חדושים והלכות שנתחדשו ויתחדשו על סדר לימודם, ויגדיל תורה ויאדיר.

בברכה נאמנה

מוצש"ק פ' תולדות

אדר"ח כסלו תשפ"ה

ואלו המעלות

שיתעלה בהם הלומד בקונטרס 'עיון העמוד'

קונטרס עיון העמוד - נותן ללומד את האפשרות ללמוד את המסכת ברובד נוסף של הבנה כאשר לצד עמוד הגמרא מופיע באור הפשט מתמצית דברי הראשונים והאחרונים המבארים את פשט דברי הגמרא.

קונטרס עיון העמוד - מביא ללומד את הבנת הפשט מדברי הראשונים והאחרונים, בלשון קולחת בהירה ומתומצתת, כאשר הבאור מתמקד בהבנת וביאור הפשט ללא תוספת קושיות או נידונים שלא שייכים לביאור הפשט עצמו.

קונטרס עיון העמוד - מוגש ללומד במקביל לעמוד הגמרא, וכהמשך לציטוט דברי הגמרא עליהם נסוב הביאור, למען ירוץ הלומד בלימוד הגמרא בשילוב הבנת הפשט.

קונטרס עיון העמוד - מביא בכל נדון בגמרא ובסוגיא שיש בו הכרעה להלכה, את פסיקת ההלכה כפי שנפסק בשו"ע ברמ"א ובמשנה ברורה, כדי לקרב את הלומד להבנת השמעתתא אליבא דהלכתא.

קונטרס עיון העמוד - מובא בסופו באור 'שפה ברורה' מבית 'עוז והדר', שהוא ביאור מילולי של כל דברי הגמרא, דבר דבור על אופנו בשפה ברורה ובהירה להקל לב הלומד.

שאו שערים ראשיכם

נודה ה' בכל לבב ונכבדה שמו לעולם כי גדול חסדו עלינו, וזיכנו יחד עם רבבות אלפי ישראל לסיים מסכת שבת בסדר 'העמוד היומי' בתלמוד בבלי, ולעמוד היום הזה בגילת ורנן בשערי מסכת עירובין, מוכנים ומזומנים לבוא בחדריה, להבין גדרי יסודותיה ולהשכיל בעמקי הלכותיה.

וכשרה היא העת להודות על העבר, אשר זכינו בסיעתא דשמיא מופלאה להתייסדותו של לימוד 'העמוד היומי' בכל תפוצות ישראל, בברכתם ובעידודם של רבותינו מאורינו גדולי התורה והחסידות שליט"א, והיתה ראשיתו מצער, מתוך קושי וצער, בימים קשים של מהומה ומבוכה בתחילת המאורעות בארץ הקודש, אבל דוקא משום כך - ישגא מאד, כאשר אלפי אלפים לבשו עוז ובהתלהבות אש קודש החלו ללמוד את 'העמוד היומי' בתלמוד בבלי, והלכו מחיל אל חיל בכמות ובאיכות, הן בהקמת חבורות של לומדים והן בהקמת מקומות מבחן חדשים, ועינינו רואות ושמחות בשמחת התורה, כאשר החזון הגדול הופך בתוך חודשים אחדים לנחלת הכלל, נחלה ומנוחה כשמש לו זרחה, שמש צדקה ומרפא בכנפיה, לחזק ולרומם את לבבות אחינו בית ישראל באהבתה ובחכמתה של תורה, הוד והדר לפניה, עוז וחדוה במקומה.

וכאשר עומדים עתה כל אנשי החיל אשר נשא לבם אותם להתחיל מסכת עירובין, מן הקשות שבמסכתות, ראינו לנכון להכין לפניהם הדרך, לשאת ראשי שערים ולתקן פתחי מבואות, להיות לעזר לכל הנכנסים לטרקלין, למען יוכלו להעמיק בסוגיותיה ולברר מקחה בבהירות וביסודיות, ולקנות בה קנין של ממש, קנין נצח בזה ובבא.

ואנו תפילה ממעמקי הלב, בעדנו ובעד כל לומדי 'העמוד היומי' - כשם שזכינו לסיים מסכת שבת, כן נזכה להתחיל מסכת עירובין ולסיימה, בעמל וביגיעה להבין ולהשכיל, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתנו באהבה, וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים, יעמוד לנו ולזרענו, שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו עד עולם, אכי"ר.

שערים למסכת עירובין

מסכת עירובין עוסקת בעיקר בדיני טלטול והוצאה בשבת מרשות לרשות. איסור הוצאה הוא אחת מל"ט אבות מלאכות שבתורה[1], וחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. המקור לאיסור הוצאה נלמד[2] מהפסוק "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא"[3] – שמשה רבנו היה במחנה לויה שהוא רשות הרבים וציוה לישראל שלא להביא ממחנה ישראל שהוא רשות היחיד לרשות הרבים. לשיטת תוס'[4] ועוד ראשונים ישנו מקור נוסף לאיסור הוצאה, מהפסוק "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי"[5], שהכוונה לא להוציא ממקומו שהוא רשות היחיד לרשות הרבים, וכיון שהוצאה היא מלאכה גרועה[6], לכך צריך שני פסוקים, גם על איסור הוצאה מרשות הרבים לרשות היחיד וגם על איסור הכנסה מרשות היחיד לרשות הרבים.

דיני הרשויות

ארבע רשויות שבת

ארבע רשויות נאמרו לענין איסור מלאכת הוצאה – רשות היחיד, רשות הרבים, כרמלית, ומקום פטור, וכדלהלן. מן התורה אסור להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, וכן להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, וכמו כן אסור להעביר ארבע אמות ברשות הרבים[7]. וחכמים הוסיפו לאסור להוציא מכרמלית לרשות היחיד או לרשות הרבים[8], וכן להכניס לכרמלית מרשות היחיד או מרשות הרבים,

---

1. כמבואר במשנה שבת עג, א.
2. שבת צו, ב.
3. שמות לו, ו.
4. יז, ב.
5. שם טז, כט.
6. וביארו תוס' (שבת ב, א ד"ה פשט בעה"ב) שהיא מלאכה גרועה כיון שמסברא אין הבדל בין אם מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או שמוציא מרשות היחיד לרשות היחיד.
7. שבת ו, א.
8. ובטעם הדבר פירש רש"י (שבת שם), שכיון שהיא דומה קצת לרשות הרבים בכך שאין לה מחיצות, ומאידך גיסא דומה קצת לרשות היחיד בכך שאינה מיועדת להילוך הרבים, אסרו חכמים להוציא ולהכניס מרשות היחיד ומרשות הרבים אליה וממנה, גזירה שמא יוציא מרשות הרבים לרשות היחיד. אך מן התורה אין חילוק בין כרמלית למקום פטור, וכל כרמלית דינה כמקום פטור.

וכן להעביר בכרמלית ארבע אמות[9]. ואילו מקום פטור, מותר אף מדרבנן להוציא אליו משאר הרשויות, וכן להכניס ממנו אליהן.

■

רשות היחיד

מקום ששטחו לפחות ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, המוקף במחיצות הגבוהות לפחות עשרה טפחים, ואין הבדל אם השטח הוא בקרקע עצמה או עמוד מעל הקרקע בשיעור שטח זה[10]. וכמו כן אין הבדל בין אם המחיצות הן בגובה הרשות, או שהן מתחת לרשות כגון תל הגבוה עשרה טפחים, שנחשב לרשות היחיד מדין 'גוד אסיק'[11].

ונחלקו התנאים[12] מכמה רוחות צריך להקיף במחיצות כדי שהשטח יחשב לרשות היחיד מן התורה, ולהלכה י"א[13] שצריך ארבע מחיצות, אך מועילות גם שלש מחיצות שלמות ולחי ברוח רביעית, וי"א[14] שמן התורה די בשלש מחיצות שלמות או בשתי מחיצות ולחי [ורק מדרבנן הצריכו תיקון ברוח רביעית], ויש שהכריעו בין השיטות[15], שבאופן שברוח רביעית הרשות פרוצה לרשות הרבים, מן התורה צריך מחיצה [או לחי] גם ברוח רביעית, אולם באופן שהיא פרוצה לכרמלית, די בשלש מחיצות להחשיבה לרשות היחיד.

האויר שמעל רשות היחיד ועד לרקיע, דינו כרשות היחיד[16].

■

רשות הרבים

מקום שרבים מהלכים בו[17], כסרטיא[18] [מסילה שהולכים בה מעיר לעיר], ופלטיא [רחבה של עיר ששם מתקבצים לסחורה], ומבואות המפולשין. כדי שיהיה המקום נחשב רשות הרבים צריך שיתקיימו בו כמה תנאים: **א.** שיהיה רוחבו שש עשרה אמה[19]. **ב.** שלא

---

9. שו"ע או"ח שמו, ב.

10. שו"ע שם שמה, ב.

11. פירש רש"י (פט, א ד"ה כולי עלמא) "משוך והעלה", שמחיצות התל נמשכות ועולות למעלה, וכאילו מקיפות גם את כל השטח שמעל התל. ובחי' רבנו חיים הלוי (סוכה ד, יא) כתב, שאין הטעם משום 'גוד אסיק', אלא שמחיצות התל מבדילות את ראש התל מהרשות שבצדדיו.

12. להלן יא, ב נחלקו אם צריך שלש או ארבע, ובנוסף מצינו את דעת ר' יהודה (להלן כב, א) שיתכן שכבר בשתי מחיצות נחשב לרשות היחיד, וראה בדברינו שם.

13. כך היא דעת הרמב"ם (שבת יז, ט) ורבנו חננאל (יב, ב).

14. כך היא דעת רוב הפוסקים, רש"י (שם ד"ה לחי) [והרש"ש העיר שלכאורה סותר דבריו בשבת (ו, ב ד"ה קמ"ל)], תוס' (יב, ב ד"ה איתיביה), ראב"ד (בהשגות על הרמב"ם שם), ועוד.

15. ביאה"ל שסג, א ד"ה אסרו.

16. שבת ז, א.

17. אולם אם השטח הוא פרטי ואינו שייך לרבים, ורק נתן רשות לרבים לעבור שם, דעת הרמב"ן (נט, א) שאין דינו כרשות הרבים. וראה בביאורנו להלן כב, ב ד"ה מעלות ומורדות.

18. שבת ו, א ופי' רש"י שם.

19. רש"י (ו, א ד"ה ר"ה, ע"פ שבת צט, א), שתנאי רשות הרבים למדים מדגלי מדבר [-הילוכו של מחנה הלויים (ראה לעיל בתחילת ההקדמה) בין הדגלים במדבר], ומקום הילוך העגלות היה ברוחב ט"ז אמה. ודעת הרשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות תחילת שער ג) והטור (סי' שמה) והחיי אדם (שבת כלל מט ס"א), שגם אורך רשות הרבים צריך להיות לפחות ט"ז אמה.

יהיה מקורה[20]. **ג.** שלא יהיה מוקף במחיצות. ואף אם הוא מוקף מחיצות, אם יש שם דרך המפולשת משער לשער כשהשערים מכוונים זה כנגד זה[21] יש לדרך זו דין רשות הרבים[22], ואף כל הרחוב והשוק המתרחבים מכנגד הפילוש דינם כרשות הרבים[23]. **ד.** שיהיו בה שישים ריבוא בני אדם[24], בדומה למחנה ישראל במדבר שהיו בו שישים ריבוא[25]. ורבים מהראשונים סוברים שגם אם אין בה שישים ריבוא נחשבת רשות הרבים[26], ולהלכה אף שאין למחות ביד המקילים שאם אין בה שישים ריבוא אינה נחשבת רשות הרבים, שיש להם על מי לסמוך, מכל מקום בעל נפש יחמיר לעצמו[27].

תיקון רשות הרבים במחיצות כדי שתיחשב רשות היחיד, הוא רק ע"י דלתות[28] הננעלות בלילה[29].

אויר רשות הרבים הוא רק עד גובה עשרה טפחים, ומשם ואילך עד לרקיע דינו כמקום פטור[30].

■

כרמלית

מקום ששטחו לפחות ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, אך אינו רשות היחיד כיון שאין לו מחיצות, וגם אינו רשות הרבים כיון שאינו מקום הילוך לרבים ואינו דומה לדגלי מדבר[31] [ראה לעיל בתחילת ההקדמה][32], גזרו בו רבנן איסור הוצאה שמא יבואו לטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים.

המקומות הנכללים בדין זה הם ים ובקעה [-מישור רחב של שדות זרועות וכדומה][33],

---

20. שבת צח, א, כיון שדגלי מדבר לא היו מקורים.

21. בדומה לדגלי מדבר, ע"פ רש"י (שם), ולפי הגירסא ברש"י 'או', משמע שאם אין שם חומה, נחשב רשות הרבים גם אם אינו מפולש. וכ"כ עוד ראשונים.

22. ודרך ששני ראשיה רחבים ט"ז אמה, המפולשת לאורך רשות הרבים משער לשער, אך היא מתקצרת באמצעה, הביא השו"ע (או"ח שמה, ח) שי"א שג"כ דינה כרשות הרבים, ובתנאי שרוחבה יהיה לפחות י"ג אמה ושליש, והשעה"צ (שם, כט) הביא שי"א שדי אם רוחבה הוא עשר אמות.

23. ביאה"ל שמה, ז ד"ה אם הם.

24. ולשון השו"ע (או"ח שמה, ז) שצריך שיעברו בה שישים ריבוא **בכל יום**, אך כתב המשנ"ב (ס"ק כד) שחיפש בכל הראשונים ולא נזכר בדבריהם תנאי זה, רק שיהיו מצויים שם שישים ריבוא. וראה מה שכתבנו במשנ"ב מהדו' דרשו שם, ובביאה"ל שם מה שפירש בדברי הריטב"א.

25. רש"י ו, א ד"ה ר"ה; ו, ב ד"ה ירושלים; נט, א ד"ה עיר, תוס' ו, א ד"ה כיצד.

26. רמב"ן וריטב"א נט, א. ב"י או"ח שמה ד"ה ורשות, בדעת הרמב"ם (שבת יד, א), והביאה"ל (שמה, ז ד"ה שאין) הביא את שיטות הראשונים בהרחבה.

27. משנ"ב שמה, כג, ביאה"ל שסד, ב ד"ה ואחר.

28. ודעת החזו"א (או"ח עח) שאין דלתות מתירות אלא א"כ יש בהם גם צורת הפתח.

29. גמ' ו, א-ב, וכדעה ראשונה בשו"ע (או"ח שסד, ב, ומשנ"ב שם, ח). וראה ביאה"ל שם (ד"ה ואחר) שיישב את מנהג העולם שמסתפקים בצורת הפתח ברשות הרבים.

30. גמ' שבת ז, א.

31. וכתב הרמ"א (או"ח שמה, א) שלכך נקרא שמו כרמלית, רך מל, לא לח ולא יבש אלא בינוני. רש"י (שבת ג, ב) פירש שהוא לשון יערו וכרמלו, מקום שאינו הילוך לרבים, וגם לא עשוי לתשמיש היחיד.

32. רש"י שם ו, א.

33. גמ' שם ו, א, שו"ע או"ח שמה, יד.

כיון שאינם עשויים להילוך תדיר, וכן צידי רשות הרבים, וקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים[34]. בדין כרמלית נכללים גם מקומות שמהתורה הם רשות היחיד אך רבנן גזרו שיהא דינם ככרמלית, כגון שטח שגודלו יותר מבית סאתיים שמוקף במחיצות אך לא לשם דירה, כמו גינה וכיו"ב[35].

■

מקום פטור

מקום שאין בו רוחב ארבעה טפחים ואפילו ארוך אלף אמה, וגבוה יותר משלשה טפחים ואפילו עד לרקיע, וכן חריץ שאין בו ארבעה על ארבעה ועמוק יותר משלשה[36], שכיון ששטחו קטן לא גזרו רבנן בו איסור הוצאה. וכמו כן אויר שמעל עשרה טפחים ברשות הרבים או בכרמלית, דינו כמקום פטור.

■ ■ ■

34. שם ז, א, שו"ע שם.

35. שו"ע או"ח שמו, ג.

36. שו"ע או"ח שמה, יט.

תיקוני חצרות ומבואות

על אף שמהתורה איסור טלטול הוא מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך, פעמים גזרו חכמים שלא לטלטל אף ברשות היחיד עצמה בלא תיקון נוסף, ואלו המקרים:

■

מבוי סתום

מבוי סתום הוא רחוב קטן שאורכו לפחות ארבע אמות[37], ואורכו יתר על רוחבו[38], ומוקף שלש מחיצות, ופתוחות אליו לפחות שתי חצרות שלכל אחת מהן פתוחים לפחות שני בתים[39], והרוח הרביעית פתוחה לרשות הרבים [כך שהיא משמשת כמעבר לרשות הרבים]. ואסרו חכמים לטלטל בו שמא יבוא לטלטל אף ברשות הרבים[40], או שמא יבוא לטלטל מרשות הרבים אליו[41], אלא אם כן יוסיף ברוח הרביעית תיקון של לחי או קורה.

לחי – קנה שגובהו לפחות עשרה טפחים[42], ורוחבו ועוביו אפילו משהו[43], שסמכו עליו מערב שבת לשם לחי[44], ויש להעמידו סמוך לפתח[45] [ראה ציור 1].

ציור 1

ונחלקו בגמ'[46] האם לחי משום מחיצה, שהוא כביכול תחילת הגידור של רוח רביעית, או שהוא רק היכר לבני המבוי שעד כאן היא

---

37. מחלוקת רב יוסף ואביי בגמ' ה, א, ולהלכה אורכו ארבע אמות (שו"ע שסג, כו), ובפחות משיעור זה דינה כחצר (משנ"ב שם, צב).

38. גמ' יב, ב. שכך היא צורת המבוי הרגילה (לבוש או"ח שסג, כו). אולם מבוי שאין אורכו יותר על רוחבו החמירו חז"ל שיש לתקנו כתיקוני החצר (רש"י ה, ב, רשב"א עבודת הקודש א, ד).

39. רש"י עד, א, תוס' יב, ב ד"ה ובתים.

40. רש"י ב, א.

41. רבינו יהונתן א, א מדפי הרי"ף.

42. ואף למבוי הגבוה יותר מעשרים אמה כתב השו"ע (או"ח שסג, כו) שמועיל לחי, ובביאה"ל (שם ד"ה בלחי) הביא שהבית מאיר פקפק בזה.

43. מתני' יד, ב. אולם לחי שרוחבו הוא ארבע אמות, והעמידו לרוחב המבוי, כתב השו"ע (או"ח שסג, יג) שהוא פסול, שיוצא מתורת לחי ונחשב ככותל מבוי.

44. גמ' טו, א, שו"ע או"ח שסג, יא. ואין צריך לסמוך בפירוש וגם בסתמא נחשב כאילו סמכו עליו, אלא א"כ היה לחי אחר ולא סמכו עליו, שכדי להכשירו צריך לסמוך בפירוש.

45. וכשהפירצה היא יותר מעשר אמות, מבואר במתני' ב, א, שאי אפשר להתירה אלא רק ע"י צורת הפתח, וכן כתב השו"ע (או"ח שסג, כו).

46. יב, ב, ו-טו, א, ועוד.

רשות המבוי ומכאן ואילך הוא רשות הרבים[47]. להלכה לחי הוא משום מחיצה[48].

קורה – מניח על כותלי המבוי קורה שרוחבה טפח ועוביה אפילו כל שהוא [ראה ציור 2][49], ובלבד שתהא חזקה כדי לקבל אריח[50]. וצריך להניחה מתחילה לשם היתר המבוי, אבל אם לא נעשית לשם כך, אפילו אם מתכוון מערב שבת שתתיר את המבוי, אינה מועילה[51].

ציור 2

הקורה יכולה להיות גם עגולה, אך בתנאי שיהיה בהיקפה שלשה טפחים, משום שאז יש ברוחבה טפח[52] [ראה ציור 3].

ציור 3

ובאופן שאורך הקורה אינו מגיע עד כותל המבוי, ולכן הניח מקל שעליו מונחת הקורה [ראה ציור 4], המבוי אסור בטלטול, אלא א"כ יש פחות משלשה טפחים עד כותל המבוי,

ציור 4

47. אמנם כתבו התוס' (ה, ב ד"ה ארבע, וכן משמע מדברי רש"י ד, ב ד"ה מאן דאמר טפח), שגם למ"ד לחי משום מחיצה צריך שיהיה בו קצת היכר.

48. רמב"ם (שבת יז, ט), משנ"ב (שמה, נה).

49. שו"ע (או"ח שסג, יז).

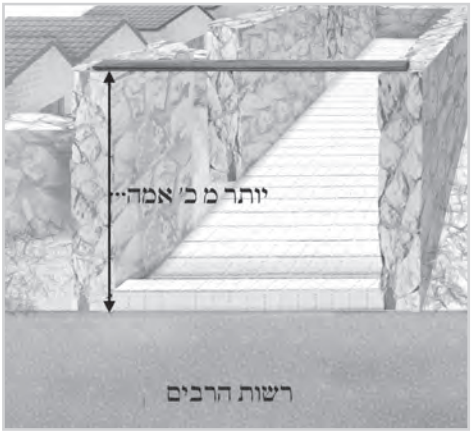
50. שרוחבו טפח ומחצה על שלשה טפחים ומונח עליה לאורכו. והטעם, כדי שיהא ניכר לכל שלקביעות בנין הונחה שם. אכן, קורה הרחבה ארבעה טפחים, מבואר בגמ' (יד, א) שאינה צריכה להיות חזקה כדי לקבל אריח.

51. שו"ע (או"ח שסג, טו), כיון שלהלכה קורה היא משום היכר, וכשלא הונחה לשם כך לא הוי היכר (משנ"ב שם, נד). ואם רוחב הקורה הוא ארבעה טפחים שההיתר הוא מדין פי תקרה יורד וסותם, יתכן שגם אם לא נעשית לשם היתר המבוי היא כשרה (ביאה"ל שם ד"ה פסולה).

52. שו"ע (או"ח שסג, יט).

שאז מדין לבוד נחשב כאילו הקורה מונחת על כותלי המבוי[53] .

אין הקורה מתירה מבוי שגובהו יותר מעשרים אמה, משום שקורה היתרה הוא משום היכר, ומאחר ואין האנשים מסתכלים לגובה שמעל עשרים אמה, נמצא שאין היכר ע"י הקורה[54], ולכן יש למעט את גובה המבוי שיהיה פחות מעשרים אמה [ראה ציור 5], או שיכשיר את המבוי ע"י צורת הפתח [ראה ציור 6], שמועילה להתיר גם מבוי שגובהו למעלה מעשרים אמה.

ציור 5

גם בקורה נחלקו בגמ'[55] האם היתרה הוא משום מחיצה וכדין פי תקרה יורד וסותם[56], או משום היכר[57], ולהלכה קורה משום היכר[58].

■

מבוי מפולש

מבוי מפולש הוא מבוי הדומה למבוי סתום בכל פרטיו כפי שהתבארו לעיל, אלא שהוא פתוח גם מעברו השני לרשות הרבים או לכרמלית [כך שניתן להיכנס אליו מראשו האחד ולצאת מהרוח שכנגדו], ולכן תיקונו הוא ע"י צורת הפתח בראשו האחד[59] ולחי או קורה בצדו השני[60].

בהתאם לכך, **מבוי עקום** העשוי כעין ר"ש ופתוח משני ראשיו לרשות הרבים,

ציור 6

---

53. שו"ע (או"ח שסג, כא).

54. שו"ע (או"ח שסג, כו) ומשנ"ב (שם, צה).

55. ה, א; ח, ב; ו-יב, ב.

56. תוס' פו, א ד"ה קורה. והריטב"א (יד, א) כתב, שמועיל מדין גוד אחית. וראה בהמשך ההקדמה בביאור פי תקרה.

57. אמנם כתבו התוס' (סוכה כב, ב ד"ה אבל), שגם למ"ד קורה משום מחיצה, צריך שיהיה בה קצת היכר.

58. רמב"ם (שבת יז, ט). משנ"ב (שסב, מט, נד).

59. ולא מועיל ליתן לחי בשני ראשיו, גם למ"ד לחי משום מחיצה, וביארו הרשב"א והריטב"א (צד, א), שתקנת חז"ל שלחי לא מתקן חיסרון של פילוש, ולכן צריך שלש מחיצות ולחי ברוח רביעית.

60. גמ' עו, א, שו"ע או"ח שסד, א. וכתב החזו"א (או"ח סה, ד) שאף אין מועיל תיקון ע"י עומד מרובה משום שיש כאן פילוש, אלא א"כ עשה צורת הפתח בצידו האחד שאז ניתן להתיר את הרוח השני ע"י עומד מרובה (גמ' ה, ב).

תיקונו הוא ע"י צורת הפתח בעקמימותו, ובשני ראשיו צד אחד לחי וצד שני קורה[61] [ראה ציור 7].

■

ציור 7

חצר

חצר היא רשות שאורכה כרוחבה, או שרוחבה יותר על אורכה, שמחמת צורתה מיועדת לתשמישי הֶצנע של דיורים ואכילה[62], ונפרצה ברוח הרביעית למקום האסור לה בפירצה של פחות מעשר אמות, תקנו חכמים שכדי להתירה צריך תיקון של מחיצות מעולות יותר, והוא ע"י פסים[63], דהיינו שיניח בפתח החצר פס [-גדר] שגובהו עשרה טפחים ורוחבה ארבעה טפחים [ראה ציור 8], או שיניח שני פסים שרוחבם כל שהוא [-לחיים] משני צידי הפירצה[64]. ואין צריך לסמוך עליהם מערב שבת[65].

■

ציור 8

מבואות ורחובות בזמן הזה

בזמננו שלא מצוי רשויות שהושלמו בהם תנאי המבוי מאחר ואין בתים וחצרות פתוחים לתוכן[66], לא מועיל תיקון של לחי וקורה,

---

61. שו"ע או"ח שסד, ג.

62. שו"ת הרשב"א ה, רג, משנ"ב שסג, יג.

63. ותיקון זה נקרא בלשון חז"ל 'פס', י"א משום שרוחבו ארבעה טפחים, וי"א בגלל ש'פס' הוא דבר קבוע שמעמידים עליו דלת, שבדרך כלל רגילים לעשותו בפתח החצר (תוס' ד"ה בפסי ותוס' רא"ש. ביאה"ל שסג, ב).

64. וכשהפירצה היא יותר מעשר אמות, מבואר במתנ' (טו, ב) וכן כתב השו"ע (או"ח שסג, ב) שאי אפשר להתירה בפסים, אלא רק ע"י צורת הפתח.

65. בית מאיר (סי"א), חזו"א (או"ח סה, מח, ו-ע, א), והרעק"א (על הגליון בשו"ע) הסתפק בדבר. וראה ביאה"ל (שסג, יא ד"ה אבל).

66. ודעת החזו"א (או"ח סה, נב, ו-צ, כג) שבזמננו גם אם הבתים יהיו פתוחים לחצר, אך כיון שלא עושים בחצר תשמישי הצנע של בית כבישול וכיבוס, לכן אין לרשות הזו דין חצר, וממילא אין המבוי ניתר בלחי וקורה.

ומאחר שפעמים המבוי מפולש או שהוא רחב יותר מעשר אמות, אין סומכים על תיקוני חצר [שאינם מועילים בחצר המפולשת או כשהפרצה רחבה מעשר אמות], ונהגו לגדור תמיד בצורת הפתח[67].

אכן, ברחובות המתעקמים, נהגו להקל ולא לעשות תיקון של צורת הפתח בעקמימותם [ראה לעיל בדין מבוי עקום], מאחר ומעיקר הדין הרחובות שלנו דינם כחצר [שהרי אין בתים וחצרות פתוחים לתוכם], ובחצר אין דין תיקון בעקמימותה[68].

■

קרפף שלא הוקף לדירה

מן התורה, כל מקום המוקף מחיצות נחשב רשות היחיד, אף כשלא הוקף לדירה, ואף אם שטחו גדול ביותר[69], אך מדרבנן, מקום שהוקף במחיצות שלא לשם דירה [כגון 'קרפף' שהוא מקום מוקף מחיצות מחוץ לעיר ועשוי לאחסון עצים[70]], גזרו שלא לטלטל בתוכו יותר מארבע אמות כבכרמלית[71], שכיון שאין בו דיורים, שמא יטעו להחליף בינו ובין רשות הרבים[72]. ונחלקו בגמ'[73] כמה יהיה שטח 'קרפף שלא הוקף לדירה' כדי שיחשב כרמלית מדרבנן, ולהלכה רק אם גודלו יותר מבית סאתיים [מאה אמה על חמישים אמה[74]] אסור לטלטל בתוכו[75], אך בפחות מבית סאתיים גם כשהוקף לא לשם דירה מותר לטלטל בתוכו כדין רשות היחיד[76] [אמנם אם הוקף לדירה, כגון שכבר היו בו דיורים ואחר כך הקיפו[77], או שהוקף כדי לדור בתוכו[78], גם אם גודלו יותר מבית סאתיים, מותר לטלטל בכולו].

■ ■ ■

---

67. משנ"ב שסג, קיא. אכן כשהמבוי פתוח בשני ראשיו ותקנו צד אחד בצורת הפתח, הביא המשנ"ב שי"א שממ"נ די בתיקון שני פסים משהו בצידו האחר, אך י"א שהמנהג לתקן אף את שני הראשים רק בצורת הפתח, ולכתחילה וודאי צריך ליזהר בזה, ובמקום הדחק יש לסמוך להקל בתנאי שאינו רחב יותר מעשר אמות.

68. משנ"ב (שם).

69. גמ' סז, ב.

70. רש"י יח, א ד"ה לגינה. וראה מש"כ לעיל בגדר כרמלית.

71. מתני' כג, א, ו-יח, א.

72. רש"י סז, ב ד"ה ולעולם.

73. מתני' יח, א.

74. שהם חמשת אלפים אמות מרובעות.

75. ויש עצה להתיר שטח זה ע"י שיחלקו בצורת הפתח מצידו האחד עד לצידו השני, כך שבכל צד ישאר שטח שהוא פחות מבית סאתיים [ע"פ השו"ע או"ח שנח, יב, שהתיר בקירה ממנו בית סאה]. ובאופן זה צריך לבנות גם גדר ארבעה טפחים, כדי שצורת הפתח לא תהיה באויר אלא כהמשך למחיצה, כמבואר במשנ"ב (שסג, כג).

76. ובאופן שהשטח הוא בית סאתיים אך אורכו יותר מפי שנים על רוחבו אמה אחת, לדעת ר' יוסי (במשנה כג, א, וכן נפסק בשו"ע או"ח שנח, א) דינו כשטח היותר מבית סאתיים שאסור בטלטול. אכן כשכל השטח הוא פחות מבית סאתיים, לדעת המשנ"ב שם, יב, אף שאורכו הרבה יותר מרוחבו השטח מותר בטלטול, מאידך, דעת החזו"א (או"ח פט, יא-יב) שבאורכו יותר מפי שנים על רוחבו אמה אחת אסור בטלטול גם בשטח פחות מבית סאתיים. ובספר חדושים ובאורים (ד, ג) הסתפק האם יש שיעור לדבר.

77. גמ' כד, א.

78. המשנ"ב (שנח, יט) כתב שאפשר שיש להקל. ודעת החזו"א (או"ח פט, ו) שדעת האדם להקיף לשם דירה מועלת דוקא בחצר שעיקרה נועדה לשמש את הבית, ואינה מועלת בקרפף כגון באוצר.

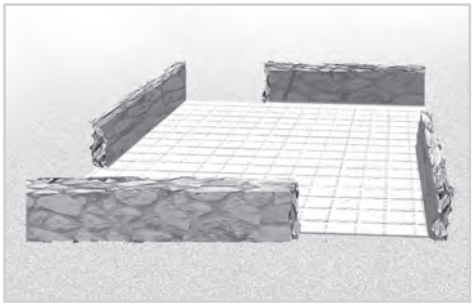
דיני המחיצות

עומד מרובה

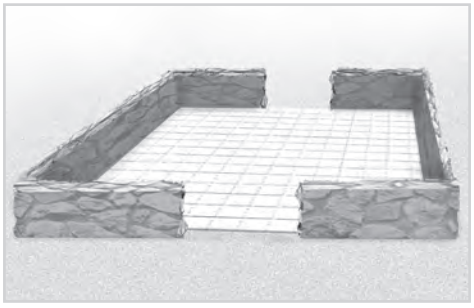
המחיצות הגודרות רשות אינן צריכות להיות מחיצות שלמות, אלא גם אם יש בהן פירצות הרי הן כשרות, רק שצריך שכל פירצה לא תהא יותר מעשר אמות[79], וכן שהחלק ה'עומד' [-הסתום] במחיצה יהיה מרובה על החלק הפרוץ[80] [ראה ציור 9], או שהעומד והפרוץ יהיו שווים[81], שע"י העומד נחשב כל המקום כסתום, והפירצות הקיימות שֵׁם פתח עליהן[82].

ובחצר מועיל עומד מרובה גם אם היא מפולשת[83], אולם במבוי מפולש אין מועיל עומד מרובה[84] [ראה ציור 10].

באופן שהפירצה היא בקרן זוית, גם אם גודל הפירצה פחות מעשר אמות אין אומרים בזה עומד מרובה[85]

ציור 9

ציור 10

---

79. מתני' טו, ב. ונחלקו האחרונים האם פירצת עשר אוסרת את המקום המוקף [כדין, או כשיש שם עומד מרובה] מדרבנן או מדאורייתא - דעת הבית אפרים (או"ח כו-כז) שפירצת עשר אסורה רק מדרבנן, וכן הכרעת הביאה"ל (שסב, י ד"ה כשכל), וכן נקט החזו"א (או"ח קז, ה-ח). מאידך, דעת המשכנות יעקב (או"ח קכא-קכב) שפירצת עשר אסורה מדאורייתא. ובמקום שיש פירצת עשר, תיקונה הוא רק ע"י צורת הפתח, או אם יש שם פי תקרה יורד וסותם.

80. וכשהפרוץ מרובה על העומד, דעת תוס' (יז, ב ד"ה עושין) שהרשות פרוצה מדאורייתא, דהכי אגמריה רחמנא למשה גדור רובא, מאידך, דעת הריטב"א (שם) והר"ן (טו, ב) שאסור רק מדרבנן, אלא שכל הגזירות של רבנן כבר נתגלו למשה בסיני.

81. כמבואר בגמ' טז, א ובשו"ע או"ח שסב, ט, שפרוץ כעומד מותר.

82. חי' רבנו חיים הלוי שבת פט"ז הט"ז, וראה חזו"א או"ח קיב, ה ד"ה ומיהו. וכשהפירצה יותר מעשר אמות, אינה מקבלת שם פתח.

83. ר"ן יא, א, שו"ע או"ח שסה, ג, חזו"א או"ח סה, לא. ודעת האבן העוזר (שסה, ב) שגם בחצר יש חיסרון של פילוש.

84. חזו"א או"ח סה, ד.

85. טעם הדבר, ביאר החזו"א (או"ח עב, א) שכוחו של עומד מרובה הוא שדנים את העומד כאילו הוא מגיע עד העומד שכנגדו, אבל כשהפירצה היא בקרן זוית שאין כנגד העומד כלום, העומד אינו יכול להמשיך, וממילא הפירצה לא נחשבת גדורה על ידה.

[ראה ציור 11]. ולכן, לדעת החזו"א[86] בכל פירצה ברשות עגולה אין אומרים בה עומד מרובה, כיון שאי אפשר למשוך את העומד אלא בקו ישר, וברשות עגולה, אם ימשוך בקו ישר לא ימצא עומד כנגדה, ולכן היא נדונית כפירצה בקרן זוית [ראה ציור 12].

בדין עומד מרובה יש לחשב כל רוח בפני עצמה[87], ויש שכתב שיש לחשב את כל השטח המוקף כאחד[88]. ובאופן שהפירצה גדולה מכל אחד מן העומדים שלצידה, אך שניהם יחד גדולים מן הפירצה[89], נחלקו הפוסקים[90] האם נחשב עומד מרובה.

דין עומד מרובה נאמר הן לגבי אורך המחיצה והן לגבי גובה המחיצה[91].

פרטי דיני עומד מרובה מרובים הם, ראה משנ"ב מהדורת דרשו סי' שסב סעיפים ח-ט.

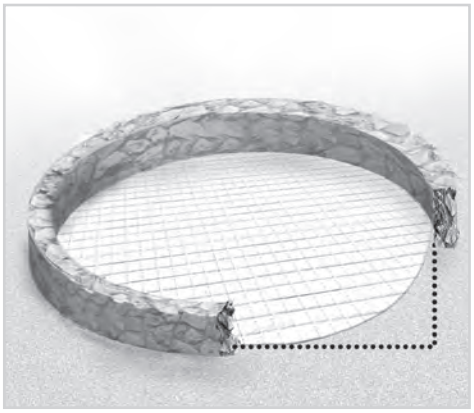
■

פי תקרה יורד וסותם

שטח המקורה בתקרה ישרה, שפת התקרה נחשבת כמחיצה למקום שתחתיה[92]

ציור 11

ציור 12

---

86. או"ח ליקוטים קיא, ד ד"ה ואם.

87. משנ"ב שסב, מה, חזו"א או"ח ע, ז, ו-עה, ג-ה. אמנם באופן שלכל פירצה יש עומד שרבה עליו, אך בצירוף כל הרוח נמצא שרוב הרוח פרוצה, לדעת המשנ"ב (שם) מקום הפירצה נחשב לסתום והמחיצה כשרה. והחזו"א (שם סח, ג) תמה עליו ואסר.

88. ערוך השלחן או"ח שסב, כג ו-כט.

89. כגון רוח שאורכה עשר אמות, ויש שם שלש אמות מחיצה, פירצה ארבע אמות, ומחיצה שלש אמות, כך שגודל הפירצה יותר מהמחיצה שבצד אחד, אך בצירוף שני המחיצות הם יותר מהפרוץ.

90. המשנ"ב (שסב, מה) הביא שיש מתירים, אך אם העומד הוא רק ע"י דין לבוד, הכריע השעה"צ (שם, ל) שאין להקל בזה. ודעת החזו"א (או"ח סח, ב) שלא מועיל עומד מרובה משני צדדים.

91. שו"ע (או"ח שסב, ט). אכן אם בתחתית המחיצה יש חלל שלשה טפחים, כתב המשנ"ב (שם, נ) שכיון שהגדיים בוקעים בתחתית המחיצה היא פסולה, ולא יעזור דין עומד מרובה.

92. ולכן תקרה שהיא מחוץ לרשות, ורק שפתה עומדת בגבול הרשות, כתב החזו"א (או"ח קז, טז) שאין אומרים בה פי תקרה יורד וסותם, כיון שגדירתה היא מחוץ לרשות.

משום ש'פי תקרה יורד וסותם'[93], וגודרת גם פירצה הגדולה יותר מעשר אמות[94], אבל אם התקרה משופעת, אין אומרים בשפתה פי תקרה יורד וסותם[95] [ראה ציור 13].

וכן באופן שהבית נפרץ בקרן זוית, וגם התקרה נשברה עמו, אין אומרים בזה פי תקרה יורד וסותם[96] [ראה ציור 14].

לדעת הרמ"א[97] צריך שיהיה רוחב הקירוי לפחות ארבעה טפחים, ושהתקרה תהיה חזקה כדי לקבל מעזיבה[98].

עוד כתב הרמ"א[99], שפי תקרה מועיל גם לשתי רוחות באופן שהמחיצות הקיימות עשויות כמין גא"ם[100], אך בשתי מחיצות המפולשות לא מועיל דין פי תקרה[101], שאין פי תקרה מתיר חיסרון של פילוש[102].

■

צורת הפתח

צורה כעין פתח הנותנת לפירצה שֵׁם פתח[103], והיינו ע"י העמדת קנה מכאן וקנה

ציור 13

ציור 14

---

93. לדעת רש"י (שבת ט, א) היתר פי תקרה הוא מדין גוד אחית, שרואים את שפת התקרה כאילו היא נמשכת ללמטה. ולדעת תוס' (צד, א ד"ה בשתי), ההיתר הוא שדנים את השטח שתחת שפת התקרה כפתח ולא כפירצה.

94. שו"ע או"ח שסא, ב. אך אין פי תקרה גודר פירצה שבקרן זוית.

95. שו"ע שם.

96. וביאר השעה"צ (או"ח שסא, יז), שע"י דין פי תקרה נעשה החלל שתחתיו כפתח, ומאחר ואין רגילות לעשות פתח בקרן זוית, לכן באופן זה החלל לא מקבל שם פתח.

97. שו"ע שם.

98. משנ"ב שסה, כז.

99. משנ"ב שם.

100. והביאה"ל (שסא, ב ד"ה ואמרינן) הסתפק, ששמא אין דעת הרמ"א כן להלכה.

101. אך אם גדר צד אחד בצורת הפתח, כתב הביאה"ל (שמו, ג ד"ה הבולטין) שוודאי שמועיל פי תקרה להכשיר את הרוח שכנגדו.

102. ודעת החזו"א (או"ח עט, א, ו-קז, יב) שבחצר שאין חיסרון של פילוש, מועיל להתיר חצר המפולשת ע"י עומד מרובה מצד אחד ופי תקרה ברוח שכנגדו.

103. תוס' כב, א ד"ה והא.

מכאן, גובהם לפחות עשרה טפחים[104] ורוחבם[105] ועוביים אפילו משהו[106], וקנה על גביהם[107]. אבל אם הקנה קשור מן הצד, דהיינו שקשור באמצע הקנה[108], פסול [ראה ציור 15-16].

ציור 15

ציור 16

יש להקפיד שהקנים שבצדדים לא ינידם הרוח[109], משום שמחיצה שהרוח מנידה אותה[110] אין שמה מחיצה[111], אבל הקנה העליון, גם אם הרוח מנידתו אין בכך כלום, ורק צריך להיזהר שלא ינטל ע"י הרוח[112].

גם אם הקנה העליון מונח בשיפוע, צורת הפתח כשרה[113]. אכן, כשהשיפוע הוא גדול, הסתפק הרעק"א האם היא כשרה[114], ולכן כשעושה צורת הפתח במעלה ההר, יגביה את הקנה התחתון עד שיהיה המשקוף ישר [ראה ציור 17]. אכן יש שכתבו, שכיון

ציור 17

104. שו"ע או"ח שסב, יא.

105. שעה"צ שסג, כ.

106. משנ"ב שסג, כו, שלכן מועיל לעשות את הלחי אפילו מסיד מחוי בכותל, אך כתב שמכל מקום צריך שיהיה בו ממשות קצת כחוט. עוד מבואר בגמ' (יא, ב) ובשו"ע (או"ח שסב, יא), שצריך שיהיו חזקים כדי לקבל דלת, ובסיד מחוי ביאר השעה"צ (שסג, כב) שראוי לקבל דלת ע"י הכותל.

107. רש"י במתני' ב, א.

108. רש"י יא, א. ודעת הט"ז (או"ח שסב, ד) בדעת רש"י, שאם הקנה העליון נמצא בשוה לקנים העומדים ואין רואים את ראשי הקנים מעל הקנה העליון, אף שקשר מן הצד הצורת הפתח כשרה. ולהלכה כתב המשנ"ב (שם, סד), שצריך שהקנה העליון יהיה ממש מעל הקנים.

109. משנ"ב (שסב, סו) בשם מחצית השקל.

110. וכשרק החלק העליון של הקנים נד ברוח, ואילו העשרה טפחים התחתונים אינם נדים ברח, כתב השעה"צ (שסג, יא) שכשר.

111. שו"ע (או"ח שסב, א). ודעת הביאה"ל (שם ד"ה שאינה) שאפילו אם המחיצה עומדת במקום שאין שם רוח, המחיצה פסולה, מאידך, דעת החזו"א (או"ח נב, יד) שאם המחיצה עומדת במקום שרוח לא יכולה להגיע לשם, אף אם היא מחיצה חלשה הרי היא כשרה. אלא שסיים שיתכן שאין דרך אנשים לעשות מחיצה בצורה רפויה כל כך.

112. משנ"ב (שסב, סו). אך הביא בשעה"צ (שם, נו) את המשכנות יעקב (סי' קיא) שהחמיר שגם הקנה העליון לא ינוד ברוח, וטעמו א. שאם החוט יתעגל כלפי מטה נחשב למשקוף עגול ופסול. ב. כיון שהחלק שנכפף לא נמצא מעל הקנים אלא ביניהם, נחשב כצורת הפתח מן הצד. ג. החוט עלול לצאת מחוץ הקנים שבצדדים, וג"כ יפסל מדין צורת הפתח מן הצד.

113. משנ"ב שסב, ס.

114. הובא בשעה"צ שסב, מו.

שהשיפוע הוא בקרקע ולא בקנה המשקוף, אינה נחשבת כצורת הפתח באלכסון, והיא כשרה [ראה ציור 18].

ציור 18

אין הקנה העליון צריך ליגע בקנים שתחתיו, רק שיהיה מכוון כנגדם[115], ולכן באופן שהקנה העליון קשור מן הצד [שהוא פסול, כאמור לעיל], יכול להעמיד תחתיו קנה שגובהו עשרה טפחים, ודי בכך כדי להכשירו. ובזמננו נהגו רבים ממתקני העירובין לעשות לחיים רחבים יותר מן החוט העליון[116] [ראה ציור 19], ועיקר טעמם כדי שאף אם הרוח תניד את הקנה העליון, עדיין יהיה כולו כנגד הקנים העומדים[117].

ציור 19

דיני צורת הפתח מרובים, וראה משנ"ב מהדורת דרשו סי' שסב סעיפים י-יא.

אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה

כל עומד [-גדר] שמשני צידיו ישנן פירצות הגדולות יותר מן העומד[118], הרי הן מבטלות אותו[119] משום דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה[120]. וכגון מחיצה שאורכה תשע אמות, השאיר פרוץ שתי אמות, גדר אמה אחת, השאיר פרוץ שתי אמות, וגדר ארבע אמות, שאף שבסה"כ העומד מרובה על הפרוץ, שהרי יש כאן חמש אמות עומד וארבע אמות פרוץ, אעפ"כ אין אומרים כאן דין עומד מרובה, משום ששתי הפירצות שרוחבן שתי אמות מבטלות את העומד שביניהן הרחב אמה אחת, ונחשב שיש כאן חמש אמות פרוצות ורק ארבע עומד, כך שהפרוץ מרובה על העומד[121].

---

115. שו"ע או"ח שסב, יא, וכתב המשנ"ב (שם, סב) שמועיל מדין 'גוד אסיק'.

116. בינת שמחה (עמ' רב) בשם הגרי"ז מבריסק.

117. ראה לעיל בביאור הטעם שיש להקפיד שהקנה העליון לא ינוד ברוח מצויה.

118. ובתנאי שהפירצות הם בתוך הרשות המוקפת, אבל אויר שהוא מחוץ לרשות המוקפת, כתבו תוס' (י, ב ד"ה ואצבעיים) שאינו מצטרף מדין אתי אוירא לבטל את מחיצת הרשות.

119. גמ' י, ב.

120. עוד מבואר בחזו"א (או"ח סח, א), שדין אתי אוירא שמבטל את העומד, יכול לצרף את העומד ולהחשיבו לפרוץ שע"י כך תהפך הפירצה להיות יותר מעשר אמות, וכגון שרוחב הרשות היא עשרים אמה, עומד ט' אמות, פרוץ ד', עומד ג', פרוץ ד', ששתי הפירצות ד' מבטלות את העומד ג', ונמצא שיש כאן י"א אמות פרוצות, וכך מתבאר אף מדברי השו"ע או"ח שסג, לד.

121. וכן באופן שצד אחד העומד כפרוץ ובצד השני הפרוץ מרובה על העומד, כתב המשנ"ב (שסג, קמה) שהעומד שביניהם מתבטל מדין אתי אוירא, וכגון פרוץ ב', עומד ב', פרוץ ג', עומד ד', ששתי הפירצות מבטלות את

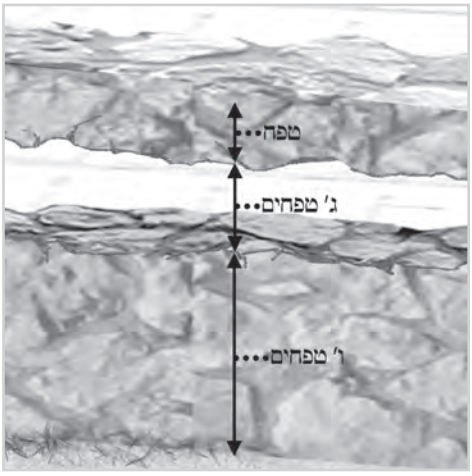
דין אתי אוירא הוא גם בעומד מרובה שבערב[122]. ולכן מחיצה שגובהה ששה טפחים, הרחיק שלשה טפחים שלמים והעמיד למעלה עוד פס והשלימו לעשרה טפחים [ראה ציור 20], המחיצה פסולה, ואף שסה"כ העומד מרובה על הפרוץ, שהרי יש שבעה עומד ושלשה פרוץ, מכיון שהאויר של השלשה טפחים הפרוצים יחד עם האויר שמעל הפס מבטלים את הפס שבאמצע, ונמצא שגובה המחיצה הוא ששה טפחים בלבד[123].

■

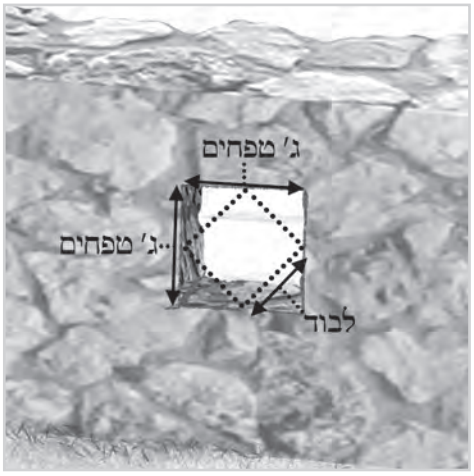
לבוד

מחיצה שיש בה נקבים, אם גודל הנקבים פחות משלשה טפחים, נחשבת הפירצה כסתומה מדין לבוד, והיא מחיצה מעולה[124].

אכן, כשיש באמצע המחיצה חלון מרובע שגודלו שלשה על שלשה טפחים, אין אומרים לבוד בזויות החלונות [דהיינו שיחשבו כסתומות עד הנקודה בה האלכסון ביניהן הוא יותר משלשה טפחים, כך שפירצת החלון תתמעט משלשה טפחים, ראה ציור 21], כיון שבכל פירצה מרובעת של שלשה על שלשה טפחים אין אומרים דין לבוד[125].

ציור 20

ציור 21

העומד ב' אף שמצד אחד הפירצה שוה לעומד. אכן, באופן שמשני הצדדים של העומד, גודל הפרוץ הוא כעומד, כתבו הר"ן והריטב"א (י, ב) שאין אומרים אתי אוירא, וכן כתב החזו"א להלכה (או"ח עז, א), וחזר בו ממה שכתב (שם סח, א) שגם באופן זה אומרים אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה.

122. גמ' טז, ב.

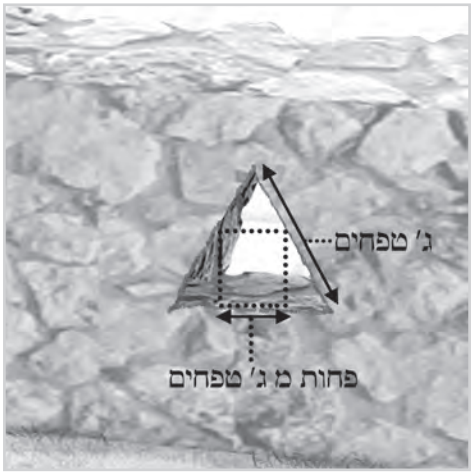
123. משנ"ב שסב, נ.

124. ובאופן שהמחיצה היא מחיצה גרועה, והיינו מחיצה שעשויה רק משתי לבד, וכגון ע"י קנים הנעוצים בקרקע והמרחק בין קנה לקנה הוא פחות משלשה טפחים, או שעשויה רק מערב לבד כגון ע"י חבלים המתוחים זה על זה, מבואר בשו"ע (או"ח שס, א) שהיא כשרה להקיף רק שטח שגודלו הוא עד בית סאתיים, לצורך יחיד.

125. חזו"א (עירובין עז, ה).

אבל באופן שהחלון הוא משולש, אף שאורך כל אחת מצלעותיו שלשה טפחים [ראה ציור 22], מכל מקום כיון שאין בתוכו כדי לרבע שלשה על שלשה, נחשבת כל הפירצה כסתומה מדין לבוד[126].

■ ■ ■

ציור 22

126. חזו"א שם.

עירוב חצרות

איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד

מן התורה איסור הוצאה הוא מרשות היחיד לרשות הרבים, אך מתקנת שלמה המלך ובית דינו, אסור להוציא גם מרשות היחיד לרשות היחיד, אף שכל אחת מהן מוקפת כדין, גזירה שמא יוציא מרשות היחיד לרשות הרבים[127], אלא אם כן יערבו ביניהם, וכדלהלן. אכן מבואר בגמ'[128], שהאיסור הוא רק מבית לבית חבירו או מבית לחצר חבירו, או לחצר המשותפת[129] [שלפחות שני בתים פתוחים לתוכה][130], אך מחצר לחצר או לגג או למבוי או לקרפף פחות מבית סאתיים, מותר להוציא[131], מפני שגגות, חצרות, מבואות וקרפיפות, מוגדרות כרשות אחת[132].

הגדרת בית, היא מקום אכילתו של אדם, ולכן מי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר, מקום האכילה הוא העיקר ושם הוא אוסר[133]. אכן, לא רק החדר שבו הוא אוכל מוגדר לבית, אלא בית שיש שם חדר שבו הוא אוכל, כל חדרי הבית מוגדרים דירה[134], וי"א שרק החדר שבו הוא אוכל דינו כבית, ושאר חדרי הבית דינם כחצר[135].

להוציא מבית פרטי לחצר הפרטית של אותם הבעלים מותר[136], אבל אם יש דייר נוסף שביתו פתוח לאותה חצר, אסור להוציא; ואם הוא הנוסף מתארח[137] רק לשלשים יום[138], הוא בטל לישראל הקבוע ואינו אוסר עליו[139].

■

---

127. שבת כא, ב ורש"י שם ד"ה שלמה, רמב"ם (עירובין א, ב).

128. עירובין פט, א, וכך היא מסקנת הגמ' שם צא, א.

129. שו"ע (או"ח שסו, א).

130. מדברי הרמב"ם (עירובין פ"א ה"ה) נראה שעיקר התקנה היתה לאסור להוציא מבית לחצר, ורק אח"כ הורחבה התקנה ואסרו גם מבית לבית. מאידך, ברשב"א (עבודת הקודש שער ג סוף ס"ט) מבואר שעיקר האיסור היה על טלטול מבית לבית, אך גם חצר הוא בכלל האיסור.

131. אכן מבואר בשו"ע (או"ח שעב, א ומשנ"ב, שם ד), שההיתר הוא דוקא לכלים שבערב שבת בבין השמשות היו בחצר או בגג שקנו שביתה שם, אבל כלים שבבין השמשות היו בתוך הבית וקנו שם שביתה, גם אם יצאו בשבת לחצר [באיסור או אפילו בהיתר דרך מלבוש, או ע"י הרוח, כמבואר במשנ"ב שם, טז] אסור להוציאם אפילו לחצר אחרת. [ולענין טלטולם באותה החצר שהגיעו לשם, ראה ביאה"ל (שם ד"ה שמא).

132. וטעם הדבר, פירש רש"י (שם, ד"ה ר"ש) כיון שכולם אין תשמישן מיוחד ותדיר, משא"כ בית שתשמישו מיוחד ותדיר.

133. שו"ע או"ח שע, ה.

134. כ"כ המשנ"ב (שנה, לד) שגם בית הכסא שבבית דינו כבית, ופשוט שמקום זה אינו מקום אכילה, וכן משמע מדברי הגר"ז (שעב, א).

135. חזו"א או"ח צ, מא, וכן הוא בחזו"א יו"ד קסח, ו.

136. ולטלטל מבית לקרפף פחות בית סאתיים שהם שייכים לאדם אחד, דעת השו"ע (או"ח שנח, י ו-שעב, א) שאסור, אכן הביא הביאה"ל (שם ד"ה או לגג) שנחלקו הראשונים בזה, ומסקנתו שלכתחילה יש להחמיר בזה, ובשעת הדחק יש להקל.

137. וכתב המשנ"ב (שע, נג), שה"ה אם שכר את הבית רק לשלשים יום.

138. וכשבא מתחילה ליותר משלשים יום, כתב המשנ"ב (שם, נה) שכבר אוסר מתחילה.

139. שו"ע או"ח שע, ח.

האופנים שאין איסור להוציא מבית לבית

תפיסת יד - כאשר כל הבתים בחצר שייכים לבעל הבית אחד[140], והוא השאילם או השכירם לאחרים, ויש לבעל הבית תפיסת יד בשאר הבתים, כלומר שיש לו כלים שהם מוקצים מחמת איסור, או כלים כבדים שאי אפשר לטלטלם מחמת כובדם[141] שנמצאים בשאר הבתים, כל דיירי הבתים מוגדרים כאורחים של הבעל הבית, ומותר לו ולהם להוציא כלים מהבית לחצר.

מצי לסלוקי – באופן שבעל הבית יכול לסלקם מהבית בכל עת שירצה, וכגון שלא השכיר או השאיל לזמן מסוים, הרי הם נחשבים לאורחים ואינם אוסרים כלל[142]. וי"א שמה שהבעל הבית יכול לסלקם אינה סברא בפני עצמה להתיר, ורק בצירוף שכולם משתמשים יחד בבית בעל הבית באפיה או בבישול[143].

■

עירוב חצרות ושיתוף מבואות

כאמור, אסרו חכמים לטלטל מבית לבית או לחצר, אלא אם כן יערבו ביניהם, וזה הוא הנקרא עירוב חצרות, והיינו שגובים[144], פת שלימה[145] הראויה למאכל[146] ששיעורה הוא לפחות גרוגרת לכל אחד[147] [עד שמונה עשר דיורים, שהם יחד שיעור שתי סעודות[148], ובשיעור זה מועיל אף אם יש שם יותר משמונה עשר דיורים] מכל בית ובית[149], ומניחים אותו באחד מהבתים[150] שבחצר[151], ומכיון שדעתו של אדם שמקום השביתה שלו יהיה במקום שנמצאת פתו, נמצא שכל בני החצר גרים כביכול בבית שבו מונחת

---

140. שו"ע שם, ב.

141. שם. אבל כלים שמותר ויכול לטלטלם אינם נחשבים לתפיסת יד, וטעם הדבר ביאר המשנ"ב (שם, ט), מאחר ויש חשש שמא הבעל הבית יצטרך כלים אלו בשבת, ושוב לא ישאר לו שם תפיסת יד.

142. ביאה"ל שע, ג, ד"ה אינם.

143. חזו"א או"ח צ, לא-לב. עוד מבואר בחזו"א (שם צב, א), שבאופן זה אינם אוסרים אף באופן שהבעל הבית אינו יכול לסלקם לגמרי מהבית, אבל יכול להעבירם מחדר לחדר, או מבית לבית שבאותו החצר.

144. כמו כן פסק השו"ע (או"ח שסו, ט, ומשנ"ב שם נ) שניתן לעשות עירוב חצרות ע"י שאחד מבני החצר יקח פת ויזכה ע"י אחר [אך לא ע"י בנו ובתו הקטנים, ולא ע"י עבדו ושפחתו העברים] לכל בני החצר או המבוי, ואין צריך את דעתם כיון שזכין לאדם שלא בפניו, וע"י כן ג"כ יחשב שכל בני החצר גרים רק בבית שבו מונח הפת.

145. עירובין פ, ב, ושו"ע או"ח שסו, ו. אכן כשמזכה לאחרים את הפת, אין צריך שתהא הפת שלמה.

146. ולכן כתב הרמ"א (שסח, ה) שנהגו לערב במצות שאינם ממהרים להתעפש, וכן יכולים לשומרם גם לאחר הפסח. והביא המשנ"ב (שם, כא) בשם האחרונים שיותר טוב לערב בכל ערב שבת.

147. ושיעורו, כתב החזו"א (או"ח ק, ו) שלדעת הרמב"ם הוא שליש ביצה בקליפתה שזה 2.33 סמ"ק. ולגר"ח נאה שיעורו 2.91 סמ"ק.

148. שו"ע (או"ח שסח, ג).

149. ופירש החיי אדם (כלל עב, ח) וכן הוא בחזו"א (או"ח קא, ד), שאין זה תלוי במספר האנשים הדרים בכל בית, אלא לפי מספר הבתים שבחצר, או בשיתוף מבואות לענין מספר החצרות שבמבוי. מאידך, הכף החיים (או"ח שסח, יד) דייק מדברי הרמב"ם (עירובין א, ט) ששיעור גרוגרת הוא לכל אחד מבני הבית.

150. ומבואר בגמ' (מט, א), שהבית שבו מניחים את העירוב אינו צריך ליתן פת.

151. גמ' שבת ו, א. שו"ע או"ח שסו, א.

הפת, ואין כאן דיורים אלא בבית אחד, כך שאין חילוק רשויות בחצר, וכולה שייכת לאותו בית [ומבית לחצר השייכת לו מותר להוציא][152].

וכן במבוי התירו חכמים לטלטל ע"י שיתוף מבואות, והיינו שגובים פת מכל חצר וחצר ומניחים את כולן באחת החצרות[153], ונמצא שכל בני המבוי גרים כביכול בחצר אחת, כך שאין חילוק רשויות במבוי וכולו שייך לאותה חצר.

לאחר שגבו את הפת מכל בני החצר או המבוי, מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו על מצות עירוב', ומניח את הפת באחד מבתי החצר [בחדר שגודלו לפחות ארבע אמות על ארבע אמות[154]], ובמבוי – באחת החצרות, וצריך להניחה במקום ובאופן שאם ירצה יוכל ליטלה בבין השמשות ולאוכלה, ואומר את הנוסח של 'בהדין עירובא' וכו'[155].

■

דירת נכרי

שני ישראלים הגרים בשני בתים שבחצר[156] ובנוסף דר עמהם בחצר גם נכרי[157], אע"פ שעשו עירוב חצרות, גזרו חכמים שהנכרי אוסר עליהם בטלטול[158]. וטעם הדבר, כדי שהישראלים לא ידורו יחד עם נכרי, שמא ילמדו ממעשיו[159], ולכן תקנו שההיתר לטלטל בחצר הוא רק ע"י שישכרו ממנו את רשותו, ומאחר שהנכרי לא יסכים להשכיר מחשש כשפים[160], לא יוכלו הישראלים לטלטל בחצר, וממילא יעברו למקום אחר ולא ילמדו ממעשי הנכרי. ולענין אם טעם זה שייך גם בזמננו, ראה הערה[161].

---

152. רש"י מט, א ד"ה משום דירה, וכן הוא לשון השו"ע או"ח שסו, א.

153. שו"ע או"ח (שפו, ג).

154. שו"ע או"ח שסו, ג.

155. המוזכר בשו"ע שם, טו.

156. ובאופן שהם אוסרים זה על זה, אבל במקום שאינם אוסרים זה על זה כגון אב ובניו שמקבלים פרס מאיתו, אין הנכרי אוסר עליהם.

157. ואף אם אינו דייר קבוע שם, אלא שהוא רגיל לבוא לשכור ולהתאכסן שם, כתב השו"ע (או"ח שפד, א) שהריהו אוסר, ואם אינו רגיל לבוא אינו אוסר רק לאחר שלשים יום, משום שעד זמן זה הוא נחשב לאורח.

158. משנה סא, ב, שו"ע שם שפב, א.

159. שמעיקר הדין דירת נכרי אין שמה דירה, וחכמים רק גזרו שמא ילמוד ממעשיו, וגזרו רק באופן שגרים לפחות שני ישראלים, כיון שלא היה שכיח שידור ישראל אחד עם נכרי בחצר, משום שהנכרי חשוד על שפיכות דמים, וגזרו רק במידי דשכיח.

160. גמ' סב, א. ורש"י (שם ד"ה אלא) פירש, שכדי שהישראל לא ילמד ממעשיו, הטריחוהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו, כדי שיקשה בעיניו לתת שכר בכל שבת ושבת.

161. ובזמננו, כתב בשו"ת גינת ורדים (כלל ג סי' כב) שלא שייך טעם התקנה של שכירות, משום שכל תקנת שכירות נעשתה כדי שהישראלים לא ידורו עם הנכרים, ובזמנים אלו שאנו מעורבים עם הנכרים וכל פרנסתינו מהם ואין לנו נחלת שדה וכרם, והלואי כשנתערב ביניהם נמצא קצת חן בעיניהם, והלואי נשיג פרנסתינו בצמצום, ונמצאת אומר שגזירת חכמים מרופה ורפופה בידינו, ולכן יש להקל בתקנה זו במקום שיש צדדים להקל.

מאידך, בשו"ת חת"ס (או"ח סי' צב) כתב, שאע"פ שבזמן הזה אין סברת האיסור שייכת, מכל מקום אין להתיר עירוב ללא שכירות, כיון שהוא דבר שבמנין וצריך מנין אחר להתירו. וכן בשו"ת ובחרת בחיים (סי' קכו) האריך שאין להקל בשום פנים בזמן הזה.

באופן שהנכרי שכר את הדירה מישראל, דעת הרמ"א[162] שאינו אוסר, כיון שהישראל לא השכיר את ביתו לנכרי כדי שיאסור עליו[163], ועל כרחך שהשכירות נעשתה על תנאי שיוכל לסלק את הנכרי בכל זמן שירצה[164]. וי"א[165] שהנכרי אוסר גם אם יכול לסלקו, ואין להתיר אלא א"כ גם משותף עמו באפיה ובישול, ובתוספת טעמו של הרמ"א שלא השכיר את ביתו כדי לאסור עליו.

■

שכירות מהנכרי

כאמור, כדי להתיר את הטלטול ברשויות המוקפות כדין שגר ביניהן נכרי, תקנו חז"ל שאחד מבני החצר[166] ישכור[167] מהנכרי את רשותו[168] מדעתו ולא בעל כרחו[169], ואין צריך לשכור את כל רשות הנכרי, אלא די שישכור ממנו זכות להניח חפץ ברשותו, כך שהזכות של הישראל תהיה מכח דיורי הנכרי[170]. ויכול לשכור מהנכרי אף בפחות משוה פרוטה[171], ואף בשבת[172], ומעיקר הדין יכול לשכור אף לזמן רב ללא הגבלה, אך לכתחילה ישכור

וכתב הבית מאיר (סי' שפב ס"כ), שאף שחלילה להקל במקום שכל הפוסקים סותמים ומחמירים, ובודאי ראוי לנהוג לשכור בכל מקום, מכל מקום בשעת הדחק היכי דלא אפשר וכו', כמדומה שעדיף לערב בלי שכירות מאשר לא לערב כלל, כיון שקרוב לודאי רוב המון העם עוברים ומטלטלים בלי עירוב כלל. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' מז) מצדד להקל כשיטה זו במקום שיש מחלל שבת להכעיס שאינו רוצה להשכיר רשותו, וגם אי אפשר לשכור משכירו ולקיטו.

162. או"ח שפב, א.

163. והוסיף הביאה"ל (שם ד"ה אינו), שכל זה בתנאי שהישראל המשכיר נשאר לגור בחצר, ואף שהחיי אדם (כלל עה ס"ט) התיר גם כשלא נשאר לגור בחצר, אך כיון שדינו של הרמ"א צ"ע, די להקל כשדר עמו בחצר.

164. משנ"ב שפב, ז בשם ביאור הגר"א. ובזה יישב הגר"א את דברי השו"ע (או"ח שפד, א) שנכרי שרגיל לבוא אוסר מיד, ובאינו רגיל אוסר עד לאחר שלשים יום, כיון ששם מדובר שאינו יכול לסלקו.

165. חזו"א או"ח צ, לג. ובשעה"צ (שם, ו) כתב, שלדינא צדקו דברי הגר"א שההיתר הוא רק כשיכול לסלקו.

166. ואין צריך שכל אחד מהישראלים הדרים בחצר ישכור בפני עצמו, כמבואר בגמ' סו, א ששוכר כמערב דמי, וכן פסק השו"ע (או"ח שפב, ט).

167. וכשהנכרי אינו רוצה להשכיר את רשותו, לדעה ראשונה בשו"ע (או"ח שפב, יב) אחד מבני העיר יבקש רשות ממנו להניח בביתו חפץ, ועיי"כ הישראל מוגדר כשכירו ולקיטו, והישראל משכיר את הרשות שיש לו בבית הנכרי. ולדעה שניה בשו"ע (שם) השכירו ולקיטו לא צריך להשכיר את רשות הנכרי, ולהלכה כתב המשנ"ב (שם ס"ק מא) שלכתחילה נכון לחוש לדעה הראשונה.

168. וכתב הביאה"ל (שפב, א ד"ה צריך), שלכתחילה קודם ישכור מהנכרי ואח"כ יערב עירוב חצרות, שאל"כ לא יוכל לברך על העירוב שמא הנכרי לא ירצה להשכיר להם רשותו.

169. גמ' סג, ב, במעשה דלחמן בר ריסתק, שו"ע או"ח שפב, י. אכן אפשר לשכור מאשתו או משכירו ולקיטו [- כלומר למי שיש לו רשות להשתמש או להניח חפץ בבית הנכרי, ואין מועיל זכות בחצר או במבוי] של הנכרי גם באופן שהנכרי עצמו מוחה, כמבואר בגמ' (פ, א) במעשה של הטורזינא, וכן פסק השו"ע (שם, יא).

170. חזו"א או"ח פב, ד. ולכן כשהנכרי שותף עם הישראל בבית, צריך לשכור ממנו את כל רשותו, כיון שזכות ההשתמשות היא מכח חלקו של הישראל.

171. גמ' סב, א, משנ"ב שפב, כא, כיון שלגבי נכרי גם פחות משוה פרוטה נחשב לממון, שהרי בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה. והרמב"ם (עירובין ב, יב) כתב שטעם ההיתר הוא, כיון שהשכירות היא רק להיכר ואינה שכירות גמורה.

172. ע"י שיתן לו דבר מאכל וכדו' ואומר לו שזה עבור שכירות חצרך, כמבואר במשנ"ב (שם, כב).

רק לפרק זמן מוגבל למשך עשרים שנה[173]. כששוכר מהנכרי אינו צריך לפרש לו שהוא כדי להתיר את הטלטול, ואף אין צריך לכתוב את השכירות על שטר[174].

■ ■ ■

173. משנ"ב שפב, מח, ובתשובת הב"ח החדשות (סי' ד) כתב, שהמנהג היה לשכור למשך חמישים שנה, משום שביותר מזה נראה השכירות כחוכא ואיטלולא.

174. שו"ע או"ח שפב, ד, וביאר המשנ"ב שם, שדי בשכירות חלושה ואין צריך שכירות בריאה. והחזו"א (או"ח פד, ז) כתב, שהעיקר הוא לעשות מעשה שכירות, ואין צריך שיחול חלות שכירות.

תחומין

היוצא חוץ למקום שביתתו בשבת או ביום טוב[175] י"א שחייב מלקות[176] שנאמר "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי"[177], ולא נתפרש בתורה מהו שיעור היציאה כדי שיתחייב, י"א שמן התורה אסור לצאת מחוץ לי"ב מיל כשיעור מחנה ישראל[178], ומדרבנן אסרו כבר לצאת חוץ מאלפיים אמה, משום שזה שטח מגרש העיר. וי"א שמהתורה מותר לצאת גם יותר מי"ב מיל, והפסוק עוסק באיסור הוצאת כלים מרשות לרשות[179]. אמנם מדרבנן אסור לאדם לצאת מחוץ למקום שביתתו יותר מאלפיים אמה לכל רוח[180].

מקום שביתה

הנמצא בכניסת שבת אלפיים אמה מחוץ לביתו[181], ואינו בתוך מקום מוקף מחיצות, קנה שביתה במקומו[182], ויש לו ארבע אמות[183] על ארבע אמות[184], וממקום זה יכול לילך אלפיים אמה. כמו כן, מי שנמצא בכניסת שבת בתוך בית, אך הבית רחוק יותר משבעים אמה ושליש מכל בית אחר, קנה שביתה בבית, ומשם מודדים אלפיים אמה לכל רוח[185]. אכן אם שבת

---

175. גמ' עירובין (מה, ב), ביצה (לו, ב), וכן הוא ברש"י ותוס' (חגיגה יז, ב), וכן דעת כל הפוסקים, לבד מהפר"ח (תצה, ג) והטורי אבן (חגיגה שם).

176. רמב"ם (שבת כז, א).

177. ולהוציא כלים חוץ לתחום, מבואר ברש"י (עירובין עט, ב ד"ה דרע"ק) וברמב"ן (עירובין מג, ב) שאסור מהתורה, מאידך, דעת הרשב"א (עירובין צז, ב) שאין איסור הוצאת כלים מהתורה, והכרעת הביאה"ל (צד, ד"ה מאן) שבתחומין למעלה מעשרה טפחים יש להקל בזה.

178. כן דעת הרמב"ם והראב"ד [הביאום הרשב"א והריטב"א יז, ב], האור זרוע (פה, כה) הסמ"ג (לאוין סו) ועוד. וכן הכרעת השו"ע והרמ"א (או"ח תד, א) לחוש לאיסור תורה בי"ב מיל. והמשנ"ב (תקפו, פז) כתב לחוש באיסור אמירה לנכרי להביא דבר מצוה מחוץ לי"ב מיל, אכן בשעת הדחק כתב (שעה"צ תקפו, קכב) שאפשר להתיר. וראה משנ"ב (שצח, מד).

179. כן דעת תוס', הרא"ש, הרשב"א, הריטב"א (יז, ב) וכן נקט הגר"א (או"ח תד, א) ועוד, שכל איסור תחומין לעולם הוא רק מדרבנן.

180. משנה (מה, א), שו"ע (או"ח שצז, א).

181. שו"ע (או"ח תא, א).

182. ונלמד מהפסוק "שבו איש תחתיו" - כתחתיו, אבל למ"ד שאיסור תחומין דרבנן, כתבו רש"י (שבת לד, א) והריטב"א (שם נא, א), וכ"כ הפמ"ג (או"ח שמט משב"ז א), שדרשה זו אינה אלא אסמכתא בעלמא.

183. ומודדים את הארבע אמות לפי אמות שלו, אבל כתב השו"ע (או"ח שצו, א) שאם היה ננס באבריו, נותנים לו ארבע אמות בינוניות של כל אדם.

184. ולדעת חכמים (מח, א) 'הוא באמצען', כלומר שיש לו ממקום עמדו ארבע אמות לכל צד, נמצא שלמעשה יש לו שמונה אמות על שמונה אמות, אך לדעת ר' יהודה יש לו רק ארבע אמות, אך הוא יכול להחליט לאיזה רוח הוא רוצה שהם יהיו. והמשנ"ב (שצו, ט) הביא מהא"ר, שלמעשה יש לנקוט שהוא באמצען, מאידך, החזו"א (או"ח פ, לדף מח, א) כתב שמדברי הגמ' משמע שלהלכה יש לו רק ארבע אמות ולא יותר.

185. ואף אם בכניסת השבת לא היה בתוך ביתו, ורק בתוך תחום ביתו, מבואר בגמ' (ס, א) שנחשב שמקום שביתתו הוא בביתו.

במקום המוגדר כ'עיר', והיינו שיש בה הרבה[186] בתים[187], וכל אחד סמוך לחבירו תוך שבעים אמה ושליש, הרי כל הבתים מצטרפים יחד למקום שביתה[188], ונחשב שמקום שביתתו הוא בכל העיר[189], ומודד אלפיים אמה רק מסוף העיר. ובאופן שישנה עיר נוספת סמוכה לעיר ששבת בה במרחק של פחות מקמ"א אמות ושליש, חשובות שתיהן כעיר אחת, ומותר להלך את כל העיר ששבת בה ואת כל העיר הסמוכה לה, ומסוף העיר השניה מודד אלפיים אמה[190].

■

עירוב תחומין

אף שאסור לאדם לילך חוץ למקום שביתתו יותר מאלפיים אמה, אבל היוצא לדבר מצוה כגון ללכת לבית האבל או להקביל פני רבו וכדו'[191], התירו לו חכמים[192] לילך עוד אלפיים אמה, ע"י שיניח[193] לסוף אלפיים אמה מזון שתי סעודות[194], שבכך נחשב כאילו מקום שביתתו הוא שם[195], ויש לו אפשרות להלך ממקום שביתתו אלפיים אמה לכל רוח[196], ואם הניח את העירוב בתוך עיר הסמוכה לעירו[197], יכול לילך בכל העיר שבה הניח את עירובו[198].

---

186. וגודלה של העיר, מבואר בגמ' (נה, ב) שלפחות צריך שיהיה בה שלש חצרות ובכל חצר שני בתים. ובחזו"א (או"ח קי, יט) מבואר, שגם ששה בתים ולכל בית יש חצר ג"כ כבר חשובים עיר [וראה שם לענין אם מועיל כשיש רק בית של שש קומות ובכל קומה חדר אחד תיחשב לעיר].

187. ותנאי הבית מבואר בשו"ע (או"ח שצח, ו) ששטחו יהיה לפחות ארבע אמות על ארבע אמות, והחזו"א (או"ח קי, כ ד"ה בתים) הוסיף שיהיה גדור בשלש מחיצות ומקורה, ויהיה עומד לדיורים.

188. אכן, כאשר העיר מוקפת חומה, מבואר בתוס' (נז, א ד"ה רב הונא) שחומת העיר מצרפת את הבתים להחשב עיר אף אם הם רחוקים אחד מחבירו יותר משבעים אמה ושליש. ונחלקו הפוסקים (ראה ארחות רבנו ח"ג סי' דהביא חלופת מכתבים בין הגרש"ז אויערבך והקהלות יעקב) בעיר שאין בה חומה אבל יש בה היקף מחיצות של עירוב, וכגון צורת הפתח, האם גם היקף זה יכול להחשיב את כל העיר למוקפת חומה ולמדוד את האלפיים מגבולות העירוב ואילך.

189. שו"ע (או"ח שצו, ב).

190. שו"ע (או"ח שצח, ז).

191. משנה (פב, א), שו"ע (או"ח תטו, א), אכן כתב השו"ע שאם עירב לדבר הרשות הרי זה עירוב.

192. ולדעת האומר שתחומין מן התורה, כתב הרמב"ן (יז, ב) שהיתר עירוב הוא הלכה למשה מסיני, או שכיון שדעתו לשבות במקום עירובו, נחשב אותו המקום לביתו.

193. ויכול לשלוח את העירוב ע"י שליח גדול בר דעת ומודה בעירוב כמבואר בשו"ע (או"ח תט, ח), והשליח יאמר שבזה העירוב יהיה מותר לפלוני לילך וכו'.

194. ואין צריך דוקא פת, כמבואר בשו"ע (או"ח שפו, ה) שמערבין בכל דבר מאכל הראוי לאכילה. ואם מערב בלפתן, כתב השו"ע (שם תט, ז) שדי בשיעור לפתן הנצרך למזון שתי סעודות.

195. עיקר תקנת העירוב מבואר בשו"ע (או"ח תט, ז, משנ"ב שם, כו) לילך בערב שבת לסוף התחום ולשהות שם כל בין השמשות שע"י כן קונה שביתה שם, ויכול לילך ממקום שביתתו עוד אלפיים אמה, אבל אם אינו רוצה לטרוח, יכול לקחת את מזון שתי הסעודות ולהניחם מבעוד יום בסוף התחום ויחזור לביתו, ואעפ"כ נחשב שקנה שביתה במקום עירובו.

196. וראה להלן בגדרי עיר שלן בה.

197. ואף אם העיר אינה מוקפת מחיצות, מבואר בשו"ע (או"ח תח, ב) ובחזו"א (או"ח קי, ז) שנחשבת כל העיר כארבע אמות [בתנאי שנחשבת עיר, במספר הבתים, והם קרובים זה לזה תוך שבעים אמה ושליש, כמבואר לעיל].

198. שו"ע (או"ח תח, ב).

בשעה שמניח את העירוב צריך לברך 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו על מצות עירוב'[199], ויאמר 'בזה העירוב אהיה מותר לילך למחר'[200] ממקום זה אלפיים אמה לכל רוח'[201]. וכשמערב לרבים [דהיינו שמזכה להם את העירוב ע"י אחר], יאמר 'הרי עירוב זה בשביל כל בני העיר'[202].

■

עיר שלן בה

המניח עירוב תחומין במרחק אלפיים אמה מחוץ לעירו שהן יותר מאלפיים אמה מביתו, ובכניסת השבת נמצא בביתו, לדעת השו"ע[203] יכול לילך בשבת למקום הנחת העירוב ומשם עוד אלפיים אמה, אך אינו יכול לחזור לביתו שבעיר[204], כיון שהמרחק בין מקום שביתתו לביתו הוא יותר מאלפיים אמה, ולדעת הרמ"א[205] אם היה בכניסת השבת בביתו[206] ואף בליל שבת לן בביתו שבעירו[207], ובשבת בבוקר הלך למקום שביתתו[208], יכול לחזור בשבת עד לביתו[209], משום שמחשיבים את כל העיר שלן בה כארבע אמות[210].

■

ריבוע העיר

הבא למדוד אלפיים אמה של תחום העיר, צריך קודם לרבע את העיר ולחשבה כאילו היא מרובעת[211], ולכן אם היתה העיר עגולה, מוסיפים לה זוויות כדי לרבע את שטחה, ומודד את תחום העיר מצלעות הריבוע [ראה ציור 23].

והוא הדין אם העיר משולשת, או שיש לה זוויות רבות, מרבעים אותה ולאחר מכן

ציור 23

---

199. שו"ע (או"ח תטו, ד), והוסיף המשנ"ב (שם, יד) שאם לא בירך אינו מעכב.

200. ואם רוצה לערב רק לחלק משבתות השנה, כתב השו"ע (או"ח תיג, א) שיוסיף שבאיזה שבת שארצה אלך ואסמוך עליו. וכתב הביאה"ל (שם ד"ה לכל), שאם לא התנה העירוב חל לכל שבתות השנה, ואינו יכול ללכת כי אם לצד עירובו.

201. שו"ע שם.

202. שו"ע שם.

203. או"ח תח, א, וכן הכריע הא"ר והבית מאיר, ראה משנ"ב שם, ז.

204. והוסיף המשנ"ב (תח, ז), שאפילו אם לא יצא מביתו, אך אם ביתו רחוק ממקום עירובו יותר מאלפיים אמה, אסור לו ללכת מביתו לכיוון אחר אפילו אמה אחת. אמנם בשעה"צ (שם, ה) נשאר בצריך עיון בזה.

205. שם. וכן דעת החיי אדם (כלל עז, ג) והחזו"א (או"ח קט, טז). וכן נראה הכרעת המשנ"ב, ואמנם בביאה"ל (שם סוף ד"ה רחוק) יש קצת משמעות שהסכים לדינא בזה עם השו"ע, אך במשנ"ב (שם, יב) לא הביא שום חולק על הרמ"א, ורק הוסיף שכן הוא דעת הב"ח, ונראה שהסכים להלכה עם דעת הרמ"א.

206. כך היא דעת המשנ"ב (שעה"צ תח, יא). והחיי אדם (שם) היקל שדי לן שבליל שבת ילון בביתו.

207. ומדברי החזו"א (שם) נראה שגם צריך שיאכל שם לפחות סעודה אחת.

208. והחזו"א (שם ד"ה וגם) הסתפק האם יכול לילך בתחילת הלילה למקום עירובו ולחזור וללון בעירו, או שכל ההיתר הוא רק בשבת בבוקר לאחר שכבר לן בעירו. ומדברי החיי אדם (כלל עז, ג) מבואר שמותר לסמוך על זה גם לחזור לביתו כבר בערב.

209. וה"ה שיכול ללכת בכל העיר שלן בה, והחזו"א (או"ח קי, ח) כתב שיש לו גם את כל ריבוע העיר.

210. והחזו"א (שם) ביאר את טעם הדבר, שכיון שקבע לינתו בתוך העיר, ממילא העיר נחשבת לעיקר דירתו, אלא שמתקנת חכמים שע"י העירוב מפסיד את תחום ביתו, אבל לא הפסידוהו את עירו אע"ג ששבת במקום עירובו.

211. משנה (נב, ב), ושם בגמ' (נה, א), ושו"ע (או"ח שצח, ב).

מודדים מחוץ לריבוע את תחום האלפיים אמה.

כשמרבעים את העיר, יש לרבעה לפי 'ריבוע העולם'[212], דרומה כנגד דרום וצפונה כנגד צפון [ראה ציור 24]. אכן, אם יש לה ארבע צלעות שוות, אף שאינה עומדת לכיוון ריבוע העולם, שאין צפונה כנגד צפון העולם ודרומה כנגד דרום העולם, אין מרבעים אותה לכיוון ריבוע העולם[213] [ראה ציור 25] אלא משאירים אותה כמות שהיא.

וכשיש לעיר ארבע צלעות אך צלעות האורך או הרוחב אינן שוות באורכן, כגון שהיתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד, מרבעים אותה כאילו כולה רחבה [ראה ציור 26], ואופן הריבוע, י"א שמרבעים אותה בריבוע העולם[214] [ראה ציור 27], וי"א[215] שאם יש לעיר צלע אחת ישרה[216], מרבעים אותה לפי אותה הצלע ולא לפי ריבוע העולם.

■

עיר העשויה כקשת

עיר העשויה כמין קשת, אם המרחק שבין שני ראשי הקשת הוא פחות מארבעת אלפים אמה, מותחים כביכול 'יֶתֶר' [-קו דמיוני] בין שני ראשי הקשת, ורואים כאילו כל החלל שבין הקשת ליֶתֶר מלא בתים וחצרות,

ציור 24

ציור 25

ציור 26

ציור 27

---

212. מקור דין זה מבואר בגמ' (נה, א) ובפירוש רש"י והר"ח שם, שנלמד מלשון הכתוב בערי הלויים "ומדותם מחוץ לעיר אלפיים באמה", משמע שהמדידה היא לרוחות העולם, ולכן תיקנו חכמים למדוד כן גם במדידת התחום, וכן ביאר הלבוש (שצח, ג).

213. שו"ע (או"ח שצח, א).

214. כן דעת השו"ע הרב (שצח, ג) והחיי אדם (כלל עו, יד), אלא א"כ הארבע צלעת הם בריבוע או במלבן.

215. חזו"א (או"ח קי, כג). אכן, כשיש לעיר שתי צלעות ישרות או יותר, והצלעות אינן מכוונת כנגד אותו הריבוע, דעת החזו"א (שם) שמרבעים בריבוע העולם.

216. וכשהצלע אינה כנגד כל העיר, כתב החזו"א (שם) שיש להסתפק האם מרבעים כנגד אותה הצלע, או כריבוע העולם.

ומודדים את תחום האלפיים אמה רק מקו היֶתר והלאה[217] [ראה ציור 28].

ציור 28

דין זה הוא גם במקרה שהמרחק בין שני ראשי הקשת הוא יותר מארבעת אלפים אמה, אולם אם המרחק שבין הקשת ליֶתר הוא פחות מאלפיים אמה, רואים כאילו כל החלל מלא בתים וחצרות ומודדים תחום אלפיים אמה מן היֶתר והלאה [ראה ציור 29].

ציור 29

ואף במקרה שגם המרחק בין שני ראשי הקשת הוא יותר מארבעת אלפים אמה, וגם המרחק בין הקשת ליֶתר הוא יותר מאלפיים אמה, בכל זאת אין מודדים את התחום מהקשת, אלא מהמקום בו היא מתקצרת באמצעה עד שאין מרחק של ארבעת אלפים אמה בין שני צידיה [ראה ציור 30].

ציור 30

והוא הדין לעיר העשויה כמין גא"ם, אם המרחק שבין שני ראשי הגא"ם באלכסון הוא פחות מארבעת אלפים אמה[218], רואים אותה כאילו מלאה בתים בריבוע ממזרח למערב ומצפון לדרום[219], ומודדים את תחום האלפיים אמה מחוץ לקו הריבוע [ראה ציור 31].

ציור 31

217. שו"ע (או"ח שצח, ד).

218. שו"ע שם. וכן הכריע בשעה"צ (שם, יט). אכן החזו"א (או"ח קי, טו) לא הכריע דין זה, משום שגם במרחק של יותר מארבעת אלפים אמה, באופן שקרנות התחומים יהיו מובלעים זה בזה, הרי הם נחשבות כעיר אחת.

219. משנ"ב (שצח, יג) בשם הפוסקים. וראה חזו"א (או"ח פ ד"ה נד, ב) שכתב לחלק בין כמה אופנים בצורתה של עיר העשויה כמין גא"ם.

אופן מדידת תחום שבת וריבועו

לאחר שמרבעים את העיר [או כשהיא מרובעת מתחילתה], מודדים תחום אלפיים אמה לכל רוח, ושוב מרבעים את התחומין, דהיינו שבזויות העיר אין מודדים את התחום בקו אלכסוני של אלפיים אמה, אלא מוסיפים בכל אחת מהן ריבוע של אלפיים על אלפיים אמה[220], כך שהתחום כולו גם הוא יהיה מרובע. ולפי זה נמצא, שבקו האלכסון מן הזויות, אורך התחום הוא אלפיים ושמונה מאות[221] אמה[222] [ראה ציור 32].

מדידת התחום אינה נעשית באמות אויריות, אלא מדידה בקרקע כל מקום לפי מה שהוא, כולל עליות ומורדות. אכן, כאשר ישנם שיפועים חדים, פעמים שאופן מדידתם הוא אוירי ולא לפי הקרקע, ופעמים שאין מודדים כלל, וכפי שיתבאר[223]:

כאשר הקרקע ישרה, או אפילו אם היא משופעת, אבל בזוית כזו שבמשך חמש אמות השיפוע אינו מגיע לגובה של יותר מעשרה טפחים מהקרקע[224], אופן המדידה היא **במדידה יפה**, דהיינו בחבל פשתן של חמשים אמה, לא פחות – משום שאז הוא נמתח ביותר, ולא יותר – מפני שאז אינו נמתח כראוי[225], ומניחו כנגד ליבו[226] וימתחנו בכל כוחו.

אכן, כאשר השיפוע של הקרקע הוא בזוית חדה יותר, כך שבמשך חמש אמות הוא מגיע לגובה של יותר מעשרה טפחים, אם אורך ההר כולו פחות מחמישים אמה, מודדים אותו **בהבלעה**, דהיינו שזוקף שתי קורות עץ

ציור 32

220. משנה נו, ב, שו"ע או"ח שצט, י.

221. שכל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסונא, ונמצא שמשיעור אלפיים נתווסף עוד שמונה מאות אמות.

222. ודעת הראב"ד, הרשב"א והריטב"א (נח, א), שצריך למדוד שמונה מדידות, והיינו ארבע מדידות של אלפיים אמה לכל רוח, ועוד ארבע מדידות של אלפיים שמונה מאות אמות לכל קרנות העיר. אמנם ברש"י (שם נו, ב סוף ד"ה מפני) מבואר, שמודד רק ארבע מדידות של אלפיים ושמונה מאות אמות.

223. שישנם חמשה סוגי מדידה, א. מדידה יפה. ב. הבלעה. ג. קידור. ד. אומד הדעת. ה. דילוג.

224. שו"ע (או"ח שצט, ד) וביאה"ל (שם ד"ה ומתלקט). וביאר הרשב"א (עבודת הקודש שער ה פי"א ה"ב), שבשיפוע כזה נחשבת הקרקע כאילו ישרה כיון שתשמישה בנחת.

225. גמ' נח, א. שו"ע או"ח שצט, א.

226. וביאר המאירי (נז, ב ד"ה ולא ימדוד), שכנגד הלב הוא נוח להחזיק את החבל ולכוין שיהיה ישר.

גבוהות משני צידי ההר, ומותח את החבל מזו לזו[227] [ציור 33].

וכאשר אין אפשרות להבליע את התחום, כגון שההר מאוד ארוך [וגם אינו מתקצר לפחות מחמישים אמה אף לאחר אלפיים אמה שבצדדי העיר], **מודדים בקידור**, דהיינו שאחד עומד ברגלי ההר למטה ואחד למעלה ממנו בריחוק ארבע אמות, ונותן התחתון החבל כנגד ליבו והעליון כנגד רגליו, וכן הלאה[228] [ראה ציור 34].

ובאופן שההר משופע ביותר, כך שבמשך ארבע אמות הוא מגיע לגובה של עשרה טפחים, ואורך ההר פחות מחמישים אמה, הקלו חכמים ולא הטריחוהו למדוד בהבלעה [ראה לעיל], אלא משער כמה יש בו לפי **אומד הדעת**[229]. וכשאורך ההר יותר מחמישים אמה, י"א שמודד בקידור[230], וי"א שאף בזה הקילו למדוד ע"י אומד הדעת[231].

אכן, כאשר השיפוע זקוף מאוד, כך שהמרחק בין ראש ההר לרגליו הוא פחות מארבע אמות [ומודדים זאת ע"י שיעמוד בראש ההר ויקח מקל שאורכו ארבע אמות, ויוריד משקולת מראש ההר כלפי מטה, ראה ציור 35], הקלו חז"ל שאין צריך מדידה כלל[232] אלא **מדלגים** עליו[233].

ציור 33

ציור 34

ציור 35

■ ■ ■

227. שו"ע (או"ח שצט, ד). ואף אם רוחב פסגת ההר יותר מחמישים אמה, מבואר בשו"ע (שם, ו) שיכול לילך לצד ההר עד שמגיע למקום ששם רוחב ההר הוא פחות מחמישים אמה ומבליע התחום.

228. גמ' נח, א, שו"ע שם.

229. שו"ע שם.

230. שו"ע שם, וכדעת הרא"ש (שם).

231. רש"י ורשב"א שם, וכן מצדד הגר"א, ראה ביאה"ל (שם ד"ה ואם, ומשנ"ב שם, יז).

232. שו"ע שם.

233. אכן, אם יש בפסגת ההר חלק של מישור, כתב השו"ע (שם) שמודדים רק את חלק המישור.

תלמוד בבלי

עם ביאור

עיון העמוד

עיקרי הסוגיות וביאוריהן על פי דברי הראשונים
והאחרונים עד למסקנת ההלכה למעשה
בתוספת ביאור 'שפה ברורה' מהדורת 'עוז והדר'

עירובין

דפים ב - ו

מהדורה מיוחדת ללומדי 'העמוד היומי'

פרק ראשון - מבוי

הקדמה. מבוי - כעין רחוב ארוך וצר מוקף מחיצות משלש רוחותיו, ופתוח מצדו הצר לרשות הרבים, שדינו כרשות היחיד מהתורה, אבל אסרו רבנן לטלטל בו ללא תיקון של לחי או קורה, לפי שעלולים להחליף בינו לבין רשות הרבים, ויטעו לטלטל אף ברשות הרבים שהטלטול אסור בה מהתורה (רש"י), או לפי שעלולים לטלטל מרשות הרבים לתוכו (רבינו יהונתן). המבוי שבו עוסקת המשנה מתייחד בשני דברים: [א] בהיקף מחיצותיו - שהוא 'מבוי סתום' המוקף משלש רוחותיו במחיצות, בשונה מ'מבוי מפולש' שיש לו רק שתי מחיצות [שדיניו יתבארו בהמשך הפרק] (רש"י), ובשונה מרשות היחיד גמורה שיש לה ארבע מחיצות (ראה ביאה"ל לסגּ, א, האם זהו דין דאורייתא, או דרבנן). [ב] במהותו ובייעודו - שהוא פתוח לרשות הרבים, ועוברים דרכו לחצרות ולבתים הפתוחים לתוכו, בשונה מחצר, הפתוחה למבוי ומיועדת לתשמישים צנועים, ולכן דיניה שונים מדין מבוי (ראה להלן יב, א ושו"ת הרשב"א ה, רג ומשנ"ב סגּ, יג. לגבי המנהג במבואות בימינו, ראה שם, קיא).

לחי וקורה - הלחי והקורה שהצריכו חכמים לתקן בהם את פתח המבוי, דומים לחלקים של 'צורת הפתח' [הנעשית על ידי עמוד מכאן ומכאן ומשקוף על גביהם]. ה'לחי' הוא עמוד צר בפתח המבוי, בגובה עשרה טפחים, וה'קורה' מונחת על רוחב הפתח כעין משקוף (גאון יעקב ד"ה למעלה).

גדר דינם - הלחי והקורה הם שני תיקונים שונים, ועל כל אחד מהם דנה הגמ' להלן בפרקנו האם גדרו משום 'מחיצה', שבאופנים מסוימים מקילים להחשיבו כמחיצה למרות שלא הושלמו בו התנאים להיחשב כמחיצה גמורה, או שעניינו משום 'היכר', כדי שההולכים במבוי יבחינו שהמבוי אינו רשות הרבים [וגדר 'לחי' וגדר 'קורה' אינם תלויים זה בזה כלל]. אכן, מוסכם על דעת הכל, שהלחי והקורה משמשים גם להיכר (ראה תוס' להלן ה, ב ד"ה ארבע וסוכה כב, ב ד"ה אבל. וראה פורת יוסף, שזו כוונת רש"י ד"ה מבוי, ובכך מיושבת קושיית הרעק"א בגליון הש"ס), שהרי הסיבה שהצריכו חכמים תיקון, היא כדי שההולכים שם לא יטעו בין המבוי לבין רשות הרבים, ובהכרח שהלחי והקורה ישמשו היכר למנוע טעות זו (דברי מרדכי סי' ד, וראה שם שיש חולקים, ראה עוד להלן יג, ב).

מִשְׁנָה. מָבוֹי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ - שהקורה שבפתח המבוי הונחה במקום גבוה (ראה רש"י ומאירי), והקורה נקראת כאן 'מבוי', לפי שהיא באה לתקן את המבוי (מאירי), ויש מפרשים שהמילים 'מבוי שהוא גבוה' משמעותן מחיצות המבוי שמכאן ומכאן שהן גבוהות, והניחו את הקורה על גביהן, כפי שרגילים לעשות [למרות שאפשר לקבוע את הקורה באמצע גובה מחיצת המבוי (כמבואר להלן ד"ה ימעט)] (תוס' הרא"ש).

לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה - ולהלן (ג, א) יתבאר אם שיעור זה כולל גם את הקורה עצמה או רק את החלל שתחתיה (וראה רש"י וגליון הש"ס).

יְמַעֵט - יחבר את הקורה בפתח המבוי באמצע גובה הכתלים במקום נמוך מעשרים אמה (רש"י וביאה"ל לסגּ, כו ד"ה אינו) [שהקורה מכשרת גם כשאינה מונחת למעלה על ראש פתח המבוי (ביאה"ל שם)], או שיגביה את רצפת פתח המבוי (ריטב"א, ע"פ גמ' להלן).

וצורת הפתח מועילה לתקן את המבוי אף אם היא גבוהה מעשרים אמה (ברייתא להלן יא, א). וכן לחי מועיל אפילו במבוי שכתליו גבוהים מעשרים אמה (תוס' שם ד"ה איפכא), ואפילו כשפתח המבוי פתוח מלמעלה עד לרקיע (גאון יעקב), שהרי הלחי עצמו עומד בתוך עשרים אמה (ראה רשב"א וריטב"א ומשנ"ב סגּ, צה). ויש סוברים, שלחי אינו מועיל למבוי גבוה מעשרים אמה, שלא חילקו חכמים בתקנותיהם, והשוו דיני לחי וקורה (בית מאיר או"ח סגּ, כו, בדעת הרמב"ם).

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ ■ להלכה, מבוי שגבהו יותר מעשרים אמה, אינו ניתר בקורה המונחת מעל גבי הכתלים [כדעת חכמים], וניתר בצורת הפתח (ביאה"ל שם, כו ד"ה אבל) ובלחי [כדעת תוס'] (שו"ע שם), ויש מחמירים בלחי (ראה ביאה"ל שם ד"ה בלחי).

וְהָרָחָב מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת, שתיקנו בלחי או בקורה (רשב"א), **יְמַעֵט** - על ידי שינעץ קנים ברוחב המבוי (רש"י), וקנים אלו עצמם יכולים לשמש גם ללחי [בהתאם לדיני לחי] (ראה תוס' להלן י, ב ד"ה ועושה).

וְאִם יֵשׁ לוֹ צוּרַת הַפֶּתַח, שיש בפתחו עמוד מכאן ומכאן, וקנה על גביהם (רש"י), או חוט מתוח על גביהם, ואין צורך שהקנה העליון או החוט, יהיו מונחים על העמודים, אלא די בכך שהעמודים יהיו בגובה עשרה טפחים והקנה העליון או החוט יהיו כנגדם במכוון (ראה שו"ע או"ח שסב, יא, ע"פ גמ' להלן יא, ב. וראה שם פרטים נוספים). אכן, ראשי כתלי המבוי אינם יכולים לשמש כעמודים של צורת הפתח (מגּ"א שסגּ, כח), שהעמודים של צורת הפתח צריכים לסתום קצת מהפתח (חזו"א או"ח קיא, ה; וראה קהלות יעקב עירובין סי' ו).

אֵין צָרִיךְ לְמַעֵט, שצורת הפתח היא כמחיצה גמורה שמועילה אפילו במקום רחב, בשונה מקורה של מבוי שאינה מחיצה גמורה, גם לסוברים שקורה מועילה משום מחיצה [ראה לעיל בהקדמה] (רשב"א להלן ח, ב).

גְּמָרָא. מַאי שְׁנָא גַּבֵּי סָכָּה וְכוּ' וְגַבֵּי מָבוֹי וְכוּ'. שהיה לתנא לנקוט בלשון היותר מתאימה, ולהשוות את הלשון בשני המקומות, ועל זה מתרצת הגמ' בתי' ראשון שעדיף לנקוט לשון פָּסול במקום שאפשר, ואילו לפי התי' השני של הגמ' עדיף לנקוט לשון תקנה במקום שאפשר (ראה רש"י וחי' הר"ן, בישוב קושיית תוס' ד"ה סוכה על פירוש רש"י).

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְכוּ' לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מִפִּתְחוֹ וְכוּ', שהקורה [לדעת רב] נועדה לתת 'שֵׁם פתח' לרוח הרביעית של המבוי (ראה ריטב"א), שכיון שאין בה מחיצה כהלכתה, נחשבת לפירצה כל זמן שאין בה קורה (ראה חזו"א או"ח סה, א), והקורה היא כעין התחלה של צורת הפתח, שבכוחה להפוך את הרוח הרביעית לפתח (גאון יעקב). אכן, מה שהקורה מועילה ב'תורת פתח', אינו שייך לנדון האם קורה מועילה משום היכר או משום מחיצה [ראה לעיל בהקדמה], שאף לסוברים שקורה משום היכר, תיקנו חכמים שההיכר יהיה על ידי פתח דוקא, ואף לסוברים שקורה משום מחיצה, דין המחיצה של הקורה נאמר רק כאשר יש לה שם פתח (ראה גאון יעקב להלן ג, א ד"ה ורב נחמן).

אֶלָּא מִפִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, וְרַבִּי יְהוּדָה לֹא לְמָדוּהָ וְכוּ', שלדעת חכמים מצינו בתורה שֵׁם פתח רק עד לגובה עשרים אמה, ואילו לרבי יהודה מצינו בתורה שֵׁם פתח גם ביותר מעשרים אמה (רש"י), ויש שביאר את הלימוד, שמכיון שפתח גבוה מוסיף נוי לבניין, מסתבר שהפתח בבית המקדש נעשה באופן הגבוה ביותר שניתן לעשותו ועדיין יהיה עליו שֵׁם פתח (חי' הר"ן).

מבוי

מבוי שהוא גבוה. °סתימהו לא משכחת לה, דקתני למעלה מעשרים אמה, וקתני זו לסתיר לעצמו לתוכה[ב] בתה, דמשמע דלית ליה לסתיר יותר מי"ט אמה, ומה היא רי"ר בשבת, ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק[ג], שנוי' לנדבי מדבר[ד] יציאות השבת (שבת ד' ו.), שנוי' לנדבי מדבר[ה] במגילין[ו], ועגולות של נוֹיס ברומב י"ו אמה מולי כלומר בהוזק (שבת ד' עט.). הלכך לא הוי רי"ר בגיר מי"ו אמה ורוחב ומפולש מצ' לקמיין[ז], אבל מבוי קלר הוא ומיהו רחב י"ו אמה, ואי נמי רחב הוא אינו מפולש אלא רחבו אחד פחות ברוחב י"ו ואינו אחד מפולש, ואי נמי רחב הוא ומפולש אלא רחבו פחות מי"ו אמה, אבל אינו מפולש לא הוי מבוי כלל, ואפילו הכי מותר לסתור בו בשבת, דכיון דלא הוי מבוי לא גזרו ביה רבנן משום בנין, דלא חיישינן שמא יבנה, דלא שכיח לבנות בו בנין של קבע, שאין דרך בני אדם לבנות בבתים שאין להם פתח מבחוץ, ואין דרך לסתור בו בשבת, שאין דרך בני אדם לסתור בתים לצורך עצמן בשבת, שמא יבנה בחול, ואין לך בו אלא משום שמא יבנה בחול, ואין לך בו אלא משום שמא יבנה בשבת, ואין לך בו אלא משום שמא יסתור בשבת, ואין לך בו אלא משום שמא יבנה בחול, ואין לך בו אלא משום שמא יסתור בשבת

ב: מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

והכתיב ויקומה חמש אמות ההוא משפח מזבח ולמעלה. ההוא גם הוא מן הצינור שאמרוהו בפרק המצניע (שבת דף צב:) דכתיב אשר על המשכן ועל המזבח מקיש למזבח למשכן מה משכן עשר אמות אף מזבח עשר אמות וכבר הזכרנו בפרק המצניע הדברים שנאמרו במסכת זבחים ואין אנו טורחין לחזור בהן:

רבינו חננאל

(נדפס בסוף המסכת)

הנהות וציונים

א) [צ"ל בתוכם וכתיב **בכל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן** בין להרבן כה, כ"א בשבועות עד ע"ב] (גליון): **ב)** לפי' רש"י דאורחה פרוך ולא אגובה ל"ג "חמש ברוחב" אלא גרסינן מה להלן רוחב **עשרים אף כאן רוחב עשרים** (תוס' ר"פ ע"ש), ולפ"ז דברי רש"י בד"ה מה להלן הן הם להלשון הראשון (שהרי לא כתיב בהמפרש שרש"י רוחה להלן בד"ה משפח (ובאמת בדפו"ר מד"ה מה להלן עד "לשנא אחריא" הכל המשך ודיבור אחד והכל הוא הלשון הראשון שרש"י שולל בסוף דבריו); **ג)** ר"א אלפ **הכתף** (גליון) ע"פ מהרש"ל וכ"ה בכתי"ק (ועי' תוס' בד"ה והציבות אימא): **ד)** [הגה "כתיב" מהרש"ל מיותר] **ה)** ב"ל דמ"ר דפו"ר: **ו)** ב"ל דמ"ר בדברהים ציל אע"ג דד' אמות היו עומדים בהר נכו', וכדכתיב בקרא בכל שער החצר (שמות כז, טז) "עמודיהם ארבעה", וכן מוכחי קראי שם (רש"ש על מדרש רבה סוף פרשת תרומה ע"ש): **ז)** ר"ש"ל ד' דהך ואבע"א הוא דיבור אחד עם הך דלעיל (גליון): **ח)** ב"ל **אף כשהרב יותר** (דבש המר): **ט)** וכן ליתא בכת"י, ושם ליתא נמי תיבות "מאי גזמא" והגי' היא "אלא לר"י שבלמא ארבעים וכו'", וכ"ה בקצת דפו"ר וכ"ה ישר (ד"ק ס"ס):

משנת ראשונים

פתח שער החצר איקרי פתח פתחא לא איקרי. ואין זה כענין פתח אהל מועד, שזה ר"ל פתח אהל הוא, כמי שאומר פתח של בית זה, אבל פתח שער אינו כן. **(מאירי)**

כי כתיב קלעים חמש עשרה אמה לפתף בנובהה הוא דכתיב. שכל הקלעים היו גבוהים ט"ו אמה, ואלו לפותיא לא [היה] שיעורה, ואולי היו קלעים מרובים ולא פש לפתחא אלא עד עשר או פחות. **(הריטב"א)**

פ"ק בנובהה והוא הדין לרהבה. פי' רכינו דידיע דעשנא דידיה בגובהא משום דליקיף מפתחו של אולם כמילא דיעבון דפלא ברהבה ולא מצטרכין למתניתי, אלא דתנא ברא אורחיה לפורושי מאי דסתים לן תנא דמתניתין. **(הריטב"א)**

רבי יהודה מפתחא דמלכין גמר. דאיקרי פתח כדכתיב (אסתר ה א), והמלך וישב על כסא מלכותו בבית פתח הבית. **(תוס' הרא"ש)**

יש שפתחי ארמונות המלכים בגבוהים מעשרים אמה, ולפיכך מתיר לעשות במבוי ערוב אפילו היה גבהו למעלה מעשרים אמה עד איזה גובה שיהיה. **[פיהמ"ש להרמב"ם]**

בין **ברבנן** ובין **לרבי יהודה לילפו מפתח שער החצר.** מלמוכה פריך כדפי' בקונטרס דלמוכה לא מצי פריך כיון דמסתמן לתיקרי פתח הילכ ועזרה דהוו בגיבוי עשרים (נ) ועוד מי למוכה פריך לא הוה מצי מידי פתח שער המלך לתיקרי לכל שכן לא לתיקרי פתח יותר ממפח שער גדול מפתח מלך מלמוכה פריך לילפו מפתח שער המלך דהוה כ' כמלייתי מקרלי פ"ע **ג)** עמודים היו עומדים כרוחב הפתח כמדומני קרלי מ"מ מתי מיירי דהמי גיסא ודהמי גיסא ומכאן ליה **ד)** דלמאי לקמן (ד' י:) ומכאי לפתח שער לתיקרי פתח פתח מתמת לא לתיקרי ופ"ג דפרפרת במדבר סיני **ה)** מלינו לתיקרי מי פתח מתמת אין לומר הואיל ומכאן מקומות מיקרי פתח שער ונעניין זה מלינו בהקומץ רבה (ממנחות ד' ג:), דקתמר מלינו ימין שנקרלת יד דכתיב כי ימיק מצין ד' ימינו ושמאל יד ימין מיקרי ד' מתמת לא לתיקרי ופ"ג דנמי כי כתיב

ואיבעית אימא כי כתיב **ט)** ו' **אמות בגובהה הוא דכתיב.** אבל גרוסה אין שיעור מפורש לפתחי שהיו מפתח רחב שבעה עד שלש פתות וגרסי' בפר הכי משפח מזבח ולמעלה ושיינו כר' יוסי דבפ' קדשי קדשים (זבחים ד' נט:) דתמר מזבח ונובהו י' אמות פי שניס לכותבו והקלעים שביב ט"ו שלא יהא כהן עומד ועבודה בידו ולא הטה רואין אותו והא דכתיב אמות בגובהה ה"ה לרהבה. ואבתי ר' יהודה מפתחו של אולם גמר והתניא מבוי שהוא גבוה מב' אמה יעמוד ורבי יהודה מכשיר עד מ' ונ' אמה ותני בר קפרא עד מאה בשלמא לבר קפרא גומא אלא לרבי יהודה מאי גומא בשלמא (כ) לרבי יהודה ארבעים גמר מפתחו של אולם אלא נ' מנא ליה א"ר חסדא הא מתניתא אטעיתיה לרב דתניא **ל)** מבוי שהוא גבוה מב' אמה יותר מפתחו של היכל יעמוד הוא סבר מדרבנן מפתחו של היכל גמרי רבי יהודה מפתחו של אולם גמר ולא היא ר' יהודה מפתחא דמלכין גמר. ורבנן אי מפתחו של היכל גמירי ליבעו דלתות בהיכל אלמה **ל)** תנן הכשר מבוי ב"ש אומרים לחי וקורה וב"ה אומרים לחי או קורה דלתות היכל לצניעות בעלמא הוא דעבידן. אלא מעתה לא תיהני ליה צורת הפתח דהא היכל צורת הפתח הויא לו אפילו הבי עשר אמות הוא דרויח אלמה תנן אם יש לו צורת הפתח אע"פ שרחב מעשר אמות אינו צריך למעט מידי הוא טעמא אלא לרב הא **מ)** מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב אינו צריך למעט ואי"ת אתניתה צריך למעט **נ)** אלא מעתה לא

ההוא בארון כתיב. שהוא ממח מצי כי קטם, ועל מם שהוא מקומף מפתח המשמח קרוי מקדש: **לילפו מפתח שער החצר,** דמתן במתני' והרחב מעשר אמות יעמוד הא למכתן פתח מלך טהור עשרים רוחב ומיקרי פתח לכתיב ואת מסך פתח שער המלך בפרפרת נשף **ס)** כתיב **ע)**, אבל בגובה כתיב אלא ממהכא **א)** ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם **פ)**. בין לרבנן דלרבי יהודה לילפו מפתח שער החצר דכתיב **ב)** אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וקומה חמש אמות וכתיב **ג)** וחמש עשרה אמה קלעים לכתף וכתיב **ד)** ולכתף השנית מזה ומזה לשער החצר קלעים חמש עשרה אמה מה **ה)**להלן חמש ברוחב **ו)** עשרים אף כאן חמש ברוחב עשרים פתח שער החצר איקרי פתח סתמא לא איקרי ואיבעית אימא כי כתיב **ז)** קלעים חמש עשרה אמה לכתף **ח)** בגובהה הוא דכתיב גובהה והא כתיב וקומה חמש אמות **(ו)** ההוא משפח מזבח ולמעלה. ורבי יהודה מפתחו של אולם גמר והא תנן והרחב מעשר אמות ימעט ולא פליג ר' יהודה אמר **ט)** אביי פליג בברייתא דתניא **י)** והרחב מ' אמות ימעט ר' יהודה אומר אינו צריך למעט וליפלוג במתני' פליג בגובהה וה"ה לרחבה. ואבתי ר' יהודה מפתחו של אולם גמר והתניא מבוי שהוא גבוה מב' אמה יעמוד ורבי יהודה מכשיר עד מ' ונ' אמה ותני בר קפרא עד מאה בשלמא לבר קפרא גומא אלא לרבי יהודה מאי גומא בשלמא (כ) לרבי יהודה ארבעים גמר מפתחו של אולם אלא נ' מנא ליה א"ר חסדא הא מתניתא אטעיתיה לרב דתניא **ל)** מבוי שהוא גבוה מב' אמה יותר מפתחו של היכל יעמוד הוא סבר מדרבנן מפתחו של היכל גמרי רבי יהודה מפתחו של אולם גמר ולא היא ר' יהודה מפתחא דמלכין גמר. ורבנן אי מפתחו של היכל גמירי ליבעו דלתות בהיכל אלמה **ל)** תנן הכשר מבוי ב"ש אומרים לחי וקורה וב"ה אומרים לחי או קורה דלתות היכל לצניעות בעלמא הוא דעבידן. אלא מעתה לא תיהני ליה צורת הפתח דהא היכל צורת הפתח הויא לו אפילו הבי עשר אמות הוא דרויח אלמה תנן אם יש לו צורת הפתח אע"פ שרחב מעשר אמות אינו צריך למעט מידי הוא טעמא אלא לרב הא **מ)** מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב אינו צריך למעט ואי"ת אתניתה צריך למעט **נ)**. אלא מעתה לא

אמר אביי פ"ק בברייתא. משמע ושעלה מפתח מולם גמר ומכשיר על רוחב כ' **(ז)** וקשה לקמן (ד' י.) אמר לעל מכשיר ר' יהודה **עד** ע"י **ארבעים וחמשים אמה.** אין להקשות הסתם ר' שרי מ' מיניעתי דתיכל למימר מ' ו' כדאמרי' לעל מ"ק פ"ג (שבת ק' קכו:) **ח)**: **ליובעו** דלתות בהיכל. ופ"ג ע"ש אהל מועד שהיה נמי הפתח רחב י' **(ט)** לו היו לעמות ופי' לעיגולי כדמשמע בפרק חלון שהיה גבוה שלש י' ע"ש ע"ש אהל מועד שהיה נמי הפתח רחב י' **(ט)** לו היו לעמות ופי' לעיגולי כדמשמע בפרק חלון שהיה גבוה שלש **אלא מעתה לא תיהני ליה צורת הפתח.** אבל לו מיהני ליה לעמות ולו פריך לפניטא דלעיל ומיהו לו פריך לפניטא דלעיל ומיהו לא מצי למימר דלעיגול פתח אף כשגדול ביותר **פ)** ע"י צורת הפתח היה לו לעשותו שוה לאולם: **כיצד הוא טעמא אלא לרב.** ופ"ג דבריית' אמתני' ג"י לו נקט היכל אלא לומר דאפילו בעלמא דאין שם קדושת היכל אלא לומר דאפילו בעלמא דאין שם קדושת היכל אלא לומר דאפילו בעלמא דאין שם קדושת

בֵּין לְרַבָּנָן וְכוּ'. הקדמה: במשנה שנינו שני דינים חלוקים: דין מבוי גבוה ודין מבוי רחב. לעיל הביאה הגמ' את דברי רב לפרש את מקור הדין של מבוי גבוה, שהוא נלמד מפתחי המקדש. אכן, בדברי רב נכלל גם מקור לדין רוחב המבוי, שהוא [לדעת חכמים] עשר אמות כפי שמצינו בפתח ההיכל, ועתה דנה הגמ' בחלק זה של דברי רב (ראה רש"י ורשב"א).

וּבֵין לְרַבִּי יְהוּדָה וְכוּ', שסברה הגמ' שגם לדעת רבי יהודה צריך שפתח המבוי לא יהא רחב מעשר אמות [ודלא כמסקנת הגמ' להלן בסמוך], ועל שיטת רבי יהודה היה ראוי להקשות קושיא פשוטה יותר [וכקושית הגמ' להלן], שכיון שלדבריו למדים מפתח האולם, היה ראוי להכשיר עד לרוחב עשרים כרוחב פתח האולם, אלא שהעדיפה הגמ' להקשות קושיא אחת מפתח החצר גם על רבי יהודה וגם על רבנן (רשב"א).

מַה לְּהַלָּן חָמֵשׁ בְּרֹחַב עֶשְׂרִים. שגובה הקלעים היה חמש אמות ופתח החצר היה עשרים אמה (רש"י), ונוכל ללמוד מזה שפתח ברוחב עשרים אמה נחשב פתח למרות שאין בגבהו אלא חמש אמות בלבד [כך שהוא נמוך יחסית לרחבו], וכל שכן שיהיה כשר כשהוא גבוה יותר מחמש אמות (רשב"א). אכן, אין כוונת הגמ' להקשות לענין גובה הפתח, שלא יועיל כשהוא יותר מחמש אמות [כפתח החצר], שהרי פתח ההיכל היה גבוה עשרים ונחשב לפתח (רש"י בפי' העיקרי).

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט, שלדעת רבי יהודה פתח מבוי יכול להיות רחב אפילו עשרים אמות, כפתחו של אולם (תוס' ד"ה אמר), ומה שמצינו להלן בגמ' (י, א), שיש הסובר שגם לדעת רבי יהודה אין כשר אלא עד שלש עשרה אמה ושליש, היינו רק מדרבנן (תוס' ישנים בגליון הגמ' אות ג). ויש שביארו, שהאמוראים כאן נחלקו על דעה זו בגמ' שם (רשב"א, ריטב"א, וגליון הש"ס בישוב קושיית התוס' שם). אכן, כל זה לענין פתח מבוי שאין בו חיסרון בעיקר דין המחיצה, אלא שמדרבנן הצריכו הכשר לחי וקורה, ולענין זה מועיל לדעת רבי יהודה אפילו ברוחב יותר מעשר אמות, אבל פירצה במחיצה, שיעורה עשר אמות גם לדעת רבי יהודה, משום שהפירצה מהווה חיסרון בעיקר דין המחיצה (רשב"א להלן יט, ב).

מִפִּתְחָא דְּמֶלְכִין גָּמַר - שפתחי ארמונות המלכים בדרך כלל גבוהים ביותר (רש"י), ומכל מקום הם חשובים פתח, וכמו שנאמר (אסתר ה, א) 'והמלך יושב וגו' נכח פתח הבית' (תוס' רא"ש). אכן פתחי המלכים אינם גבוהים יותר מחמישים אמה, ולכן גם לדעת רבי יהודה אין פתח מועיל אלא עד גובה חמישים אמה, וכפי שנאמר בברייתא [בדברי ת"ק אליבא דרבי יהודה] שרבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמישים אמה, וכוונת רבי יהודה שיש להכשיר גובה חמישים כפתחי מלכים, או לכל הפחות ארבעים כפתחו של אולם (ריטב"א). [אכן, ראה בתוס' (ד"ה עד), שפירשו את הלשון 'ארבעים וחמישים' באופן אחר].

דַּלְתוֹת הֵיכָל וְכוּ'. ולפי זה הילפותא מפתח ההיכל לא נצרכת להקל, דהיינו ללמד שנחשב לפתח אפילו ברוחב עשר אמות, שדבר זה היה פשוט לחז"ל מסברא [שאילו היה צורך לילפותא זו, לא היינו יכולים ללמוד כן מפתח ההיכל, שיתכן שהקלו בו כיון שהיו לו דלתות, הגם שהצורך בהן היה רק משום צניעות], אלא הילפותא מפתח ההיכל היא להחמיר, שביותר מעשר אמות אין לו שם פתח (חזו"א או"ח קיב, ב).

לְצְנִיעוּת בְּעָלְמָא הוּא דַּעֲבִידָן, וכן צורת הפתח שהיתה לפתח ההיכל, לא נועדה כדי להחשיב את המקום לפתח, אלא לשם נוי בעלמא, ולכן הגמ' אינה שואלת שבכל פתח מבוי יצטרכו צורת הפתח [כעין שאלת הגמ' להלן על דלתות] (תוס' ד"ה אלא), שהיה ברור לחז"ל מסברא שפתח עד עשר אמות נחשב לפתח גם ללא צורת הפתח, למרות שלא מצינו כן בהיכל [אכן, אין כוונת התוס' שצורת הפתח העשויה לנוי אינה מועילה לצורת הפתח, שהרי אדרבה, בדרך כלל צורת הפתח עשויה לנוי, וצורת הפתח כשרה גם כאשר אינה עשויה מלכתחילה לשם תיקון מחיצות, וכגון עמודי חשמל בזמננו וכדו'] (ראה חזו"א או"ח קיא, ה).

אֶלָּא מֵעַתָּה לֹא תְּהֵנֵי לֵיהּ צוּרַת הַפֶּתַח - שלא תועיל צורת הפתח לתקן מבוי שפתחו רחב יותר מעשר אמות (רש"י, וכמשמעות לשון הגמ' להלן בסמוך שהנדון הוא לענין רוחב), שאילו היה הדין שצורת הפתח מועילה לרוחב יותר מעשר, היו מרחיבים את פתח ההיכל כדי להשוותו לפתח האולם (תוס' ד"ה אלא), אמנם, לענין גובה יותר מעשרים אמה אין הגמ' מקשה כן, שהרי אין מקור מהמשנה לכך שצורת הפתח מועילה ליותר מעשרים אמה, ולדעת רב אכן אינה מועילה, משום שלמדים דיני פתח מפתחי המקדש. [וטעמו של דבר, משום שצורת הפתח מועילה ל'פירצה' רחבה לעשותה ל'פתח', ואינה מועילה לגבוה מעשרים, שחסרונו אינו משום 'פירצה'. אכן למסקנת הגמ' שאין למדים מפתחי המקדש, צורת הפתח מועילה גם בגובה יותר מעשרים אמה] (חזו"א או"ח קיב, א).

וְאָמַר לֵיהּ אַתְּנֵייהּ צָרִיךְ לְמַעֵט, שכיון שלדעת רב לומדים דיני פתח מפתחי המקדש, בהכרח שלא מועילה צורת הפתח ברוחב יותר מעשר אמות (רא"ש), והיא חומרא מדרבנן, שמדאורייתא צורת הפתח מועילה אף לרוחב יותר מעשר אמות [וכן מדרבנן לא החמירו אלא לענין מחיצות של שבת, ולא לענין דינים אחרים] (תוס' להלן ו, א ד"ה רב, ולהלן כב, א ד"ה והא). אכן, דלתות מועילות גם לרב, ואפילו ברוחב יותר מעשר אמות, שדינן כמחיצה גמורה [ואפילו להתיר רשות הרבים, ודנו האחרונים האם דלתות מועילות בלא צורת הפתח] (ראה תוס' ד"ה אלא, וחזו"א או"ח עח, ו). ופתח ההיכל, אף שהיו לו דלתות, לא הרחיבוהו יותר מעשר אמות [למרות שיש ענין להשוות את רחבו לרוחב פתח האולם, כמבואר לעיל], כיון שצריך שפתח אהל מועד יהיה לו 'שם פתח' מצד עצמו, ללא דלתות (אבני נזר או"ח רעג, ט; חזו"א שם קיב, ב), שהרי הדלתות צריכות להיות פתוחות בשעת שחיטה (אבני נזר שם). ■ להלכה, צורת הפתח מועילה לרחב מעשר אמות [שלא כדעת רב] (שו"ע או"ח שסג, כו).

לֹא תְּהֵנִי לֵיהּ אֲמַלְתְּרָא, שאם 'אמלתרא' מועילה להחשיב פתח גם כשהוא למעלה מעשרים אמה, למה לא הגביהו את פתח ההיכל כדי להשוותו לפתח האולם (מהרש"א לעיל ב, ב, ע"פ תוס' שם ד"ה אלא). אכן, הגמ' אינה מקשה שפתח מבוי לא ייחשב לפתח אלא אם כן יש בו אמלתרא כדוגמת פתח ההיכל [שהוא המקור לדיני פתח, וכעין קושיית הגמ' לעיל (ב, ב) על דלתות], משום שהאמלתרא של פתח ההיכל נועדה לנוי ולא בשביל להחשיבו לפתח (מהרש"א שם).

וַאֲפִלּוּ הָכִי עֶשְׂרִים אַמָּה הוּא דְּגָבְהֵּהּ, אכן, אלמלא הראיה מההיכל, לא היה מקום להקשות על רב למה מועילה אמלתרא [למרות שלדעתו החסרון בגבוה למעלה מעשרים אמה, אינו משום היכר, אלא משום שאין 'שם פתח' למעלה מעשרים], שכן יש לומר שאמלתרא מועילה להחשיב את הפתח לפתח למרות גובהו, שדרכם היתה לעשות אמלתראות בפתחים והיא כעין צורת הפתח [וכעין מה שמצינו בגמ' להלן (יא, א) נדון האם מועילה אמלתרא למבוי רחב, אף שפסולו אינו משום חסרון היכר] (שפת אמת).

דִּילְמָא תִּבְנִית הֵיכָל כְּתִבְנִית אוּלָם, כלומר, שבודאי היתה תבנית ההיכל כתבנית האולם [וכמו שמצינו בכמה מקומות בגמ' שהלשון 'דילמא' מתפרשת במשמעות של דבר ודאי], וכיון שכן ניתן להקשות מכך על שיטת רב (ריטב"א).

רֻחְבָּהּ אַרְבָּעָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ בְּרִיאָה - שקורה רחבה ארבעה טפחים מתירה את המבוי אפילו שהיא חלשה [בניגוד לקורה צרה יותר, שאינה מתירה אלא כשהיא חזקה] (רש"י), אכן, גם קורה רחבה אינה מתירה אלא מבוי שאינו גבוה מעשרים אמה [וכמשמעות דברי רבי אילעא בשם רב], ועל אף שמצינו דין במחיצות שתקרה רחבה ארבעה מועילה כמחיצה מדין 'פי תקרה יורד וסותם', היינו דוקא בקורה בריאה הראויה לשמש כתקרה (רשב"א). ■ וכן נפסק להלכה, שקורה רחבה ארבעה בפתח מבוי גבוה מעשרים אמה, אינה מתרת אלא אם כן היא בריאה (ביה"ל שסג, כו).

לְרַבָּנָן קוֹרָה טַעְמָא מַאי מִשּׁוּם הֶכְרֵא - שעל ידי הקורה יבחינו ההולכים במבוי בהבדל שבין מבוי לרשות הרבים, ולכן לרבנן צריכה הקורה להיות למטה מעשרים אמה (רש"י), וכן לרבי יהודה טעם ההיתר של קורה הוא משום היכר, אלא שלדעתו יש היכר גם למעלה מעשרים אמה, ולכן שואלת הגמ' להלן למה נחלקו רבי יהודה וחכמים גם במבוי וגם בסוכה למעלה מעשרים אמה, שבשניהם המחלוקת היא משום היכר [ומה שנקט רב נחמן בר יצחק ש'לרבנן' קורה משום היכר, אינו בדוקא, אלא משום שבא ליישב כעת את שיטת רבנן] (רשב"א בפי' שני).

מַאי אֲמַלְתְּרָא - מהי האמלתרא שהיתה על פתח האולם, שממנה נלמד לקורה המועילה למבוי הגבוה מעשרים אמה (ראה רש"י ד"ה קיני וד"ה מאן). ויש מפרשים, שהשאלה היא על אמלתרא של מבוי, שהרי לגבי האמלתרא של האולם, מפורש במשנה במדות [המובאת לעיל בגמ'] שהיתה עשויה מקורות של עץ מילה (רשב"א וריטב"א בשם הראב"ד, וראה להלן בסמוך).

קִינֵּי - בליטה כדוגמת קינים של עופות (רש"י), ויש מפרשים ציור של קיני עופות (ראה רמב"ם שבת יז, טו, ומגיד משנה שם), ומועיל אפילו כשהציור על הקיר סמוך לקורה (הגה בשו"ע שסג, כו, ע"פ שונה הלכות שם, נט, וראה בהערות בסוף הספר שם, שמלשון השו"ע שם משמע שההיכר צריך להיות על הקורה עצמה, אולם מדברי רש"י כאן משמע שמועיל גם על הכותל סמוך לקורה).

פִּסְקֵי דְּאַרְזָא - כלונסאות של ארז (רש"י), ומה ששנינו במשנה המובאת לעיל שהאמלתראות היו של עץ 'מילה', הכוונה לסוג מסויים של עץ ארז (ריטב"א בשם תוס').

■ להלכה, קורה למעלה מעשרים אמה אינה מתירה את המבוי (שו"ע או"ח שסג, כו), שטעם היתר קורה משום היכר, ולמעלה מעשרים אין הענין שולטת ואין היכר (משנ"ב שם, צה), אלא אם כן יעשה דבר המושך את העין, כגון שיצייר בסיד על הקורה או על הקיר הסמוך לה [וכרב חמא בריה דרבה בר אבוה לדעת הרמב"ם] (ראה שו"ע והג"ה ולבוש שם, ערוך השלחן שם, לח, שונה הלכות שם, נט, ומשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 70).

מְקָצַת קוֹרָה בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וּמְקָצַת קוֹרָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים - והנדון האם קורה זו שמקצתה למעלה מעשרים כשרה, הוא לדעת רב נחמן בר יצחק, הסובר שדין למעלה מעשרים משום היכר, אבל לדעת רב שדין למעלה מעשרים נלמד מפתחו של היכל, הדבר ברור שכשרה אפילו אם כולה למעלה מעשרים, וכפי שהיה בפתח ההיכל, שהיה חללו עשרים אמה (ראה תוס' ד"ה אמר רבה וריטב"א להלן ע"ב).

מְקָצַת סָכָךְ בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וּמְקָצַת סָכָךְ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים, שיש סכך בשיעור של 'צילתה מרובה מחמתה' למטה מעשרים אמה, וסכך נוסף למעלה מעשרים אמה, שמכביד על הסכך התחתון שלא ינטל ברוח [שאילו היה נצרך הסכך העליון לשיעור צילתה מרובה, פשוט שפסול, שאין סכך פסול מצטרף עם סכך כשר להכשר סוכה (ראה סוכה ט, ב)] (תוס' ד"ה אי קלשת, בפי' ראשון), וכפי שמשמע מדימוי הגמ' לקורה, שהחלק העליון של הקורה שמעל עשרים אמה מועיל רק לחזק את החלק התחתון [שייחשב 'קורה בריאה'] (חי' הר"ן). ויש מפרשים, שהסכך שלמטה מעשרים אמה בפני עצמו אין בו אלא 'חמתה מרובה מצילתה', אבל בהצטרפות הסכך העליון שלמעלה מעשרים אמה, יש כאן 'צילתה מרובה מחמתה' (תוס' שם, בפי' שני), ודנה הגמ' להכשירו, שיש לומר שהסכך העליון נטפל לסכך התחתון, כיון שהוא עומד ונסמך על הסכך התחתון ונחשב חלק ממנו (ריטב"א כאן ובסוכה ד, א) [ואילו הדין שאין סכך פסול מצטרף עם סכך כשר, נאמר רק בסכך פסול בעצמותו, ולא בסכך כשר שהונח למעלה מעשרים אמה (תוס' שם, בפי' שני)].

אִי קָלַשְׁתְּ הַוְיָא לָהּ חֲמָתָהּ מְרוּבָּה מִצִּלָּתָהּ - שאין בתחתון צילתה מרובה (תוס' לפירושם השני הנ"ל), או שאם ינטל הסכך העליון, תפזר הרוח את הסכך התחתון (תוס' שם לפירושם הראשון הנ"ל), ואף שאין לחשוש שהרוח תיטול את הסכך כולו, שהסוכה גדולה היא, מכל מקום יש לחוש שינטל השיעור הנצרך לשיעור סכך, ותישאר הסוכה חמתה מרובה מצילתה [בשונה מקורה דלהלן, שהיא דבר קטן, ולכן שם הקשתה הגמ' שיש חשש שתינטל כולה] (תוס' רבנו פרץ).

קוֹרָה הַנִּיטֶלֶת בָּרוּחַ - שהקורה צריכה להיות חזקה בשיעור שיכולה לקבל אריח, שאז אינה ניטלת ברוח (רש"י), ובלא זה פסולה אפילו אם יקבענה במסמרים כך שלא תינטל ברוח, שהוא דין בגוף הקורה [בשונה מהדין הידוע במחיצה ש'כל שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה', שכלפיו מועילה קביעה במסמרים] (שיח השדה [לגר"ח קניבסקי]). עוד יש לפרש הטעם שהקורה צריכה להיות חזקה בשיעור שיכולה לקבל אריח, שאז משמשת כהיכר, שנראית כדבר קבוע שניתן לבנות עליו בנין (רש"י להלן יג, ב, יד, א ומשנ"ב שסג, נט, וראה ביאה"ל שם, יז, שיש לדון נפק"מ בין הטעמים, מאידך ראה שיח השדה, שטעם אחד הוא).

■ המשך במילואים עמ' 24

מסורת הש"ס עם הוספות

(ב) מנות פרק ג מ"ג, **(ג)** לקמן ד"ה, **(ג)** [לקמן ס. ח: יג:], **(ד)** סוכה כ, **(ה)** [ב"ב כד:], **(ו)** לעיל ב עיא.

הגהות הב"ח

(ב) גמ' מלר לאר מנוס היכלה: **(ג)** שם בתכתי למה להו לריכה: **(ג)** שם [לקמן מ"ש אי מנוס: **(ד)** רש"י ד"ה קיני כמין קיני עופות:

גליון הש"ס

גמ' סוכה דלילחיה רבי אנשפיה. עיין לקמן יח ע"ש ובמ"ש ד"ה כור הלכים:

תורה אור השלם

א) לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: (ויקרא כג, מג)

רב נסים גאון

תלמוד חמש מלטריות היו על **גבוי.** עיקר זו המשנה בפסכת סדות בפרק ג' (משנה ז) פתחו של אולם גובהו ארבעים אמה ורחבו כ' אמה חמש מלטריות של מילת היו על גביו התחתונה ערוכות על הפתח אמה:

הגהות וציונים

(ה) [גירסת משנה מילת] וכן בערוך ערך מל ד"ג (גליון), וע"י רבינו חננאל ובערוך שם: **(ו)** גי' יע"ש **רב** חמא (גליון), וע"ש בילקו"ש. בכת"י ובדפו"ר ליתא תיבת "חמא" (וע"י ריטב"א): **(ז)** בכת"י נוסף והוי היכר: **(ח)** גדולים כעין ענבים המהודים באלונות, ומשתמשים בהם לעיבוד עורות (לעשיית דיו): **(ט)** בדפו"ר נוסף **דמהיכל' בגרי:** **(י)** בדפו"ר מחוסת האולם (ותיבת "חלל") ליתא בכל הדפו"ר ונשתבש אח"כ, דק"ס: **(כ)** צ"ל ללעיטא בתרא **לא** חשיב (בבא תמר) וכ"ה בקצת דפו"י:

משנת ראשונים

דתנן חמש אמ"תראות של **מי"ה** היו על **גבי:** מלתרא, היא הקורה המצויירת צורות והבניות וחכמים קוראין אותה אמלתרא, והרבוי בלשון המשנה מלתריות. ומילא, הוא שם למין העץ שהיה בו חריטה זו, או שהוא שם לצורות אותם החפותים. ואמר כי שורה של אבנים היתה בין כל מלתרא ומלתרא. **(פיהמ"ש להרמב"ם, מידות פ"ג מ"ז)**

דתנן הבנית היכל כתבנית אולם. לשון דילמא לאו דוקא אלא גמרא גמירי לה. **יוסף אמ"תראה היא מאן קתני לה.** ס"ד דבעית למימר דמתניתא משבשתא היא ולא מתניא בבי מדרשא אמרינן ומאן קתני לה. **[הרטב"א] מאי אמ"תראה.** לא על אמלתרא של היכל שאלוה, שהרי של מילת היו אלא על של מבוי. **[מאירי] מאי שנא במבוי דכשר דאמרינן קרוש.** נחשוב כל אותו קצת מהעובי העולה למעלה מעשרים, כאילו הוא נגדי ונתחך ממנו. **[רבינו יהונתן] אי קשית הויא לה חמתה מרובה מצית לה.** סופו להיות חמתה מרובה קאמר שיתמעט הסכך ויתיבש בשניטת הרוח. **[הרשב"א]**

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ע מהלכות מית המחירה הל' ח סמג עשין קפב:

ז ב מיי' פי"ז מהלכות שבת הלכה טו טוש"ע או"ח סי' שמה סעיף כו: ח ג ד מיי' שם הל' טז ופ"ד מהלכות סוכה הלכה יג סמג עשין מג טוש"ע או"ח סי' שם סעיף ג:

רבינו חננאל

תוב אקשינן לרבנו אמלתרא כי היכל כדתנן במס' מדות (פ"ג מ"ז) חמש אמלתראות (הן) של מילה היו על גבן כו'. פי' אמלתרא קורות שלאחזות הקורה. כגון שוורי כרותות אריזים (מלכים א' ו, לו) ולשיטא דרבנן למיסר בבניינא (לקמן טו:), מילה שם האולן. ופירוחיי נקראין מילין. כדגרסינן (בסוטה י"ט ע"ב) אין מי מילין ע"ג מילין. והשתוא של מילת טרונה הוא **והדרינן [הא] דתני (המליא) [חמשה] מלתראות** של מילה היו על גבן באולם היו וכל אחת אגריה על חברתה (ורילמ"ל) [ודילמא] הבנית היכל כהבנית אולם הוא אלמה אמר רב הקורה אם רחבה ד' אע"פ שאינה בריאה אם יש שם לו אמלתרא אין צריך למעט. לא תהני אמלתרא דהא גובה היכל לא היה יתר מכ' ואע"ג דהוה ליה אמלתרא. **ואמרינן** ופריק **רב יוסף** אמלתרא לא רב אמרה מתניתא היא (ומאה) [וחמא] בריה דרבה בר אבוה קתני לה. ואי אמרת בין כך ובין כך קשיא לרב אמר לך רב הא תנא כוותיה דתניא מבוי שגבוה מכ' אמה יתר מפחתו של היכל ימעט אלא מאי אית לך למימר תנאי היא ופליגי אהדדי לידיי נמי תנאי דתני כי האי תנא. **ודחינן ואמרינן בלא רב מתניתא לא פליגי אהדדי.** קורה לדבון משום היכר היא ואי איכא אמלתרא אין לך היכר גדול מזה והאי דתני פתחו של (אולם) [היכל] סימנא בעלמא הוא עד כ' כי היכי דלא ליחלוף לך ואמרינן ורב נחמן בר יצחק אי סביר לה להא דרבה דאמר למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי בני מילין ע"ג מילין. אדם הראשון שהיה קומתו כ' אמה ושיעור קומת שכינה עשר אמות הוה ליה לאוסופי לקנן עליהם כענין הא דסיכי קנים תעשה את התבה במערבא אמרי פיסקא דאדא. פי' לוח ארז רחבה ד' טפחים. **(דרסינן) [וגרסינן] בירושלמי.** בענין שהקורה אבל אם יש שם רחב ד' אמות. א"ל הדא אמלתרא אילו מלתרא שמא אינה מהכין כלל ואמלתרא זו שמהנית לא מפני רחבה אלא מפני שחיבורה וכל העובר נותן עיניו עליה וכ"ש קנים שפוטרין לדברי הכל כי

נחמן בר יצחק אי סביר"ה **ליה הא דרבה בו.** לרבה גופיה הכתיב בל' ח סמג עשין קפב:

סוכה מני למיפרך לימא רבי נחמן בר יצחק (ד' יג:) דקורה מסוס היכרת אלא משום דרב נחמן מפרש בהדיא דפליגי בהיכר פריך למה לה לאפלוגי בתרתי:

א" מפר' ר"י מתמה מרובה מצילתה ע"י שיעור קרוס ויפול עד שתסיג ממנה מרובה מצילתה דאי ע"י סוכה מצילה דאי ע"י קלישה מחמת מרובה מכאן ואילך היו אלמתראות ולא היו מילין ואפי' הכי עשרים אמה הוא דגבוה דתנן[ה] חמש אמלתראות של מילה[ו] היו על גביו זו למעלה מזו וזו למעלה מזו ואי אמרת תיובתא דילמא כי תניא התיא דאמלתראות באולם תניא ואי אמרת קושיא דילמא תבנית היכל כתבנית אולם אלמה אמר רבי אילעא אמר רב[ז] רחבה ד' אע"פ שאינה בריאה ואם יש לה אמלתרא אפי' גבוהה יותר מעשרים אמה אינו צריך למעט אמר רב יוסף אמלתרא מתניתא היא מאן קתני לה אמר אביי והא[ח] חמא בריה דרבה בר אבוה קתני לה ותיהוי אמלתרא מתניתא ותיקשי לרב אמר לך רב דל אנא מהכא מתנייתא מי לא קשיין אהדדי אלא מאי איה לך למימר יצחק אמר בלא רב מתנייתא אהדדי לא קשיין לרבנן קורה[ט] דטעמא[י] מאי משום היכרא והאי דקתני יתר מפתחו של היכל סימנא בעלמא. ורב נחמן בר יצחק הניחא אי לא סבירא ליה הא דרבה אלא אי סבירא ליה הא דרבה[כ] דאמר רבה כתיב[א] למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי עד עשרים אמה אדם יודע שדר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע משום דלא שלטא ביה עינא אלמא גבי סוכה נמי בהיכרא פליגי איפלוגי בתרתי למה[ג] לי צריכא דאי אשמעינן גבי סוכה בהא קאמר ר' יהודה בין דלישיבה עבידא בה שלטא ביה עינא אבל מבוי דלהילוף עביד אימא מודה להו לרבנן ואי אשמעינן בהא בהא קאמרי רבנן אבל בהך אימא מודו ליה לר' יהודה צריכא. [ב]מאי אמלתרא רב חמא בריה דרבה בר אבוה אמר קיני כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא פסקי דארזא מאן דאמר פסקי דארזא כ"ש קיני מ"ד קיני אבל פסקי דארזא לא ומ"ד פסקי דארזא (ג) מ"ט משום דנפיש משכיה[ד] והא סוכה דנפיש משכיה וקאמרי רבנן דלא אלא ביון דקא חשיב אית ליה קלא: [ד]מקצת קורה בתוך עשרים ומקצת קורה למעלה מעשרים מקצת סכך בתוך עשרים ומקצת סכך למעלה מעשרים אמר רבה במבוי כשר בסוכה פסול מאי שנא במבוי דכשר דאמרי' קרוש סוכה נמי לימא קלוש אי קלשת הויא לה חמתה מרובה מצילתה הכא נמי אי קלשת הויא לה קורה הניטלת ברוח אלא על כרחך נעשו כשפודין של מתכת הכא נמי על כרחך נעשית צילתה מרובה מחמתה אמר רבא מפרזקי' סוכה דליחיד היא לא מדכר מבוי דלרבים מדכרי אהדדי רבינא אמר סוכה דאורייתא אחמירו בה רבנן מבוי דרבנן לא אחמירו ביה רבנן. רב אדא בר מתנה מתני להא שמעתא דרבה אפכא אמר רבה במבוי פסול בסוכה כשירה מאי שנא סוכה דכשירה דאמרינן קלוש במבוי נמי לימא קלוש אי קלשת הוי לה קורה הניטלת ברוח הכא נמי אי קלשת הויא לה חמתה מרובה מצילתה אלא על כרחך נעשית צילתה מרובה מחמתה הכא נמי ע"כ נעשו כשפודין של מתכת אמר רבא מפרזקיא * סוכה דליחיד היא רמי אנפשיה ומדכר מבוי דלרבי היא סמכי אהדדי ולא מדכרי [ז]דאמרי אינשי קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קריא רבינא אמר סוכה דאורייתא לא בעי חיזוק מבוי דרבנן בעי חיזוק. מאי הוי עלה רבה בר רב עולא אמר זה וזה פסול רבא אמר [ד]זה וזה כשר חלל

פליגי בספסל דארזא. כן סוגיא דשמעתא זו. **מקצת קורה בתוך כ'** ומקצת למעלה מכ' סכך מקצתה בתוך כ' ומקצתה למעלה מכ'. אמר רבה בסוכה פסולה ואמרינן אמאי [אמרינן] במבוי כשר דחזינן לה לקורה כמאן דקלישא והוה דשירא למעלה מכ' כמאן דליתיה דמי. אי קלשת לה נמצאת קורה זו נטלת ברוח אלא רואין אותה כאילו היא שפוד של מתכת שהיא חזקה ויכבדה והראוי לקבל אריח עליה. בסוכה נמי נימא דחזינן להאי סכך כמאן דקלישא ואעפ"כ בחזקתה קיימא ורצילתה מרובה מחמתה היא ותהיה כשרה. **ופריק רבה מפרזקיא** סוכה דיחיד היא. ופריק רבינא סוכה דהיא מדאורייתא אחמורי בה רבנן מבוי דהוא מדרבנן לא אחמורי בה. **רב אדא בר מתנה מתני איפכא** אמר רבה בסוכה כשרה במבוי פסולה וכו' עד רבינא אמר סוכה דאורייתא לא בעי חיזוק מבוי דרבנן בעיא חיזוק. **מאי הוי**

אמר רב [חידושי הר"ן] **מאי אמ"תראה.** לא על אמלתרא של היכל שאלוה, שהרי של מילת היו אלא אמרינן ומאן קתני לה. **[הרטב"א] יוסף אמ"תראה היא מאן קתני לה.** ס"ד דבעית למימר דמתניתא משבשתא היא ולא מתניא בבי מדרשא אמרינן ומאן קתני לה. **[מאירי] מאי שנא במבוי דכשר דאמרינן קרוש.** נחשוב כל אותו קצת מהעובי העולה למעלה מעשרים, כאילו הוא נגדי ונתחך ממנו. **[רבינו יהונתן] אי קשית הויא לה חמתה מרובה מצית לה.** סופו להיות חמתה מרובה קאמר שיתמעט הסכך ויתיבש בשניטת הרוח. **[הרשב"א]**

חלל סוכה תנן. והא דתניא כסוכה (ד"ה ת.), והוא שיכין לתוך כ' לגמ' דווקא ואפילו בקבע למעלה מכ' נקט נמי בתוך כ'. **לגומר** בתוך הכשר כ': **תניא** דמסיים לה. פ"ע. דהיכל בתמח בת שמה[ב] הכא מירבה קאי דיתים ליה לקמן דשל מבוי נמי בתמח בת שמה וחע"ג דהן עצמן שמח של היכל נמי עצמות היו ח"ק לפילו לתניי לסימנא בעלמא נקט לעניין תמות בגל מ"מ מייתי כמו שהיכל תלוי בשערים בתמות דיתים הכי נמי מבוי בתמות דהיכל: **כמאן** דאמר בארבעה. פי' ומשכו יותר [ג]לפן פתח פתוח מד' ואי לא הוי משכו יותר ח"כ לא הוי אלא ב' ולפי זה יכול לדק ממן קמא ולית ליה כלל ליה: **והא** איבא רבוזפו דא"קולא בו' ברבן דאמרי בדם הוי. ולח"ק הא ליכא למימרינן לקמן (ד' ה.) ולח"ע לתניי דאמרי בדם הוי. ולח"ק הא ליכא למימרינן לקמן (ד' ה.) (שם) למען מבוי בד' תמות בכל בגילוח דלק ממן קמא ולית ליה לא מרכו יותר על רמבו ואילו ניתר ולפי זה וקוקם לקמיין לקמן (ד' ה.) ולח"ע לתניי גופיה אית ליה לקמן (שם) למען מבוי בד' תמות בכל בגילוח דלק ממן קמא ולית ליה לא מרכו יותר על רמבו ואילו ניתר כגמי

תַּנְיָא דִּמְסַיַּע לָךְ וְכוּ' וְהֵיכָל גּוּפוֹ חֲלָלוֹ עֶשְׂרִים, ואף שכל הנדון בסוגיתנו הוא לדעת רב נחמן בר יצחק שקורה משום היכר (וכמו שהבאנו לעיל ע"א) ולדעתו הוזכר 'פתחו של היכל' בברייתא רק לסימן בעלמא (כמבואר בגמ' לעיל ע"א), מכל מקום יש להוכיח מהברייתא, שבוודאי נקטה סימן מדויק (ריטב"א).

אַמַּת סָפָּה וְכוּ'. הקדמה: בשיעור 'אמה' מצינו שתי מידות, ששיעור אמה הוא כמידת הזרוע של אדם בינוני (ראה רש"י כתובות ה, ב וחזו"א או"ח לט, טו), ויש שני אופנים למדידה זו, האחד - מהמרפק ועד לראש האצבע האמצעית [המכונה 'אצבע'], שהוא ששה טפחים, והשני - מהמרפק ועד לתחילת האצבעות [לא כולל האצבעות], שהוא חמשה טפחים (ראה רש"ש כתובות ה, ב ואפריון שלמה קו"א אות א. וראה בשיעורי תורה [לגר"ח נאה] ו, ג-ד, שלפי מדידותיו, שיעור הזרוע מהמרפק ועד לראש האצבע האמצעית אכן קרוב לשיעור הידוע בשמו, שאמה בת ששה טפחים היא 48 ס"מ). מאידך, יש מפרשים ששיעור אמה של חמשה טפחים הוא מהמרפק עד לראש האצבע האמצעית, ואילו באמה רגילה של ששה טפחים מוסיפים שישית (חזו"א שם בפי' שני, לשיטתו הידועה שאמה בת ששה טפחים היא 58 ס"מ בקירוב).

אַמַּת כְּלָאִים בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה, שהתנאים נקטו במשניות שיעור 'אמה' בסתם, ולא פירשו האם זו אמה של ששה טפחים, או של חמשה טפחים, לפי שצריכים להחמיר בכל מקום (גאון יעקב, בביאור פירוש רש"י).

וּלְפִרְצַת מָבוֹי - שאם יש בדפנות המבוי פירצה של עשר אמות, אפילו קטנות, אינו ניתר בלחי וקורה (רש"י), וכמו כן פתח המבוי שרוחבו יותר מעשר אמות קטנות, נחשב כפירצה שאינה ניתרת בלחי וקורה [אכן, צריך ביאור למה הגמ' לא נקטה דוגמה זו] (רעק"א).

לְמַאי הִלְכְתָא לְקָרַחַת הַכֶּרֶם וְלְמָחוֹל הַכֶּרֶם, וכן נפק"מ לדיני הרחקה נוספים בהלכות כלאים התלויים ב'עבודת הכרם', ששיעורה הוא ארבע אמות של ששה טפחים (ראה רש"ש בישוב קושיית גליון הש"ס).

דְּתָנַן קָרַחַת הַכֶּרֶם וְכוּ'. הקדמה: שיעור הרחקת תבואה ומיני זרעים מעצי הגפנים [משום איסור 'כלאי הכרם'] תלוי בכמות העצים ובאופן נטיעתם, שמגפן יחידית יש להרחיק ששה טפחים [ויש סוברים שלשה טפחים], ומקבוצת גפנים הנחשבת 'כרם' לפי תנאי ההלכה, יש להרחיק ארבע אמות. אכן, בסוגיתנו יתבאר שיש שטחים שונים [הנקראים 'עבודת הכרם', 'קרחת הכרם' ו'מחול הכרם'] הנטפלים לכרם, שאסור לזרוע בהם גם לאחר ההרחקה הרגילה של ארבע אמות, לפי שיש עליהם שם 'כרם', ונכללים באיסור 'לא תזרע כרמך כלאים' (רבנו חננאל), ויש שכתבו שאיסורם מדרבנן (קרית ספר כלאים ז; חזו"א זרעים י, ב).

כֶּרֶם שֶׁחָרַב אֶמְצָעִיתוֹ - שכיון שמקום זה היה בתחילה חלק מהכרם, לכן אף שחרב צריך הרחקה יתירה, שאילו הנוטע כרמו בתחילה באופן זה שמשייר קרחת באמצעיתו, אין צריך להרחיק אלא ארבע אמות (ריטב"א; דרך אמונה כלאים ז, נז, בשם החזו"א בדעת הרמב"ם), ויש סוברים, שאין חילוק אם חרב הכרם או שניטע כך מתחילתו, שבכל אופן נאמר דין קרחת הכרם (ראה דרך אמונה שם בשם החזו"א בדעת הראב"ד, ושכך קי"ל להלכה).

אֵין שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת וְכוּ'. שבין לבית שמאי ובין לבית הלל, כדי שהמקום הנזרע באמצע הקרחת ייחשב כשדה בפני עצמה ולא יהיה טפל לכרם, ישנם שני תנאים: א. שרוחבו יהיה לכל הפחות בשיעור חשוב של 'שדה' אחת לכל רוח, כדי שלא יתבטל חציו לצד זה של הכרם וחציו לצד זה. ב. שבינו לבין עצי הגפנים שמכאן ומכאן יהיה שטח בשיעור הנדרש ל'עבודת הכרם' [שכיון שהוא נצרך לכרם נחשב ככרם] (ראה רש"י וריטב"א). ולדעת בית הלל גם שיעור 'עבודת הכרם' וגם שיעור 'שדה' הם ארבע אמות כל אחד, ולכן צריך להרחיק יחד שש עשרה אמות, ובדעת בית שמאי, שצריכים להרחיק עשרים וארבע אמות, ניתן לפרש בשני אופנים: או שחולקים וסוברים ששיעור 'עבודת הכרם' הוא שמונה אמות, או שחולקים וסוברים ששיעור 'שדה' הוא שמונה אמות (ראה שני פירושים ברש"י).

וְאֵיזֶהוּ מָחוֹל הַכֶּרֶם בֵּין כֶּרֶם לְגָדֵר, שהמקום שבין הכרם לבין הגדר נטפל לכרם, ולכן שם לא מספיקה הרחקה של ארבע אמות, כמו בכרם שאין סביבה גדר. ודוקא כשמקום המחול היה בתחילה חלק מהכרם וחרב (ריטב"א), ויש סוברים שאפילו כאשר מלכתחילה מקום המחול לא היה חלק מהכרם (ראה דרך אמונה כלאים ז, י בבהה"ל, גם לדעת הרמב"ם הנ"ל ד"ה כרם).

אִם אֵין שָׁם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה וְכוּ' שבין לבית שמאי ובין לבית הלל, כדי שהמקום הנזרע באמצע ה'מחול' ייחשב כשדה בפני עצמה ולא יהיה טפל לכרם, ישנם שלשה תנאים: א. שרוחבו יהיה לכל הפחות בשיעור חשוב של 'שדה' אחת [כמבואר לעיל]. ב. שיהא בינו לבין הכרם כשיעור 'עבודת הכרם' [כמבואר לעיל]. ג. שיהא בינו לבין הגדר ארבע אמות, שאינן חשובות להצטרף עם המקום האמצעי, לפי שרגילים להניחן פנויות מגידולים לצורך חיזוק הגדר. ולדעת בית הלל, גם שיעור 'עבודת הכרם' וגם שיעור 'שדה' הם ארבע אמות כל אחד, ולכן כאן יש להרחיק [בצירוף השטח הסמוך לגדר] שתים עשרה אמות, ובדעת בית שמאי, שצריכים להרחיק שש עשרה אמות, ניתן לפרש בשני אופנים: או שחולקים וסוברים ששיעור 'עבודת הכרם' הוא שמונה אמות, או שחולקים וסוברים ששיעור 'שדה' הוא שמונה אמות (ראה רש"י וריטב"א, ורש"י להלן צג, א).

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵינוֹ כֶּרֶם, ומותר לזרוע שם זרעים (רש"י), ואפילו סמוך לעצי הגפנים, כיון שנחשב שהעצים כאילו אינם (דרך אמונה כלאים ז, ב בבהה"ל, ע"פ משמעות רש"י). ויש סוברים שאמנם אינם נחשבים לכרם ולכן אינו צריך להרחיק מהם ארבע אמות כשיעור הרחקה של כרם, אבל מרחיק כשיעור שצריך להרחיק מעץ גפן יחידי [כמבואר בהקדמה לסוגיתנו] (תוס' ב"ב לז, ב ד"ה אינו; רמב"ם שם).

וְרוֹאִין אֶת הָאֶמְצָעִיִּים כְּאִלּוּ אֵינָם - שהעצים הנטועים במקום שאמור להיות רווח בין שורה לשורה נדונים כאילו אינם (רש"י), שכיון שעומדים להיעקר, מחמירים לראותם כעקורים (רשב"ם ב"ב פג, א).

המשך במילואים עמ' 24

בִּשְׁלָמָא לְרַבָּא כִּי הֵיכִי דְּלִיהֱוֵין הַלָּלוּ שׁוֹחָקוֹת וְהַלָּלוּ עֲצֻבּוֹת - שאף שפשטות הלשון משמע שלא כדברי רבא, שנראה שהברייתא באה לקבוע שמדידת האמה אינה בשיעור מצומצם של 'עצבות', אלא בשיעור מרווח של 'שוחקות', מכל מקום אפשר ליישב את הברייתא שתתאים עם דעתו [כמשמעות לשון 'בשלמא', שבאה ליישב שאלה], ולפרש שהברייתא באה להבדיל בין סוגים שונים של אמות, שלא כל האמות 'מכוונות' ומתאימות זו לזו, אלא יש מהן שוחקות ויש מהן עצבות (תורת חיים).

אֶלָּא לְאַבַּיֵי קַשְׁיָא - שלאביי קשה לשון הברייתא ש'כל אמות' של שש טפחים, והלא אמת סוכה ואמת מבוי, הן של חמשה טפחים (רש"י), אכן, לרבא מבואר דקדוק לשון הברייתא שכל אמות 'שאמרו חכמים' באמה בת ששה, דהיינו, שהאמות שהוזכרו בדברי חכמים בתורה שבעל פה, של ששה טפחים [וכגון אמת סוכה ומבוי וכלאים], ולאפוקי האמות המפורשות בתורה בכלי המקדש [כגון הארון והשולחן], שלדעת רבי יהודה (המובא בגמ' להלן ע"ב) נמדדות בשל חמשה טפחים (מרומי שדה לעיל ג, ב, ע"פ ביאורו בתוס' שם ד"ה כל).

אֵימָא אַמַּת כְּלָאַיִם בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה - שיש שני הבדלים בין אביי לרבא: [א] בגירסת הברייתא, שלדעת אביי יש לגרוס 'אמת כלאים' [ובניגוד לגירסת הברייתא לרבא 'כל אמות', והיינו, האמות שמצינו בדיני תורה שונים]. [ב] בביאור המילים 'שלא יהו מכוונות', שלאביי הכוונה שמדידת האמה [של כלאים] אינה בשיעור מצומצם של 'עצבות', אלא בשיעור מרווח של 'שוחקות' [ובניגוד לדעת רבא שהכוונה להבדיל בין סוגים שונים של אמות, שלא כל האמות 'מכוונות' ומתאימות זו לזו, וכמו שנתבאר לעיל] (ראה רש"י כאן, וריטב"א לעיל ג, ב).

לְאַבַּיֵי וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא, שאביי אינו יכול להסביר שרשב"ג בא לפרש את דברי ת"ק [וכעין דברי הגמ' להלן בדעת רבא], כיון שת"ק אמר במפורש שכל האמות של ששה טפחים, ולא יתכן שרשב"ג יפרש שהכוונה רק לכלאים בלבד (רש"י וריטב"א).

לְמַעוֹטֵי אַמָּה יְסוֹד וְאַמָּה סוֹבֵב, שאין נמדדות באמה של ששה טפחים, אלא בשל חמשה טפחים (רש"י), שרשב"ג בא להוסיף על דברי תנא קמא את דין האמות של המזבח, שנאמרו בספר יחזקאל שהוא בכלל 'דברי קבלה', ואילו מדברי ת"ק לא שמענו אלא בנוגע לאמות המוזכרות בתורה שבעל פה, או בחמשה חומשי תורה [שהאמות 'שאמרו חכמים', היינו האמות המוזכרות בתורה שבעל פה, ולאפוקי אמות כלי המקדש המפורשות בחמשה חומשי תורה, וכמבואר לעיל] (מרומי שדה לעיל ג, ב).

דִּכְתִיב וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח, שהאמות המוזכרות בפסוקי ספר יחזקאל במידות המזבח, חלקן אמות גדולות של ששה טפחים, וחלקן אמות קטנות של חמשה טפחים, ובהסבר לשון הפסוק 'באמות אמה אמה וטפח' מצינו שלשה הסברים [והמחלוקת אינה בפרטי הדברים, אלא בהסבר לשון הפסוק בלבד], שיש מפרשים שמילים אלו נסובות על האמות הקטנות [שאמה ועוד טפח מהן שווים לאמה גדולה] (רש"י בשם רבו; מאירי), ויש מפרשים שמילים אלו נסובות על האמות הגדולות [שכל אחת מהן, שווה לאמה וטפח של אמות קטנות] (רש"י בפירושו השני ע"פ תרגום יהונתן, ובפירושו על יחזקאל שם, ותוס' ד"ה ואלה), ויש מפרשים: 'ואלה מדות המזבח באמות' - שיש שני סוגים של אמות במדידת המזבח, אחת מהן היא 'אמה', היינו אמה קטנה של חמשה טפחים, והאחרת היא 'אמה וטפח' היינו אמה גדולה היתרה טפח על האמה הקטנה (אליה רבה כלים יז, י, ע"פ תוספתא).

זֶרֶת הָאָחֵד - שיעור 'זרת' הוא חצי אמה (רש"י), והוא כשיעור שיש בין האצבע הקטנה שביד שנקראת 'זרת' ועד לאגודל, כשהאצבעות פתוחות ומרוחקות זו מזו (ראה גמ' כתובות ה, ב, וערוך ערך אצבע, וספר השרשים לרד"ק שורש טפח).

זֶה יָסוֹד - שגובהו נמדד באמה קטנה של חמשה טפחים [אבל רוחבו נמדד באמה גדולה של ששה טפחים] (רש"י), ויש מפרשים, שגם רוחבו נמדד באמה קטנה של חמשה טפחים (רמב"ם בית הבחירה ב, ז).

אֵלּוּ הַקְּרָנוֹת - שגובהן ורוחבן נמדד באמה קטנה של חמשה טפחים (רש"י), ויש מפרשים, שרק גובהן נמדד באמה קטנה של חמשה טפחים [אבל רוחבן נמדד באמה גדולה של ששה טפחים] (רמב"ם שם, ז-ח).

שְׁעוּרִין וְכוּ' הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי - שיעורים שנתנו חכמים לכל דבר, כגון שיעור כזית, ושיעורים נוספים המפורשים להלן בגמ' (רש"י), וכן שיעור גדלות בגיל שלש עשרה שנה, ושיעור ביאה בגיל שלש לבת ובגיל תשע לבן, ושיעורי הסריס (שו"ת הרא"ש טז, א), וכן שיעורים נוספים שמצינו במקומות רבים, הם בכלל שיעורים שנמסרו למשה מסיני (ראה מהר"צ חיות וערוך לנר סוכה ה, ב).

שְׁעוּרִין דְּאוֹרַיְיתָא הוּא, וכיון שיש פסוקים לשיעורים אלו, אין זה שייך לדברים שהם 'הלכה למשה מסיני' שהם דברים שאין להן רמז במקרא, ואי אפשר ללמדם באחת מהמידות שהתורה נדרשת בהן (רמב"ם הקדמה לפי' המשניות), ודוחק לומר שההלכה למשה מסיני נצרכת לשיעורים שלא נכללו בפסוקים אלו (וכמובא לעיל), שלא מסתבר לומר שחלק מהשיעורים נלמדים מפסוק וחלקם נמסר בהלכה למשה מסיני (מהר"ל, בפי' שני).

כָּל הַפָּסוּק הַזֶּה לְשֶׁעוּרִין נֶאֱמַר - שהפסוק משבח את ארץ ישראל, שאפילו דיני התורה משוערים לפי הפירות שנשתבחה בהם (רש"י סוכה ה, ב), אכן, שיעורים אלו אין להם גודל קבוע, שהרי השיעורים תלויים בגודל הפירות שבכל מקום ובכל דור, אלא שהארץ השתבחה באותם סוגי הפירות שבהם משערים כל מקום לפי גודלו (שיעורין של תורה ג, יב), והטעם שניתנו השיעורים בהתאם לגודל הפירות המשתנה ממקום למקום ומדור לדור, לפי שגלוי וידוע להקב"ה שעתידים ישראל להתגלגל בגלויות, וקשה להעביר מדור לדור שיעורים קבועים (תשובות הגאונים שערי תשובה, מו). ויש חולקים וסוברים שיש למידות שיעור קבוע, וכגודל הפירות שהיו בארץ ישראל בזמן חז"ל (ראה במובא בשיעורין של תורה שם, ח).

בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס, שהוא שיעור ארבע ביצים (רש"י), ויש מפרשים, שהוא שיעור שלש ביצים (רמב"ם פיה"מ כריתות ג, ג, וראה תיו"ט שם). ■ להלכה, הובאו שני השיעורים [לענין עירוב] (ראה שו"ע או"ח שסח, ג ומשנ"ב שם).

המשך במילואים עמ' 24

שלא יהו מבוזונות. כלומר ומזיל שיהו מעות כלפיה שוקעות ושל מבוי וסוכה עצמות: **אלא** לאביי קשיא. הם דקתני כל מעות בתמה בת שש: **אימא** אמת בלאים באמה בת שש. והכי קאמר כל מעות שנמצאו בכלאים בתמה בת שש, ובלבד שלא יהו מבוזונות גדולות בטופחות שוקעות: **לאביי** ודאי תנאי היא. דלא מלי לאוקמה לרבנן כחותיה דהא כל מעות קתני: **לרבא** מי **לימא** תנאי היא. מי לימרינן רבן שמעון בן גמליאל פליג עליה למימר אמת בלאים בתמה בת שש שהן מבוזות, אבל מעות גמורות אפילו רבנן מודו דהא גמליאל למילתייהו דרבנן דאמרי ובלבד שלא יהו מבוזות דיש מהן שוקעות ויש מהן עצמות ולא פירשו איזה מהן שוקעות ואיזה מהן עצמות ואמת ליתא למימר דלא פירשו ליהו שוקעות בקתני ובלבד שלא יהו מבוזות, ולהכי מלבד בלאים, ולא למעוטי שלא אמות בלאים ליהוי בעות ממשה דלא למעוטינהו דלא ליהוי שוקעות: **הא אתא אשמועינן** אמת בלאים **לא** יצמצם. ולפרושי מילתיה דתנא קמא הוא דאתא, ולא למעוטי שלא אמות מצא שש: **לא** למעוטי אמה יסוד ואמה סובב. דלמא בעות שש הן: **באמות** אמה אמה ובופח. בגמרא קטנה בת ממשה שיש בתמה בת ו' ביוצעת אמה ובטפח מלאו: **חוק** האמה. ממדד בגמרא קטנה, וכן אמה רוחב וכן גבולו על שפתו זהו התחד וזה **ג** גם המוזבה זה יסוד ואמה רחב זה סובב וגבולה אל שפתה סביב אלו הקרנות וזה גב המזבח זה מזבח ההזב: **אמר** ר' חייא בר אשי אמר רב **שיעורין** חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני שיעורין דאורייתא הוא דכתיב **ארץ** חטה ושעורה וגו' **ואמר** רב חנן בר המפוח הזה לשיעורין נאמר חטה לכדתנן **הנכנס** לבית המנוגע ובליו על כתיפו ומנדליו ומנבותיו בידיו **הוא** והם טמאין מיד **היה** לבוש בליו ומנדליו ברגליו ומנבותיו באצבעותיו הוא טמא מיד והן טהורין עד שישהא בכדי אכילת פרס פת חיטין ולא פת שעורין **מיבם** ואוכל בליפתן **דתנן** עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ואינו ממטא באהל גפן כדי **רביעית** יין לנזיר תאנה

ואלא מדות המזבח באמות אמה אמה ובופח. פי' בקונט' בתמות קטנות שיש בתמה ביוצעת אמה ובופח מלאו וקשה דלמ"ד הוה ליה למיכתב ותיק כור"י כיון דקאי ל(ב) תמות ובתמה כמו שפירש"י בפירוש יחזקאל[ג] דפירש בתמות אמה[ד] תמות גדולות שיהא בתמה ובופח בשל תמה בת ה' וכן תרגם יונתן בתמות בתמה בת ה' ופסקן רבינו חננאל בקטנות שיש בתמה ביוצעת אמה ובופח מלאו וקשה דלמ"ד הוה ליה למיכתב ותיק כור"י כיון דקאי ל(ב) תמות ובתמה כמו שפירש"י בפירוש יחזקאל[ג] דפירש בתמות אמה[ד] תמות גדולות שיהא בתמה בת ה' וכן תרגם יונתן בתמות בתמה בת ה' ופסקן רבינו חננאל בקטנות שיש בתמה ביוצעת אמה ובופח מלאו וקשה דלמ"ד הוה ליה למיכתב ותיק כור"י כיון דקאי ל(ב) תמות ובתמה כמו שפירש"י בפירוש יחזקאל[ג] דפירש בתמות אמה[ד] תמות גדולות שיהא בתמה ובופח בשל ת

עין משפט
נר מצוה

יט א מיי׳ פ״ח מהל׳ שבת הלכה ה:
כ ב מיי׳ פ״ו מהלכות כלים הלכה כ:
כא ג מיי׳ פ״ג מהל׳ שבת הלכה ג סמג עשין סט טוש״ע או״ח סי׳ תיב סעיף ה:
כב ד מיי׳ פ״ג מהל׳ מקוואות הלכה יב סמג עשין נמא טוש״ע י״ד סי׳ קלח סעיף ה:
כג ה מיי׳ פ״ג שם הלכה ג׳ ו סמג שם טוש״ע שם סי׳ רכ סעיף ב:
כד ו מיי׳ פ״ג שם הלכה טו סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קלח סעיף ה: כה ז מיי׳ פ״ג שם הלכה יב סמג שם טוש״ע שם סעיף ה:
כו ח מיי׳ פי״ו מהל׳ שבת הל׳ עז טוש״ע או״ח סי׳ שי סעיף ה:

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ לא ניחא אלא לרבי יהודה: (ו) תוס׳ ד״ה שיעורן וכו׳ ניקב ומקוב כמדובא זית ואחמת וחזר ואחמת ולבסוף זה אחר זה שאמרו כל פחות מג׳ כלבוד דמי ודומן עקומה מפורשת בפרק א׳ מסוכה (דף יז) בית שנפחת וסיכך על גבי אם יש בין הכותל ולסיכוך ד׳ אמות פסולה שאם יהיה הירחון שביניהן פחות זה מאמת כשרה כו׳ נידון זה הכותל של בית כאילו הוא סמוך לסיכוך הראוין כאילו הוא דופן עקומה ונכשיר בו הסוכה:

מפורש הש״ס עם הוספות

ו) שבת קב, קיג: סוכה ו. ברכות מג. לקמן כד. כלים פרק ח מ״ג, ז) [לקמן יד: יומא נ. מגילה ל״ו. סנהדרין ק:], ח) [סוכה ו. כ״ק קב. ס״ק], ג) [סוכה ו. ס״ק נמה סוף], ט) שבת מג:], י) סוכה ו: נמה סו: יבמות עה, ב) [שבת יח: ביצה ג. וש״נ], א) [שבת לב. סוכה ד.], ם) [סוכה ה: ו. כלים פי״ו מ״ו מנחות 51], ע) שבת קב:, ס) כנון חגיגה יט., ב) עי׳ ריטב״א שהוא״ק על התוס׳ בביאור דעת רש״י, ק) עי׳ מר״ח ד ע״א.

תוספות ישנים

א) אלא וחולה הלכתא למשה וכו׳ מקומקיע ליה לבשר לרבי שלמניהן קרא לשעורו ואי לאו הלכתא ה״מ טוי קמ״ל הלכתא לרבן בן לוי לשעורו בין לבשרו:

הגהות וציונים

ט) [בברכות מא ע״ב ליתא גם בילקוט ליתא] (גליון), וכן ליתא בכת״י. ב) [בסוכה ו ע״א ובברכות שם איתא אלא מדרבנן וקרא אפסבתא בעלמא] (גליון), לפנינו בסוכה איתא ״הלכתא״ ורק בברכות איתא ״מדרבנן״ (וע״ע בילקו״ש כאן ובברכות). ג) [צ״ל דתניא (דפו״ר) ורחץ בכים את כל בשרו] (גליון), דק״ס), וכ״ה בכפה דפו״ר, וע״ע גאון יעקב, העמק שאלה (פ׳ אחרי) שאילתא צו, ד, מלבי״ם ויקרא טו, יג. ד) בכ״י איתא ״רבות את שעורי אלא כי איצטריך הלכתא (גליון). ה) [בירושלמי בניזר פ״ו איתא בזה״ל ההוון רדשין שכר מה שכר שנאמר להלן בריעית אף כאן בריעית ופי׳ בעל קרבן העדה להלן בריעית בביאת המקדש בריעית דבניון ששיטה מדני דמשתחר, ובכן מלא ״ההין״ דנדפס כאן הוא בטעות. וכן בתוס׳ סוכה ד ע״א סד״ה גמן וכו׳ איתא על נכון] (גליון), לפני״ כל התיבות ״דכתיב בני שכר בריעית ההין״ לכאורה מיותר ובדפדיר וכן בתוס׳ הרא״ש ליתא תיבות אלו: ז) [צ״ל ממה שהיה האחד ״יוצא לבד (באוה״מ)], ח) נראה דט״ס וצ״ל עי׳ לקמן בסוף דף ד ה״ב (ע״ב):

משנת ראשונים

כל כלי בעלי בתים שיעורן בריטונים. אם נקבו במדוצא רמון שהרו ואינן מקבלין טומאה.
(מהמ״ש להרמב״ם, כלים פי״ז מ״א)

נימא אחת קשורה חוצצת. לאו דוקא דאה מיעוטו שאינו מקפיד הוא, אלא שנתקשרו איש ניעות הרבה או מיעוט כדי הקפדה וקשורות אחת אחת דהשתא מיהדקא שפיר.
(הריטב״א)

דבר תורה. יש מפרשים דבר תורה תורה ממש ונזרו אחלכה. (מאירי)

רובו ומקפיד עליו. רוב שער, וכן בשאר

תאנה א) כגרוגרת להוצאת שבת רמון כדתנן ב) כל כלי בעלי בתים שיעורן כריטונים ג) ארץ זית שמן (ודבש ד) ארץ שכל שיעוריה כזיתים כל שיעוריה ס״ד והאיכא הני דאמרן אלא אימא ארץ שרוב שיעוריה כזיתים דבש ה) כבותבת הגפה ליום הכיפורים ותיסברא שיעורין מיכתב כתיבי אלא הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי. חצינן דאורייתא נינהו דכתיב ו) ורחץ את כל בשרו (במים) ז) ושלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים במים במי מקוה כל בשרו מים ח) שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום ג׳ אמות ושיערו חכמים מי מקוה מ׳ סאה כי איצטריך הילכתא לשעורו ט) וכדרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא י) נימא אחת קשורה שלש אינן חוצצות שתים אני יודע שערו נמי דאורייתא הוא י) דתניא ורחץ את כל בשרו את המטל לבשרו ז) וזהו שער כי אתאי הילכתא לרובו ולמיעוטו ולמקפיד ולשאין מקפיד וכדרי יצחק ט) דאמר ר׳ יצחק ל) דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד ולגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד אי נמי משום רובו שאינו מקפיד י) היא גופה גזירה ואנן ניקוב וגיגור גזירה לגזירה. מחיצות דאורייתא נינהו דאמר מר ו) ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה לא צריכא (ל) ט) לר׳ יהודה דאמר אמת בנין באמה בת שמה אמת כלים באמה בת חמשה ולר״מ דאמר כל האמות היו בינוניות מאי איכא למימר לר׳ מאיר כי אתאי הילכתא לגוד וללבוד ולדופן ועקומה: היה גבוה מעשרים אמה ובא למעט כמה ממעט כמה ממעט כמה דצריך ליה אלא רחבו בכמה רב יוסף מאמר מבוי אביי אמר ארבעה לימא בהא קא מיפלגי דמאן דאמר טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה

גרוגרת. היכי מתאה ישיבה, וכה שיערו כל אוכל מאם לעניין הוצאת שבת דתנן (שבת דף עו:) המוציא אוכלין בגרוגרת. בעל כרחין לא ניחא ליה לאכול ואם איתא דאכיל ליה אי נמי אכיל ליה בכדי אכילת פרס דגרסינן בשמעתין גמן כדי אכילת פרס ברוטבים, ולפיכך אם ניטלה וניקב עדיין נוטף על ניקבו כמוציא לרשות. ואם תאמר כיצד יעשה כדי שיהא ראוי לאכילה ולא יהא מוקצה, יש לומר שיניחנו בכלי שיש בו כדי אכילת פרס ויהא נוטף לתוכו ולא יהא מוקצה. ואם תאמר אם כן יהא ראוי לאכילה לעולם ולא יהא מוקצה, יש לומר שיהא מוקצה מחמת מיאוס, כדאמרינן בפרק כל הכלים (כלים פ״ב מ״ב) גבי מוקצה מחמת מיאוס, כגון שנתנו לתוך קדרה של תבשיל ונתבשל, שהרי נתבשל בשביל שיאכל ועכשיו אינו ראוי לאכילה מחמת מיאוס, ואף על גב דאיכא למאן דאמר דאפילו בשביל שיאכל לאחר שלשים יום הוי מוקצה מחמת מיאוס, הכא לא חשיב מיאוס, דכיון דאי בעי מצי אכיל ליה בכדי אכילת פרס לא חשיב מיאוס. ואם תאמר אם כן אפילו בשביל שיאכל לאחר שלשים יום נמי לא חשיב מיאוס, דכיון דאי בעי מצי אכיל ליה לא חשיב מיאוס, ואפילו הכי אמרינן בפרק כל הכלים (כלים פ״ב מ״ב) גבי מוקצה מחמת מיאוס, כגון שנתנו לתוך קדרה של תבשיל ונתבשל, שהרי נתבשל בשביל שיאכל לאחר שלשים יום הוי מוקצה מחמת מיאוס, ואף על גב

כָּל כְּלֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁעוֹרְן כְּרְמוֹנִים - שכלי טמא של בעל הבית העומד לשימוש [ולא כלי אומן העומדים למכירה, שגם בניקב כמוציא משקה אינו נמכר] שניקב כשיעור מוציא רימון, נטהר (רש"י), והיינו בכלי עץ (ראה תוס' ד"ה כל), ובכלי מתכות (רש"י שבת טז, ב), ובכלי עור (חולין קלח, א, ורש"י שם), ובכלי עצם (רמב"ם כלים ו, ב), אבל שיעור נקיבת כלי חרס, בכזית (ראה תוס').

אֶרֶץ שֶׁרוֹב שִׁיעוּרֶיהָ כְּזֵיתִים - ששיעור חיוב אכילת מאכלות אסורות, בכזית (רש"י), שאין אכילה פחות מכזית (תורת כהנים אחרי יב, ב), וכן שיעור נבילה ובשר המת לטמאות, בכזית (רש"י), וסתם שיעורי תורה בכזית, בכל מקום שלא נתפרש שיעור אחר בחז"ל (מנחת חינוך מצוה ח אות א). ומשערים בזית בינוני כולל הגרעין (ברכות לט, א), והשיעור נקבע לפי גודל הזית, ולא לפי משקלו (תשובות הגאונים הרכבי רסח). ■ להלכה, יש אומרים ששיעור כזית הוא חצי ביצה, ויש אומרים שהוא שליש ביצה, ומשערים את המאכל כמות שהוא בלא למעכו ובלא החללים שבו. ובזמננו, יש סוברים שנתקטנו השיעורים, וצריך להכפיל את השיעור (שו"ע או"ח תפו ומשנ"ב שם, וראה שם פרטים נוספים במשנ"ב מהדו' דרשו שם).

דָּבָשׁ כְּכוֹתֶבֶת הַגַּסָּה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים - שהחיוב על אכילה ביום הכפורים, הוא על מאכל שיש בו לכל הפחות שיעור ככותבת וגרעיניתה, שלפי שהתורה שינתה בלשון איסור יום הכפורים ותלתה את האיסור בעינוי ולא באכילה, שיערו חכמים שאכילת ככותבת מיישבת דעת האדם ומועיאתו מכלל עינוי (יומא עט, א ורש"י שם; שם פ, א). ומשערים בגודל כותבת ולא במשקלה (תשובות הגאונים שם). ■ להלכה, שיעור חיוב אכילה ביום הכיפורים, ככותבת הגסה, שגודלה קרוב לכביצה, והשיעור שוה לכל אדם ואינו תלוי בגודל גופו. והחולה שנצרך לאכול לשיעורים, יאכל כל פעם פחות מכותבת (שו"ע או"ח תריב, א ומשנ"ב שם).

אֶלָּא הֵילְכָתָא נִינְהוּ וְאַסְמְכִינְהוּ רַבָּנָן אִקְרָאֵי - ששיעורי התורה הם 'הלכה למשה מסיני', ואין שום יסוד ללמדם באחת מהמידות שהתורה נדרשת בהם, אלא שהסמיכום חכמים לפסוק כעין סימן לזכרון (רמב"ם הקדמה לפהמ"ש), ויש מפרשים, שאסמכתא היינו דבר שהקב"ה רמז בתורה שכך הדבר ראוי, אלא שלא קבעו חובה, ומסרו לחכמים (ריטב"א ר"ה טז, א).

בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם שֶׁלֹּא יֶהֱא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לַמַּיִם, שכך נדרש הכתוב 'בשרו במים', שהמים יגעו בבשרו (רש"י ב"ק פב, א).

מַיִם שֶׁכָּל גּוּפוֹ עוֹלֶה בָּהֶן - והוא שיעור קבוע לכל האנשים, ונקבע לפי מידותיו של אדם בינוני (שו"ת חתם סופר או"ח קפא), ומלבד דין זה שהוא בעיקר שיעור המים של המקוה, יש דין נוסף שכל גופו יתכסה בפועל במים, ולכן אם גופו של הטובל גדול במיוחד, צריך להוסיף עוד מים [ואפילו שאובים] מעבר לארבעים סאה, עד שיתכסה כל גופו (הגהות אמרי ברוך חגיגה יא, א).

נִימָא אַחַת קְשׁוּרָה חוֹצֶצֶת, שהקשר מהודק היטב, ומעכב את כניסת המים (רש"י), וכגון שמקפיד על אותה קשירה (רש"י סוכה ו, א), או שרוב השערות קשורות כל אחת לעצמה [וכמבואר להלן שדין חציצה הוא רק במקפיד או ברוב] (ריטב"א).

שְׁתַּיִם אֵינִי יוֹדֵעַ, אכן, לדעת רבי יוחנן אף שתי שערות קשורות, אינן חוצצות (נדה סז, ב). ■ וכך נפסק להלכה (ראה שו"ע יו"ד קצח, ה, וראה ברמ"א שם גדר הקשירה בשתי שערות ויותר).

כִּי אֲתַאי הֵילְכְתָא לְרַבּוֹ וּלְמֵעוּטוֹ וְכוּ' - שחציצה בשיער פוסלת מהתורה רק ברובו המקפיד (רש"י), אבל חציצה בגופו פוסלת מהתורה אפילו במיעוט שאינו מקפיד (תוס' ד"ה דבר, בדעת רש"י). ויש סוברים, שגם חציצה בגופו פוסלת מהתורה רק ברובו המקפיד (תוס' שם וראשונים נוספים), ולדעה זו, יש סוברים שהחציצה פוסלת כשהיא על רוב הגוף, או על רוב השיער, ויש סוברים שהשיער והגוף נחשבים כדבר אחד לענין חישוב הרוב (ראה רמב"ם וראב"ד מקוואות ב, טו). ■ להלכה, חציצה פוסלת כשהיא על רוב הגוף, או על רוב השיער (שו"ע יו"ד קצח, ה).

דְּבַר תּוֹרָה - מהלכה למשה מסיני (רש"י), שיש לה תוקף של דינים דאורייתא (רמב"ן ספר המצוות שורש א-ב).

וְשֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו אֵינוֹ חוֹצֵץ - שנחשב כגופו (רש"י), שכיון שאין סופו ליטלו, בטל לגופו (רש"י סוכה ו, ב), ויש מפרשים, שכיון שכל גופו בתוך המים, אין חציצה כזו חשובה לחצוץ ולהבדיל בין גופו לבין המים (חזו"א יו"ד צה, ג).

וְנָזְרוּ עַל רֻבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד וְכוּ' וְעַל מְעוּטוֹ הַמַּקְפִּיד ■ וכך נפסק להלכה (שו"ע שם, א), ולכתחילה אין טובלים אפילו בדברים שאינן חוצצים (רמ"א שם).

לְרַבִּי מֵאִיר כִּי אֲתַאי הֵילְכְתָא וְכוּ', שלמרות שכלל נקוט בידינו שלא נפלה מחלוקת בין חכמי ישראל בדבר שהוא 'הלכה למשה מסיני' (רמב"ם הקדמה לפיהמ"ש), היינו דוקא בעיקר ההלכה, אבל מצינו מחלוקות בפרטי ההלכה (ראה חוות יאיר סוף קצב).

לְגוּדּ - שמצינו בכמה מקומות בהלכה דין 'גוד אחית', או 'גוד אסיק' (רש"י), כגון עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים, שבגובהו העליון רחב ארבעה על ארבעה, ומתקצר והולך מלמטה, נחשב לרשות היחיד מדין 'גוד אחית', שמחשיבים כאילו ראש העמוד הרחב יורד ומקיף את העמוד במחיצות עד לארץ (ראה שבת קא, א ורש"י שם). או כגון עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים, נחשב לרשות היחיד, מדין 'גוד אסיק', שמחשיבים כאילו החוד החיצוני של העמוד עולה למעלה ומקיף במחיצות את ראש העמוד (ראה רש"י להלן פט, א, ושבת ו, ב).

וּלְלָבּוּד - שכל פחות משלשה טפחים אומרים בו לבוד לסותמו (רש"י), ומצינו שני דינים בלבוד: [א] שעל ידי הלבוד ניתן להחשיב שני דברים רחוקים, כסמוכים זה לזה, וכגון בדבר שצריך להיות מונח על הקרקע, שאם הוא בתוך שלשה טפחים לקרקע, נחשב כמונח על הקרקע. [ב] שעל ידי הלבוד ניתן להחשיב את החלל כסתום, וכגון במחיצה שצריכה להיות בגובה עשרה טפחים, ויש בה חללים פחות משלשה טפחים, שמחשיבים את החללים כסתומים [שאילו היינו רק מחשיבים את חלקי המחיצה כסמוכים זה לזה, על ידי הלבוד, עדיין היה חסר בגובה עשרה של המחיצה] (ראה קהלות יעקב סוכה יג, ועמק ברכה סוכה יח).

וּלְדַפֶּן עֲקֻמָּה - שסכך פסול פחות מארבע אמות סמוך לדפנות, אינו פוסל את הסוכה [שאילו היה מונח רחוק מהדפנות, פוסל בשיעור רוחב ארבעה טפחים] (סוכה יז, א), שמחשיבים את הסכך הפסול כאילו הוא החלק העליון של הדופן שהתעקם, ולא אומרים שיש הפסק בין הסכך לדפנות ותפסל הסוכה (רש"י שם), שכן דרך דפנות שהם מתעקמים לפעמים (ריטב"א שם ד, א).

■ המשך במילואים עמ' 24

וּמַאן דְּאָמַר אַרְבָּעָה קָסָבַר אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ תַּחַת הַקּוֹרָה - משום שחודה הפנימי יורד וסותם, ואם כן השטח שתחת הקורה אסור בטלטול, ואם יגביה תחת הקורה בלבד, נמצא שאין היכר קורה למשתמשים בשטח המבוי הנמוך, ולכן צריך להרחיב את ההגבהה שתחת הקורה לתוך המבוי בשיעור ארבעה טפחים, שהוא מקום ניכר וחשוב (רש"י). ואף בקורה שרוחבה ארבעה טפחים - כך שגם אם יגביה תחתיה ברוחב ארבעה, מקום ההגבהה יהיה אסור בשימוש, שהרי כולו תחת הקורה - מכל מקום די בשיעור זה שהוא מקום חשוב, ויש בכך היכר לכל המבוי, ואין צורך להמשיך את ההגבהה לתוך המבוי (שפת אמת).

וּמַר סָבַר קוֹרָה מְשׁוּם מְחִיצָה - שרואים את חודה החיצון כאילו יורד וסותם, ואמרו חכמים שאם הקורה למעלה מעשרים אמה, אין חודה יורד וסותם, ולכן צריך להגביה תחתיה, ודוקא בשיעור ארבעה טפחים, כדי שה'יורד וסותם' ישמש מחיצה למקום שיש בו ארבעה טפחים, שמחיצה העשויה למקום שאין בו ארבעה אינה מחיצה (רש"י).

ואף שלמעשה חודה של הקורה יורד וסותם את כל המבוי, מכל מקום השטח שמחוץ להגבהה אינו מצטרף למקום ארבעה, כיון ש'יורד וסותם' אינו יכול [לפי תירוץ זה בגמ'] לשמש מחיצה לחלל שגובהו יותר מעשרים אמה, ולכן צריך להגביה ארבעה, כדי שה'יורד וסותם' ישמש מחיצה למקום ארבעה שגובהו פחות מעשרים [אכן, מאחר שבמקום ארבעה שתחת הקורה יש מחיצה על ידי חודה היורד וסותם, ממילא נמצא המבוי כולו סתום, גם בחלקו הגבוה מעשרים אמה] (חי' בית מאיר; וראה שפת אמת).

לֹא אֲמָרִינַן הֵכֵר שֶׁל מַטָּה כְּהֵכֵר שֶׁל מַעְלָה - שקורה שהיא היכר של מעלה, ניכרת לכל העומדים במבוי גם אם רוחבה טפח, אבל בהגבהה תחת הקורה שהיא היכר של מטה, אין די ברוחב טפח, משום שהקורה שגבוהה מעשרים אמה אינה ניכרת לעומדים במבוי מחוץ להגבהה, ולכן צריך שיהיה רוחב ההגבהה ארבעה, כדי שיהיה לכל הפחות מקום ארבעה שהקורה ניכרת לעומדים עליו (גאון יעקב).

דְּכוּלֵי עָלְמָא אֲמָרִינַן הֵכֵר שֶׁל מַטָּה כְּהֵכֵר שֶׁל מַעְלָה - ואע"פ שלדעת אביי רוחב ההגבהה ארבעה טפחים, ואינו טפח כרוחב הקורה שהיא היכר של מעלה, זה הוא דוקא בהגבהה שעשויה מעפר, אבל אם היא עשויה מאבנים או משיש, ואין חשש שמא תפחת, מודה אביי שדי ברוחב טפח, שהיכר של מטה כהיכר של מעלה (רבינו פרץ בשם ר"י מקינון, וכע"ז בחי' המאירי. אמנם ראה רש"י לעיל ד, ב ד"ה ובא, שהמיעוט בבנין איטצבא או בעפר, ולפירושו משמע שגזירת שמא יפחות היא גם במיעוט שעשוי מאבנים). ויש שפירש, שגם בהגבהה העשויה מעפר, כיון שרוחב ארבעה טפחים אינו מעיקר הדין, אלא רק משום החשש שמא תפחת, לכן אם הגביה מתחילה ברוחב ארבעה טפחים ונפחתה ועמדה על טפח, כשירה, ונמצא שמעיקר הדין היכר של מטה כהיכר של מעלה (צל"ח, וראה גם רבנו חננאל שלאביי נפחתה ועמדה על טפח כשירה).

■ להלכה, קורת מבוי שגבוהה מעשרים אמה, יכול להגביה תחתיה כדי למעט את גובהה, ודי בהגבהה ברוחב טפח [כדעת רב יוסף] (שו"ע או"ח שסג, כו), ויכול לעשות הגבהה זו גם על ידי עפר (משנ"ב שם, צז). והאם מותר להשתמש תחת הקורה, ראה להלן ט, א (ד"ה ורבא).

הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - שגובה מחיצות המבוי פחות מעשרה טפחים, ומחיצה שגובהה פחות מעשרה טפחים אינה נחשבת מחיצה, ולכן צריך לחקוק בו כשיעור משך מבוי, ונחלקו רב יוסף ואביי להלן מהו שיעור משך מבוי (רבינו יהונתן א, א בדפי הרי"ף; רבינו פרץ; ריטב"א וגאון יעקב בדעת רש"י, אמנם החזו"א או"ח סה, נז כתב, שדעת רש"י כדעת הרשב"א דלהלן). אבל אם המבוי גבוה עשרה טפחים והניח את הקורה למטה מעשרה, די בחקיקה במשך טפח לרב יוסף, ובמשך ארבעה טפחים לאביי, כשיעור שאמרו (לעיל ד, ב) לגבי מיעוט רוחב הקורה למטה מעשרים (גאון יעקב).

ויש שפירש, שרב יוסף ואביי נחלקו במבוי גבוה עשרה טפחים שהניח בו קורה למטה מעשרה, שצריך לחקוק בו כשיעור משך מבוי [אבל במבוי שאינו גבוה עשרה, אין החקיקה מועילה להתיר את כל המבוי] (עבודת הקודש להרשב"א בית נתיבות א, ג). ולא מספיק שיחקוק תחת הקורה בלבד, שכיון שהחלל שתחתיה פחות מעשרה טפחים, אין לו שם מבוי, ונמצא שהקורה אינה מונחת על גבי מבוי, ורק אם יחקוק בשיעור משך מבוי, יחשב שהקורה מונחת על גבי מבוי (ע"פ שו"ע הרב שסג, כה).

וְחָקַק בּוֹ לְהַשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה - והטעם שנחשב כולו כרשות היחיד ומותר לטלטל גם בחלקו הפנימי שמחיצותיו אינן גבוהות עשרה [לסוברים שמדובר כאן במבוי שאינו גבוה עשרה, ראה לעיל], מכיון שמדובר במבוי שצדו החיצון [הפונה לרשות הרבים] גבוה עשרה מקרקע רשות הרבים, ולכן המבוי נחשב רשות היחיד, אלא שקרקע המבוי גבוהה מקרקע רשות הרבים, כך שבצידן הפנימי של המחיצות אין גובה עשרה, ולכן אינו ניתר בלחי וקורה עד שיחקוק בו כשיעור משך מבוי (אבן העוזר או"ח שסג, כו, והובאו דבריו בשעה"צ שם, נט. אמנם לדעת החזו"א או"ח סה, נז, גם אם המחיצות גבוהות עשרה רק בצידן החיצון, המבוי ניתר בלחי וקורה, וא"צ לחקוק בתוכו). ויש שפירשו, שכיון שבמקום החקק יש גובה עשרה ונחשב רשות היחיד, ניתר חלק המבוי שחוץ לחקק מדין 'חורי רשות היחיד', אף שמחיצותיו אינן גבוהות עשרה (בית מאיר או"ח שמה, טו; גאון יעקב).

מִשְּׁכוֹ בְּכַמָּה וְכוּ' - ורוחב החקק לדעת אביי, צריך שיהיה לכל רוחב המבוי (רא"ש א, ד; מאירי), כדי שכל משך הקורה שעל גביו יהיה בגובה עשרה, שאם לא כן, נמצא שסוף הקורה גובהו פחות מעשרה ופסול, והרי זה כאילו הרחיק את הקורה מהכותל שלשה טפחים, שפסולה [שצריך שהקורה תהיה מונחת על גבי כותלי המבוי (ראה להלן ח, ב)] (גאון יעקב, וכע"ז במשנ"ב שסג, קא, וראה שם שאם ההפסק בין החקיקה לבין כותלי המבוי הוא פחות משלשה טפחים, הקורה כשרה). ויש סוברים, שרוחב החקק לדעת אביי, צריך שיהיה ארבע אמות [כשם שאורכו ארבע אמות] (רי"ף; רמב"ם שבת יז, טז).

שָׁלְשָׁה אֵינוֹ מַתִּיר - שחוששים שמא בני המבוי יקצרו את דרכם ויצאו מהמבוי דרך אותה פירצה, ויתבטל שם פתח מפתחו הראשון, וממילא יתבטל תיקון הקורה שעל גביו, ונמצא שאין למבוי זה קורה (רש"י). ויש שפירש, שכיון שלא נשתייר פס ארבעה סמוך לפתח המבוי, ויש שם פירצה רחבה שלשה שאי אפשר לומר בה לבוד, נמצא שהקורה אינה סמוכה למבוי ואינה מתרת את המבוי (רשב"א להלן י, ב; וראה ריטב"א כאן ולהלן שם בדעת רש"י, שכיון שכבר היה כאן הכשר מבוי, אין לפסול מטעם שאין הקורה סמוכה למבוי, אלא בצירוף הטעם שיתבטל שם פתח מהפתח שהקורה בו, שיש תרתי לגריעותא).

■ המשך במילואים עמ' 24

ומאן דאמר ארבעה קסבר אסור [ל]להשתמש תחת הקורה. למולה פעמיים יוכל ומוסק ומוסק הקורה הוי מוך לפתיחה. ומשמעמים ממבוי יוכל לומר המבוי שהקה הקורה ניכא למה לפשיטא דקורה משום היכר בעלמא הוא ליתי למיסרי רשות הרבים, והכי נמי לא כמו היכר בעלמא, ומאן דאמר ארבעה קסבר קורה. המתרת ממבוי טעמא משום מחיצה דאמרי׳ מוהה מחיצות עשרים וסומס, וכיון דלא הוי מיעוט ד׳ הוי מחיצה העשויה לפחות מד׳ וקיימת לן בכל דוכמא דמחיצה שהיה לוחה[ה] לד׳ לגי מחיצה היא, דתין רשות היחיד בפחות מד׳ טפחים ומוע״פ שמוקף מחיצה של עשרה טפחים, ובגחוחרות החניה בן עקביא אומר הכי אמרינן לתן מחיצות לגי שהן כן יש תוך כמה ניכנסין בהן ומשתמשין בהן כל ימות השבת, ומשמע דמחיצה של ד׳ טפחים מספקת לכל דוכמא דמחיצה, ומכי מוסיפי הכא עיגולי חוחות דמחיצה טפח שהיא עשרה טפחים, הכא נמי דמחיצה של ד׳ טפחים מספקת לכל דוכמא דמחיצה, ומשמע דלא בעינן עשרה טפחים, ומ״ש בגמרא דמחיצה של ד׳ טפחים בעינן לומר דלא סגי בפחות מד׳ טפחים, ומ״מ מ

ה: מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

פחות מארבע אמות נידון משום לחי. וסמכינן עליה ועט"ג ללמוד לסם למי מוקצע משום דקיימא לן כמאי דלמי העומד מתליון ותליון לח"ת[ב] דפסקי כרמב"ם מ"ש הכא מחירי לגיפא דרב הונא ואפי' מרב הונא דמיירי לחייב הכא בלא לכתחלה אלא לקנסו בפיקתין (ד' טו.). ורבינו ס"ל מדקתני למיירי הכא בלא הוקבע לסם למי מדמפליג בין ד' לפחות מד' לחילו עבדיה לסם למי הוי כאר בכל עין ממשום דריסה ממיתמו לא גרע מלמי משום דליכא למיגזר משום דמיחזי כאילו מקיף לה בהדיה אוסיפי הוא דקא מוסיף עליה אמר רב פפא[ג] דמחוקי ליה לאידך גיסא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו תימא דמוקי לה בהדיה[ד] דמשמפי ביה[ה] או דמבצר ביה. אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי שמונה אבל במבוי שבע ניתר בעומד מרובה על הפרוץ וקל וחומר מחצר ומה חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ מבוי שניתר בלחי וקורה אינו דין שניתר בעומד מרובה על הפרוץ מה לחצר שכן פרצתה בעשר באמה במבוי שפרצתו בארבעה קסבר רב הונא בריה דרב יהושע מבוי נמי פרצתו בעשר למאן דאמרינן לרב הונא והא רב הונא פרצתו בד' סבירא לי' ר' רב הונא בריה דרב יהושע מעמא דנפשיה קאמר. רב אשי אמר אפילו תימא[ו] במבוי שמונה נמי לא צריך לחי מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פריץ נפיש נידון משום לחי מאי אמרת דשוו תרוייהו כי הדדי הוה ליה ספק דבריהן[ו] וספק דבריהן להקל: אמר רב חנין בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצידו

[א] פחות מד' אמות. כגוונא המבוי נידון משום לחי ומסכינן עליה, ועט"ג ללמוד לסם למי מוקבע משום דקיימא לן כמאי דלמי העומד מתליון ותליון לח"ת[ב] דפסקי כרמב"ם מ"ש הכא מחירי לגיפא דרב הונא ואפי' מרב הונא דמיירי לחייב הכא בלא לכתחלה אלא לקנסו בפיקתין (ד' טו.). ורבינו ס"ל מדקתני למיירי הכא בלא הוקבע לסם למי מדמפליג בין ד' לפחות מד' לחילו עבדיה לסם למי הוי כאר בכל עין ממשום דריסה ממיתמו לא גרע מלמי משום דליכא למיגזר משום דמיחזי כאילו מקיף לה בהדיה אוסיפי הוא דקא מוסיף עליה אמר רב פפא[ג] דמחוקי ליה לאידך גיסא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו תימא דמוקי לה בהדיה[ד] דמשמפי ביה[ה] או דמבצר ביה. אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי שמונה אבל במבוי שבע ניתר בעומד מרובה על הפרוץ וקל וחומר מחצר ומה חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ מבוי שניתר בלחי וקורה אינו דין שניתר בעומד מרובה על הפרוץ מה לחצר שכן פרצתה בעשר באמה במבוי שפרצתו בארבעה קסבר רב הונא בריה דרב יהושע מבוי נמי פרצתו בעשר למאן דאמרינן לרב הונא והא רב הונא פרצתו בד' סבירא לי' ר' רב הונא בריה דרב יהושע מעמא דנפשיה קאמר. רב אשי אמר אפילו תימא[ו] במבוי שמונה נמי לא צריך לחי מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פריץ נפיש נידון משום לחי מאי אמרת דשוו תרוייהו כי הדדי הוה ליה ספק דבריהן[ו] וספק דבריהן להקל: אמר רב חנין בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצידו

[ב] פחות מד' אמות. כגוונא המבוי נידון משום לחי ומסכינן עליה, ועט"ג ללמוד לסם למי מוקבע משום דקיימא לן כמאי דלמי העומד מתליון ותליון לח"ת[ב] דפסקי כרמב"ם מ"ש הכא מחירי לגיפא דרב הונא ואפי' מרב הונא דמיירי לחייב הכא בלא לכתחלה אלא לקנסו בפיקתין (ד' טו.). ורבינו ס"ל מדקתני למיירי הכא בלא הוקבע לסם למי מדמפליג בין ד' לפחות מד' לחילו עבדיה לסם למי הוי כאר בכל עין ממשום דריסה ממיתמו לא גרע מלמי משום דליכא למיגזר משום דמיחזי כאילו מקיף לה בהדיה אוסיפי הוא דקא מוסיף עליה אמר רב פפא[ג] דמחוקי ליה לאידך גיסא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו תימא דמוקי לה בהדיה[ד] דמשמפי ביה[ה] או דמבצר ביה. אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי שמונה אבל במבוי שבע ניתר בעומד מרובה על הפרוץ וקל וחומר מחצר ומה חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ מבוי שניתר בלחי וקורה אינו דין שניתר בעומד מרובה על הפרוץ מה לחצר שכן פרצתה בעשר באמה במבוי שפרצתו בארבעה קסבר רב הונא בריה דרב יהושע מבוי נמי פרצתו בעשר למאן דאמרינן לרב הונא והא רב הונא פרצתו בד' סבירא לי' ר' רב הונא בריה דרב יהושע מעמא דנפשיה קאמר. רב אשי אמר אפילו תימא[ו] במבוי שמונה נמי לא צריך לחי מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פריץ נפיש נידון משום לחי מאי אמרת דשוו תרוייהו כי הדדי הוה ליה ספק דבריהן[ו] וספק דבריהן להקל: אמר רב חנין בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצידו

מתורות בלח שום תיקון: **מבוי שניתר.** פתיחת כותלו לחצר שמתוך לרשות הרבים שלמי משמו: **אינו דין שיהא ניתר בעומד מרובה על הפרוץ.** בלח שום תיקון שמונה: ומיהו מבוי שמונה אע"ג דבספתי לרבים שלמי בלח משמו: **אלא** דבספתי לרבים שלמי בלח משמו: **אלא** דבספתי לרבים שלמי בלח משמו: **אלא**

אַרְבַּע אַמּוֹת נִדּוֹן מְשׁוּם מָבוֹי וְכוּ' - אם בולט לתוך רוחב המבוי ארבע אמות, שכיון שלא עשאו לשם לחי אינו נדון משום לחי (רש"י). ואף שבליטת הלחי היא לרוחב המבוי, ושיעור ארבע אמות הוא באורך המבוי, מכל מקום כיון שאורך הבליטה ארבע אמות, שהוא שיעור אורך מבוי, אין היכר שהוא לחי (מאירי לעיל ע"א).

ואף שלדעת הסוברים שלחי משום מחיצה (להלן יב, ב, וכן טו, א), ככל שהלחי ארוך יותר יש לו להועיל יותר, שהרי הוא סותם יותר את פתח המבוי, מכל מקום גם לדעתם צריך שיהיה קצת היכר שהוא לחי, וכיון שאורכו כאורך מבוי, אינו ניכר שהוא לחי. אבל אם עשאו לשם לחי כשר, שכיון שהעמידו לשם לחי יש לו קול, ויש בכך היכר (תוס' ד"ה ארבע, רשב"א, וריטב"א לעיל ע"א בדעת רש"י). ויש סוברים שאפילו עשאו לשם לחי, אם יש בו ארבע אמות נדון משום מבוי (ר"ן לעיל ע"א; תורת חיים לעיל ע"א בדעת הרמב"ם שבת יז, כב).

אוֹתוֹ לֶחִי הֵיכָן מַעֲמִידוֹ - ודוקא במבוי שרוחבו יותר משמונה אמות, אבל במבוי שרוחבו שמונה אמות יכול להעמיד את הלחי באיזה צד שירצה, שכיון שיש בו [בצירוף הלחי הרחב] יותר מארבע אמות, הוא מתיר את המבוי מדין 'עומד מרובה' (תוס' ד"ה אותו). ויש שכתבו, שלדעת רב הונא מבוי אינו ניתר בעומד מרובה, ואם כן הנדון כאן הוא גם על מבוי שרוחבו שמונה אמות [ראה להלן ד"ה רב הונא] (רשב"א; ריטב"א).

אִי דְּמוֹקֵי לֵיהּ בַּהֲדֵיהּ אוֹסְפֵי הוּא דְּקָא מוֹסִיף עֲלֵיהּ - ואף שלחי שהעמידו מתחילה לשם לחי כשר גם ביותר מארבע אמות [לדעת רוב הראשונים, ראה לעיל], כיון שבלחי הראשון אין בו היכר ונראה ככותל, גם הלחי משהו שמוסיף עליו נראה כהמשך הכותל ואין בו היכר (גאון יעקב, וכע"ז במלא הרועים; וראה מאירי).

דְּמַטְפֵי בֵּיהּ אוֹ דְּמָצַר בֵּיהּ - שעושה את הלחי הנוסף גבוה או נמוך מהלחי הראשון (רש"י בפירוש ראשון). ועוד יש לפרש, שעושה אותו עבה או דק מהלחי הראשון (רש"י בפירוש שני; רי"ף; טור או"ח שסג. וראה ב"ח שם בפירוש שני, שלדעתם אם עשאו גבוה או נמוך אינו מועיל, שאין בזה היכר כל כך). ואם הלחי הנוסף עשוי מחומר שונה מזה של הלחי הראשון, ניכר שהוא לחי בפני עצמו, ודי בזה (מאירי).

וּמָה חָצֵר וְכוּ' נִתְּרֶת בְּעוֹמֵד מְרֻבֶּה עַל הַפָּרוּץ - שכן מבואר במשנה (להלן טו, ב) לגבי שיירה שחנתה בבקעה, שאם הקיפוה במחיצה מותרים לטלטל, ובלבד שלא יהיו בה פרצות יתירות על הבנין (תוס' ריי"ד). ויש שפירש, שהטעם שחצר ניתרת בעומד מרובה, שכיון שניתרת בפס ארבעה טפחים שסותם את הפתח בשיעור זה בלבד, כל שכן שניתרת בעומד מרובה שסותם יותר את הפתח (חזו"א או"ח סה, יב).

ובלא קל וחומר מחצר, לא היה עומד מרובה מתיר במבוי, אע"פ שנחשב מחיצה בכל מקום, שהרי הרוח הרביעית אינה צריכה 'מחיצה', אלא שחכמים הצריכו שיהיה 'מבוי סתום' כדי להתירו בטלטול, ולכן צריך לימוד בקל וחומר מחצר שעל ידי עומד מרובה נחשב 'מבוי סתום' (חי' הגרי"ז בכורות יז, ב בשם הגר"ח; וראה חי' אבן העוזר).

ויש שפירש, שגדר התקנה להצריך לחי וקורה ברוח רביעית הוא שצריך שהמבוי יהיה גדור בכל ארבע רוחותיו, ואם יש בו פירצה אינו ניתר אלא אם נחשבת פתח, וכן בפירצה שברוח רביעית, אם יש בה לחי וקורה יצאה מתורת פירצה ונעשית פתח, ולכן צריך לימוד מיוחד שגם אם יש בה עומד מרובה יוצאת מתורת פירצה ונעשית פתח (חזו"א שם, א).

אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּתַּר בְּעוֹמֵד מְרֻבֶּה עַל הַפָּרוּץ - ודוקא במבוי שבעה, אבל מבוי שמונה אינו ניתר בפס שרוחבו ארבע אמות, ואע"פ שפס מתיר בחצר אפילו אינו אלא ארבעה טפחים, כאן אינו מתיר, שלא נעשה לשם לחי ולא לשם תיקון פס, ואינו ניכר שעשה תיקון להתיר את המבוי (רש"י). ואף בחצר אין פס ארבע אמות מתיר, שאין עליו תורת פס, כיון שלא נעשה לשם פס (רבינו פרץ ותוס' רא"ש בדעת רש"י; בית מאיר או"ח שסג, יא, בשם רעק"א). ויש סוברים שדוקא במבוי אינו מתיר, משום שאינו ניכר שנעשה להיתר מבוי, אבל בחצר מתיר (ריטב"א בדעת רש"י; בית מאיר שם. ולדעתם לא נחלקו רש"י ותוס' בזה).

ויש שפירשו, שפס ארבע אמות אינו מתיר במבוי מטעם אחר, שדוקא בחצר שפס ארבעה מתיר משום מחיצה, כל שכן שיתיר כשסותם ארבע אמות, אבל במבוי שהקילו חכמים שדי בלחי להתירו, צריך שיהיה עליו שם לחי, ובארבע אמות יצא מתורת לחי (תוס' ד"ה אינו; רבינו פרץ). ובביאור סברתם יש שכתב, שיסוד היתר מבוי על ידי לחי הוא משום היכר, ואף לסוברים שלחי משום מחיצה [ראה להלן (יב, ב)], מכל מקום צריך קצת היכר [כמבואר בתוס' (ד"ה ארבע)], לפי שמבוי הוא מקום שרבים עוברים בו ונראה כרשות הרבים, ולכן צריך היכר שאינו רשות הרבים, ואם הלחי רחב ארבע אמות שאינו ניכר שהוא לחי, אינו מתיר. אבל חצר אינה מקום שרבים עוברים בו, ולכן אינה צריכה היכר שאינה רשות הרבים, רק שתהיה מחיצה של ארבעה טפחים בפתחה, ולכן גם פס ברוחב ארבע אמות מתיר בה (קהלות יעקב עירובין ה).

רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ טָעְמָא דְּנַפְּשֵׁיהּ קָאָמַר - ובמבוי שמונה מודה לרב הונא שלחי רחב ארבעה נדון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו, אבל במבוי שבעה חולק על רב הונא, וסובר שניתר בעומד מרובה על הפרוץ (רש"י). ולרב הונא, גם מבוי שבעה אינו ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, שהרי לפי דעתו שפירצת מבוי בארבעה טפחים, אי אפשר ללמוד שניתר בעומד מרובה בקל וחומר מחצר, לפי שיש לפרוך מה לחצר שפירצתה בעשר תאמר במבוי שפירצתו בארבעה, וכקושיית הגמ' (רשב"א; ריטב"א). ויש שפירש, שגם לרב הונא מבוי ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, ואף שלדעתו אי אפשר ללמוד דין זה בקל וחומר מחצר, מכל מקום סברא היא, שהרי בכל מקום עומד מרובה מתיר (גאון יעקב בדעת תוס' ד"ה אותו; חזו"א או"ח סה, טז).

■ להלכה, לחי העומד מאליו, והמבוי רחב יותר משמונה אמות, אם הלחי בולט לתוכו ארבע אמות אינו נדון משום לחי, וצריך לחי אחר להתירו [אבל אם המבוי רחב שמונה אמות אין צריך לחי אחר, וניתר בלחי זה מדין 'עומד כפרוץ']. ויעמידנו ברוח שכנגדו, ואם ירצה להעמידו אצלו, יעשהו עבה או דק יותר מהבליטה, כדי שיהיה ניכר שנעשה לשם לחי (שו"ע או"ח שסג, יב ומשנ"ב שם, מ. ובדין פס חצי שאורכו ארבע אמות, ראה במשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 37). ואם העמידו לשם לחי, שיש לו קול שתיקנו לחי למבוי זה, אפילו אם רחב ארבע אמות מתיר (רמ"א שם).

כְּגוֹן שֶׁנִּפְרַץ בְּקֶרֶן זָוִית וְכוּ' - שהפירצה היא בפינת המבוי בראשו, מקצתה במחיצה שבפתח המבוי, ומקצתה במחיצה שבראש הכותל הסמוך לה (רש"י להלן צד, ב ד"ה כגון; רשב"א; ריטב"א). ויש שפירשו, שהפירצה ברוח אחת בלבד, אלא שהיא בקצה הכותל ולא באמצעיתו, ואין דרך לעשות פתח בקצה הכותל (רי"ף ב, ב מדפי הרי"ף בשם רה"ג, ורשב"א בדעתו; רמב"ם שבת טז, כ).

ושיעור הפירצה הוא עד ארבעה טפחים, ואע"פ שבשלשה טפחים אין דין 'לבוד', מכל מקום לא החמירו להצריך בה צורת הפתח, כיון שאין בה שיעור מקום חשוב שהוא ארבעה טפחים, ויש קורה בפתח המבוי (רשב"א; וראה להלן ד"ה אחד זה).

ולדעת הסוברים שהפירצה היא בפינת המבוי בראשו, הטעם שבפירצה בראש המבוי בקרן זוית שיעורה ארבעה טפחים, ואילו במבוי שנפרץ מצידו ואין מחיצה ארבעה טפחים סמוך לראש המבוי, שיעור הפירצה שלשה טפחים (לעיל ה, א), הוא מכיון שבמבוי שנפרץ מצידו, מדובר שהפירצה במקום הנחת הקורה, ולכן אם לא נשארה מחיצה בשיעור ארבעה טפחים ורוחב הפירצה שלשה טפחים, נמצא שאין הקורה מונחת על גבי המבוי, אבל כאן מדובר שהפירצה אינה במקום הנחת הקורה, שהקורה מונחת על הכותל שבראש המבוי, ורק בקרן זוית יש פירצה, ולכן שיעור הפירצה ארבעה טפחים (רשב"א; ריטב"א; ר"ן).

ויש שביאר בגדר החסרון בפירצה בקרן זוית, שכל פירצה ניתרת על ידי המחיצה שבצידה מדין 'עומד מרובה', אבל בקרן זוית אי אפשר לדון 'עומד מרובה' מהמחיצה שבצידה עד צידה השני של הפירצה, כיון שבצידה השני בקרן זוית אין מחיצה. וזהו הטעם האמור בגמ' 'דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי', לומר שאין דנים כאילו הרשות מוקפת על ידי עומד מרובה באלכסון מהמחיצה שבצד זה של הפירצה למחיצה שבצידה השני, מכיון שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית באלכסון (חזו"א או"ח עב, א, וראה שם, ב, שאם נעץ קנה בקרן זוית, דנים 'עומד מרובה' מהמחיצה אליו).

ואם עשה צורת הפתח על ידי מזוזות ומשקוף במקום הפירצה, נחשב פתח, אע"פ שהוא בקרן זוית, ובאופן זה מדובר בגמ' לעיל (ה, א) 'דפתח ליה בקרן זוית' (תוס' ד"ה דפתחא; רשב"א ריטב"א ור"ן בשם הראב"ד). אבל אינו מועיל שיתן שם לחי וקורה, שאין לחי וקורה מתירים את הפירצה (ריטב"א). וליש מפרשים, שנפרץ בקרן זוית, היינו בצד הפתח [כמובא לעיל בשם הרי"ף], אפילו אם יעשה שם צורת הפתח לא יועיל (רי"ף ב, ב מדפי הרי"ף בשם רה"ג, ורשב"א בדעתו; רמב"ם שבת טז, כ), שצורת הפתח שמועילה היא מדין 'פתח', וכיון שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית, גם צורת הפתח לא מועילה שיחשב כפתח (חי' הגר"ח שבת טז, טז).

אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה בְּאַרְבָּעָה - ושיעור הפירצה ארבעה טפחים, ואע"פ שכבר בשלשה טפחים אין דין 'לבוד', מכל מקום, כשם שמבוי שאין פתחו רחב ארבעה טפחים אינו צריך לחי וקורה (לקמן יב, א), שפתח פחות מארבעה אינו נחשב 'פתח', כך פירצה פחות מארבעה אינה נחשבת 'פירצה' (רבינו פרץ).

ודוקא אם הפירצה בקרן זוית, אבל אם היא בראשו בלא קרן זוית, שיעורו בעשר אמות, כמבואר בגמ' להלן (י, ב). וטעם החילוק, שבפירצה מן הצד או בקרן זוית, יש לחוש שהעומדים ברשות שבצד המבוי יכנסו למבוי דרך הפירצה, ויתמעטו ההולכים דרך הפתח שבו הלחי וקורה, ויתבטל ממנו שם פתח, אבל בפירצה בראשו אין חשש שהעומדים מחוץ למבוי יכנסו דרכה ויתמעטו ההולכים בפתח שבו הלחי וקורה, מכיון שלא יניחו מלהכנס דרך הפתח הגדול ויכנסו דרך הפתח הקטן (תוס' ד"ה אחד, ע"פ גאון יעקב; וראה שעה"צ שסה, ח שהקשה, שלעיל ה, א מבואר שמבוי שנפרץ מצידו ויש פס ארבעה בראשו אין חוששים שלא יצאו דרך הפתח שבו הלחי וקורה).

ויש שסוברי, שאין חילוק אם הפירצה בקרן זוית או בראש המבוי בלא קרן זוית, ופירש שהסוגיא להלן (שם) סוברת כדעת רב חנן בר רבא ששיעור פירצת מבוי בראשו בעשר, אבל לרב הונא גם פירצה בראש המבוי שיעורה בארבעה (ריטב"א להלן י, ב).

רַב אָמַר תּוֹרָתוֹ כְּמַפָּלָשׁ וּשְׁמוּאֵל אָמַר תּוֹרָתוֹ כְּסָתוּם. הקדמה: מבוי מפולש, שיש לו לאורכו שתי מחיצות בשני צדדיו, ופתוח בשני ראשיו לרשות הרבים, צריך לעשות צורת הפתח בראשו האחד, ולחי או קורה בראשו השני (להלן ז, א). ולא מועיל שיתן לחי בשני ראשיו, ואפילו אם לחי משום מחיצה, שתקנת חכמים היא שאין לטלטל אלא ברשות שיש בה מחיצות בשלש רוחותיה ולחי או קורה ברוח רביעית (רשב"א וריטב"א להלן צד, א). ויש שפירש שהטעם שלא מועיל שיתן לחי בשני צדדיו הוא מפני שהאנשים שעוברים שם, מבטלים את תועלת המחיצה (רבינו יהונתן א, א מדפי הרי"ף). הגמ' להלן דנה לגבי מבוי עקום שפתוח משני צידיו ואין פתחיו מכוונים כמבוי מפולש, וצורתו כצורת האות 'ר' [ראה עמ' 51 ציור ד], האם דינו כמפולש, וכיצד מתקנים אותו להתירו בטלטול.

לדעת רב מבוי עקום נדון כמפולש לרשות הרבים, מכיון שמקום העקמומית באמצעיתו שבו הוא מפולש לחבירו, נדון כאילו הוא פתוח לרשות הרבים, ולכן צריך לעשות בו צורת הפתח, ובשני פתחי המבוי הפתוחים לרשות הרבים צריך לעשות לחי או קורה [כדין מבוי המפולש לרשות הרבים שעושה לו צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן] (רש"י; תוס' ד"ה רב). והטעם שלא די בלחי או קורה מכאן וצורת הפתח מכאן, מכיון שצריך לתת את הצורת הפתח במקום העקמומית דוקא, שבכך היא נראית משני צידי המבוי וכל בני המבוי יוכלו לראות אותה (תוס' שם; רא"ש א, ו, וראה קרבן נתנאל א). או, משום שלדעת רב מבוי עקום נדון כשני מבואות מפולשים, ומקום העקמומית משמש כפתח לשניהם, וכל אחד מהמבואות צריך לחי או קורה בראשו האחד, וצורת הפתח בראשו השני [כדין מבוי המפולש], ולכן עושה צורת הפתח במקום העקמומית, ומשמשת לשני המבואות (ריטב"א; ר"ן; מאירי).

ויש שהוסיף, שאפשר לתקן את המבוי באופן נוסף, שבמקום העקמימות יתן לחי או קורה, ובשני פתחי המבוי הפתוחים לרשות הרבים יתן צורת הפתח (רא"ש שם; ואם מקום העקמומית רחב מעשר אמות, דעת שו"ת הרא"ש כא, א שאינו מועיל תיקון זה, ודעת המרדכי תעז שמועיל, וראה ביאה"ל שסד, ג ד"ה וצריך, שיש להקל בזה).

ולדעת שמואל מקום העקמומית דינו כמבוי סתום שאין צריך לעשות בו שום תיקון, ודי בלחי או קורה בכל אחד משני הפתחים שמכאן וכאן, ואין דינו כמבוי מפולש שצריך צורת הפתח בראשו, שזה דוקא כששני פתחיו מפולשים זה כנגד זה (רש"י בפירוש ראשון). ועוד יש לפרש, שצריך לעשות במקום העקמומית כתורת מבוי סתום [מלבד לחי או קורה בכל אחד מראשי המבוי], והיינו שצריך לעשות בו לחי, כשם שעושים בפתח של מבוי סתום (רש"י בשם רבו).

המשך במילואים עמ' 25

מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין א.

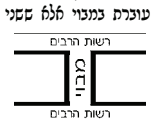
מצידו. כגון מלכו, ולח אלל רשנו אלח שיש מרגנה עומד מן הפתח עד הפלגה: **מראשו.** שהיה מבוי רחב כ׳ אמה וקמתו עשר אמות, כלומר והרחב מעבר ימינו, ובפלגה פילגה פותחה פתימה: **לא תיפתוג עלאי.** לומר דרב מכבר פילגה עבר בילידו, דהא רב מיקלע לדמתרגמ לה׳: **בקעה מצא.** עמי המלנות היו ומזוללין בממות והחמיר עליהן לעשות שיע להמתיק מן העגירה, כלומר הגודל בקעה פרוצה לשומרה: **מבוי עקום.** ושני פתחיו לרשות הרבים: **מה תורתו בשמיעה.** מה ומבוי המפולש להי״ר צריך לומר פתח מכאן ופתח מכאן או קורה מכאן כלומר, אף זה צריך לשני פתחיו לגד רשות הרבים לחי לכל רוח ומעשומיעתו צריך לומר פתח, דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש להי״ר: **תורתו בפתחים.** ואין צריך לפתחן ולאו עושין לחי לפתחן, דלא מלרכין לומר פתחה אלא לפתחים המפולשין זה בגד זה לרשות הרבים. ג״פ **תורתו בפתחים** תורת פתח פתוח, וצריך לעשות לחי לעקומיתו[1], ושיהו לחי עשויים במבוי פתוח, וחה קבלני ממורי הזקן ז״ל: **אי״אימא ביותר מעשר.** שרוחב פתימת עקומיתו יותר מעשר: **בהא ליימא שמואל בפתחים.** ושיקני בלחי, אלו לחי ביותר מעשר במבוי פתוח מי מהני. ולוישנא קמא כיון דיותר מעשר הוי כחד מבוי וכי האי גוונא לא ליימא שמואל דלאו מפולש הוא: **אלא לאו בעשר.** אלמא פילגה לגדיין לרב במרגנה[2]: **מב״ש דרב הונא.** לגי הרא״ש (סי׳ ז עי״ש נפמ״ח לענין הלכתא) בשם הר״מ שפ״ה בכל הספרים (דק״ס): **ג׳** (גירי הרא״ש **בר אבא**) (גליון) וכ״ה בכת״י ובדפוה״ר, והוא הוא (דפנס ״בר רבא״), אבא״ ופנס ״בר רבא״), ועי׳ סה״ד ערך ר׳ חנן (דק״ס ע״י״ש), ולפנינו ע״פ המהרש״ל בדפוה״ר: **ג׳** גי׳ רי״ף ורא״ש **או קורה** (גלי״ון): **ד׳** בדפוה״ר נוסף **דהא פירצת צדדין הוא שהאחד פרוץ מצידו כליפי ראשו של חבירו** (ועי׳ ריטב״א ותוס׳ ר״ס): **מצידו בעשר מראשו בארבעה מאי שנא מצידו בעשר דאמר פתחא הוא מראשו נמי נימא פתחא הוא א״ר הונא בריה דרב יהושע כגון שנפרץ בקרן זוית** [ד] **דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ורב הונא אמר** [ה] **אחד זה ואחד זה בארבעה וכן א״ל רב הונא לרב חנן בר רבא לא תפלוג עלאי דרב אילקע לדמחריא ועבד עובדא כוותי א״ל רב** [ו] **בקעה מצא וגדר בה גדר. אמר רב נחמן בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא דאיתמר מבוי עקום רב אמר** [ז] **תורתו בפופולש ושמואל אמר תורתו בפתוח במאי עסקינן אילימא ביותר מעשר בהא ליימא שמואל תורתו בפתוח אלא לאו בעשר וקאמר רב תורתו בפופולש אלמא פירצת מבוי מצידו בד׳ ורב חנן בר רבא** [ח] **שאני התם** [ט] **דקא בקעי בה רבים מכלל דרב הונא סבר אע״ג דלא בקעי בה רבים מ״ש** [י] **מדר׳ אמי ורב אסי התם דאיכא גידודי הכא דליכא גידודי: ת״ר כיצד מערבין דרך רה״ר עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה** [יא] **מכאן** [יב] **חנניה אומר ב״ש אומרים עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נועל ב״ה אומרים עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן. ורה״ר** [יג] **מי מיערבא והתניא** [יד] **יתר על כן א״ר יהודה** [טו] **מי שמעת

ו: מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

מתני׳ שיש לו שני בתים בו. פי׳ שתי מצירות לתין מבוי ניתר נלתי עד שיכוו מצירות פתוחות לתוכו[א] ונסוכסכות[ב] נגסר׳ בהלית ג׳ מצירות: **וכי** תימא בבך הוא דלא מיערבא בו. משמע למסקי דתפיי׳ בלתנות לא מיערבת ואם כן תיירי בהס״ר גמורה רוחב ד׳ אמות ורקאה לתקנן בפיקרין (ד׳ י.) ממילן דלכל היותר לא תניר ר׳ יהודה אלא עד ״ג אמה ואלים ו״ל דמעיקרא ס״ד ודאי דמיירי ר׳ יהודה ברוחב ד׳ אמה אבל לפי המסקנא דמשני כילד מערבין מבוחות המפולשות אבי מני הניא ניעור לא תניר ר׳ יהודה אלא עד ״ג אמה ואלים ומ״ש הוי הס״ר גמורה כגון שרבות הרבים אמת מצני לילד המבוי רוחב ד׳ אמות ומוכך ה״ר

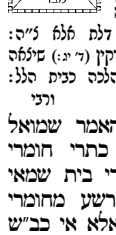

(ה) מהלכין דרך מבוי ׳ דתסתמא לפי׳ כמבוי אלא הוי רוחב ד׳ אמות ורוחב ד׳ אמות הוי הס״ר גמורה כיון דבשני לילי המבוי הוי רוחב ד׳ אמות ומ״ש ד׳ אמות כמו ג׳ (ד׳ ג.) דהוי הס״ר ג׳׳ע אלא הוי ד׳ אמה לפי׳ ג׳ אמה אלא דתסתם אין בהסתם נידון כהרמלית היינו משום דעמודים הן זה אלא כגבד זה ולא ניחא דמשמיענו הן זה אלא למבוחות המפולשות דתסתם הס״ר מיהו עוכרת אמבוי אלא שפני הס״ר

עוכרות אלא דתפתוח ס״ל לפי זה אע״ג דלר׳ יהודה אמי ומוקה מהני מדכתנן ג״ע ולזמך ״ו לא מהני מודה הוא דמלוייתא אין מילוק בין ״ג לי״ו ומקבר ד׳ מפיות לתוריית[ה] ולכך פריך מירושלים אלא ג״ע דתקבר ״ו אמה יהן תמיכין עליה משום רשות הרבים ומבטלי מחיצה מלוייתא הוא הדין בכותל אחד ואקשינן ומי עבדינן כתרי חומרי. והתניא לעולם הלכה כבית הלל והוראה לעשות כב״ש עושה

מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה״ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות[ו] מיערבא [ו] **והאמר** רבה בר בר חנה[ז] אמר רבי יוחנן [א] ירושלים אילמלא דלתותיה נגעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים ואמר עולא הני אבולי דמחוזא אילמלא דלתותיהן נגעלות חייבין עליהן משום רה״ר אמר רב יהודה הבי קאמר [ב] ביצד מערבין במבואות המפולשין לרשות הרבים עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה[ח] מכאן איתמר רב אמר [ב] הילכתא כתנא קמא ושמואל אמר הלכה כחנניה[ט]. איבעיא להו לחנניה אליבא דבית הלל צריך לנעול או אין צריך לנעול ת״ש דאמר רב יהודה אמר שמואל אינו צריך לנעול וכן א״ר מתנה אמר שמואל אינו צריך לנעול איבא דאמרי אמר רב מתנה בדידי הוה עובדא ואמר לי שמואל אין צריך לנעול בעו מיניה מרב ענן צריך לנעול או אין צריך לנעול אמר להו תא חזי הני אבולי דנהרדעא דמיתן עד פלגייהו בעפרא ועייל ונפיק מר שמואל ולא אמר להו ולא מידי אמר רב כהנא הנך מגופות הואי כי אתא רב נחמן אמר [ד] פניות לעפרייהו לימא קסבר רב נחמן צריך לנעול לא [ה] כיון דראויות לנעול אע״פ שאין נעולות. [ו] **ה**הוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא רמו עליה חומריה דרב וחומריה דשמואל ואצרכוהו דלתות[ז] חומריה דרב דאמר תורתו כמפולש והאמר רב הלכה כת״ק כשמואל דאמר תורתו כסתום כרב דאמר תורתו כמפולש ומי עבדינן כתרי חומרי והא תניא [ז] לעולם הלכה כבית הלל והרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה כדברי בית הלל עושה מקולי ב״ש ומקולי ב״ה רשע מחומרי ב״ש וחומרי ב״ה עליו הכתוב אומר [ח] הכסיל בחשך הולך אלא אי כב״ש בקולייהו וכחומריהן אי כב״ה בקולייהו וכחומריהן הא גופא קשיא אמרת לעולם הלכה כב״ה והדר אמרת הרוצה לעשות כדברי ב״ש עושה ל״ק כאן [ז] קודם בת קול כאן לאחר בת קול ואיבעית אימא הא והא לאחר בת קול ורבי

יהושע אומר מטמאין בטומאת ארץ ומטהרין בטבול יום. [ט] בכתי ובדפרי הא בדלתות, בלשון יפה הוא דכאמר עושה דלת מכאן ולחי וכר׳ (דק״ס ע״ש), ועי׳ מהדורא בתרא להמהרש״א דה״ר דלתות דעלמא: [ג] נרי הרא״ש רבה בר רב הונא (גליון): [ד] נרי רי״ף הרא״ש אר קורה (גליון) וכ״ה בכתי: [ה] נעי׳ הרא״ש הלכה כחנניה ואליבא דב״ה (גליון): [ו] כך היא הגירסא לשיטת רש״י אבל לדעת התוס׳ (לעיל ע״א ד״ה רב) בשם ר״ח הגירסא ואצרכוהו דלתות (ע״ש בתוס׳ וברשב״א וריטב״א שם) וכ״ה בכמה כת״י: [ז] תיבות ״דהרא״ש״ ליתא בכתי ובדפרי״ר: [ח] בתוס׳ הרא״ש וריי דישנא דלא בשמים היא דקאמר ור׳ יהושע בב״מ שם) משמע וכר׳:

מסורת הש״ס עם הוספות

[ו] נקמן כב. קמ״, [ב] נקמן ח.. [ג] ר״ה יד: [ד] [ולהין דף יב:] [קרוב] דף ה., [ה] [ע] דף יא:, [ו] [עמוס יד.].

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה וכי מימה וכו׳ [ומוכך ה״ר מהלכת לכך מבוי:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה וכ״ת וכו׳ ד״ה אלא הוי רוחב ד״ה אמת. עיין נקמן דף עז ע״ש תוס׳ ד״ה עיל עיל:

תורה אור השלם

א) הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְכִסִּיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם: [קהלת ב, יד]

הגהות ציונים

[ט] בכתי ובדפרי הא בדלת, בלשון יפה הוא דכאמר עושה דלת מכאן ולחי וכר׳ (דק״ס ע״ש), ועי׳ מהדורא בתרא להמהרש״א דה״ר דלתות דעלמא: [ג] נרי הרא״ש רבה בר רב הונא (גליון): [ד] נרי רי״ף הרא״ש אר קורה (גליון) וכ״ה בכתי: [ה] נעי׳ הרא״ש הלכה כחנניה ואליבא דב״ה (גליון): [ו] כך היא הגירסא לשיטת רש״י אבל לדעת התוס׳ (לעיל ע״א ד״ה רב) בשם ר״ח הגירסא ואצרכוהו דלתות (ע״ש בתוס׳ וברשב״א וריטב״א שם) וכ״ה בכמה כת״י: [ז] תיבות ״דהרא״ש״ ליתא בכתי ובדפרי״ר: [ח] בתוס׳ הרא״ש וריי דישנא דלא בשמים היא דקאמר ור׳ יהושע בב״מ שם) משמע וכר׳:

משנת ראשונים

הא בדלתות מיערבא. פירושו בתורת דלתות, שהרי בדלתות בעלמא גמורות אף הוא מודה שמתערבת בכך, אלא פי׳ כתורת דלתות ד״ל צורת פתח. [מאירי]

והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן וכו׳. וכיון דלא בעיך מחורת רשות הרבים אלא בדלתות נעגלות, אי אפשר להתערב, דאין עירוב עושה אותו רה״ר ואין עירוב עושה אותו רשות היחיד. [הרשב״א]

ירושלים אילמלא דלתותיה נגעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים. ואע״פ שהיא מוקפת חומה, מ״מ יש בהחומותיה שערים גדולים שהם שערי העיר שכל א׳ מראשי המבוי מפולשים לאיזה מן

השערים, ונמצאו רבים מצויים לבקוע ליכנס ולצאת בילוי שום עיקום. [מאירי] **החנניה אליבא דבית הלל צריך לנעול או אין צריך לנעול.** פי׳ דפליגי עם ב״ש בחדא דלא לחד גיסא, או א״צ לנעול ופליגי בתרתי. **[תוספות רי״ד]** **עליו הכתוב אומר הכסיל בחשך הולך.** שאינו יודע ומצרף חומרא דמר לאסור מה שהוא מותר לדברי כל העולם, ואפילו כשעושה כן דרך חומרא נקרא כסיל. **[הרשב״א]** **כאן קודם בת קול.** פירוש גזרות ישראל פסקה הנבואה ממנו והיו משתמשים בבת קול. והוא דומה כאדם העובר בין הרים גבוהים הרים ניקודים למעלה, והוא עובר בעמק ההרים בתוך כאשר אדם יודבר דבר, הקול יכנס באותן הניקודין, וכשישתוק האדם הקול יחזור לו מן ההרים, כל מה שיאמר בדיבורו אם קול רם יענה בקול רם, ואם קול נמוך יענה בקול נמוך, ואין שם כי אם הרוח. **[שו״ת הרי״ף סימן א]** אינו מלאך, אלא מדת קול היא ונמצאת בפני עצמה ברוח המנשבת. **[מחזור ויטרי סימן תכט]**

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָּתִּים וְכוּ' עוֹשֶׂה לֶחִי מִכָּאן וְכוּ' - ובין שני הבתים יש רוחב שש עשרה אמה, ולכן נחשב רשות הרבים. ומה שאמרו (להלן י, א) שלא התיר רבי יהודה אלא אם אין שם רוחב יותר משלש עשרה אמה ושליש, הוא רק למסקנת הגמ' כאן שהברייתא (לעיל ע"א) 'כיצד מערבין דרך רשות הרבים' אינה עוסקת ברשות הרבים אלא במבוי המפולש לרשות הרבים (תוס' ד"ה וכי, בפירוש ראשון). ויש שפירשו, שמדובר שיש בין שני הבתים רוחב שלש עשרה אמה ושליש, ונחשב רשות הרבים מכיון שבראשו ובסופו יש רשות הרבים שרוחבה שש עשרה אמות, וההולכים ברשות הרבים עוברים דרכו ביושר בלי לעקם דרכם כלל [וכיון שיש בו שלש עשרה אמה ושליש, נוח במקצת לרבים לעבור שם (לבוש או"ח שמה, ט, ומשנ"ב שם, כו, בשמו)], ולכן נחשב רשות הרבים גמורה כאילו רוחבו שש עשרה אמה (תוס' שם בפירוש שני; רא"ש א, ח, בשם ר"י). ויש שפירשו לפי דרך זו, שאפילו אם רוחב המבוי עשר אמות, נחשב רשות הרבים (רשב"א; ריטב"א).

אָמְרוּ לוֹ אֵין מְעָרְבִין רְשׁוּת הָרַבִּים בְּכָךְ - עד שיהיו שלש מחיצות, אבל בשתי מחיצות בלבד, בקיעת הרבים שעוברים דרכם, מבטלת את תועלת המחיצות, ואין המקום נעשה רשות היחיד (ע"פ גמ' להלן כב, א, ורש"י להלן יב, ב ד"ה לחי מכאן). ויש שפירשו, שאין הטעם משום בקיעת הרבים, אלא שכדי שהמקום יחשב רשות היחיד צריך שיהיו בו לכל הפחות שלש מחיצות (רבינו פרץ שם. וראה גם תוס' שם ד"ה איתיביה, וחזו"א או"ח עד, ו בדעתם).

יְרוּשָׁלַיִם אֶלְמָלֵא דַּלְתוֹתֶיהָ נְעֲלוֹת בַּלַּיְלָה - שנועלים את דלתותיה בכל לילה (רש"י; ומדבריו כאן ובד"ה חייבין משמע, שצריך שיהיו נעולות בכל לילה, ולא רק בשבת, וראה בזה במשנ"ב מהדו' דרשו שסד הע' 5. וראה שם עוד, שאין צריך שיהיו נעולות במפתח). ולפיכך אינה רשות הרבים, שאינה דומה למחנה ישראל במדבר שהיתה בו דרך פתוחה לרבים בכל שעה (רש"י להלן קא, א ד"ה חייבין; רשב"א עבודת הקודש ב, ד, מא). ויש שפירש, שהדלתות הנעולות נחשבות כסתימה גמורה וכמחיצה שלימה, וכאילו יש כאן ארבע מחיצות, ולפיכך אינה רשות הרבים (ריטב"א להלן כב, א). ויש שפירש, שהדלתות הנעולות גורמות שלא ילכו שם רבים ויבטלו את תועלת המחיצות, וכיון שאין הרבים הולכים שם, צורת הפתח שיש בדלתות נחשבת מחיצה, ומועילה להחשיב את המקום רשות היחיד (חזו"א או"ח עח, ה).

אִלְמָלֵא דַּלְתוֹתֶיהָ וְכוּ' חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים - אף שירושלים היתה מוקפת במחיצות, אך מעבר הרבים דרך המחיצות ביטל את תועלת המחיצות. דין זה הוא כדעת רבי יהודה במשנה להלן (כב, א) הסובר שפסי ביראות שרשות הרבים עוברת ביניהם, בקיעת הרבים מבטלת את תועלת המחיצות, ויש לסלק את הרבים שלא יעברו דרך שם (גמ' שם, ורש"י שם ד"ה חייבין).

אכן, מדברי רבי יהודה יש ללמוד לדעת חכמים הסוברים (שם) שאין בקיעת הרבים מבטלת את המחיצות, שדוקא בפסי ביראות טעמם הוא כיון שהמקום מוקף ב'שם' ארבע מחיצות, אבל במקום המוקף רק בשתי מחיצות [שאינן מועילות לדעתם ליצור רשות היחיד] מודים שבקיעת הרבים מבטלת את המחיצות, כשם שלרבי יהודה במקום המוקף ב'שם' ארבע מחיצות [שלדעתו אינן מועילות ליצור רשות היחיד], בקיעת הרבים מבטלת את המחיצות, וקושיית הגמ' כאן היא לדעת חכמים (תוס' ד"ה והאמר). ויש שפירשו, שקושיית הגמ' היא לרבי יהודה הסובר שבקיעת הרבים מבטלת את המחיצות, שאין לומר שבדלתות אפשר לערב את רשות הרבים, מכיון שלדעת רבי יוחנן [שאכן סובר כרבי יהודה] דלתות שאינן ננעלות אינן מועילות במקום שרבים עוברים בו, והגמ' מעדיפה להעמיד את הברייתא גם כדעתו (רשב"א; וראה ר"ן).

חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים - ומדוע לדעת בית הלל [לפי חנניה] די בדלת מכאן ולחי או קורה מכאן כדי למנוע מבקיעת הרבים לבטל את תועלת המחיצות, הרי בדברי רבי יוחנן מבואר שכדי לבטל את בקיעת הרבים ע"י דלתות צריך לעשות דלת גם ברוח רביעית [מכיון שדלת אינה מחיצה גמורה] (רש"י, ע"פ תוס' ד"ה שם; וכן דעת הרי"ף ב, א מדפי הרי"ף, שלדבי יוחנן צריך דלת בכל צד). ויש שפירשו, שקושיית הגמ' היא שמדברי בית הלל משמע שגם דלת שאינה ננעלת בלילה בכוחה לערב רשות הרבים [שלא הזכירו ננעלת], ובדברי רבי יוחנן מבואר שדוקא אם הדלת ננעלת נחשבת מחיצה [ולפ"ז גם לרבי יוחנן כשיש דלת ננעלת בלילה די בדלת מכאן ולחי או קורה מכאן, ואין צריך דלת מכאן ומכאן] (תוס' שם בשם ר"י; רשב"א עבודת הקודש ב, ד, מא; ריטב"א לעיל ע"א ד"ה כיצד. וראה מג"א שסד, ב).

הִלְכָתָא כְּתַנָּא קַמָּא ■ להלכה, רשות הרבים שיש באמצעה מבוי שרוחבו פחות משש עשרה אמה, הרי הוא רשות הרבים, אפילו אם רוחבו פחות משלש עשרה אמה ושליש [כדעת הרשב"א והריטב"א] (שו"ע או"ח שמה, ח, ומשנ"ב שם, כה, וראה משנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 27). ויש אומרים שאינו נחשב רשות הרבים אלא אם רוחבו שלש עשרה אמה ושליש [כדעת תוס' והרא"ש] (שו"ע שם, ט, ומשנ"ב שם, כז, וראה ביאה"ל שם ד"ה י"ג אמות; וראה ביאה"ל שם ד"ה יש אומרים, מה שכתב בזה, ובמשנ"ב מהדו' דרשו הע' 29 הכרעת החזו"א).

ומבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, צריך לעשות צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן [כתנא קמא, וכדעת רב] (שו"ע שם שסד, א, וראה במשנ"ב שם ובביאה"ל ד"ה מבוי, פרטים נוספים).

אֵיבַעֲיָא לְהוּ לְחַנַּנְיָה אֵלִיבָּא דְּבֵית הִלֵּל צָרִיךְ לְנָעוֹל - וגם אם הלכה כתנא קמא שאין צריך דלתות, אלא די בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, יש נפקא מינה בספק זה, האם בדלת בלי משקוף, שאין לה צורת הפתח, צריך לנעול או לא (שפת אמת). ויש שסובר שדלת בלי צורת הפתח אינה מועילה כלל (חזו"א או"ח עח, א; וראה שפת אמת שהניח דין זה בצ"ע).

כֵּיוָן דִּרְאוּיוֹת לְנָעוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִנְעָלוֹת ■ להלכה, רשות הרבים אינה ניתרת בצורת הפתח מכאן ומכאן, אלא בדלתות מכאן ומכאן, והוא שננעלות בלילה [כדעת רבי יוחנן, וכדעת רש"י והרי"ף] (שו"ע או"ח שסד, ב). ויש אומרים שניתרת בדלת מכאן ולחי או קורה מכאן [כדעת תוס', הרשב"א והריטב"א] (משנ"ב שם, ו). ויש אומרים, שניתרת בדלתות אע"פ שאין ננעלות, ובלבד שיהיו ראויות להנעל, כגון שאם היו שקועות בעפר, צריך לפנותו כדי שיהיו ראויות להנעל [כדעת הרמב"ם (שבת יז, י, ובביאור דעתו ראה ב"י שסד ד"ה ורשות, וביאה"ל שם, ב ד"ה והוא)]. והלכה כדעה הראשונה (שו"ע שם, ומשנ"ב שם, ח).

■ המשך בעמ' הבא

ומה שנהגו כיום לתקן את העיר על ידי צורת הפתח, אע"פ שרשות הרבים אינה ניתרת בצורת הפתח בלא דלת, הוא מפני שסמכו על הדעות (ראה שו"ע שמה, ז וביאה"ל שם ד"ה שאין, וביאורים לעיל ע"א) שאם אין שישים ריבוא שעוברים שם, אין המקום נחשב רשות הרבים. אמנם מכיון שלדעת הרבה ראשונים (ראה שם) גם בלא שישים ריבוא נחשב רשות הרבים, לכן כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל על ידי צורת הפתח בלבד, אמנם אין למחות ביד הנוהגים להקל בזה (משנ"ב שסד, ח, וראה ביאה"ל שם ד"ה ואחר, הטעם שיש להקל בצורת הפתח, ובמשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 8, דעת החזו"א).

הַהוּא מָבוֹי עָקֹם דַּהֲוָה בְּנָהַרְדְּעָא וְכוּ' - והיה עשוי כצורת האות ח', ושני ראשיו פתוחים לרשות הרבים. והצריכוהו דלתות בשתי עקמימותיו, כדעת רב (לעיל ע"א) שמבוי עקום צריך תיקון במקום העקמומית (רש"י, וכשיטתו לעיל בדעת רב, ראה ביאורים שם ד"ה רב). ויש שפירשו, שמבוי זה היה בצורת האות ר' [בדומה למבוי שנחלקו בו רב ושמואל (שם)], וגרסו 'ואצרכוהו דלת', בראשו האחד, וכשיטת רב [לדעתם] שמבוי עקום אין צריך תיקון במקום העקמומית (רשב"א לעיל ע"א, ורא"ש א, ו בדעת ר"י, וכשיטתם לעיל בדעת רב, ראה ביאורים שם; וראה פירוש נוסף בתוס' לעיל ע"א ד"ה רב, ובתוס' להלן י, ב ד"ה עושה).

- להלכה, מבוי העשוי כמין ח', צריך לעשות לו צורת הפתח בשתי עקמימותיו, ולחי או קורה בשני ראשיו [כפירוש רש"י, וכדעת רב] (שו"ע או"ח שסד, ג, וראה ביאה"ל שם ד"ה ואם).

מילואים

המשך מעמוד ג.

מְבוֹי דְּלָרַבִּים הִיא סָמְכִי אַהֲדָדֵי וְלֹא מַדְּכְרֵי - שבדבר שנדרש לעשות בו תיקון, כל אחד מהרבים סומך בטעות על אחרים שיעשו את התיקון הנדרש, ובשונה ממה שמצינו בסוגיות אחרות שמקילים במקומות שיש רבים המזכירים זה לזה שלא להיכשל באיסור (גאון יעקב להלן יח, א).

זֶה וָזֶה כָּשֵׁר - בין במבוי ובין בסוכה כשר, ואפילו כאשר כל הקורה או הסכך למעלה מעשרים, כל עוד גובה החלל של פתח המבוי או הסוכה אינו יותר מעשרים [ורבא נחלק בכך על כל האמוראים הקודמים שלא הכשירו אלא כאשר מונח מקצת בתוך עשרים] (רא"ש). ■ להלכה, גובה חלל המבוי או הסוכה צריך להיות לא יותר מעשרים אמה, וגוף הקורה והסכך יכולים להיות מעל עשרים אמה (שו"ע או"ח שסג, כו; תרלג, א).

המשך מעמוד ג:

הַלָּלוּ שׂוֹחֲקוֹת וְהַלָּלוּ עֲצֵבוֹת - שלענין כלאים מחמירים למדוד בטפחים גדולים, ואילו לענין סוכה ומבוי מחמירים למדוד בטפחים קטנים (רש"י), וכעין דעת אביי שבכל הלכה הולכים לחומרא, אלא שלאביי החומרא והקולא הן באמות של חמשה ושל ששה טפחים, ואילו לרבא החומרא והקולא הן בשוחקות ועצבות [והיתה הגמ' יכולה לדון לדעת רבא כעין המשא ומתן שדנה הגמ' לעיל לשיטת אביי (ריטב"א בשם בעל המאור)], שספק הוא בידינו האם מחשבים את האמות בטפח שוחק או עצב, ולכן בכל מקום יש להחמיר (מסקנת רעק"א על השו"ע או"ח שסג, כו; ביאה"ל שם). [אמנם אם מצטרף ספק נוסף, יתכן שיש להקל משום 'ספק ספיקא' (פמ"ג שם משב"ז יד)]. ואף שמבוי דרבנן, אין אומרים 'ספק דרבנן להקל', שאין זה נחשב ספק, אלא חסרון ידיעה (תוספת שבת שם, ג, ומובא בביה"ל שם). [וכיון שיסוד הדין הוא משום ספק, יתכנו אופנים שיהיה ניתן להקל בהם באופן של 'ממה נפשך', כגון במבוי ששיעורו מצומצם וצריך תיקון רק לפי הצד שמחשבים בשיעור המצומצם, שיועיל לו תיקון בשיעור מצומצם (רעק"א שם)].

■ להלכה, שיעור אמה ששה טפחים, וישנם שני שיעורים - אמות מרווחות [-שוחקות] ואמות מצומצמות [-עצבות], וההפרש ביניהן הוא חצי אצבע לאמה, והולכים בכל מקום לחומרא [כדעת רבא] (שו"ע או"ח שסג, כו, ומשנ"ב שם, פט, ודאה ביאה"ל שם, ובמשנ"ב מהדו' דרשו הע' 74).

המשך מעמוד ד.

גֻּפָּן כְּדֵי רְבִיעִית יַיִן לְנָזִיר - שהנזיר חייב על שתיית יין בשיעור רביעית (רש"י), שהוא השיעור שנאמר במשקים, כמשמעות הפסוק 'גפן' דהיינו יין, ולאפוקי מהדעה שמשערים בכזית, שהוא שיעור הנאמר באוכלים (מהר"ל). ויש מפרשים, שאין הכוונה לשיעור שתיית יין, אלא לשיעור איסורי האכילה של הנזיר, ששיעור החיוב שלהם הוא בכמות שווה לרביעית של יין, והדרך לשער את זה, על ידי הכנסת אוכלים בכמות שאכל הנזיר לתוך כוס מלאה יין, ומכיון שהיין סמיך, יישפך מהיין החוצה בדיוק כפי כמות האוכלים שהוכנסו לכוס, ואין משערים במים, שמטבעם הם נשפכים בכמות גדולה יותר מכמות האוכלים שהוכנסו לכוס (ראה רש"י סוכה ו, א ותוס' כאן ד"ה גפן, ע"פ חזו"א המובא בשיח השדה).

המשך מעמוד ד:

קָסָבַר מָתָר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ תַּחַת הַקּוֹרָה - משום שחודה החיצון יורד וסותם [לדעת הסוברים שקורה משום מחיצה (ראה להלן ח, ב)], ולכן השטח שתחת הקורה מותר בטלטול. ואע"פ שקורה משום מחיצה, צריך שיהיה בה גם היכר, ומטעם זה קורה למעלה מעשרים אמה פסולה, שאין בה היכר. ולכן די בהגבהה ברוחב טפח, שיש בכך היכר למשתמשים בשטח שעל גבה, שמותר בטלטול (ע"פ רש"י, תוס' ד"ה מותר, מהרש"א וגאון יעקב). ואינו נחשב שחודה החיצון של הקורה משמש מחיצה לשטח שתחתיה בלבד [ואם כן לא היה לו להועיל, שאין מחיצה לפחות מארבעה טפחים], אלא הוא משמש מחיצה לכל שטח המבוי, שיש בו יותר מארבעה טפחים (תוס' שם). ויש שפירש, שכיון שיש למבוי מחיצות משלש רוחותיו [ומדאורייתא מותר לטלטל בו], ורק חכמים הצריכו קורה בראשו משום היכר, הקילו בזה שנחשב מחיצה גם לפחות מארבעה טפחים (רבינו פרץ).

המשך מעמוד ה.

■ להלכה, מבוי שהיה מתוקן בלחי או בקורה ונפרץ אחד מהכתלים שבצד אורכו כלפי ראשו, אם נשאר בראשו פס ארבעה טפחים, מותר, ואם רוחב הפירצה יותר מעשרה טפחים, צריך לסותמה או לעשות בה צורת הפתח. ואם לא נשאר פס ארבעה טפחים, ורוחב הפירצה שלשה טפחים, אסור (שו"ע או"ח שסה, א ומשנ"ב שם), ואינו מועיל שיתקן את הפירצה בלחי או בקורה (ביאה"ל שם ד"ה אסור, וראה שם שדן אם מועיל שיתקן את הפירצה או את פתח המבוי בצורת הפתח, וראה משנ"ב במהדו' דרשו שם).

עַד שֶׁיְּהוּ בָּתִּים וַחֲצֵרוֹת פְּתוּחִין לְתוֹכוֹ - אבל אם אין בתים וחצירות פתוחים לתוכו דינו כחצר, וניתר רק בפס ברוחב ארבעה טפחים בפתחו, או בפס ברוחב משהו [-לחי] מצד אחד ופס ברוחב משהו מצד שני (ראה רש"י ד"ה ארכו, ע"פ הגמ' להלן יב, ב). והטעם לכך, משום שחצר עשויה לדירה ולאכילה ולתשמישים צנועים, ולכן צריכה מחיצות חשובות יותר, וכך גם מבוי שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, כיון שדיירי מועטים, אינם מתביישים לאכול ולהשתמש בו תשמישים צנועים כבחצר, ולכן דינו כחצר (שו"ת הרשב"א ה, רג).

כֹּל שֶׁאָרְכּוֹ יֶתֶר עַל רָחְבּוֹ - שכך הדרך לעשות מבוי (לבוש או"ח שסג, כו, הובא במשנ"ב שם, קה).

דְּפָתַח לֵיהּ בְּקֶרֶן זָוִית, כך שטפח אחד מהפתח נמצא בדופן האמצעית של המבוי, ושלשה טפחים נוספים בדופן שלאורך המבוי, וכן בפתח האחר שבצידו השני של המבוי (רש"י, וראה תוס' ד"ה דפתח). ואין לחוש לכך שרוחב ארבעה טפחים של המבוי הוא רק בתחילתו סמוך לפתחו ולא לכל אורכו, וכן אורך ארבעה טפחים הוא רק באמצעיתו ולא בצדדיו (מהרש"א; וראה רש"ש).

ואף ש'פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי' (להלן ו, א), אם עשה לפתח מזוזות ומשקוף, נחשב פתח גם כשהוא בקרן זוית (תוס' שם ד"ה דפתחא; וראה רבנו חננאל וחי' הר"ן שמטעם זה אביי חולק על רב יוסף).

לֶחִי הַבּוֹלֵט מִדּוֹפְנוֹ שֶׁל מָבוֹי וְכוּ' - ראה ביאור דין זה להלן (ע"ב).

וְרַב יוֹסֵף לְאַפּוֹקֵי מֵהָתוֹרַת לֶחִי עַד דְּאִיכָּא אַרְבַּע אַמּוֹת וְכוּ' - שלֶחי משום היכר, וכיון שסתם מבואות אורכם ארבע אמות, כל שהוא פחות מכך נראה בעיני הבריות כלחי ולא כמבוי. ולכן, אף

שכבר באורך ארבעה טפחים נחשב מבוי, מכל מקום נקט רב הונא לשון 'נידון משום מבוי', ולא 'אינו נידון משום לחי', שכן זה הוא טעם הדין, דהיינו שמארבע אמות נראה בעיני הבריות ככותל מבוי ולכן אין להם בו היכר לחי (רשב"א).

■ להלכה, מבוי שאינו גבוה עשרה טפחים וחוקק בו כדי להשלימו לעשרה, צריך לחקוק ארבע אמות לתוך המבוי [כדעת אביי] על פני כל רוחבו [כדעת הרא"ש והמאירי] (שו"ע או"ח שסג, כו), ואם חקק פחות מארבע אמות, אינו ניתר בלחי וקורה, אלא דוקא בפס ארבעה טפחים מצד אחד, או בלחי משהו מכאן ולחי משהו מכאן (משנ"ב שם, ק).

המשך מעמוד ו.

ויש שפירשו, שבמקום העקמומית אין צריך שום תיקון בין לרב ובין לשמואל, ולדעת רב מבוי עקום נדון כמבוי אחד מפולש שנתעקם באמצעיתו, וכשם שבמבוי מפולש צריך לעשות צורת הפתח בראשו האחד, ולחי או קורה בראשו השני, כך במבוי עקום עושה בראשו האחד צורת הפתח ובראשו השני לחי או קורה. ולדעת שמואל מבוי עקום נדון כאילו הוא סתום במקום העקמומית, וכשם שבמבוי סתום צריך לעשות בפתחו לחי או קורה, כך במבוי עקום עושה בכל אחד מפתחיו לחי או קורה (רשב"א; ריטב"א ורא"ש שם בשם ר"י).

אַלְמָא פְּרִצַת מְבוֹי מְצִידוֹ בְּאַרְבָּעָה - שמכך שלדעת רב מבוי עקום תורתו כמפולש, והיינו שהמעבר ברוחב עשר אמות שיש בראש כל אחד מהמבואות לחבירו, נדון כ'פירצה' ולא כ'פתח', מוכח ששיעור פירצת מבוי אינו נקבע לפי שם 'פתח' ששיעורו עשר אמות, שהרי גם בפחות מכך נחשב 'פירצה', ובהכרח ששיעור פירצה בארבעה טפחים, שהוא מקום חשוב, כדעת רב הונא (ריטב"א ד"ה מבוי, וד"ה אלא).

שַׁאנִי הָתָם דְּקָא בָּקְעֵי בָּהּ רַבִּים - וגם בפחות מעשר אמות דינו כפירצה, שאינו נקרא פתח אלא דרך הרבים (לבוש או"ח שסה, ב, הובא במשנ"ב שם, י). ויש שפירשו, שכיון שרבים עוברים שם, נחשב מבוי מפולש (שעה"צ שם, ח, בשם אחרונים).

ודברי רב חנן בר רבא שפירצת מבוי מצידו בעשר, נאמרו בפירצה שאין בה בקיעת רבים, כגון שפרוצה למקום מטונף או שיש בו בורות וטיט (ע"פ רש"י ד"ה מכלל). אבל פירצה שאינה פרוצה למקום מטונף, ונח לעבור בה, ורק אין דרך רבים לעבור בה, שיעורה בארבעה טפחים, שחוששים שמא יעברו בה רבים כדי לקצר דרכם (תוספת שבת שסה, ז, בדעת רש"י). ויש שסוברים שגם אם אין המקום מטונף, אלא שאין הרבים עוברים בו, אין פירצה ארבעה אוסרת (ביאה"ל שם, ב ד"ה דלא, בשם פמ"ג שם משב"ז א, שלמד כן מדברי הלבוש הנ"ל, וראה במשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 11). ויש שכתב שגדר פירצה שאין הרבים בוקעים בה הוא שבני המבוי מראים בעצמם שרוצים לבנות ולסתום את הפירצה, ומונעים מהרבים לעבור שם (רשב"א בחי' ובעבודת הקודש ב, א, כב).

■ להלכה, מבוי שנפרץ מצידו שלא כלפי ראשו, אם אין הרבים בוקעים בפירצה [כגון שהיה המקום מטונף או מקולקל בטיט שאין דרך רבים לעבור שם, וכן אם נשתייר מהכותל שנפרץ שלשה טפחים או יותר בגובהו, שמעכב הילוך בני אדם], שיעורה בעשר אמות, ואם הרבים בוקעים בה, שיעורה בארבעה טפחים [כדעת רב חנן בר רבא] (שו"ע או"ח שסה, ב, ומשנ"ב שם, ט, וראה ביאה"ל שם ד"ה דלא, הובא לעיל; ובדין מבואות שלנו, ראה משנ"ב שם, י, ובמשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 10).

מבוי עקום כמין ר', צריך צורת הפתח בעקמימותו, ובכל אחד משני ראשיו לחי או קורה [כדעת רב, וכפירוש רש"י ותוס'], או, צורת הפתח בכל אחד משני ראשיו, ולחי או קורה בעקמומית [כדעת הרא"ש] (שו"ע או"ח שסד, ג, וראה במשנ"ב שם פרטים נוספים). ובשעת הדחק, שאין יכול לעשות צורת הפתח בעקמימות, יש להקל בצורת הפתח בשני ראשיו (ביאה"ל שם ד"ה דינו). ובמבואות שלנו שלענין דינים מסויימים יש להם דין חצר, יש להקל שאין צריך שום תיקון בעקמומית (משנ"ב שם, יב).

כֵּיצַד מְעָרְבִין דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים. הקדמה: כדי שיהיה המקום נחשב רשות הרבים צריך שיתקיימו בו כמה תנאים: א. שיהיה רוחבו שש עשרה אמה (רש"י ד"ה ר"ה, ע"פ שבת צט, א). ב. שיהיה מפולש משער לשער, ויהיו השערים מכוונים זה כנגד זה, בדומה למחנה ישראל במדבר (ע"פ רש"י שם ולהלן ע"ב ד"ה אבולי, ועוד; ולפי הגירסא ברש"י 'או', משמע שאם אין שם חומה, נחשב רשות הרבים גם אם אינו מפולש. וכ"כ עוד ראשונים, ראה ריטב"א מהדו' מוה"ק הע' 435א). ג. שיהיו בה שישים ריבוא בני אדם, בדומה למחנה ישראל במדבר שהיו בו שישים ריבוא (רש"י כאן, ולהלן ע"ב ד"ה ירושלים, וכן להלן נט, א ד"ה עיר; תוס' ד"ה כיצד). ורבים מהראשונים סוברים שגם אם אין בה שישים ריבוא נחשבת רשות הרבים (רמב"ן וריטב"א להלן נט, א; ב"י או"ח שמה ד"ה ורשות, בדעת הרמב"ם שבת יד, א; וראה ב"י שם, וביאה"ל שם, ז ד"ה שאין, שהביאו שיטות הראשונים בהרחבה; וראה בשו"ע שם תנאים נוספים לדין רשות הרבים). ודינים אלו הובאו להלכה (שו"ע או"ח שמה, ז, וראה שם פרטים נוספים). הברייתא דלהלן מבארת כיצד ניתן לערב [להתיר לטלטל] רשות הרבים שהתקיימו בה תנאים אלו.

כֵּיצַד מְעָרְבִין דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים וְכוּ' וְלֶחִי וְקוֹרָה מִכָּאן - ו'רשות הרבים' היינו שרוחבה שש עשרה אמה (רש"י). ואע"פ שלחי אינו מועיל בפתח שרוחבו יותר מעשר אמות, עושה לחי רחב עד שיתמעט הפתח לפחות מעשר אמות (תוס' ד"ה ולחי). ויש שפירש, שמדובר ברשות הרבים רחבה שש עשרה אמה, שסמוך לראשה מתקצר רוחבה ונעשה עשר אמות, ולכן מועיל שם לחי (ריטב"א).

פירוש בהיר וצח
משולב על סדר הגמרא
מיוסד ע"פ רש"י והראשונים ז"ל
בשפה ברורה ונעימה

עירובין

ההפניות באותיות אלו: [א] הן למדור ה'עיונים'
המופיע במהדורה המלאה של 'שפה ברורה'

תלמוד בבלי עוז והדר המבואר
שפה ברורה
יוצא לאור על ידי
ממלכת התורה עוז והדר

©
כל הזכויות שמורות
ממלכת התורה "עוז והדר"
Rabbi Y. Leifer
8 Truman Ave.
New Square, N.Y. 10977

היות ומושקע במהדורה חדשה מפוארת זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל עפ"י הזכויות בכל המדינות אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית מספר זה, וכן אין לתרגם או לאחסן במחשב או לקלוט בכל דרך שהיא כל חלק שהוא מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס, בביאורים במקורות ובכל ההוספות. ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

הפצה והזמנות:
'היכלי תורה'
בארץ ישראל: טלפון (02)9924603 פקס(03)5435884
בארה"ב: Tel.(718)437-0054 Fax.(718)437-3514
באירופה: Tel. 44-20-8806-0176

נדפס על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת

נדפס בארץ ישראל
Printed in E. ISRAEL

מהדורה שלישית – שנת תש"פ

הארות והערות יתקבלו בברכה
בת.ד. 9359 בית שמש פקס: 03-5423180
editor@oz-vehadar.com

לתרומות והנצחות: 845-406-9099
oiz@oizusa.com
PO Box 340 Monsey NY 10952

ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב, שם עולם אתן לו

ברכה לראש משביר

הרה"ח המו"מ בתורה ביראה ובחסידות, הנגיד המפואר רודף צדקה וחסד,
כביר המעש, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, רחים ומוקיר רבנן, יקר רוח

מוה"ר **יודא לייב פערלמוטער** שליט"א

מנאמני ביתו של כ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א

פטרון תלמוד בבלי המבואר "מתיבתא"

אשריך שזכית להיות ממסייעין לדבר מצוה וממקימי תורה שבע"פ בהוצאת הש"ס הנסדר מחדש ברוב פאר והדר בהוספות ומעלות נשגבות אשר כמוהו לא היה לעולמים, והכל על ידי תלמידי חכמים מופלגים יראים ושלמים, ובדין הוא שיטול שכרו, וצדקתו עומדת לעד ולדור דורים זה הכותב ספרים וכו'.

זכות זיכוי הרבים וזכות לימוד התורה ע"י רבבות אלפי בני ישראל, יגן בעדו שיזכה לאריכות ימים ושנים טובות ושיהיה תמיד הון ועושר בביתו, ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, ואך טוב וחסד ירדפוהו כל ימי חייו, יהי ה' אלוקיו עמו ויתנהו למעלה למעלה.

כעתירת
הנהלת עוז והדר

לזכר עולם יהיה צדיק

רב האי גאון וצדיק המפורסם משיירי כנה"ג
בוצינא קדישא חסידא ופרישא נר ישראל עמוד הימיני
כקש"ת **רבי יעקב לייזער** זצוקלה"ה
האדמו"ר מפשעווארסק
אשר אור תורתו, צדקתו וחסידותו האיר פני תבל ממקום מושבו בעי"ת אנטווערפין יע"א
נסתלק לגנזי מרומים ביום כ"ז מרחשוון תשנ"ט

לעילוי נשמת
הרב החסיד המפו' ת"ח ובר אוריין,
מחדש חידושים נפלאים ומתוקים ובפרט בספרי החסידות,
יראי שמים מרבים, שיף עייל שיף נפיק ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
מוה"ר **משה פערלמוטער** ע"ה
בן הרה"ח ר' **אברהם** ז"ל
נלב"ע כ"ו כסלו תשנ"ט

ולעילוי נשמת
חמיו הרה"ח המפואר
מוה"ר **מרדכי** בהר"ר יחזקאל הלוי
ווערצבערגער זצ"ל
נלב"ע י"ג אייר תשמ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

תלמוד בבלי "עוז והדר" המבואר
שפה ברורה

יוצא לאור על ידי
ממלכת התורה 'עוז והדר'

בנשיאות הגאון רבי יהושע לייפער שליט"א
מו"ץ בשיכון סקווירא ובמאנסי יע"א
מייסד ונשיא מכון "עוז והדר"

ראש בית המדרש ועורך האשי
הרב מנחם מנדל פומרנץ

עורכי הביאורים במסכת עירובין

הרב שמואל חיים חדש
עורך אחראי וראש המערכת

הרב אלעד אברמצ'יק
הרב שמחה אולמן
הרב ישראל גד בוים
הרב אברהם בריסק
הרב מאיר גריינר
הרב יוסף גולדשמידט
הרב מרדכי דוד גרוסגליק
הרב נתנאל זילבר
הרב דוב יערי
הרב ישראל כהן

הרב רן יוסף לב
הרב אלעזר לוי
הרב דוד מושקוביץ
הרב אברהם מישקין
הרב יצחק מרמרוש
הרב אפרים סגל
הרב משה סובל
הרב יואל סלומון
הרב מרדכי פופוביץ
הרב שמואל פורטנוי

הרב עקיבא פרוינדליך
הרב נתנאל צלמון
הרב נפתלי קראוס
הרב עמיר רביב
הרב שרגא רוזנטל
הרב יעקב רוזנקרנץ
הרב שמעון שוולב
הרב רפאל שטלברג
הרב יתם ישראל שילוני
הרב יצחק שינפלד

מבקרים:

הרב יאיר אנסבכר
הרב מנשה דייטש
הרב מתתיהו הוכברגר
הרב שמעון וויס
הרב משה זייברט
הרב ישראל יעקבי
הרב עדי כהן
הרב רן יוסף לב
הרב מרדכי ליברמנש

הרב פנחס לייטנר
הרב סער מיזל
הרב משה פריד
הרב אלחנן פרידמן
הרב פנחס פרידמן
הרב מיכאל קליין
הרב חזקיה צבי קנר
הרב אברהם קסטלניץ
הרב מנחם מנדל קרויזר

הרב שלמה רוזנבאום
הרב אברהם משה רוזנבוים
הרב חיים רוזנטל
הרב חסדיאל שופק
הרב מתתיהו שטיגל
הרב יהונתן שינדלר
הרב מנשה שנייבוים
הרב אליהו שנקר
הרב דוד שפירא

חברי המערכת:

הרב ישראל זייברט
הרב לייביש לסקר
הרב יעקב מרדכי סופר

הרב משה פישביין
הרב משה פלדמן
הרב יצחק אביגדור קלוגמן

הרב יצחק קפלר
הרב ישראל רכניצר
הרב שמעון שפיצר

פרק ראשון - מבוי שהוא גבוה

מן התורה אסור לטלטל חפצים בשבת ארבע אמות רק ברשות הרבים[א], אבל מבוי[ב] שאין רחבו ט״ז אמה, או שאינו מפולש מצד לצד, אינו רשות הרבים[ג], ומותר לטלטל בו. אך גזרו חכמים ואסרו לטלטל בו, שמא יבואו לטלטל גם ברשות הרבים, אלא אם כן תיקנו את המבוי באחד משלשה האופנים: א. על ידי ׳לחי׳, דהיינו קנה או לוח עץ[ד] ברוחב כל שהוא העומד זקוף בצד הכותל שבפתח המבוי [ציור ג]. ב. על ידי ׳קורה׳, דהיינו קורה רחבה טפח ועבה כל שהוא המונחת מעל פתח המבוי [ציור ד][ה]. ג. על ידי ׳צורת הפתח׳, דהיינו שמעמידים שני קנים בצידי הפתח וקנה נוסף על גביהן, דוגמת פתח עם משקוף ומזוזות [ציור ה].

משנה **משנתנו דנה כמה גדול יהיה פתח המבוי שיועילו לחי וקורה להכשירו: מָבוֹי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ** - כלומר, קורת מבוי[ו] המונחת **מִמַּעְלָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה** מהקרקע, **וּמַעֲט** - כלומר, ישפיל את הקורה[ז] כך שיתמעט הגובה שבין הקורה לקרקע המבוי, זוהי דעת חכמים. אולם **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ** למעט, שגם קורת מבוי המונחת למעלה מעשרים אמה מתירה את המבוי לטלטל בו.

דין נוסף: וְהָרָחָב - מבוי שפתחו רחב יותר **מֵעֲשָׂר אַמּוֹת, וּמַעֲט** את רוחב פתחו באמצעות הנחת קנים וכדו׳ בצדדי הפתח [ציור ו], שמבוי שפתחו רחב יותר מעשר אמות אין פתחו נחשב ׳פתח׳ אלא ׳פירצה׳, ואין לחי או קורה מתירין אלא פתח מבוי, ולא פירצה[ח][א]. **וְאִם יֵשׁ לוֹ** - לפתח המבוי **צוּרַת**

א. **איסור** העברת ארבע אמות ברשות הרבים, הלכה למשה מסיני הוא. שבת (פ:). והיא תולדה של מלאכת הוצאה. תוספות (שבת כ. ד״ה שבת). ב. **מבוי** הוא מעין רחוב היוצא מרשות הרבים ופתוחים לו כמה חצירות, ולכל חצר פתוחים כמה בתים, וב׳ סוגי מבואות ישנם: א. ׳מבוי סתום׳, שהוא סתום מג׳ רוחותיו ופתוח לרשות הרבים מרוח רביעית [ציור א]. ב. ׳מבוי מפולש׳, שפתוח מב׳ רוחותיו ומפולש מצד אל צד [ציור ב]. משנתנו דנה באופן תיקונו של ׳מבוי סתום׳. רש״י (ד״ה מבוי שבת). על אופן תיקונו של ׳מבוי מפולש׳ ראה להלן (ו:). ג. **אחד** התנאים למקום שייחשב רשות הרבים הוא שיהיה רחב שש עשרה אמה, ולמדו זאת בגמרא (שבת צט:) ממה שהיה רוחב רשות הרבים שבמדבר שש עשרה אמה, שהרי שתי עגלות שעליהן היו נושאים הלוים את קרשי המשכן היו מהלכות ברשות הרבים זו בצד זו, ורוחב כל עגלה הוא חמש אמות, וביניהם רוחב חמש אמות, ועוד אמה נוספת מהצדדים כדי שהלויים יוכלו לשמור שהקרשים לא ישמטו מעל גבי העגלות. תנאי נוסף נאמר ברשות הרבים, שצריך שיהיה מפולש מצד לצד. ראה שבת (ו:). והיא תולדה של מלאכת הוצאה. תוספות (שבת כ. ד״ה שבת). ב. **מבוי** הוא מעין רחוב היוצא מרשות הרבים ופתוחים לו כמה חצירות, ולכל חצר פתוחים כמה בתים, וב׳ סוגי מבואות ישנם: א. ׳מבוי סתום׳, שהוא סתום מג׳ רוחותיו ופתוח לרשות הרבים מרוח רביעית [ציור א]. ב. ׳מבוי מפולש׳, שפתוח מב׳ רוחותיו ומפולש מצד אל צד [ציור ב]. משנתנו דנה באופן תיקונו של ׳מבוי סתום׳. רש״י (ד״ה מבוי שבת). על אופן תיקונו של ׳מבוי מפולש׳ ראה להלן (ו:). ג. **אחד** התנאים למקום שייחשב רשות הרבים הוא שיהיה רחב שש עשרה אמה, ולמדו זאת בגמרא (שבת צט:) ממה שהיה רוחב רשות הרבים שבמדבר שש עשרה אמה, שהרי שתי עגלות שעליהן היו נושאים הלוים את קרשי המשכן היו מהלכות ברשות הרבים זו בצד זו, ורוחב כל עגלה הוא חמש אמות, וביניהם רוחב חמש אמות, ועוד אמה נוספת מהצדדים כדי שהלויים יוכלו לשמור שהקרשים לא ישמטו מעל גבי העגלות. תנאי נוסף נאמר ברשות הרבים, שצריך שיהיה מפולש מצד לצד. ראה שבת (ו:). והיא תולדה של מלאכת הוצאה. תוספות (שבת כ. ד״ה שבת). ב. **מבוי** הוא מעין רחוב היוצא מרשות הרבים ופתוחים לו כמה חצירות, ולכל חצר פתוחים כמה בתים, וב׳ סוגי מבואות ישנם: א. ׳מבוי סתום׳, שהוא סתום מג׳ רוחותיו ופתוח לרשות הרבים מרוח רביעית [ציור א]. ב. ׳מבוי מפולש׳, שפתוח מב׳ רוחותיו ומפולש מצד אל צד [ציור ב]. משנתנו דנה באופן תיקונו של ׳מבוי סתום׳. רש״י (ד״ה מבוי שבת). על אופן תיקונו של ׳מבוי מפולש׳ ראה להלן (ו:). ג. **אחד** התנאים למקום שייחשב רשות הרבים הוא שיהיה רחב שש עשרה אמה, ולמדו זאת בגמרא (שבת צט:) ממה שהיה רוחב רשות הרבים שבמדבר שש עשרה אמה, שהרי שתי עגלות שעליהן היו נושאים הלוים את קרשי המשכן היו מהלכות ברשות הרבים זו בצד זו, ורוחב כל עגלה הוא חמש אמות, וביניהם רוחב חמש אמות, ועוד אמה נוספת מהצדדים כדי שהלויים יוכלו לשמור שהקרשים לא ישמטו מעל גבי העגלות. תנאי נוסף נאמר ברשות הרבים, שצריך שיהיה מפולש מצד לצד. ראה שבת (ו:). והיא תולדה של מלאכת הוצאה. תוספות (שבת כ. ד״ה שבת). ב. **מבוי** הוא מעין רחוב היוצא מרשות הרבים ופתוחים לו כמה חצירות, ולכל חצר פתוחים כמה בתים, וב׳ סוגי מבואות ישנם: א. ׳מבוי סתום׳, שהוא סתום מג׳ רוחותיו ופתוח לרשות הרבים מרוח רביעית [ציור א]. ב. ׳מבוי מפולש׳, שפתוח מב׳ רוחותיו ומפולש מצד אל צד [ציור ב]. משנתנו דנה באופן תיקונו של ׳מבוי סתום׳. רש״י (ד״ה מבוי שבת). על אופן תיקונו של ׳מבוי מפולש׳ ראה להלן (ו:). ג. **אחד** התנאים למקום שייחשב רשות הרבים הוא שיהיה רחב שש עשרה אמה, ולמדו זאת בגמרא (שבת צט:) ממה שהיה רוחב רשות הרבים שבמדבר שש עשרה אמה, שהרי שתי עגלות שעליהן היו נושאים הלוים את קרשי המשכן היו מהלכות ברשות הרבים זו בצד זו, ורוחב כל עגלה הוא חמש אמות, וביניהם רוחב חמש אמות, ועוד אמה נוספת מהצדדים כדי שהלויים יוכלו לשמור שהקרשים לא ישמטו מעל גבי העגלות. תנאי

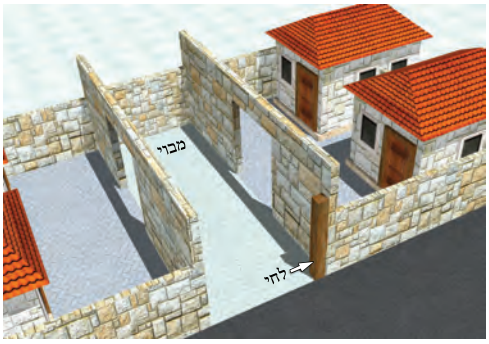
ג. ד״ה ב״ה), רמב״ם (שבת פ״ו ה״ב), טור ושו״ע (שו״ת סי׳ שמה ס״ו). ד. **לחי** פירושו קרש, כמו שמצינו על הפסוק ׳הקרש האחד׳ (שמות כו טו) שתירגם יונתן ׳לוחא חדא׳. רמ״א (שו״ת סי׳ שפב ס״ג). ה. **בדרך** כלל רגילים להניח את הקורה מעל כותלי המבוי, אך הוא הדין אם תלה אותה באמצע גובה הכתלים על ידי יתידות. ביאור הלכה (סי׳ שפב סכ״ו ד״ה פחות). ו. **מבוי** הוא מלשון ׳מבוא׳, משום שבני המבוי באים דרך שם, וכלשון הכתוב (יהושע ו כז) ׳ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר׳, וכל השביל קרוי מבוי, ומה שמשנתנו מכנה את הקורה בשם ׳מבוי׳, הוא משום שלפעמים קורא התנא לחלקי המבוי ותיקוניו בשם מבוי, כשם שקצת פרטים נקראים לפעמים בשם הכלל. מאירי (ד״ה ומפולש). ז. **רש״י** (ד״ה ימעטן). וכמו כן יכול להגביה את הקרקע. רשב״א (ד״ה מבוי). ח. **רש״א** וריטב״א (ד״ה והמתמ).

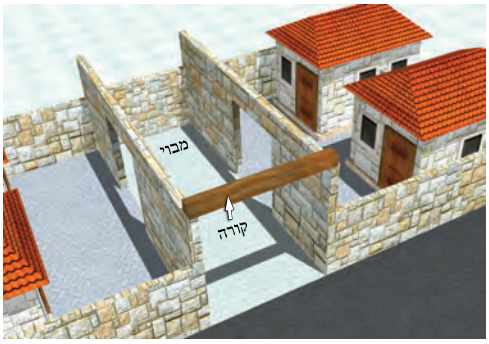
ציור א

ציור ב

ציור ג

ציור ד

ציור ה

ציור ו

הַפֶּתַח, דהיינו קנה מצד אחד של הפתח, וקנה בצד השני, וקנה שוכב על גביהם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָחָב מֵעֲשֶׂר אַמּוֹת, אֵין צָרִיךְ לְמַעֵט, שצורת הפתח מתירה את המבוי בטלטול אפילו אם הוא רחב מעשר אמות[ט], [ב] שאין לך היכר גדול כזה.

★

גמרא הגמרא מדקדקת את שינוי לשון משנתנו מהמשנה בסוכה: תָּנַן הָתָם במסכת סוכה (ב.), סוּכָּה שֶׁהִיא גְּבוֹהָה - כלומר, סכך הסוכה שמונח לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, פְּסוּלָה, זו דעת חכמים. וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר סוכה זו.

שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא גַּבֵּי סוּכָּה דְּתָנֵי - ששנה התנא בלשון פְּסוּלָה, ולא כתב מהי תקנת הסוכה להכשירה. ואילו גַּבֵּי מָבוֹי תָּנֵי תַּקָּנְתָּא - שנה התנא ״מעט׳ שהוא תיקון המבוי להכשירו, ולא כתב סתם שמבוי הגבוה מעשרים אמה פסול.

משיבה הגמרא: סוּכָּה שדין גובהה הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא[א], תָּנֵי - שנה התנא לשון פְּסוּלָה, שכיון שיודעים אנו כבר מן התורה את שיעורה, בא התנא ואמר שאם לא עשה כן הרי היא פסולה. אולם מָבוֹי שכל דינו הוא מִדְּרַבָּנָן, לא שייך לכתוב בו לשון פסול, שהרי עדיין לא הודיע התנא שיעור הכשרו כדי שיאמר שאם לא עשה כן פסול, לכן תָּנֵי תַּקָּנְתָּא - שנה התנא את אופן תיקון המבוי והכשרו[ג].

תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, אף בדינים דְּאוֹרַיְיתָא נַמִּי תָּנֵי תַּקָּנְתָּא - ראוי לשנות את אופן ההכשר והתיקון, אֶלָּא הטעם ששינה התנא לשונו מסוכה למבוי הוא משום שסּוּכָּה דְּפָשִׁישׁ מִיפַּשַּׁח - שדיניה השנויים במשנה רבים הם, ואם ירצה לשנות בלשון תיקון יצטרך להאריך מאוד ולומר שסוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה ימעט, ושאין לה שלוש דפנות יעשה לה דופן, ושאינה גבוהה עשרה טפחים יגביהנה, ואם חמתה מרובה מצילתה יוסיף סכך, לכן פָּסוּל וְתָנֵי פְּסוּלָה - שבכך כלל התנא בלשון קצרה את כל דיניה[ב]. אולם מָבוֹי דְּלָא נְפִישֵׁי מִיפַּשַּׁח - שאין דיניו השנויים במשנה מרובים, תָּנֵי תַּקָּנְתָּא - שנה התנא דין הכשרו ותיקונו.

★

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי יהודה וחכמים: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, חֲכָמִים הסוברים שפתח שגבוה יותר מעשרים אמה, אינו נקרא ׳פתח׳, ולכן אין קורה מתירתו[ג], לֹא לָמְדוּהָ אֶלָּא מִפֶּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל שהיה גבוה עשרים אמה ונקרא בתורה בשם ׳פתח׳[ד]. וְרַבִּי יְהוּדָה הסובר שאף פתח הגבוה יותר מעשרים אמה נקרא ׳פתח׳, לֹא לָמְדָהּ אֶלָּא מִפִּתְחוֹ שֶׁל אוּלָם שהיה גבוה יותר מעשרים אמה ונקרא בתורה בשם ׳פתח׳. דְּתָנֵי - ששנינו במסכת מדות (פ״ד מ״ח ופ״ג מ״ז) פֶּתַח שֶׁל הֵיכָל - שדרכו נכנסים מהאולם להיכל, גָּבְהוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה, וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת. ואילו פתחו שֶׁל אוּלָם - שדרכו נכנסים מהעזרה לאולם, גָּבְהוֹ אַרְבָּעִים אַמָּה, וְרָחְבּוֹ עֶשְׂרִים אַמּוֹת[ט]. וממשיך רב יהודה בשם רב ומבאר: וּשְׁנֵיהֶן - חכמים ורבי יהודה מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, שנאמר (ויקרא ג ג) בענין שחיטת קרבן שלמים, ׳וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׳ ולמדים אנו מכאן שפתחו של ׳אהל מועד׳ [-הוא המשכן] נקרא בתורה בשם ׳פתח׳, אלא שנחלקו איזה מקום במקדש מקביל בדרגת קדושתו לאהל מועד שהיה במדבר[יז], דְּרַבָּנָן סָבְרֵי, קְדוּשַׁת הֵיכָל לְחוּד, וּקְדוּשַׁת אוּלָם לְחוּד - אין קדושת האולם שוה לקדושת ההיכל, אלא פחותה ממנו, ולכן כל העבודות האמורות בהיכל אינם כשרים אם עשאם באולם, וְכִי כָּתְיב בתורה ׳פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׳ אַהֵיכָל כָּתְיב - הכוונה היא לפתח ההיכל שבו היו השולחן, המנורה ומזבח הזהב, כנגד אהל מועד שבמדבר, וכיון שפתח ההיכל היה גבוה עשרים אמה, נמצא שאין לנו מקור שפתח הגבוה יותר מעשרים אמה נקרא ׳פתח׳. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, שֶׁהֵיכָל וְאוּלָם קְדוּשָׁה אַחַת הִיא, וכל העבודות הנעשות בהיכל כשרים לעשותם באולם, וְנִמְצָא דִּכְתִיב ׳פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׳ אַתַּרְוַיְיהוּ הוּא דִּכְתִיב - הכוונה הן על פתח האולם והן על פתח ההיכל, ששניהם שוים לקדושת אהל מועד שבמדבר, ונמצא שגם לפתח האולם שהיה גבוה למעלה מעשרים אמה קראה התורה ׳פתח׳.

הסבר נוסף בדעתו של רבי יהודה: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי - גם רבי יהודה מסכים שקְּדוּשַׁת אוּלָם לְחוּד וּקְדוּשַׁת הֵיכָל לְחוּד, ולכן כשנאמר בתורה ׳פתח אהל מועד׳ הכוונה היא לפתח ההיכל ולא לפתח האולם, וְהָכָא הֵיכָא דַּעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה שגם פתח האולם שהיה גבוה מעשרים אמה נקרא ׳פתח׳, דִּכְתִיב ׳אֶל פֶּתַח אוּלָם הַבַּיִת׳[יז] הרי שמפורש בכתוב שגם פתח האולם נקרא ׳פתח׳. מביאה הגמרא את תשובת חכמים על ראיה זו: וְרַבָּנַן משיבים לרבי יהודה, אִי הָוָה כָּתֵב ׳אֶל פֶּתַח אוּלָם׳ אזי אכן כְּדְקָאָמְרַתְּ - מסכימים אנו לדבריך שניתן ללמוד מכאן שפתחו של אולם נקרא ׳פתח׳, אבל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב ׳אֶל פֶּתַח אוּלָם הַבַּיִת׳, הכוונה היא לפתחו של הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לְאוּלָם, כלומר, הכתוב מדבר אודות פתח ההיכל שהוא הבית שפתוח לאולם[יח], ולא מצאנו בכתוב שפתחו של אולם נקרא ׳פתח׳.

מקשה הגמרא על הפירוש הראשון[יח] בטעמם של חכמים ורבי יהודה: איך ניתן ללמוד מהכתוב ׳פתח אהל מועד׳, וְהָא כְּתִיב הָאי - והלא פסוק זה בְּמִשְׁכָּן כָּתְיב, ובמשכן לא היה כלל אולם, ופתח המשכן היה גובה עשר אמות בלבד, ולא ניתן ללמוד מכאן שפתח ההיכל או האולם נקראים ׳פתח׳. מתרצת הגמרא: אַשְׁכְּחָן מִשְׁכָּן דְּאִיקְרֵי מִקְדָּשׁ, וּמִקְדָּשׁ דְּאִיקְרֵי מִשְׁכָּן - מצאנו בתורה שקראה למשכן מקדש, ולמקדש משכן, וכפי שיבואר להלן, וכיון שכן דיניהם שוים, ומה שכתוב במשכן ׳ושחטו פתח אהל מועד׳ הרי הוא כאילו נכתב על הפתח שבמקדש[יט].

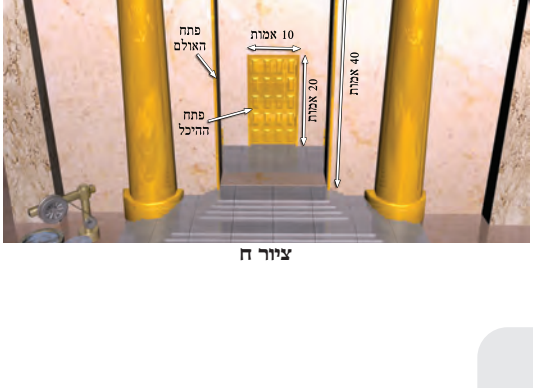
הגמרא מביאה ראיה לכך: דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי - שאם לא תאמר כן, ששוים דיני המשכן והמקדש, הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, קרבנות שֶׁלָּמִים שֶׁשְּׁחָטָן קוֹדֶם פְּתִיחַת דָּלְתוֹת הַהֵיכָל פְּסוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׳, ולמדים מכך שהשחיטה כשרה רק בִּזְמַן שֶׁדַּלְתוֹת ההיכל

ט. **וכן** אפילו אם המבוי גבוה מעשרים אמה, כמבואר להלן (יח). רשב״א (ד״ה ופֹתח). י. **מאירי** (ד״ה ופֹתח). יא. **שנאמר** בסוכה ׳למען ידעו דורותיכם׳ (ויקרא כג מג), עשה סוכה שישיבתה ניכרת לך, ועד עשרים אמה אדם יודע שישוב בסוכה, אבל למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שישוב בסוכה כיון שלא שולטת העין בגובה כזה. ראה סוכה (ג). יב. **וכפי** שאמרו חז״ל (פסחים נ:), לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. יג. **שרב** סובר שהטעם שהקורה מתירה את המבוי הוא משום שבכך הוא נעשה פתח. ריטב״א (ד״ה ופתח). יד. **ואם** גם פתח גבוה מעשרים אמה נחשב פתח היו מגביהים את ההיכל יותר כדי לנאותו. ר״ן (ד״ה ופתח). טו. **וראה** ציורים ז, ח).

טז. **הכתוב** ׳ושחטו פתח אהל מועד׳ נאמר על המשכן, אך מתייחס בין על המשכן ובין על המקדש, אלא שבמשכן, לא היה מקום נוסף בין אהל מועד לחצר המשכן (רמב״ן לוילון ע״ב ויויכיח ג, ג), אבל במקדש בין ההיכל לעזרה היה מקום נוסף שהוא האולם, ובזה נחלקו האם רק ההיכל שבמקדש מקביל לקדושת אהל מועד שבמדבר, או שגם האולם שבמקדש מקביל לקדושת אהל מועד שבמדבר. ריטב״א (ד״ה ופתח). יז. **ביאר** הגאון יעקב (ד״ה ופתח), שלאולם היו שני פתחים, האחד פתוח לעזרה, והאחד פתוח להיכל, ואמרו חכמים לרבי יהודה שהפסוק מדבר בפתח האולם הפתוח להיכל שהיה גובהו עשרים אמה בלבד. יח. **אהל** משה (ד״ה ופתח). יט. **ריטב״א** (ד״ה ופתח).

ציור ז

ציור ח

פְּתוּחִין, וְלֹא בְּזְמַן שֶׁהֵן נְעוּלִים, שלשון 'פתח' מתייחס לחלל הפתח בזמן שהוא פתוח[כ]. וְלכאורה קשה **הָא עֲי בְּתִיב הַהִיא** - הלא פסוק זה **בְּמִשְׁכָּנִי בְתִיב**, ומנין לנו לדרוש משם על דלתות ההיכל שבמקדש, **אֶלָּא** על כרחך הוא משום **דְּאִשְׁתְּחִן מִקְדָּשׁ דְּאִיקְרֵי מִשְׁכָּנִי, וּמִשְׁכָּנִי דְּאִיקְרֵי מִקְדָּשׁ**, וכיון שכן למדים הם אחד מהשני, והדינים שנאמרו במשכן אמורים גם במקדש[נ].

מבררת הגמרא מנין שמקדש נקרא משכן ומשכן נקרא מקדש: בְּשְׁלָמָא מִקְדָּשׁ דְּאִיקְרֵי מִשְׁכָּנִי - מה שמקדש נקרא משכן ברור לנו מנין שכן הוא, **דִּכְתִיב** - שמצאנו בכתוב (ויקל"פ טו יפ) 'וְנָתַתִּי **(אֶת) מִשְׁכָּנִי בְתוֹכָכֶם**' - כלומר, הקב"ה מבטיח לבני ישראל שאם ילכו בחוקות התורה יבנה את בית המקדש בגבולם, ועל כרחך שהכוונה היא על בית המקדש ולא על המשכן שבמדבר, שהרי כשנאמר מקרא זה כבר היה המשכן בנוי[כא], הרי שהכתוב קרא לבית המקדש בשם משכן. **אֶלָּא מִשְׁכָּנִי דְּאִיקְרֵי מִקְדָּשׁ מָנָּן** - היכן מצינו בתורה שהמשכן נקרא מקדש, **אִילֵימָא מֵהָכָתִיב** - אם תאמר שנלמד מהכתוב בתורה בענין סדר נסיעת בני ישראל במדבר (במדבר י כא), 'וְנָסְעוּ **הַקָּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בֹּאָם**', ומכך שהלוים בני קהת שנשאו את כלי המשכן נקראים 'נושאי המקדש', מבואר שהמשכן נקרא מקדש.

כ. **עֲי** פי רש"י (זבחים נה: ד"ה ממון) וריטב"א (ד"ה שנאמר). כא. **שהרי** מקרא זה נאמר בספר ויקרא, וכל ספר ויקרא נאמר אחר הקמת המשכן, וככתוב בתחילת הספר (ויקל"פ ג פ) 'וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר'. רש"י (ד"ה ונמצא).

דוחה הגמרא: הַהוּא בָּאֳרוֹן בְּתִיב - כתוב זה מדבר בנשיאת הארון על ידי בני קהת, ומה שנקרא 'מקדש' הוא משום שהוא מקודש יותר משאר המשאות, אבל מה שהמשכן כולו נקרא מקדש אי אפשר ללמוד מכאן.

משיבה הגמרא: אֶלָּא מה שהמשכן נקרא מקדש נלמד **מַהֲכָא** - מהכתוב שנאמר בציווי עשיית המשכן (שמות כה ח) **'וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם'**, מפורש שקראה התורה למשכן בשם 'מקדש'.

★

שנינו במשנה, שפתח המבוי הניתר בלחי או קורה לא יהיה רחב יותר מעשר אמות. על כך מקשה הגמרא לפי ביאורו של רב שחכמים ורבי יהודה למדו את פתח המבוי מפתח ההיכל והאולם[א]. מקשה הגמרא: בֵּין לְרַבָּנָן וּבֵין לְרַבִּי יְהוּדָה, מדוע הפתח לא יכול להיות רחב יותר מעשר אמות, **לֵילַפּוּ** - שילמדו **מִפֶּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר** של המשכן, שנקרא בתורה 'פתח'[ב], אפילו שהיה רחבו עשרים אמה[ג][א], וכפי שמוכח מהכתובים, **דִּכְתִיב** (פסוק כז יח) **'אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָּאַמָּה, וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים**, כלומר, רוחב החצר הוא חמשים אמה [ציור א][ד], **וְקוֹמָה** [-גובה הקלעים שמסביב] **חָמֵשׁ אַמּוֹת'**, הרי מבואר שרוחב חצר המשכן היה חמשים אמה, **וּכְתִיב** בענין מידות הקלעים שהיו ברוח מזרחית (שם כז יד), **'וְחָמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף'**, דהיינו שבצד אחד של הפתח היו קלעים ברוחב חמש עשרה אמה לצד אחד של הפתח, **וּכְתִיב** (שם לח טו) **'וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הֶחָצֵר, קְלָעִים חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה'**, דהיינו שגם בצד השני של הפתח היו קלעים חמש עשרה אמה, נמצא שרוחב הפתח שבין הקלעים היה עשרים אמה [ציור ב][ה], וכיון שכן, יש ללמוד, **מַה לְּהַלָּן** בפתח חצר המשכן היה גבוה **חָמֵשׁ** אמות **בְּרוֹחַב עֶשְׂרִים** אמה, ונקרא פתח, **אַף כָּאן** במבוי, יש להכשיר פתח שגובהו **חָמֵשׁ** אמות **בְּרוֹחַב עֶשְׂרִים**, וכל שכן שפתח הגבוה עשרים אמה יש להכשירו ברוחב עשרים[ו], ומדוע שנינו שפתח הרחב מעשר אמות יש למעט[ז].

משיבה הגמרא: פתח חצר המשכן **'פֶּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר' אִיקְּרִי** - נקרא בתורה רק 'פתח שער', אבל **'פֶּתַח' סְתָמָא לָא אִיקְּרִי** - אינו נקרא סתם 'פתח', ואי אפשר ללמוד משם להכשיר מבוי הרחב מעשר אמות[ח].

תירוץ נוסף: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, כִּי כְּתִיב - מה שנאמר **'קְלָעִים חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לַכָּתֵף'**, אינו מדבר ברוחב הקלעים כפי שסברנו, **אלא בְּגוֹבְהָהּ הוּא דִּכְתִיב** - שהיה גובה הקלעים מסביב המשכן חמש עשרה אמה, ואין ראיה מהכתוב כמה היה רוחב הפתח, ויתכן שלא היה רחב יותר מעשר אמות[ט].

תמהה הגמרא: גּוֹבְהָהּ - וכי ניתן לומר שכוונת הכתוב לשיעור גובה הקלעים, **וְהָא כְּתִיב** (שם מ יח) **'וְקוֹמָה חֲמֵשׁ אַמּוֹת'**, הרי שגובה הקלעים היה רק חמש אמות. **משיבה הגמרא: הַהוּא** - שיעור חמש אמות, היינו **מִשְּׁפַת מִזְבַּח וּלְמַעְלָה** - שהיה גובה מזבח החיצון עשר אמות, והיו הקלעים גבוהים ממנו חמש אמות, כדי שלא יראו העם העומדים מבחוץ את הכהן כשהוא עומד על גבי המזבח ועבודה בידו[י].

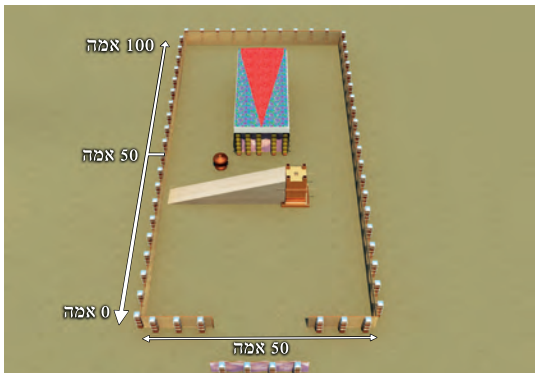
★

הגמרא מבררת את שיעור רוחב הפתח לפי רבי יהודה. מקשה הגמרא: וְכִי רַבִּי יְהוּדָה מִפֶּתְחוֹ שֶׁל אוּלָם גָּמַר - למד את שיעור פתח המבוי, **וְהָא תָּנֵן** במשנתנו, **'וְהָרָחָב מַעֲשָׂר אַמּוֹת, יָמַעֵט', וְלֹא פָּלִיג** על כך **רַבִּי יְהוּדָה**, ואם למד רבי יהודה מפתחו של אולם, היה לו להכשיר רוחב פתח המבוי עד עשרים אמה כפתחו של אולם.

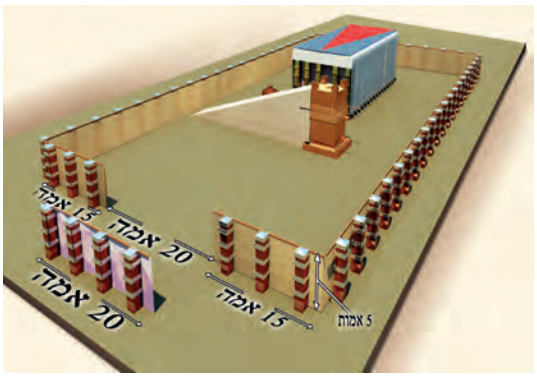
מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, פָּלִיג בְּבָרַיְיתָא - בברייתא מפורש שרבי יהודה חלק גם על כך, **דְּתָנְיָא, וְהָרָחָב מַעֲשָׂר אַמּוֹת יָמַעֵט, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט. שואלת הגמרא: וְלֵיפְלוֹג בְּמַתְנִיתִין** - מדוע במשנה לא הובא שרבי יהודה חולק גם על שיעור הרוחב. **משיבה הגמרא: פָּלִיג בְּגוֹבְהָהּ, וְהוּא הַדִּין דְּרָחְבָּהּ** - כשנחלק במשנה על שיעור גובה המבוי, נכלל בזה שחלוק הוא גם בשיעור רוחב המבוי, שטעם אחד להם, שרבי יהודה לומד מפתחו של אולם שהיה גבוה ארבעים אמה ורחב עשרים[יא].

★

לדעת רב שרבי יהודה למד מפתח האולם, לא הכשיר רבי יהודה אלא עד גובה ארבעים אמה, כגובה פתח האולם. ועל כך מקשה הגמרא: וְאַבָּתְּי - עדיין קשה, **וכי רַבִּי יְהוּדָה מִפִּתְחוֹ שֶׁל אוּלָם גָּמַר, וְהָתַנְיָא, מְבוֹי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מֵעֲשָׂרִים אַמָּה יָמַעֵט, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר** אפילו אם גבוה **עַד אַרְבָּעִים וְחֲמִשִּׁים אַמָּה**[יב]. **וְתָנֵי בַּר קַפָּרָא** - ובר קפרא שנה בברייתא שלו, רבי יהודה מכשיר **עַד מֵאָה** אמה. ואם רבי יהודה למד מפתחו של אולם, קשה, הלא פתחו של האולם היה רק ארבעים אמה, **וּבְשִׁלְמָא לְבַר קַפָּרָא** יש ליישב ולומר, שדבריו הם **גּוּמְא**, כלומר, שנקט בלשון מוגזמת שאפשר להגביה את הקורה הרבה, אף שבאמת אי אפשר להגביה יותר מארבעים אמה[יג], **אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה** - כלומר, לדעת הברייתא הראשונה שרבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה, **מַאי גּוּמְא** - הלא אין כאן כל גומא, ובודאי שדבריו בדווקא הן, וכיון שכן, קשה, **בְּשִׁלְמָא** מה **שְׁלַרַבִּי יְהוּדָה**[יד] פתח בגובה **אַרְבָּעִים** אמה כשר, משום **שֶׁמִּפִּתְחוֹ שֶׁל אוּלָם, אֶלָּא חֲמִשִּׁים מְנָא לֵיהּ** - מנין למד להכשיר בגובה חמשים.

ציור א

ציור ב

א. **קושיית** הגמרא היא על שיעור רוחב פתח המבוי. רש"י (ד"ה לילפו). ואף שעד עתה לא עסקנו אלא בשיעור גובה הפתח, בדברי רב שפירש שלמדו את שיעור גובה פתח המבוי מפתח ההיכל, נכלל גם ששיעור רוחב פתח המבוי הוא עשר אמות כרוחב פתח ההיכל, ולכן מקשה הגמרא על דבריו. רשב"א (ד"ה ולפתוח). ב. **וכפי** שנאמר (במדבר ד טו), 'ואת מסך פתח שער החצר' וגו'. ג. **ניתן** שבמשנה לא נשנה מחלוקת בדין רוחב המבוי, **הבינה** הגמרא עתה שלענין הרוחב גם רבי יהודה מסכים שגלמד מפתח ההיכל שעל הפתח להיות רחב לא יותר מעשר אמות, ולכן העמידה הגמרא את הקושיא אף על רבי יהודה. רשב"א (שם). ד. **לְהַלָּן** הכתוב 'חמשים בחמשים' יתבאר בגמרא להלן (כג.). ה. **אורך** הרוח המזרחית חמשים אמה, הפתח שלושים אמה לקלעים שמשני צידי הפתח, נותרו לפתח עשרים אמה. ו. **רשב"א** (ד"ה כיון) ורי"טב"א (סוף ד"ה וכיון) בשם ריב"א. ז. **אבל** ממה שפתח שער החצר היה גבוה חמש אמות, לא הקשתה הגמרא על רבי יהודה וחכמים מדוע הם מכשירים בפתח גבוה יותר, שכיון שמצינו פתח הגבוה מחמש אמות שנקרא פתח [לחכמים פתח ההיכל, ולרבי יהודה פתח האולם], אין ללמוד מפתח שער החצר שרק בחמש אמות נחשב פתח. רש"י (ד"ה מפתח). ואין לומר כאן 'תפסת מרעט תפסת', שבדיעבד דרבנן עלינו להקל ולתפוס את המרובה. ריטב"א (ד"ה וכיון). וראה עוד בעיוני הפשט להלן. ח. **פתח** שער אמור להיות גדול יותר מפתח סתם, ולכן ממה שהתורה קוראת לפתח שרחב עשרים אמה 'פתח שער' אי אפשר ללמוד שגם פתח סתם נחשב כשהוא בשיעור דומה. תוספות (ד"ה כיון). ט. **בסוכת** זבחים (נג:-ס). מבואר שכן דעת רבי יוסי, אך לרבי יהודה היה גובה המזבח שלש אמות והקלעים חמש אמות. ולפי דעתו יש לתרץ כתירוץ הראשון, שפתח שער החצר לא נקרא 'פתח' אלא 'פתח שער'. תוספות (ד"ה ולפתוח). י. **ריטב"א** (ד"ה פליג). והוסיף, שדרך הבריות לפרש את מה שהתמו המשניות. יא. **לשון** בני אדם היא, כלומר, שיכול לעשות עד גובה ארבעים, ואם ירצה יעשה גם גובה חמשים. תוספות (ד"ה עד). יב. **שאף** מה שהכשיר רבי יהודה בגבוה יותר משלושים אמה היה נראה לבר קפרא כגומא [כלומר, שיעור רב מאוד], לכך נקט אף הוא בלשון גומא. רש"י (ד"ה בשלמא). יג. **הב"ח** (סוף ס) מחק תיבות 'לרבי יהודה'.

הגמרא דוחה את דברי רב שרבי יהודה למד מפתחו של אולם: אָמַר רַב חִסְדָּא, הָא מַתְנִיתָא אַטַּעְיִתֵיהּ לְרַב - ברייתא זו הטעתה את רב, **דְּתָנְיָא, מָבוֹי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מֵעֶשְׂרִים אַמָּה**, ונמצא שגובהו **יוֹתֵר מִפִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, יָמֵעַט.** מבואר שחכמים למדו את שיעור גובה פתח המבוי מפתחו של היכל, ומכאן באה טעותו, **שהוּא** - רב **סָבַר, מִדְּרַבָּנָן מִפִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל גָּמְרִי** - מזה שחכמים למדו מפתחו של היכל, משמע **שֶׁרַבִּי יְהוּדָה מִפִּתְחוֹ שֶׁל אוּלָם גָּמַר. אוּלָם מסיק רב חסדא: וְלָא הֵיא** - אין הדבר כן, אלא **רַבִּי יְהוּדָה מִפִּתְחָא דְּהֵיכָלָא גָּמַר** - מסתם פתחי ארמונות המלכים שגבוהים מאודי למד רבי יהודה שגם פתח מבוי הגבוה הרבה נחשב פתח.

★

הגמרא מקשה על רב שפירש שחכמים למדו מפתח ההיכל: וְרַבָּנָן, אִי מִפִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל גָּמְרִי - אם חכמים למדו את שיעור פתח המבוי מפתח ההיכל, **לֵיעְבְּדוּ דְּאָתוֹת כַּהֵיכָל** - יצריכו שיהיה למבוי דלתות כשם שלהיכל היו דלתותיו. **אַלָּמָּה תְּנַן** - ומדוע שנינו (לעיל יג:), **הֶכְשֵׁר מָבוֹי** כיצד, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, צריך להעמיד בפתחו **לְחִי וְקוֹרָה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, די **בְּלֶחִי אוֹ קוֹרָה** כדי להכשירו. אבל כולם מודים שאין צורך בדלתות. **מתרצת הגמרא: דְּאָתוֹת הֵיכָל, לְצְנִיעוּת בָּעֲלְמָא הוּא דַּעֲבִידָן** - דלתות ההיכל נעשו רק לצניעות, שלא יראו מה שנעשה בפנים, ולא כדי להחשיבו לפתח.

מוסיפה הגמרא להקשות על רב: אֶלָּא מַעֲתָּה, - אם כן שחכמים למדו את שיעור פתח המבוי מפתח ההיכל, **לֹא תִּיהֲוֵי לֵיהּ** - לא יועיל למבוי הרחב יותר מעשר אמות להכשירו **בְּצוּרַת הַפֶּתַח**, דהיינו שני קנים בצידי הפתח וקנה נוסף על גביהם, **דְּהָא הֵיכָל צוּרַת הַפֶּתַח הֲוָיָא לֵיהּ** - שהרי לפתח היכל היה צורת הפתח, **וְאַפִּילּוּ הָכִי עֶשֶׂר אַמּוֹת הוּא דְּרָווֹחַ** - ובכל זאת היה רווחב פתחו רק עשר אמותי, **אַלָּמָּה תְּנַן** - ומדוע שנינו במשנתנו, **אִם יֵשׁ לוֹ** - לפתח המבוי **צוּרַת הַפֶּתַח**, אזי **אַף עַל פִּי שֶׁרָּחָב מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט** את רחבוי[ח].

מתרצת הגמרא: מִידֵּי הוּא מַעְמָא אֶלָּא לְרַב - כלום לא הוצרכנו ליישב את המשנה אלא לרב שאמר שחכמים למדו מפתח ההיכליי, לרב אין זה קשה כלל, **דְּהָא מַתְנִי לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְחִיָּא בַּר רַב קַמֵּיהּ דְּרַב** - הלא מעשה היה שלימד רב יהודה משנה זו את חייא בנו של רב, בפני אביו רב, ושנה לו, שאם יש למבוי צורת הפתח, אפילו הוא רחב מעשר אמות **אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט, וְאָמַר לֵיהּ** - ותיקן רב את רב יהודה, ואמר לו, **אַתְּנְיֵהּ** - שנה לו, שאפילו שיש צורת הפתח **צָרִיךְ לְמַעֵט**, נמצא שלדעת רב אף המשנה היא כשיטתו, שמכין שלומדים את שיעור פתח המבוי מפתח ההיכל, לכן אף אם יש לו צורת הפתח אינו כשר ברוחב יותר מעשר אמות, כפתח ההיכלי.

מקשה הגמרא קושיא נוספת על רב: אֶלָּא מַעֲתָּה - אם כן שחכמים למדו את שיעור פתח המבוי מפתח ההיכל,

---

יד. **ונקראו** בכתוב פתח, וכפי שמצינו אצל המלך אחשורוש שנאמר (אסתר ה ג) 'נוכח פתח הבית'. תוספות הרא"ש (ד"ה מפתחו). טו. **ואף** שבשעת הקרבת הקרבנות צריכות הדלתות להיות פתוחות, וכפי שנתבאר (לעיל ג), מכל מקום פתח שיש בו דלתות אף שהן פתוחות נחשב פתח יותר מאשר אם לא היה בו דלתות כלל. מלא הרועים (ד"ה וכמה). טז. **רבינו** חננאל (ד"ה וכמה). יז. **הקשה** המלא הרועים (שם), אמנם דלתות ההיכל היו לצניעות, אבל מנין לנו שפתחה בלא דלתות נחשב גם כן פתח. ותירץ, שכיון שדורשים (לעיל ג) מהכתוב 'פתח אהל מועד' בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול, יש לנו להבין מזה שנקרא 'פתח' גם בלא הדלתות. וראה עוד בחזון איש (סי' קיב סק"ב, וע"ע סוס"י קיז). יח. **רוחב** ההיכל עצמו היה עשרים אמה, וסתמו את הפתח מהצדדים, כך שנשאר פתח ברוחב עשר אמות בלבד, ומוכיחה הגמרא, שאם צורת הפתח מועילה להחשיב פתח אפילו אם הוא רחב למעלה מעשר אמות, היה ראוי לעשותו ברוחב עשרים כדי להשוות את פתח ההיכל לפתח האולם. תוספות (ד"ה אלמא). יט. **לכאורה** קושיא זו קשה גם על הברייתא שהובאה לעיל, 'מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה יותר מפתחו של היכל, ימעט', שמשמע שחכמים למדו את שיעור הפתח מההיכל, ומדוע מועיל צורת הפתח ברחב מעשר. אלא שעל הברייתא היה אפשר ליישב שאכן היא חולקת על משנתנו וסוברת שלא מועיל צורת הפתח ביותר מעשר, אך על רב קשה ממשנתנו. תוספות (ד"ה מידי - בתירוץ הראשון). כ. **כתבו** תוספות (לעיל ו. ד"ה רבן), שגם לדעת רב מה שלא מועיל צורת הפתח להכשיר פתח הרחב יותר מעשר אמות הוא רק מדרבנן, אבל מן התורה מודה רב שמועיל. תוספות (לעיל ו. ד"ה רבן). וראה עוד בחזון איש (או"ח סי' קיב סק"ב ד"ה ומיהו).

לֹא תִּיהֲנֵי לֵיהּ אֲמַלְתָּרָא - מבוי הגבוה למעלה מעשרים אמה, לא יועיל להכשירו אם יש בראשו 'אמלתרא', דהיינו דבר המושך את העין שמחמתו ניכרת הקורה אף בגובה רב[א], **דְּהָא הֵיכָל אֲמַלְתָּרָא הֲוָיָא לֵיהּ** - שהרי לפתח ההיכל היה אמלתרא, **וַאֲפִילּוּ הָכִי עֶשְׂרִים אַמָּה הוּא דְּגָבְהּ** - ומכל מקום היה גבוה רק עשרים אמה ולא יותר[ב]. **הגמרא מוכיחה מנין שלהיכל היה אמלתרא:** **דְּתַנַּן** - ששנינו במסכת מידות (פ"ג מ"ז), **חָמֵשׁ אֲמַלְתָּרְאוֹת שָׁל מַיָּלָּה** - העשויות מעץ מילין[ג], **הָיוּ עַל גַּבָּיו** - על פתח האולם[ד], והיו עומדות זו **לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְזוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ**[ה].

קודם שסיים המקשן את דבריו לבאר היכן מצינו שאמלתרא מועילה להכשיר קורה המונחת למעלה מעשרים אמה, הפסיקה אותו הגמרא ומקשה עליו: וְהַאי מַאי תִּיבְעֵית - וכי ממשנה זו ניתן להקשות, **דִּילְמָא כִּי תָּנֵיא הָהִיא דַּאֲמַלְתָּרְאוֹת בָּאוּלָם תָּנֵיא** - שמא משנה זו של אמלתראות מדברת רק בפתח האולם, ומנין לך שגם לפתח ההיכל היו אמלתראות[ו]. **מתרצת הגמרא: וְהַאי מַאי קוּשְׁיָא** - וכי זו קושיא היא, **דִּילְמָא תַּבְנִית הֵיכָל תַּבְנִית אוּלָם** - הלא מקובל בידינו שתבנית ההיכל היתה שוה לתבנית האולם[ז], וממילא גם להיכל היו אמלתראות[ח].

מסיים המקשן לבאר את קושייתו על רב: מכיון שלהיכל היו אמלתראות, ולא היה גובהו רק עשרים אמה, אם כן אין להתיר פתח מבוי שיש לו אמלתרא למעלה מעשרים אמה, **אֲפִילּוּ** - ומדוע **אָמַר רַבִּי אִילְעָא אָמַר רַב** שתי הלכות אלו בענין קורה: א. קורה שהיא **רְחָבָה אַרְבָּעָה** טפחים, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ בְּרִיאָה** וחזקה להחזיק עליה אריח [כלומר, לבנה חצויה], כשירה[ט]. ב. **וְאִם יֵשׁ לָהּ** - לקורה **אֲמַלְתָּרָא, אֲפִילּוּ גְּבוֹהָה** הקורה **יותר מֵעֶשְׂרִים אַמָּה אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֵט.** הרי שמהדין השני קשה סתירה בדברי רב, שכיון שסובר רב ששיעור פתח המבוי נלמד מפתח ההיכל, מדוע אמר שאמלתרא מועילה למעלה מעשרים אמה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, אֲמַלְתָּרָא - דין זה שאמלתרא מועילה, אינו מדברי רב, אלא **מַתְנִיתָא הִיא** - ברייתא היא, ואם כן אין סתירה בדברי רב.

מבררת הגמרא: מַאן תָּנֵי לָהּ - מי שנה ברייתא זו[י]. **משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, וְהָא חָמָא בְּרִיהּ דְּרַבָּה בַּר אֲבוּהּ קָתָנֵי לָהּ** - הוא שנה ברייתא זו.

חוזרת הגמרא ומקשה על רב: ומכיון שברייתא זו מוסמכת היא, קשה, **וְתֵיתֵי אֲמַלְתָּרָא מַתְנִיתָא** - אפילו אם ברייתא היא, ולא רב אמרה, עדיין **וְתֵיקְשֵׁי לְרַב** - יקשה על רב, שמדברי הברייתא שאמלתרא מועילה להכשיר קורה הגבוהה למעלה מעשרים אמה, מוכח שחכמים לא למדו את שיעור פתח מבוי מפתח ההיכל'.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב, דְּלָא אָנָא מְהֵימְנָא - הוצא אותי מכאן, כלומר, גם אם לא הייתי אומר שחכמים למדים מפתחו של היכל, **מַתְנִיתָא מִי לָא קַשְׁיָין אַהֲדָדֵי** - וכי הברייתות אינן סותרות זו את זו, הרי בברייתא אחת נאמר (לעיל ג:), 'מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה יותר מפתחו של היכל, ימעט', ומבואר שחכמים למדו דינם מפתחו של היכל, ומאידך בברייתא השניה נאמר, שמבוי שיש בו אמלתרא כשר גם למעלה מעשרים אמה, **אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר** - אלא מה נותר לך ליישב ולומר, **שַׁבָּאנֵי הֵיא** - מחלוקת תנאים היא האם חכמים למדו מפתחו של ההיכל או לא, אם כן **לְרִידֵי נָמֵי תַּנָּאֵי הֵיא** - אף אני סבור שמחלוקת תנאים היא, ונקטתי כדעה שחכמים למדו מפתחו של היכל.

דוחה הגמרא את הראיה שמחלוקת תנאים היא: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, בָּלָא דברי רַב שדייק מהברייתא הראשונה שחכמים למדו מפתחו של היכל, **מַתְנִיתָא אַהֲדָדֵי לָא קַשְׁיָין** - הברייתות אינן סותרות זו את זו, שיש לומר **שִׁלְרָבָּנָן קוֹרָה מַאי** - מה הטעם שלפי חכמים הקורה צריכה להיות בתוך עשרים אמה, **מִשּׁוּם הֵיכָרָא** הטעם הוא כדי שיראו בני אדם את הקורה[יא], ורק עד גובה עשרים אמה הקורה ניכרת לעוברים ושבים, ולכן במקום שיש אמלתרא שמושכת את העין, מועילה הקורה אפילו אם היא גבוהה למעלה מעשרים אמה, שמחמת האמלתרא ניכרת הקורה[יב] **וְהַאי דְּקָתָנֵי** - ומה שנקט התנא בברייתא הראשונה את הלשון **'יִתֵּר מִפִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל'**, אין כוונתו שמשם למדנו את השיעור, אלא **לְסִימָנָא בְּעָלְמָא** - לשם סימן הזכיר את פתחו של ההיכל, שלא יטעו לומר שמותר במבוי עד שלושים או ארבעים אמה, לכן פירש ששיעור המבוי הוא כגובה פתח ההיכל שעשרים אמה.

★

שנינו במסכת סוכה (ג), 'סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ורבי יהודה מכשיר'. לדעת רב שמקורם של חכמים במבוי הוא מפתחו של היכל, ברור הדבר שהמחלוקת בסוכה הוא מטעם אחר, שהרי בסוכה לא שייך טעם זה. אך לדעת רב נחמן בר יצחק שטעמם של חכמים במבוי הוא משום היכר, מבררת הגמרא האם טעם המחלוקת במבוי זהה לטעם המחלוקת בסוכה או לא.

שואלת הגמרא: וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הֵינְחָא - זה יהיה מובן **אִי לָא סְבִירָא לֵיהּ הָא דְּרַבָּה** - אם אינו סובר כדעתו של רבה המובאת להלן, **אֶלָּא אִי סְבִירָא לֵיהּ הָא דְּרַבָּה** - אולם אם הוא סובר כדעתו של רבה, **דְּאָמַר רַבָּה,** שהטעם של חכמים שסוכה הגבוהה מעשרים אמה פסולה, משום **דִּכְתִיב** (ויקרא כג מג), **'לְמַעַן יֵדְעוּ דֹּרֹתֵיכֶם כִּי בְסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל',** ולמדים מכאן שצריך להיות ניכר לאדם שהוא יושב בסוכה[יג], ורק סוכה הגבוהה **עַד עֶשְׂרִים אַמָּה אָדָם** היושב בה **יוֹדֵעַ** שֶׁהוּא **דָּר בְּסוּכָּה,** אבל סוכה הגבוהה **לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה אֵין אָדָם** היושב בה **יוֹדֵעַ** שהוא דר בסוכה, **מִשּׁוּם דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא** - משום שאין העין שולטת בגובה רב כזה, **אֲלָמָּא** - מבואר מדברי רבה **דְּגַבֵּי סוּכָּה נָמֵי בְּהֵיכָרָא פָּלְגִינְהוּ** - שגם לגבי סוכה מחלוקת רבי יהודה וחכמים היא משום היכר, **האם** יש היכר למעלה מעשרים אמה או לא, ואם אכן סובר רב נחמן בר יצחק את טעמו של רבה, קשה, **אִיפְּלוּגֵי בְּתָרְתֵּי לָמָּה לִי** - לשם מה היה התנא צריך להשמיענו את המחלוקת בשני המקומות, די היה אם היו חולקים במקום אחד, והיינו למדים שזוהי דעתם בשני המקומות.

משיבה הגמרא: צְרִיכָא - לפיכך הוצרך התנא להשמיענו את מחלוקת רבי יהודה וחכמים בשני המקומות, **דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבֵּי סוּכָּה,** היינו סוברים שדווקא **בָּהָא** - בסוכה **קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה** שיש היכר למעלה מעשרים אמה, **דַּיְנִין דִּלְשִׁישָׁבָה עֲבִידָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא** - שמכיון שהסוכה עשויה לישב בתוכה שולטת בה העין גם בגובה רב, שכן דרך היושב שמביט למעלה, **אֲבָל מָבוֹי דְּלָהְיוּדָּךְ עֲבִיד** - שעשוי לצורך הילוך בני אדם, ואין דרך ההולך להביט למעלה על הקורה, **אֵימָא מוֹדֶה לְהוּ רַבָּנָן** שפסול, לפי שאין העין שולטת בקורה. **וְאִי אַשְׁמְעִינַן בָּהָא** - בענין מבוי, היינו סוברים שדווקא בקורת מבוי **קָאָמְרִי רַבָּנָן** שאינו ניכר למעלה מעשרים אמה, משום שהמבוי עשוי להילוך, **אֲבָל בְּהָךְ** - בסוכה **אֵימָא מוֹדוּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה** שמכיון שהסוכה עשויה לישב בה, העין שולטת בסכך גם אם הוא גבוה למעלה מעשרים אמה. **מסיימת הגמרא: צְרִיכָא** - מחמת טעמים אלו הוצרך התנא להשמיענו את מחלוקת רבי יהודה וחכמים בשני המקומות, במבוי, ובסוכה.

★

שנינו לעיל שמעל פתח האולם היו אמלתראות. וכן שאמלתרא מכשירה קורת מבוי הגבוהה מעשרים אמה. מבררת הגמרא: מַאי אֲמַלְתָּרָא - מהי אמלתרא. **משיבה הגמרא: רַב חָמָא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר, קִינֵי** - כמין קיני עופות שהיו בולטים למעלה מפתח האולם, ואם עשה כן על הקורה הרי היא כשירה אף למעלה מעשרים אמה[יד]. **דעה נוספת: כְּפִי אָתָא** - כשהגיע **רַב דִּימִי** מארץ

ציור א

א. **וְלָהֵן** תבאר הגמרא מה היא ה'אמלתרא'. ב. **ואם** אמלתרא מועילה לעשות שָׁם פתח אפילו ביותר מעשרים אמה היה עליהם לעשות את פתח ההיכל גבוה ארבעים אמה כדי להשוותו לפתחו האולם. מהרש"א (לעיל ג: מגי' ד"ה אלא). ג. **'מִילִּין'** הם בלוטות של עץ האלון שנקראים 'עפצים' שמהם עושים דיו, והעץ שגדלים עליו המילין נקרא 'מילה'. ד. **וראה** לעיל (ב.) ציור ח). ה. **לישון** 'דילמא' שמשמעותו המילולית היא 'שמא', אינו מדויק כאן, שהרי ודאי שהמשנה שם מדברת באולם, וכפי שנשנה שם (מידות פ"ג מ"ז), 'פתחו של אולם גובהו ארבעים אמה ורחבו עשרים אמה, וחמש מלתראות של מילת היו על גביו' וכו'. ריטב"א (ד"ה חמש). ו. **גם** כאן לשון 'דילמא' אינו בדווקא, שהרי לא ניתן להקשות על רב על סמך ספק שמא תבנית ההיכל כתבנית האולם, אלא הכוונה שכך קיבלו חכמים. ריטב"א (ד"ה חמש) ותלמיד הרשב"א (ד"ה חמש). והוסיפו, שמצינו כן בכמה מקומות בש"ס שכתוב 'דילמא' במקום שהוא ודאי. ז. **שדבר** פשוט הוא שכל מה שעשו לנוי לאולם, כמו כן עשו להיכל. תוספות הרא"ש (ד"ה חמש). ח. **ומה** שנאמר במשנה (למטן יג:), שעל הקורה להיות חזקה כל כך שתוכל לקבל עליה אריח, היינו דווקא כשאינה רחבה ד' טפחים. רש"י (ד"ה חמש). ט. **הגמרא** רוצה להקשות על רב מהברייתא, ולפיכך היא מקדימה לברר האם הברייתא מוסמכת כדי להקשות ממנה. ריטב"א (ד"ה חמש) ותלמיד הרשב"א. י. **ואין** אומרים 'רב תנא ופליג' אם אפשר ליישב אחרת. ריטב"א (פסח). יא. **וכיון** שיראו את הקורה ישימו לבם לכך שחכמים תיקנו שאין לטלטל במבוי ללא קורה, ולא יבואו לטלטל גם ברשות הרבים. יב. **רבה** דורש את הפסוק כך, 'למען ידעו דורותיכם' ויהיה ניכר להם שהם יושבים בסוכה ומקיימים מצותי, ופירוש 'כי בסוכות הושבתי' הוא, שציוויתי לשבת בסוכות. אמנם פשוטו של מקרא מדבר על סוכת ענני כבוד, שידעו כל הדורות שהושיב הקב"ה את ישראל במדבר בענני הכבוד. רש"י (סוכה ב. ד"ה למען). יג. **רבינו** חננאל (ד"ה ומפ') פירש, שקיני היינו שמעל הקורה יש קינים ממש שהעופות מקננות בהם [ציור א].

ישראל לבבל **אָמַר, אַמְרִי בְּמַעֲרָבָא** - בארץ ישראל פירשו שאמלתרא היא **פְּסָקֵי דְּאַרְזָא** - חתיכות עץ ארז ארוכות התחובות בכותל ובולטות[יד], ומחמת אורכן ניכרות הן לבני אדם[טו].

מבארת הגמרא כמה נחלקו: מַאן דְּאָמַר שאמלתרא היא **פְּסָקֵי דְּאַרְזָא, סובר שֶׁבָּל שַׁבָּן שקיני** - קיני עופות מועילים כאמלתרא, שמתוך שהם חשובים ומעוררים תמיהה בלב הרואים אותם, הרי הם מושכים את העין, ומתוך כך ניכרת הקורה. אולם **מַאן דְּאָמַר** שאמלתרא היא **קִינֵי, סובר** שדווקא הם מועילים כאמלתרא, **אֲבָל פְּסָקֵי דְּאַרְזָא** - חתיכות עץ ארז **לָא** - אינן נחשבות אמלתרא להכשיר קורת מבוי למעלה מעשרים אמה.

הגמרא מבררת את טעם הסובר שאמלתרא היא 'פסקי דארזא'. שואלת הגמרא: וּמַאן דְּאָמַר שאמלתרא היא **פְּסָקֵי דְּאַרְזָא** - חתיכות עץ ארז הבולטות מהכותל, **מַאי טַעְמָא** - מאיזה טעם הן מועילות, אם תאמר שהטעם הוא **מִשּׁוּם דְּנָפִישׁ מְשָׁכְיֵהּ** - משום שאורכן רב, **וְהָא סוּכָּה דְּנָפִישׁ מְשָׁכְיֵהּ** - והלא סוכה שגם היא אורכה רב, **וְקָאָמְרִי רַבָּנָן דְּלָא** - ומכל מקום סוברים חכמים שאין היא כשירה למעלה מעשרים אמה. **מסיקה הגמרא: אֶלָּא** הטעם של פסקי דארזא הוא, **שַׁבְּיוֹן דְּקָא חָשִׁיב** - מפני חשיבותה **אִית לֵיהּ קָלָא** - יש לה קול, שמחמת חשיבותן אנשים שחים אודותן, ומתוך כך אף הקורה ניכרת.

★

למדנו לעיל, שלדעת חכמים קורת מבוי וסכך הסוכה הגבוהים למעלה מעשרים אמה פסולים. הגמרא תדון עתה באופן שרק מקצת עוביים נמצא למעלה מעשרים אמה. מבררת הגמרא: מה הדין במבוי אם מִקְצָת הקוֹרָה נמצא בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים אמה **וּמִקְצָת** מעובי הקורה נמצא **לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים** אמה[טז], וכן בסוכה **שֶׁמִּקְצָת הַסֻּכָּה** נמצא **בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים** אמה, **וּמִקְצָת הַסֻּכָּה** נמצא **לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים** אמה[טז]. **דעת רבה בזה: אָמַר רַבָּה, בְּמָבוֹי כָּשֵׁר** הדבר, אם רק מקצת מהקורה בתוך עשרים אמה. אבל **בְּסוּכָּה** שרק מקצת הסכך בתוך עשרים אמה, **פָּסוּל.**

הגמרא מבררת מה החילוק בין מבוי לסוכה. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא - מדוע שונה הדין **בְּמָבוֹי דְּכָשֵׁר**, לכאורה הטעם משום **דְּאָמְרִינַן קָלּוּשׁ** - שמתייחסים אנו לחלק הקורה שלמעלה מעשרים כאילו ניטל, ונשאר רק החלק שבתוך עשרים אמה, ומחמתו כשר המבוי בטלטול, אם כן קשה **דבסוּכָּה נַמִּי לֵימָא קָלּוּשׁ** - גם בסוכה יש לומר כן, שנתייחס לסכך שלמעלה מעשרים אמה כאילו ניטל ואינו, ותוכשר הסוכה על ידי הסכך שבתוך עשרים. **משיבה הגמרא:** בסוכה אי אפשר לומר כן, משום **דאי קָלְשַׁתְּ** - אם נתייחס לסכך העליון כאילו ניטל, **הַוְיָא לָהּ חַמָּתָהּ מְרוּבָּה מִצִּלָּתָהּ** - תהא הסוכה פסולה משום שחמתה מרובה מצילתה, שהרי אין בחלק התחתון די סכך שתהא הסוכה צילתה מרובה מחמתה[יז].

חוזרת הגמרא ומקשה: מדוע במבוי הכשיר רבה, הלא **הָכָא נַמִּי** - בקורת מבוי גם כן יש לפסול מטעם זה **דאי קָלְשַׁתְּ** - אם נתייחס לחלק העליון כאילו אינו, **הַוְיָא לָהּ קוֹרָה הַנִּיטֶּלֶת בָּרוּחַ** - שהא הקורה הנשארת דקה כל כך שאינה יכולה לעמוד ברוח מחמת דקותה, וקורה הניטלת ברוח אינה מכשירה את המבוי[יח], **אֶלָּא** ודאי הטעם שהכשיר רבה מבוי שמקצת קורתו מונחת למעלה מעשרים אמה הוא משום **שַׁעַל גַּבֵּהּ** יש כאן קורה כשיעור, שמכיון שלמעשה לא ניטל החלק העליון של הקורה, אלא רק אמרנו שרואים כאילו הוא ניטל, על כן יש לנו לומר **שַׁנַּעֲשׂוּ בְּשִׁפּוּדִין שֶׁל מַתֶּכֶת** - מתייחסים אנו לחלק התחתון של הקורה כאילו הוא עשוי משפוד של מתכת, שאפילו שהוא דק מאוד אינו ניטל ברוח, ולכן כשר המבוי, וכיון שכן חוזרת הקושיא, מדוע אמר רבה שבסוכה פסול, הלא **הָכָא נַמִּי** - גם בסוכה **עַל גַּבֵּהּ** לומר שמכיון שלמעשה לא ניטל הסכך העליון נמצא שסוף סוף **נַעֲשֵׂית** הסוכה **צִלָּתָהּ מְרוּבָּה מֵחַמָּתָהּ** מצירוף הסכך העליון והתחתון, ויש להכשירה[יח].

משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא מִפְּרָזְקָיָא, אכן מעיקר הדין היה עלינו להכשיר גם במבוי וגם בסוכה, והטעם שחילק רבה ביניהם הוא, משום **שסּוּכָּה דְּלָאְחִיד הִיא** - שעשויה לתשמיש של יחיד, **לָא מְדַמְּרָא** - אינו נזכר לשים לב על הכשר הסוכה, וחושבים אנו שמא ינטל הסכך התחתון ויישאר רק הסכך העליון שלמעלה מעשרים אמה[יט]. אבל **מָבוֹי דְּרַבִּים** - שהוא משמש את הרבים, **מַדְּמְרֵי אֲהֲדֵי** - מזכירים הם אחד לשני, ואם יראו שנרקב החלק התחתון של הקורה ונשארה כולה למעלה מעשרים אמה, הם יתקנוה.

הסבר נוסף לחילוק בין סוכה למבוי: רָבִינָא אָמַר, סוּכָּה שמְּאוֹרָיְיתָא היא, **אֲחֻמְירוּ בָּהּ רַבָּנָן** ואסרו כשמקצת סכך נמצא למעלה מעשרים אמה[כ], אבל **מָבוֹי** שהאיסור לטלטל בתוכו הוא **מִדְּרַבָּנָן הוּא לֹא אַחֲמִירוּ בֵּיהּ רַבָּנָן**, והתירו אפילו אם מקצת הקורה למעלה מעשרים אמה.

נוסח אחר בדברי רבה: רַב אַדָּא בַּר מַתְנָה, מַתְנֵי לָהּ שְׁמַעְתָּא דְּרַבָּה אִיפְּכָא - שנה את דברי רבה באופן הפוך ממה שנאמר בשמו לעיל, שכך **אָמַר רַבָּה, בְּמָבוֹי פָּסוּל, ואילו בְּסוּכָּה כָּשֵׁירָה.**

מבררת הגמרא את החילוק בין מבוי לסוכה. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא - מדוע שונה הדין **בסוּכָּה דְּכָשֵׁירָה**, לכאורה הטעם משום **דְּאָמְרִינַן קָלּוּשׁ** - שרואים אנו את הסכך העליון כאילו ניטל ואינו, והסוכה כשירה על ידי הסכך שבתוך עשרים, אם כן **בְּמָבוֹי נַמִּי לֵימָא קָלּוּשׁ** - גם במבוי יש לומר כן, שנתייחס לחלק של הקורה שלמעלה מעשרים כאילו ניטל, ונכשיר את המבוי בקורה שבתוך עשרים. **משיבה הגמרא: אִי קָלְשַׁתְּ** - אם נתייחס לחלק העליון

והרמב"ם (פמ"ו מע"ו) פירש, שהכוונה שעל הקורה יש ציור של קיני עופות [ציור ב], והוא הדין לכל ציור אחר שהעין נמשכת אחריו. יד. **בערוך** (ערך פסק) משמע, שהקורות של ארז היו קבועות בכותלי המבוי לאורך הכותל עד הפתח בסמוך לקורה [ציור ג]. טו. **הגידון** כאן הוא להסוברים שטעם הקורה הוא משום היכר או משום מחיצה, אבל לדעת רב ששיעור עשרים אמה נלמד מפתח ההיכל, ברור שאין הקורה צריכה להיות בתוך עשרים אמה, שהרי פתח ההיכל עצמו חללו היה עשרים אמה. ריטב"א (ע"ב ד"ה מתני') וראה גם בתוספות (ד"ה שמע). טז. **התוספות** (ד"ה פ) ביארו את הנידון בסוכה בשתי דרכים: א. שיטת ר"י, שמדובר באופן שחלק הסכך שנמצא בתוך עשרים אמה צילתו מרובה מחמתו, אלא שאם ינטל הסכך שלמעלה מעשרים, יתפזר אף הסכך התחתון על ידי הרוח עד שתהא חמתו מרובה מצילתו. אבל אם רק בצירוף הסכך שלמעלה מעשרים אמה נעשה צילתו מרובה מחמתו, לדברי הכל פסול. ב. שמדובר בסוגייתנו באופן שהסכך שבתוך עשרים אמה חמתו מרובה מצילתו, ואין בו שיעור הכשר סוכה, ורק ביחד עם הסכך שלמעלה מעשרים יש בו צילתו מרובה מחמתו, אך באופן שהסכך שבתוך עשרים אמה צילתו מרובה מחמתו, לדברי הכל הסוכה כשירה. וראה בעיוני הפשט שהתבארו השיטות בהרחבה. יז. **שיעור** עובי הקורה בכל שהוא, ובלבד שתהיה חזקה כל כך שתוכל לקבל על גביה אריח, שהוא חצי לבנה של שלושה טפחים. משנה (לעיל יג:), וכתב רש"י (ד"ה מיטלטל), שלפיכך צריך שהקורה תהיה בריאה לקבל עליה אריח, שאם לא כן הרי היא ניטלת ברוח ואינה חשובה להתיר את המבוי באמצעותה. וראה עוד ברש"י (לעיל יג: ד"ה מחמה), ובביאור הלכה (סי' שפג ס"ו ד"ה מוקף). יח. **ביאור** הדמיון בין סוכה למבוי; ראה בעיוני הפשט. יט. **הגאון** יעקב (ד"ה רבינא) ביאר את טעם הגזירה בשני דרכים: א. שמא ינטל עובי הסכך שבתוך עשרים, וכסברת רבא מפרזקיא. ב. גזירה שמא יבוא להניח את כל הסכך למעלה מעשרים אמה, וכמו שאמרו בירושלמי (פ"ג ה"ב), משום מראית העין [וכן משמע בתוספות (ד"ה פ)].

ציור ב

ציור ג

כאילו אינו, **הָוֵי לָהּ** - תהיה החלק התחתון של הקורה **קוֹרָה הַנִּיטָּלֶת בָּרוּחַ** ואין בה שיעור להכשיר את המבוי.

חוזרת הגמרא ומקשה: אם כן מדוע בסוכה כשר, **הָכָא נַמִּי** - גם בסוכה **אִי קָלָשָׁתְּ** - אם נתייחס לסכך העליון כאילו ניטל, **הָוְיָא לָהּ חַמְתָּהּ מְרוּבָּה מִצְלָתָהּ** - תהיה הסוכה פסולה משום שחמתה מרובה מצילתה, שהרי אין בחלק התחתון די סכך שתהא הסוכה צילתה מרובה מחמתה. **אֶלָּא** ודאי הטעם שאמר רבה שהסוכה כשירה, הוא משום **שַׁעֲלָ בָּרְחַךְ** לומר, שמכיון שלמעשה לא ניטל הסכך העליון, נמצא **שַׁנְעַשִׂית** הסוכה **צִילָּתָהּ מְרוּבָּה מֵחַמָּתָהּ**, וכיון שכן חוזרת הקושיא, מדוע אמר רבה שבמבוי פסול הלא **הָכָא נַמִּי** - גם במבוי **עַלְ בָּרְחַךְ** לומר, שמכיון שלמעשה לא ניטל החלק העליון של הקורה, הרי הם **נַעֲשׂוּ כְּשִׁפּוּדִין שֶׁלְ מַחְתֶּכֶת** - יש לנו לראות את החלק התחתון של הקורה כאילו הוא עשוי משפוד של מתכת, שאפילו שהוא דק מאוד אינו ניטל ברוח, ולכן יש להכשיר את המבוי.

משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא מִפְּרֻזְקָיָא, אכן מעיקר הדין היה עלינו להכשיר גם בסוכה וגם במבוי, והטעם שחילק רבה ביניהם הוא, משום **שִׁפּוּדָה דְּלָיְחִיד הִיא,** אין לחוש שמא ינטל הסכך התחתון וישאר הסכך כולו למעלה מעשרים אמה, שמכיון שהדבר מוטל רק עליו, **רָמֵי אַנַּפְשֵׁיהּ וּמְדַכַּר** - משים הוא אל ליבו להשגיח על כך, ואם ינטל הסכך התחתון, יתקן את הסוכה. אבל **מָבוֹי** **דְּפָרְצִים הִיא** - שעשוי לתשמיש הרבים, חוששים אנו שלא ישגיחו בזה, כיון שהרבים **סָמְכֵי אַהֲדָדֵי וְלָא מַדְּכְרֵי** - סומכים כל אחד על חבירו, ולא מזכירים להשגיח שאם נרקבה הקורה מלמטה יתקנוה, **וכִדְאָמְרִי אִינָשֵׁי** - שכן הוא פתגם שגור בפי בני אדם, **קְדָרָא דְּבֵי שׁוּתָּפֵי** - קדרה של שני שותפים **לָא חֲמִימָא וְלָא קָרִירָא** - אינה חמה ואף אינה קרה, כלומר, שאף אם שניהם ירצו שהקדרה תהיה חמה או קרה, לא יעלה דבר בידם, כיון שכל אחד סומך על חבירו שיעשה כן[כ].

הסבר נוסף לחילוק בין סוכה למבוי: רָבִינָא אָמַר, הטעם שחילק רבה בין סוכה למבוי, הוא משום **שסּוּכָּה** כיון שמִדְּאוֹרַיְיתָא היא והכל נזהרים בה, **לָא בָּעֵי חִיזּוּק** - אין חכמים צריכים לחזק את קיום דיניה, ולכן לא גזרו בה על סכך שמקצתו מעל עשרים. מה שאין כן **מָבוֹי** שמִדְּרַבָּנָן הוא, **בָּעֵי חִיזּוּק** - צריך הוא חיזוק, ולכן החמירו בו חכמים ואסרו אם מקצת הקורה נמצאת למעלה מעשרים אמה.

להלכה נחלקו האמוראים בנידון זה. שואלת הגמרא: מַאי הֲוֵי עֲלָּהּ - מהי הכרעת ההלכה בשאלה זו, אם מקצת הקורה או מקצת הסכך בתוך עשרים, ומקצת למעלה מעשרים. **משיבה הגמרא: רָבָּה בַּר רַב עוּלָּא אָמַר, זֶה וָזֶה** - בין במבוי ובין בסוכה, אם מקצתם למעלה מעשרים **פָּסוּלכא. רָבָא אָמַר, זֶה וָזֶה** - בין במבוי ובין בסוכה, אם מקצתם למעלה מעשרים **כָּשֵׁר,**

כ. **מהרש"א** (ס"ק ד"ה לפ"ז). כא. **משמע** שאף טעמו של רבה בר רב עולא הוא גזירה שמא ינטל העובי התחתון וישאר רק למעלה מעשרים אמה, ואינו סובר לחלק בזה בין סוכה למבוי. **הערות** וחידושים (סוכ, סי' ו ס"ק יח ד"ה עם רנה).

ומבאר רבא את טעמו, שֶׁחָלַק סוּכָּה תְּנַן, וְחָלַק מָבוֹי תְּנַן[א] - כששנינו שיעור של עשרים אמה בגובה הסכך והקורה, הכוונה היא על חלל הסוכה וחלל המבוי, אבל הקורה עצמה, וכן הסכך עצמו אפשר שיהיו מונחים בשפת עשרים אמה ולמעלה, וכל שכן שאם מקצת הקורה או הסכך נמצאים בתוך עשרים אמה, שהם כשרים[א].

הגמרא מביאה סיוע לדברי רבא: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאָרְבָא, תַּנְיָא דְּמָסַיֵּיעַ לָךְ - מברייתא זו יש ראיה לדבריך, **מָבוֹי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מֵעֶשְׂרִים אַמָּה**, שהוא **יוֹתֵר מְגוּבֶּה פָּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, וְאַעֲפ"כ** גובה הפתח כדי להכשירו. **וְהֵרִי פֶּתַח הַהֵיכָל גּוּפוֹ** גובה **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה**, וכיון שכן יש ללמוד שאף שיעור עשרים אמה האמור במבוי, נאמר בגובה החלל ולא בגובה הקורה[ב].

מקשה הגמרא על דברי רבא: אִיתְּמַר רַב שִׁימִי בַּר רַב אַשִׁי אָמְרִי פָּפָּא, שנינו בברייתא, מבוי שקורתו גבוהה למעלה מעשרים אמה, הבא **להתירו בְּיָצִיר הָיָה עוֹשֶׂה, מַנִּיחַ קוֹרָה מִשֶּׁפֶת עֶשְׂרִים** אמה **וּלְמַטָּה**. משמע מלשון הברייתא, שצריך שעובי הקורה יהיה בתוך עשרים אמה.

מתרצת הגמרא: אֵימָא - אמור ובאר את הברייתא, שיש להניח את הקורה משפת עשרים **וּלְמַטָּה. תּוּרת הגמרא ומקשה: וְהָא לְמַטָּה קָתָנֵי** - הלא בברייתא נאמר במפורש 'משפת עשרים ולמטה'. **מתרצת הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לַן** - דין זה באה הברייתא להשמיענו בתיבת 'ולמטה', **דְּלְמַטָּה בְּלְמַעְלָה** - ששיעור גובה המבוי למטה, דהיינו עשרה טפחים, שוה לשיעור גובה המבוי למעלה, **מַה לְּמַעְלָה חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** - כשם שהדין שלא יהיה המבוי גבוה למעלה מעשרים אמה הוא בחלל המבוי, ואם הקורה מונחת בשפת עשרים ולמעלה כשר, **אַף לְמַטָּה חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** - כך השיעור של למטה מעשרה טפחים הוא בחלל המבוי, דהיינו שצריך להניח את הקורה למעלה מעשרה טפחים, אבל אם הניחה בתוך עשרה טפחים פסול, משום שבפחות מחלל של עשרה טפחים אינו נקרא מבוי[ב]. וביאור דברי הברייתא הוא כך, 'מניח קורה משפת עשרים', כלומר, משפת עשרים אמה ולמעלה, ומוסיפה הברייתא, 'ולמטה', כלומר, וכן למטה, שאם בא לעשותו נמוך, צריך שישאיר חלל של עשרה טפחים ויניח את הקורה רק משפת עשרה טפחים ולמעלה[ג].

★

הגמרא דנה מהו גודל ה'אמה' בדינים שונים: אָמַר אַבָּיֵי מִשְׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, אַמַּת סוּכָּה וְאַמַּת מָבוֹי - האמות שנאמרו בדיני סוכה ומבוי, מודדים אותן **בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה** טפחים, **וְאִילּוּ אַמּוֹת כַּלָּאִים** - האמה שנאמרה בדיני כלאים מודדים אותה **בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה** טפחים.

ממה שחילק רב נחמן בין סוכה ומבוי לכלאים משמע שבכל מקום נוטים להחמיר, אלא שבסוכה ומבוי החומרא היא למדוד באמה קטנה, ואילו בכלאים החומרא היא למדוד באמה גדולה[ד]. הגמרא תדון עתה האם בכל ענייני סוכה, מבוי וכלאים הוא כך.

שואלת הגמרא: אַמַּת מָבוֹי שמודדים בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טפחים, **לְמַאי הִלְכְתָא** - לגבי איזה דינים במבוי יש להחמיר ולמדוד לפי השיעור הקטן.

משיבה הגמרא: לְגוּבְהֵהּ - לדין גובה המבוי, שעליו להיות גבוה לא יותר מעשרים אמה, ומחמירים למדוד שיעור זה באמות קטנות של חמשה טפחים[ד]. **וּלְפִירְצַת מָבוֹי** - וכן לענין מבוי שאחד מכתליו נפרץ, ששנינו להלן (ה.) שאם הפירצה רחבה מעשר אמות נפסל המבוי ואסור לטלטל בו[ה], שיעור זה אנו מחמירים למדוד באמות קטנות של חמשה טפחים[ו].

מקשה הגמרא: וְהָא אִיכָּא מָשָׁךְ מָבוֹי בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דְּלָקוֹשָׁא - הלא לענין שיעור אורך המבוי, שלמדנו להלן (ה.), שרק מבוי הארוך ארבע אמות ניתר בלחי וקורה, אם נמדוד שיעור זה באמות קטנות יצא מכך קולא, שהמבוי כשר אפילו אם אורכו רק ארבע אמות קטנות[ז], ומדוע אמר רב נחמן שאת כל דיני מבוי מודדים באמות קטנות.

מתרצת הגמרא: רב נחמן סובר כְּמָאן דְּאָמַר כשיטת רב יוסף (לעיל סה.) הסובר ששיעור אורך המבוי הוא **בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים**[ח], ולפי שיטתו לא מצאנו הלכה בדיני מבוי שהשיעור שלה הוא באמות, והחומרא שלה היא למדוד באמות גדולות.

תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, אמנם סובר רב נחמן ששיעור אורך המבוי הוא **בְּאַרְבַּע אַמּוֹת**, וְמה שאמר שאמת מבוי מודדים באמות קטנות, **רוֹב אַמּוֹת קָאָמַר** - כוונתו שאת רוב שיעורי האמות בדיני מבוי מודדים באמות קטנות, אולם את שיעור אורך המבוי יש להחמיר ולמדוד באמות גדולות.

הגמרא עוברת לבאר את שיעור אמת סוכה. שואלת הגמרא: אַמַּת סוּכָּה שאמר רב נחמן שמשערים אותה **בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה** טפחים, **לְמַאי הִלְכְתָא** - לגבי איזה דינים בסוכה יש להחמיר ולמדוד לפי השיעור הקטן.

משיבה הגמרא: לְגוּבְהָהּ - שאינה כשירה אלא עד גובה עשרים אמה (סוכה ג.), שיעור זה מחמירים אנו למדוד באמות קטנות. **וּלְדוּפְנָהּ עֲקוּמָה** - וכן לדין דופן עקומה, ששנינו במסכת סוכה (יח.) לענין בית שנפחתה תקרתו באמצעה ובסמוך לקירות הבית נשארה תקרה, וסיכך על גבי המקום החסר, אם המרחק בין הסכך לדפנות הבית אינו מגיע לארבע אמות [ציור א], כשירה הסוכה, שמחשיבים את התקרה שבצד כאילו היא חלק מהדופן, והדופן התעקמה בסופה עד שהגיעה לסכך[ט], שיעור זה מחמירים אנו למדוד באמות קטנות של חמשה טפחים, ואם המרחק בין הסכך לדפנות הוא ארבע אמות [ציור ב], שהוא עשרים טפחים, הסוכה פסולה[י].

מקשה הגמרא: וְהָא אִיכָּא מָשָׁךְ סוּכָּה בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דְּלָקוֹשָׁא - הלא לענין שיעור אורך ורוחב הסוכה, שלדעת רבי צריך להיות ארבע אמות, אם נשער מדה זו באמות קטנות יצא מכך קולא, **דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי, כָּל סוּכָּה שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּסוּלָּה**, ואם אמר רב למדוד באמות גדולות המבוי כשר רק באורך עשרים וארבעה טפחים. ורבינו חננאל (ד"ה ולקמיך).

ח. **תוספות** (ד"ה כמאן) העירו שלפי האמת צריך להיות המבוי ארוך מעט יותר מארבעה טפחים, שהרי פתח המבוי חייב להיות לפחות ארבעה טפחים, שבפחות מכך אינו נקרא פתח, והדין הוא שרק מבוי שארכו יותר גדול מרחבו ניתן להתירו על ידי לחי או קורה, על כן מוכרח שאורך המבוי יהיה מעט יותר מארבעה טפחים. ט. **והוא** הדין בסוכה שסיככה בצד בסמוך לדופן בסכך פסול, ובמרכזה סיכך בסכך כשר, אם אין בין הסכך הכשר לדפנות ארבע אמות, כשירה, כיון שמחשיבים את הסכך הפסול כאילו הוא חלק מהדופן שמתעקמת והולכת עד הסכך הכשר. אמנם אם לא היה שם סכך פסול אלא שיש אויר בין הסכך לדפנות, אם הסכך רחוק מהדפנות שלשה טפחים, הסוכה פסולה. משנה (סוכה סב:). י. **ולא** מקילים למדוד באמות בנות ששה טפחים ולהכשיר עד מרחק של עשרים וארבעה טפחים.

ציור א

ציור ב

א. **רבא** מדייק את לשון המשנה 'מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה', שמשמע שהפסול הוא כשיש מן הארץ עד הקורה יותר מעשרים אמה. תורת חיים (ד"ה מגן). ב. **רש"י** (ד"ה ואפ"ה) כתב בשם הירושלמי (כה: ד"ה ולמ) כתב רש"י, שהטעם שאין להניח את הקורה נמוך מעשרה טפחים הוא משום שאין מחיצה בפחות מעשרה. וראה עוד בזה בשפת אמת (ד"ה ולמ). ג. **שאם** אין טעמו משום חומרא מגין ידע לחלק ביניהם, הלא לא התפרש במשנה מה שיעור גודל האמות לגבי דינים אלו. רש"י (ד"ה ולמ). ד. **ולכן** המבוי כשר רק עד גובה מאה טפחים, ולא מקילים למדוד באמות גדולות בנות ששה טפחים ולהכשירו עד גובה מאה ועשרים טפחים. רבינו חננאל (ד"ה ולמ). ה. **רש"י** (ד"ה ופירצה) עפ"י גליון הש"ס. ו. **ולכן** אם הפירצה היא יותר מחמשים טפחים המבוי פסול, ולא מקילים למדוד באמות גדולות ולפסול את המבוי רק אם הפירצה היא יותר מששים טפחים. על פי רבינו חננאל (ד"ה וקן). ז. **דהיינו** באורך עשרים טפחים בלבד, אך אם אנו מחמירים

נחמן את דבריו גם לדעת רבי, נמצא שהוא מיקל להכשיר סוכה בארבע אמות קטנות, שהרי אמר שאת כל דיני סוכה מודדים באמות קטנות.

מתרצת הגמרא: רב נחמן סובר **בָּרְנָן, דְּאָמַר שְׁאִפְיֵּיהּ** אם הסוכה **אֵינָהּ מַחֲזֶקֶת אֶלָּא** כדי **רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ** של אדם **וְשׁוֹלְחָנוֹ**, שהם שבעה טפחים על שבעה טפחים[יא], כשירה. ולשיטתם לא מצאנו הלכה בדיני סוכה שיש להחמיר ולשערה באמות גדולות.

תירוץ נוסף: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם רַבִּי הִיא - דברי רב נחמן הם אף כדעת רבי הסובר שיעור סוכה הוא ארבע אמות על ארבע אמות, ומה שאמר רב נחמן שאמת סוכה באמה בת חמשה טפחים, **רוֹב הָאַמּוֹת קָאָמַר** - כוונתו לומר שאת רוב דיני סוכה מודדים באמות קטנות לחומרא, אולם את שיעור אורך ורוחב הסוכה יש להחמיר ולמדוד באמות גדולות.

הגמרא עוברת לבאר את שיעור אמת כלאים, שואלת הגמרא: אַמַּת דְּלָאֲיִם שאמר רב נחמן שמודדים אותה לחומרא **בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה** טפחים, **לְמַאי הִילְכְתָא** - לענין אלו הלכות בכלאים החומרא היא למדוד באמה גדולה בת ששה טפחים.

משיכה הגמרא: לְקָרַחַת הַבָּרָם, וְלִמְחוֹךְ הַבָּרָם. לבאר ענין זה נקדים הקדמה קצרה.

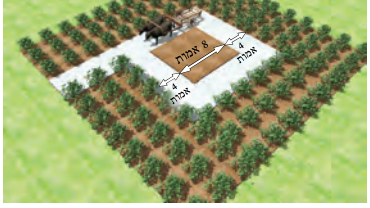
מהלכות 'כלאי הכרם', שאסור לזרוע זרעים בסמוך לכרם, אלא אם כן הרחיק מהכרם ארבע אמות[יב]. ובתוך הכרם אסור לזרוע אפילו במרחק ארבע אמות[יג]. אמנם ישנם אופנים מסויימים שאף הזורע בתוך גבולות הכרם נחשב כזורע בצד הכרם ומותר לזרוע בהרחקת ארבע אמות, וכמבואר במשנה דלהלן.

הָיְתָה במסכת כלאים (פ"ד מ"ח-ג), **קָרַחַת הַבָּרָם** - אם חרבו כמה גפנים ונשאר באמצע הכרם מקום פנוי מגפנים, באיזה גודל צריך שתהיה הקרחה כדי שיהיה מותר לזרוע בתוכה, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, אם יש ריוח של **עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת** בין שורת גפנים אחת לשניה[יד] מותר לזרוע בתוך הקרחה, במרחק ארבע אמות מהגפנים[טו], אבל אם הריוח שבין שורות הגפנים פחות מעשרים וארבע אמות אסור לזרוע שם כלל. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, די שיהיה הריוח בין השורות **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת. וּמְחוֹךְ הַבָּרָם** - ואם המקום הפנוי מגפנים הוא בצד הכרם, דהיינו בין הגפנים לגדר[טז], **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** ששיעורו הוא שכל שיש בין הגפנים לגדר **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת** מותר לזרוע שם, במרחק ארבע אמות מהגפנים. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, די שיהיה בין הגפנים לגדר **שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמּוֹת.**

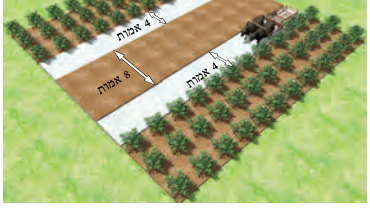
למשיכה המשנה ומבארת: אֵיזוֹ הִיא קָרַחַת הַבָּרָם שעליה נחלקו בית שמאי ובית הלל, **בָּרָם שֶׁחָרַב אֶמְצָעִיתוֹ** מגפנים ונשאר מקום פנוי, אזי לדעת בית הלל אם **אֵין שָׁם** מרחק של **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת**[יז] בין שורת גפנים לחברתה, **לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם** כלל, משום שמקומה בטל לגבי הכרם, ונחשב כמו הכרם עצמו. אולם אם **הָיוּ שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** בין שורת גפנים אחת לחברתה, **נוֹתֵן לוֹ בָּדֵי עֲבוֹדָתוֹ** - כלומר, מרחיק ארבע אמות מעיקרי הגפנים[יח] שבכל צד, שארבע אמות הסמוכות לכרם מיועדות ל'עבודת הכרם' לחרוש סביבו בשוורים ולבצור אותו בעגלות, ואסורים בזריעה כמו הכרם, **וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר** - ורשאי לזרוע את שמונת האמות הנותרות שבאמצע [ציורים ג, ד]. טעם הדבר, לפי ששיעור שדה חשוב הוא ארבע אמות, ופחות משיעור זה מתבטל לכרם שבצידו, לפיכך אם במרכז הקרחה נשאר פחות משמונה אמות [לאחר שהורדנו משני הצדדים את שיעור 'עבודת הכרם'], אם נחלק שטח זה לשנים יהיה בכל אחד מהחלקים פחות מארבע אמות, לפיכך הכרם שבצד אחד מבטל מחצית אחת והכרם שבצד השני מבטל את המחצית השניה, ונמצא שכל השטח בטל לכרם ונחשב כמותו, אך אם במרכז הקרחה נשאר שמונה אמות, אף אם נחלק את השטח לשנים יהיה בכל אחד מהחלקים שיעור חשוב של ארבע אמות, ואינו מתבטל כלפי הכרם שבצידו[יט].

וְאֵיזֶהוּ מְחוֹךְ הַבָּרָם, זהו מקום הפנוי מגפנים **בֵּין הַבָּרָם לַגָּדֵר**, שאם **אֵין שָׁם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה**[כ] פנויים מגפנים **לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם**, לפי שארבע אמות המסומכים לכרם הם 'עבודת הכרם', ובארבע אמות המסומכים לגדר אין הדרך לזרוע אלא מפקירים אותם[כא], ונמצא שמה שנשאר באמצע אין בו שיעור שדה שהוא ארבע אמות, ובטל לגבי הכרם. אולם אם **הָיוּ שָׁם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה** פנויים מגפנים, **נוֹתֵן לוֹ בָּדֵי עֲבוֹדָתוֹ** - כלומר, מרחיק מהכרם ארבע אמות כשיעור עבודת הכרם, **וְזוֹרֵעַ אֶת הַשְּׁאָר** [ציור ה][כב]. ולענין שיעורים אלו של קרחת הכרם ומחול הכרם, מחמירים אנו למדוד באמות גדולות, שעד שאין בהם שיעורים אלו באמות בנות ששה טפחים לא יביא זרע בתוכם[כג].

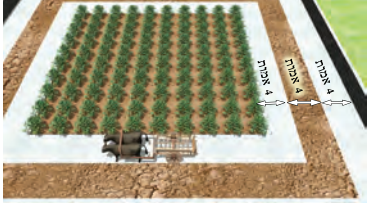
מקשה הגמרא: איך סתם רב נחמן ואמר, אמת כלאים באמה בת ששה, **וְהָא אֵיכָּא רְצוּפִים בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דְּלָקוּלָּא** - הלא מצינו בהלכות כלאים את דין 'רצופים' [-כרם ששורותיו נטועים בצפיפות רבה], שאם נמדוד בו באמות גדולות יצא מכך קולא, **וכִדְתָנֵן** (כלאים פ"ב מ"ג), **כֶּרֶם הַנָּטוּעַ עַל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת** - כרם אשר בו המרחק בין שורת גפנים לחברתה הוא פחות מארבע אמות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵינוֹ** נחשב **כֶּרֶם**, מכיון שאין לגפנים את שיעור המקום הנצרך לעבודתם[כד], אלא דינו כגפן יחיד שדי להרחיק ממנו ששה טפחים ולזורעו[כה]. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** שהוא נחשב **כֶּרֶם** ויש להרחיק ממנו ארבע אמות, **וְהַטעם, משום שרוֹאִין אֶת הָאֶמְצָעִיִּים** - השורות האמצעיות **בְּאִילּוּ אֵינָם** קיימים, כלומר, אנו רואים כאילו בין שורה לשורה חסרה שורה אחת[כו], והמרחק בין השורות הנותרות הוא יותר מארבע אמות, והן מצטרפות להחשב

ציור ג

ציור ד

ציור ה

יא. **ריטב"א** (ד"ה דמגי'). יב. **ארבע** אמות אלו נקראים בלשון חז"ל (לעיל נג.) 'עבודת הכרם'. דין זה הוא דווקא כשבא לזרוע בצד הכרם, וראה ברמב"ם (פ"ה מהל' כלאים ט"ו) ובשו"ע (יו"ד סי' רמ' סע"ב ואילך) מה נקרא כרם לענין זה, אולם אם בא לזרוע בצד גפן יחידית, או בצד כמה גפנים שאין עליהם שם 'כרם', וכגון שעומדים בשורה אחת בלבד, עליו להרחיק שיעור ששה טפחים בלבד. לענין האם איסור זה הוא מן התורה או מדרבנן ראה דרך אמונה (הל' כלאים פ"ו אות ק"ע). יג. **בית** הבחירה למאירי (ד"ה ימצאנו). וראה גם בר"ח (ד"ה אמה בלאים). יד. **בין** אם הקרחה היא באמצע הכרם ממש והגפנים מקיפים אותה מארבע רוחות [ציור ג], אזי צריך שתהיה הקרחה בשיעור כ"ד אמות על כ"ד אמות, ובין אם הקרחה היא לכל אורך הכרם [ציור ד], צריך שיהיה הריוח שבין השורות כ"ד אמה. על פי רש"י (ד"ה שתים). טו. **על** פי רש"י (ד"ה ופחות). טז. **מִשְּׁנוֹן** מחולות כיון שמקיף סביב סביב. רש"י (ד"ה מחול). ואפילו אם הוא רק מצד אחד הדין כן, אלא שבדרך כלל המקום הפנוי הוא סביב מד' רוחות. תוספות יום טוב (כלאים פ"ד מ"ג). יז. **ולפי** בית שמאי שיעור הקרחה הוא כאמור עשרים וארבע אמות. יח. **רמב"ם** (כלאים פ"ד ה"ח). כלומר, מגזי הגפנים. יט. **ובדעת** בית שמאי שבקרחת הכרם צריך עשרים וארבע אמות, ביאר רש"י (ד"ה ופחות) בשני אופנים: א. שסוברים בית שמאי ששיעור שדה חשוב כדי שלא יתבטל כלפי הכרם הוא דווקא בשמונה אמות. ב. שסוברים בית שמאי ששיעור עבודת הכרם הוא שמונה אמות. כ. **לפי** בית הלל, ולדעת בית שמאי שש עשרה אמה. כא. **רש"י** (ד"ה לקולא), על פי הגמרא להלן (נג.). וביאר, שהטעם שאין זורעים בסמוך לגדר, הוא כמבואר בבבא בתרא (נב:), שהיה דרכם להניח בסמוך לכותל מקום פנוי ארבע אמות, כדי שיהיו אנשים הולכים שם, ובדריסתם הם מקשים את הקרקע ומחזקים את יסודות הכותל שלא יפול. וכתב הגאון יעקב (ד"ה נתן), שאף אם ירצה לזרוע בארבע אמות הסמוכות לגדר, אסור, שכיון שהדרך להפקירם אין להם חשיבות של שדה, וגם הם בטלים לגבי הכרם. כב. **ואף** בארבע אמות הסמוכות לגדר רשאי לזרוע, שמכיון שיש באמצע שיעור שדה חשוב, אין הארבע אמות הסמוכות לגדר בטילות עוד לגבי הכרם. גאון יעקב (שם). כג. **ולכן** קרחת הכרם לבית הלל היא רק בתשעים ושמה טפחים, ומחול הכרם הוא רק בשבעים ושנים טפחים, ולא מקילים למדוד באמות קטנות ולהחשיב קרחת הכרם אפילו בשמונים טפחים, ומחול הכרם בששים טפחים. על פי הר"ח (ד"ה אמה בלאים). כד. **שאין** מקום לענגלה ולא ניתן לחרוש בשוורים בפחות מארבע אמות. על פי רש"י (ד"ה ואם) ורמב"ם (ג"כ שם: ד"ה מהרנטין). כה. **רמב"ם** (כלאים פ"ד ה"ג), ומאירי (שם). אך ראה בדרך אמונה (כלאים שם בהר' ההלכה ד"ה ומהמקין). כו. **משום** שהגפנים שבשורות אלו עומדים [-מיועדים] להעקר, וכל העומד להעקר נחשב כאילו כבר נעקר. רשב"ם (ג"כ שם. ד"ה רחוק). וראה עוד בבבא בתרא (קב:) בביאור טעמם של חכמים ורבי שמעון.

כרם[כג]. ובדין זה לדעת רבי שמעון, אם נמדוד באמות גדולות נמצא שהקלנו, שאם הריוח בין השורות כשיעור ארבע אמות קטנות[כד] עדיין אינו כרם ומותר לזרוע בסמוך לו.

מתרצת הגמרא: רב נחמן נקט **דְּרַבָּנָן, דְּאָמְרֵי הֲוֵי כֶּרֶם** - הסוברים שגם אם אין ארבע אמות בין שורה לחברתה נחשב כרם, ולשיטתם לא מצאנו הלכה בכלאים שיש להחמיר בה ולשער באמות קטנות[כה].

תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּעוּלָּם דברי רב נחמן אמורים אף **בְּשִׁיטַת רַבִּי שִׁמְעוֹן**, וְמה שאמר שאמת כלאים באמה בת ששה טפחים, **רוֹב אַמּוֹת** קָאָמַר - כוונתו לומר שאת רוב האמות של כלאים מודדים לחומרא בששה טפחים, ולא את כולן.

הגמרא מביאה שיטה נוספת בשיעור גודל האמות של מבוי, סוכה וכלאים:
וְרָבָא מְשַׁעֵר דְּרַב נַחְמָן אָמַר, כָּל אַמּוֹת - הן של מבוי וסוכה והן של כלאים, משערים **בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה** טפחים, **אֶלָּא** החילוק בין אמות מבוי וסוכה לאמות כלאים הוא, שהַלָּלוּ **שׁוֹחֲקוֹת** - אמות כלאים מודדים באמה שוחקת, כלומר בטפחים גדולים, שהאצבעות מרווחות כאדם השוחק ששפתיו פסוקות ומרווחות[כו]. **וְהַלָּלוּ עֲצֻבוֹת** - ואילו אמות מבוי וסוכה מודדים באמה עצבה[ל], דהיינו בטפחים מצומצמים, שהאצבעות דבוקות זו לזו [ציור ו], כאדם עצב ששפתיו דבוקות זו לזו[לא].

מקשה הגמרא על דעת אבי: מֵיתִיבֵי, כָּל אַמּוֹת שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים למדוד בהם, משערים אותם **בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה** טפחים, **וּבִלְבַד**

ציור ו

כג. **כגון** באופן שבין שורה לחברתה יש שלוש אמות, אם נתייחס כאילו שבין שורה לשורה ניטלה שורה אחת, נשאר ריווח של שש אמות בין שורה לחברתה. רשב"ם (כ"ג ז: ד"ה הממעטים).

כד. **דהיינו** עשרים טפחים, ואין אנו אוסרים לזרוע שם עד שיהיה בין השורות עשרים וארבעה טפחים. רבינו חננאל (לנגן ז. ד"ה הם). כה. **עפ"י** רבינו חננאל (עפומ"ש הקופ"ח פ"ט מ"ג), שמסתבר שהוא חצי אצבע. וכן כתב במשנה ברורה (סי' שפג ס"ק פט). וראה שיטת נוסף בשיעורין של תורה (ס"ג לוח יג-יג). לא. **עפ"י** רבינו חננאל (שם). כתב הרשב"א (ד"ה ורבא), שלדעת רבא השוו חכמים מידותיהם שאת כל דיני כלאים מודדים באמות שוחקות, ואת כל דיני סוכה ומבוי מודדין באמות עצבות, ורק לדעת אביי דנים בכל מקום לחומרא, כיון שלדעתו ההפרש בין האמות הוא טפח שלם, אבל לדעת רבא שההפרש הוא רק מה שבין שוחקות לעצבות, השוו חכמים מידותיהם ומודדים תמיד באותו שיעור. וביאר, שלכן לא הקשתה הגמרא על רבא את הקושיות שהקשתה לעיל על אביי. אולם בעל המאור (ד"ה קיימ"ל הופ"ח פי"ח ד"ה כפ) כתב, שגם לפי רבא דנים בכל מקום לפי השיעור המחמיר יותר, אם שוחקות ואם עצבות. ואותם תירוצים שתירצה הגמרא לפי אביי [כגון שלא דיבר רב נחמן אלא על רוב האמות] יש לתרץ גם לפי שיטת רבא. וכן דעת הרמב"ם (שבת פי"ז הכ"ו).

ד. [א] מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל מִכְּווֹנוֹת. בְּשֶׁלָּמָא לְרָבָא, מובנים דברי הברייתא ש'כל' האמות נמדדות באמה בת שתים טפחים, ומה ששנינו בברייתא 'ובלבד שלא יהו מכוונות', הכוונה היא לחלק בין אמות כלאים, לבין אמות סוכה ומבוי, **כְּדִי הֵיכִי דְּלֵיחֲזְיֵין הַלָּלוּ** - שיהיו אמות כלאים נמדדות בטפחים **שׁוֹחֲקוֹת, וְהַלָּלוּ** - אמות סוכה ומבוי נמדדות בטפחים **עֲבוֹת. אֶלָּא לְאַבָּיֵי** שאמר שאמות סוכה ומבוי נמדדות באמה בת חמשה טפחים, **קָשְׁיָא** מדברי הברייתא שאמרה שכל אמות שאמרו חכמים נמדדות באמה בת ששה טפחים.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ אַבָּיֵי, אִימָּא - אמור ובאר שדברי הברייתא אמורים רק **בְּאַמָּה בְּלָאִים** שמודדים אותה **בְּאַמָּה בַּת שֵׁשׁ** טפחים[א], וכוונת הברייתא היא כך, האמות שאמרו חכמים בכלאים, באמה בת ששה טפחים הן, ובלבד שלא יהיו מכוונות, כלומר שלא יהיו מצומצמות, אלא גדולות, שנמדדות בטפחים שוחקות.

חוזרת הגמרא ומקשה: וְהָא מַדְקָתָנֵי סֵיפָא - הלא ממה ששנינו בהמשך הברייתא, **שִׁרְבַּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** חולק **וְאוֹמֵר, כָּל אֵמּוֹת שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים בְּכָלְאַיִם בְּאַמָּה בַּת שֵׁשׁ** טפחים, **וּבְלָבַד שֶׁלֹּא יְהוּ מְצוּמְצָמוֹת** - עצבות אלא שוחקות, מבואר שרק רבן שמעון בן גמליאל מחלק בין אמות כלאים לשאר האמות, **מַכְלָל דְּתַנָּא קַמָּא כָּל אֵמּוֹת קָאָמַר** - ומשמע שתנא קמא דיבר על כל האמות, ואיך יכול אביי לפרש שלא דיבר אלא על אמות כלאים.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ אַבָּיֵי, וְלָאו מִי אִיכָּא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּקָאֵי בָּוְותֵי - האם אין את רבן שמעון בן גמליאל שאומר כדברי, שרק אמות כלאים נמדדות בששה טפחים, ואילו שאר אמות נמדדות בחמשה טפחים, אם כן, **אֲנָא דְּאָמְרִי** - אני סובר **כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל.**

מבררת הגמרא האם מחלוקת אביי ורבא תלויה במחלוקת תנאים: לְאַבָּיֵי וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא - לדעת אביי בהכרח צריך לפרש שדבריו שנויים במחלוקת תנאים, והוא סובר כדעת רבן שמעון בן גמליאל, שהרי תנא קמא אמר שכל האמות הם של ששה טפחים, וביארנו שכוונתו גם לאמות של סוכה ומבוי. אולם **לְדַעַת רָבָא** יש לשאול, **מִי לֵימָא תַּנָּאֵי הִיא** - האם גם לדעתו נאמר שמחלוקת תנאים היא, ודבריו אמורים רק לפי דעת תנא קמא, אבל לדעת רבן שמעון בן גמליאל אמות מבוי וסוכה הן בנות חמשה טפחים, או שמא ניתן לפרש לדעת רבא, שגם רבן שמעון בן גמליאל סובר כדבריו שכל האמות הן בנות ששה טפחים, ולא בא לחלוק על דברי תנא קמא אלא לבארם, שתנא קמא אמר שיש מהן שוחקות ויש מהן עצבות, ולא פירש אלו שוחקות ואלו עצבות, ובא רבן שמעון בן גמליאל ופירש שאמות כלאים מודדים באמות שוחקות[ב].

משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ רָבָא, לא נחלקו התנאים בזה שכל האמות הן בנות ששה טפחים, **וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן** - דין זה בא להשמיענו, **שֶׁאַמַּת בְּלָאִים לֹא יַצְמִיד** למודדה בטפחים עצבות אלא ימדדנה בשוחקות[ג], והוא מבאר בזה את דברי תנא קמא שאמר 'שלא יהו מכוונות', שפירושו שאמות של כלאים יהיו שוחקות ואמות של סוכה ומבוי עצבות.

שואלת הגמרא: אם זה כל מה שבא רבן שמעון בן גמליאל להשמיענו, **וְלֵימָא** - היה לו לומר רק **'אַמַּת בְּלָאִים לֹא יַצְמִיד'**, ומה שהוסיף ואמר **'אמת כלאים בְּאַמָּה בַּת שֵׁשׁ'**, **לְמַעוּטֵי מַאי** - מה בא למעט בזה, **לָאו** - האם לא ניתן לדייק מלשון זו שבא **לְמַעוּטֵי אַמַּת סוּכָּה וְאַמַּת מָבוֹי**, שאין מודדים אותם באמה בת ששה טפחים, אלא באמה בת חמשה טפחים, ונמצא שגם דברי רבא תלויים במחלוקת תנאים.

משיבה הגמרא: לֹא בא רבן שמעון בן גמליאל למעט אמת סוכה ומבוי, אלא בא **לְמַעוּטֵי אַמָּה** של **גּוּבָה יְסוֹד** מזבח החיצון, **וְאַמָּה** של **רוּחב הַסּוֹבֵב** של המזבח החיצון, שנמדדים באמה בת חמשה טפחים[ד], **דִּכְתִיב** בנבואת יחזקאל אודות מידות המזבח החיצון, **'וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת, אַמָּה אַמָּה וְטֹפַח** - כלומר, האמות המוזכרות שם במידות המזבח הן אמות גדולות של ששה טפחים, שכל אחת מהן היא כשיעור אמה קטנה של חמשה טפחים ועוד טפח, שיעור זה הוא לכלל מידות המזבח המוזכרות בכתוב[ה], אך מנוה הכתוב כמה חלקים במזבח שאותם מדדו באמות קטנות בנות חמשה טפחים, ואלו הם, **וְחֵיק הָאַמָּה, וְאַמָּה רֹחַב, וּגְבוּלָהּ אֶל שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד, וְזֶה גֵּב הַמִּזְבֵּחַ'** (יחזקאל מג יג), כל אלו שיעורם באמות קטנות של חמשה טפחים[ו]. **ומבארת הגמרא את הפרשים המוזכרים בפסוק: 'חֵיק הָאַמָּה' זֶה יְסוֹד'**[ז] המזבח, **ששיעור גובהו** מן הקרקע הוא אמה בת חמשה טפחים, **'וְאַמָּה רֹחַב' זֶה הַסּוֹבֵב**, ששיעור רוחב כניסתו בעליית קיר המזבח הוא אמה בת חמשה טפחים, **'וּגְבוּלָהּ אֶל שְׂפָתָהּ סָבִיב' אֵלּוּ הַקְּרָנוֹת** שעומדים בגבול המזבח בכל אחת מפינותיו, **ומידתם** אמה על אמה בגובה אמה[ח], באמות של חמשה טפחים[ט], **'וְזֶה גֵּב הַמִּזְבֵּחַ' זֶה מִזְבַּח הַזָּהָב**, שהיה אמה ארכו ואמה רחבו (שמות ל ג), וגם הוא היה נמדד באמה קטנה בת חמשה טפחים.

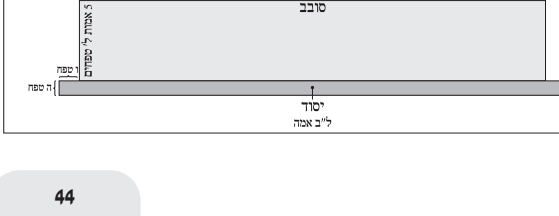
★

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, שִׁיעוּרִין שנתנו חכמים לכל דבר, כגון איסור אכילת חלב ודם שהוא בכזית[י], וכן **חֲצִיצִין** - הלכות חציצה הפוסלת בטבילה, **וְתִחְצִין** - הלכות מחיצה, כגון שתהא גבוהה עשרה טפחים, וכן שאר הלכותיה, **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הֵן**, ולא נאמרו בתורה[יא].

מקשה הגמרא על רב: הלא שֶׁשִּׁעוּרִין דְּאוֹרַיְיתָא הוּא - שיעורי האיסורים לא מהלכה למשה מסיני הם אלא מקרא שבתורה הם נלמדים, **דִּכְתִיב** (דברים י ח), **'אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וגו' וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ'. וְאָמַר רַב חָנָן, כָּל הַפְּסוּק הַזֶּה לְשִׁיעוּרִין נֶאֱמַר** - לדרוש ממנו שיעורי תורה'.

ומבאר רב חנן: חִטָּה נאמרה בכתוב **'לְבַרְתֵּנוּ** - לענין מה ששנינו במשנה (נגעים פ"ג מ"ט), **הַנִּבְנֶם לְבֵית הַמְּנוּגָּע** - בית שיש בו נגע צרעת, **וְכָלַי** - בגדיו, מונחים **עַל כְּתֵיפָיו, וְסַנְדָּלָיו וְמַצְּעוֹתָיו** מונחות **בְּיָדָיו**, שלא בדרך מלבוש, אזי **הוּא וְהֵם טְמֵאִין מִיָּד** כשנכנס לבית ללא שהיה, ואפילו שיצא מיד לחוץ, שגם הם 'באו אל הבית', ונאמר (ויקרא יד מו), **'וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת כָּל יְמֵי הִסָּגֵיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד הָעָרֶב'**. אולם אם הנכנס לבית **הָיָה לָבוּשׁ כֵּלָיו** - בגדיו, **וְסַנְדָּלָיו** נעולות **בְּרַגְלָיו, וּמַצְּעוֹתָיו** ענודות **בְּאַצְבְּעוֹתָיו** כדרכם, אזי **הוּא טָמֵא מִיָּד** בכניסתו, **וְהֵן** - כליו, סנדליו וטבעותיו **טְהוֹרִין, עַד שֶׁיִּשְׁהֶא בבית בְּבָדֵי אֲבָיֶיהָ פֶּרֶם** - שיעור זמן שבו ניתן לאכול חצי ככר לחם[יא] שיעשיר בו את העירו[יב], שבגדיו שלבוש בהם בטלים אליו, והרי הם בכלל מה שדרשו חז"ל שבגדיו אינם נטמאים אלא אם כן שהה בבית בכדי אכילה[יג][יד]. ומבארת המשנה ששיעור זמן אכילה זו משערים בחצי ככר **פַּת** רוחב כניסת היסוד היה באמה בת חמשה טפחים. ד. **כגון** מידות גג המזבח ומידות ה'מערכה', שמבוארים בהמשך הכתוב (יחזקאל מג טו-יז). רש"י (ד"ה ואמה), יחזקאל מג יג). ה. **שהוא** חיקויו ותיקונו של מזבח מלמטה. רש"י (ד"ה חיק). כלומר, שהיסוד הוא קבוע וחקוע בארץ. על פי רש"י בדברים (יג ו) וביחזקאל (מג יג). ו. **המצודת** דוד ומצודת ציון (יחזקאל שם) פירש, ש'גבולה' 'סביב' היינו הקרנות שמקומן בגבול המזבח על ארבע פינותיו סביב, וליתר ביאור הוסיף הפסוק 'אל שפתה', דהיינו שהן עומדות על שפת המזבח. ז. **ומה** שנאמר בכתוב 'זרת האחד', הכוונה שמאמצע הקרן מודדים שיעור זרת [שהיא חצי אמה] לכל רוח, ונמצא ששיעור הקרן היא אמה על אמה. רש"י (ד"ה אל). ח. **רש"י** (ד"ה וזה) סובר, שאמת הקרנות היתה בת חמשה טפחים, בין באמת גובה הקרנות ובין באמת אורכן ורחבן. והרמב"ם (בית הבחירה פ"ג ה"ז-ח) סובר, שרק גובהן של הקרנות היה חמשה טפחים, אבל אורך ורוחב הקרנות נמדד באמה בת ששה טפחים. ט. **וכן** איסור אכילת פיגול ונותר, וכזית מן המת שטמטא באהל, ועוד. רש"י (ד"ה שיעורין). י. **שזהו** שבחה של ארץ ישראל שבפירותיה משערין איסורי תורה. רש"י (פסוקי ס: ד"ה שיעורין). יא. **'פרס'** הוא 'חצי', מלשון פרוסה. רש"י (ד"ה פרס). ונחלקו התנאים (לחלן פג:) בשיעור הככר רבי שמעון סובר שככר אחת שיעורה שמונה ביצים, וחצי ככר [דהיינו 'פרס'] הוא ארבע ביצים. וכך נקט רש"י (שם). ורבי יוחנן בן ברוקה סובר ששיעור הככר הוא ששה ביצים וחצי ככר שלשה ביצים. וכן פסק הרמב"ם (פירוש למ"ש פ"ט, פסיקתא בשלח פ"ג ה"ז). יב. **כלומר**, 'עירובי תחומין'. דהיינו שאדם החפץ לצאת בשבת יותר מאלפיים אמה, מניח בערב שבת מזון שתי סעודות בסוף אלפיים אמה, ובזה הוא רשאי ללוך ממקומו עד מקום העיירות, ועוד אלפיים אמה ממקום העירות. שיעור העירוב מפורש להלן (פג:). יג. **בכתוב** נאמר (ויקרא יד מו-מז), 'והבא אל הבית כל ימי הסגיר אתו יטמא עד הערב. והשוכב בבית יכבס את בגדיו והאוכל בבית יכבס את בגדיו'. מבואר שישנו חילוק בין 'הבא אל הבית' שאינו טעון כיבוס בגדים, לבין 'השוכב או האוכל בבית' שטעון כיבוס בגדים [היינו שצריך להטבילם]. ודורשים חז"ל בתורת כהנים (מצורע פרשתא ז פ"ב ה"ט-ח) מכאן שנאמר פעמיים בכתוב 'יכבס את בגדיו', שגם אם לא שכב ולא אכל בבית טעון כיבוס בגדים, ומה שנאמר בכתוב השוכב או האוכל בא לומר שהשוכב בבית אינו טעון כיבוס בגדים אלא אם כן שהה כדי אכילה. במשנה זו התחדשה שדין זה שרק בשהיה בכדי אכילת פרס צריך כיבוס בגדים אינו אלא ב'בגדיו' שלבוש בהם, אבל כשאינו לבוש בהם טמאים הם מיד בכניסתם אפילו אם לא

א. **ולא** גורסים בדברי הברייתא תיבת 'כל'. ריטב"א (ד"ה גירסתנו), עיי"ש שביאר כן אף בדעת רש"י. וכן צידד הרשב"א (ד"ה ובלבד). ב. **ומה** שנקט רשב"ג 'ובלבד', הוא אגב לשונו של תנא קמא שאמר 'ובלבד שלא יהו מכוונות'. גאון יעקב (ד"ה ובלבד). וראה עוד ברימב"א (ד"ה גירסתנו). ג. **רוחב** המזבח החיצון לא היה שוה בכל גובהו, אלא כך היה משפטו (מידות פ"ג מ"ג): עד גובה אמה מהקרקע היה רוחבו שלושים ושתים אמה על שלושים ושתים אמה, כאן התקצר רוחבו באמה מכל צד כך שהיה רוחבו שלושים על שלושים אמה, בגובה שש אמות מהקרקע שוב נכנס אמה מכל צד עד גובה תשע אמות מהקרקע, כך שגג המזבח היה רוחבו עשרים ושמונה אמה על עשרים ושמונה אמה, ובארבעת פינות הגג היו קבועות ארבע הקרנות שמידת ארכן ורחבן אמה, וגובהן אמה. בליטת האמה שהיתה בתחתית המזבח נקראת 'יסוד', שעליו היו שופכים את שיירי הדם של הקרבנות, בליטת האמה השניה שהיתה בגובה שש אמות נקראת 'סובב', שעליו הלכו הכהנים מסביב למזבח כשהיו צריכים ליתן דם על המזבח. רש"י (ד"ה ואמה) מפרש על פי הגמרא במנחות (פו:), שמה שנתבאר בסוגיא שאמת היסוד ואמת הסובב היו בנות חמשה טפחים, הכוונה היא לאמה של גובה היסוד, ואמה של רוחב כניסת הסובב, אולם האמה של רוחב כניסת היסוד וכן החמש אמות של גובה הסובב היו באמות בנות ששה טפחים כל אחת [ראה ציור]. אולם דעת הרמב"ם (בית הבחירה פ"ג ה"ז, פי"ב מידות פ"ג מ"ג), שגם

חִיטִּין הנאכלת מהר, **וְלֹא בִּפְּת שְׁעוֹרִין** הנאכלת לאט יותר[ח], ובאופן שאוכלה כשהוא **מְיֻשָּׁב**, ולא כשאוכלה בעמידה בעודו הולך ובא ששוהה באכילתו יותר, וְכן כשהוא **אוֹכֵל** ככר זו **בְּלֹא פִּפְתָּן** - מאכל שנאכל עם הפת, שנאכלת משום כך מהר יותר[ט]. נמצא שמהכתוב 'חיטה' למדנו ששיעור שהייה בבית המנוגע משערים בכדי אכילת פת חיטין[י].

שְׁעוֹרָה שנאמרה בכתוב, באה ללמדנו שיעור טומאת עצם מן המת. **דִּתְנַן** (משנה פ"ג מ"ג), **עֶצֶם** מן המת, שגודלו **בְּגַרְעִין שְׂעוֹרָה, מְטַמֵּא בְּמַגָּע** - אדם שנגע בו נטמא, **וּבְמַשָּׂא** - ואדם שנשאו נטמא, ואף שלא נגע בו, **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל** - אולם אם נכנס אדם לבית שיש בו עצם מן המת שאין עליו בשר, אינו נטמא בטומאת אהל[יא].

גָּפֶן שנאמרה בכתוב באה ללמד, **בְּדִי 'רְבִיעִית יַיִן'**, **'נָזִיר'**, שאם שתה יין בשיעור זה חייב מלקות[יב].

שהו בכדי אכילת פרס. **יד. אבל** כזית מבשר המת מטמא באוהל באחד משלוש אופנים: א. הטהור מאהיל על העצם. ב. העצם מאהיל על האדם. ג. אם היו הטהור והעצם תחת אהל אחד. רמב"ם (טומאת מת פ"ו ה"י). ויש אופנים שגם העצם מטמא באהל, כגון שהיה שם שדרה שלמה, או גולגולת, או רוב בנין אברי האדם, דהיינו עצמות שני השוקיים וירך אחת, או רוב מנין אברי האדם, דהיינו קכ"ה איברים [שרמ"ח איברים יש באדם]. משנה (אהלות פ"ב מ"ו).

תְּאַנָּה נאמרה לשער בה **בְּגַרוֹנֶרֶת** - תאנה יבישה[א] **לְהוֹצָאַת שַׁבָּת** - שהמוציא בשבת דבר מאכל אדם מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד, אינו חייב עד שיוציא כשיעור גרוגרת.

רִמּוֹן נאמר בכתוב, ללמד שיעור טהרת כלי שנטמא וניקב, **וּכְדֶתֶן** - וכפי ששנינו במשנה (כלים פי"ז מ"ח), **כָּל כְּלֵי בָצָלִי בָתִּים**, שכליהם עומדים לשימוש ולא למכירה, **שִׁיעוּרָן בְּרִימוֹנִים**, שרק אם ניקב הכלי בנקב כזה שיכול רימון לצאת דרכו[ב], נטהר הכלי מטומאתו[ג], כיון שאין הכלי ראוי עוד לשימוש לבעליו, אבל אם ניקב הכלי בנקב קטן שרק זית או אגוז יוצאים ממנו, חס בעל הבית עליו ומשתמש בו לרימונים. אמנם כלי האומן טהורים בנקב כל שהוא[ד], שאין האומן יכול עוד למוכרם[ה].

ומה שאמר הכתוב **אֶרֶץ זַיִת שֶׁמֶן (וּדְבָשׁ)** בא ללמד, שארץ ישראל היא **אֶרֶץ שֶׁכָּל שִׁיעוּרֶיהָ בָּזִיתִים** - כל שיעורי הלכות התורה שנלמדים מפירות הארץ, מפרי הזית הם נלמדים, ושיעורם 'כזית'. **תְּמִהָּה הַגְּמָרָא: כָּל שִׁיעוּרֶיהָ בְּסֶלָּא הֲדַתָּךְ** - וכי יעלה על הדעת לומר שכל השיעורים נמדדים בכזית, **וְהָאִיכָּא הֲנֵי הָאַמָּרָן** - הלא יש את אותם שיעורים נוספים שלמדה הברייתא מפירות הארץ, כגון מחטה, משעורה ומגפן. **מתרצת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא** - אמור ובאר את הברייתא, **אֶרֶץ שֶׁרֹּב שִׁיעוּרֶיהָ בָּזִיתִים** - שרוב ההלכות שיעורם בכזית, כגון שיעורי מאכלות אסורות, ושיעור בשר המת שמטמא באוהל, ושיעור בשר נבילה שמטמא במגע, ועוד.

דְּבַשׁ תמרים[ו], נאמר לשער בו **בְּכוֹתֶבֶת הַגָּפָה** - תמרה גדולה[ז], **יְוֹם הַכִּפּוּרִים** - שהוא שיעור האכילה ביום הכיפורים להתחייב כרת ומלקות[ח].

ומדברי רב חנן שביאר שהשיעורין נאמרו בתורה, קשה על רב שאמר שהשיעורין הם מהלכה למשה מסיני[ט].

מתרצת הגמרא: וְתֵימְרָא - וכי סבור אתה שדרשה גמורה היא, וכי **שִׁיעוּרִין כְּתִיבִי כְּתִיבִי** בתורה, הלא אין כל רמז במקרא שהכתוב מדבר בשיעורין. **אֶלָּא** ודאי שיעורין **הֲלָכְתָא נִינְהוּ** - הלכה למשה מסיני הן, **וְאַסְמְכִינְהוּ רַבָּנַן אַקְרָאֵי** - אלא שמצאו חכמים בכתוב רמז וסמך לשיעורין אלו.

הגמרא ממשיכה לדון בדבר השני שאמר רב, ש'חציצין' הם הלכה למשה מסיני. מקשה הגמרא: הלא **חֲצִיצִין** - דיני חציצה בטבילה **מִדְּאוֹרַיְיתָא נִינְהוּ**, ולא הלכה למשה מסיני, **דִּכְתִיב** בענין טבילת בעל קרי (ויקרא טו טז), **'וְרָחַץ אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ (בַּמַּיִם)'**[י], ודורשים מהתיבות 'בשרו במים'[יא] שמשמעותו שיגע כל בשרו במים, **שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לַמַּיִם**. ומחיבת **'בַּמַּיִם'** דורשים, שבעל קרי יכול לטבול אף **בְּמֵי מְקֻוֶּה** - מי גשמים המכונסין במקום אחד, ואינו צריך לטבול דווקא במי מעיין כמו הזב[יב]. וממה שנאמר **'כָּל בְּשָׂרוֹ'** למדנו, שצריך לטבול **בְּמַיִם שֶׁכָּל גּוּפוֹ** של אדם **בינוני עוֹלֶה** - מכוסה[יג] **בָּהֶן** בבת אחת[יד], **וְכַמָּה הֵן**, מים שיכול כל גופו לטבול בהן כאחת, מים בגודל של **אַמָּה עַל אַמָּה, בְּרוּם** - בגובה **שָׁלֹשׁ אַמּוֹת, וְיִשְׁעָרוּ חֲכָמִים** לפי זה ששיעור **מַי מְקֻוֶּה** הן **אַרְבָּעִים סְאָה**[טו]. הרי שמבואר בברייתא שדין חציצה בטבילה נלמד מהכתובים, ואיך אמר רב שהוא הלכה למשה מסיני.

מתרצת הגמרא: אכן עיקר דין חציצה נלמד מהכתוב, **וְכִי אִיצְטְרִיךְ הֵיכָא** - וההלכה למשה מסיני נצרכת **לְשַׁעֲרוֹ** - ללמד שחציצה פוסלת אף בשיער, **וְכִדְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, נִיקָּא** - שערה **אַחַת** שהיא **קְשׁוּרָה** בפני עצמה, הרי היא **חוֹצֶצֶת** ולא עלתה לו טבילה, כיון שהקשר מהודק מאוד, ואין המים נכנסים במקום הקשר[טז]. אך **שָׁלֹשׁ** שערות הקשורות יחדיו **אֵינָן חוֹצְצוֹת**, מכיון שהקשר אינו מהודק והמים נכנסים במקום הקשר. **וְשָׁתַיִם** - שתי שערות הקשורות יחדיו **אֵינִי יוֹדֵעַ** האם המים חוצצות או לא.

חוזרת הגמרא ומקשה: הלא **שֶׁלֹּא נִינְהוּ מִדְּאוֹרַיְיתָא הוּא, וּכְתַנְיָא בברייתא**, הדורשת את הכתוב (שם), **'וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ'**, שתיבת **'אֶת'** באה לרבות אף את הדבר **הַמָּפָל** - הדבוק[יז] **לְבָשָׂרוֹ, וְזֶהוּ הַשֵּׂעָר**, שגם הוא צריך להיות במים בלא חציצה. ואיך ניתן לומר שדין חציצה הפוסלת בשיער נלמד מהלכה למשה מסיני.

מתרצת הגמרא: אכן עיקר דין חציצה בשיער נלמד מהכתוב, **וְכִי אֲתָאי הֵיכָּא** - ההלכה למשה מסיני באה **לְרוּבּוֹ, וּלְמִיעוּטוֹ, וּלְמַקָּפִיד, וּשְׁאֵין מַקָּפִיד** - לחלק בין אם החציצה נמצאת על רוב השיער לבין אם היא רק במיעוט השיער, וכן לחלק בין אם הוא מקפיד על החציצה לבין אם אינו מקפיד עליה, **וְכִדְרַבִּי יִצְחָק** שחילק ביניהם, **דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, דִּבֶּר תּוֹרָה** - מדין דאורייתא של הלכה למשה מסיני, רק חציצה שהיא **ברוּבּוֹ** של השיער[יח], כגון שהיה רוב השיער מלוכלך בדם יבש וכדומה, או שרוב השערות קשורים אחת אחת, **וּמַקָּפִיד עָלָיו** - והוא מצטער מחמת לכלוך זה או מחמת הקשרים שבראשו, הרי זה **חוֹצֵץ** ולא עלתה לו טבילה. **וְשֶׁאֵינוֹ מַקָּפִיד עָלָיו** - ואם אינו מקפיד על הלכלוך שבראשו, אפילו אם החציצה היא ברוב שערו, **אֵינוֹ חוֹצֵץ**, שמכיון שאינו מקפיד עליו הרי זה נחשב כחלק מגופו[יט]. זה הוא מדין התורה. **וְחכמים** גָּזְרוּ אף **עַל רוּבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַקָּפִיד** - על חציצה שהיא ברוב השערות אפילו אם אינו מקפיד עליה. **מִשּׁוּם** שזה דומה במקצת לחציצה **ברוּבּוֹ הַמַּקָּפִיד**, שבשניהם החציצה היא ברובו, וחששו חכמים שאם נתיר חציצה ברובו שאינו מקפיד, יבואו להתיר גם חציצה ברובו המקפיד, שהיא חציצה מן התורה. **וְכן** גזרו חכמים **עַל מִיעוּטוֹ הַמַּקָּפִיד** - על חציצה שהיא במיעוט השערות אך הוא מקפיד עליה, **מִשּׁוּם** שדומה במקצת **לרוּבּוֹ הַמַּקָּפִיד**, שבשניהם החציצה היא בדבר המקפיד עליו.

משמע מדברי רבי יצחק שעל מיעוטו שאינו מקפיד לא גזרו. **מקשה הגמרא: וְלֵיגְזוֹר נַמִּי** - מדוע שלא נגזור גם **עַל** חציצה שהיא **בְּמִיעוּטוֹ** באופן **שֶׁאֵינוֹ מַקָּפִיד, מִשּׁוּם** שדומה במקצת לחציצה שהיא **בְּמִיעוּטוֹ הַמַּקָּפִיד**, שאסורה מדרבנן, שבשניהם החציצה היא על מיעוטו. **אִי נַמִּי** - טעם נוסף שיש לגזור במיעוטו שאינו מקפיד, **מִשּׁוּם** שדומה לחציצה שהיא על **רוּבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַקָּפִיד**, שהיא גם כן אסורה מדרבנן, שבשניהם הוא אינו מקפיד.

מתרצת הגמרא: הֵיא גּוּפַהּ גְּזֵירָה - דין זה עצמו שחציצה פוסלת גם במיעוטו המקפיד או ברובו שאינו מקפיד, אינו אלא מחמת גזירה מדרבנן, **וְאֲנַן נָיקוֹם וְנֵיגְזוֹר** - ואם כן האם אנו נעמוד ונגזור **גְּזֵירָה לְגְזֵירָה**, בתמיה, הלא אין גוזרים גזירה אלא מחשש שמא יעברו על איסור תורה, ולא מחשש שמא יעברו על גזירה מדרבנן[כ].

הגמרא חוזרת לבאר את הדין השלישי שאמר רב, ש'מחיצין' [-הלכות מחיצה] הוא מהלכה למשה מסיני. מקשה הגמרא: הלא **מְחִיצוֹת דְּאוֹרַיְיתָא נִינְהוּ** - הלכות מחיצה מן התורה נלמדו ולא מהלכה למשה מסיני, **דְּאָמַר מָר** במסכת סוכה (ז:), ששיעור מחיצה שהוא עשרה טפחים נלמד ממה **שֶּׁאָרוֹן** הברית היה גובהו **תְּשָׁעָה** טפחים, כאמור בכתוב (שמות כה י) **'ואמה וחצי קומתו'**[כא], **וְהַכַּפֹּרֶת**, שהיא מכסה הארון היה עוביה **טֶפַח**[כב], **הֲרֵי כָּאן** - נמצא שהארון והכפורת ביחד גובהם **עֲשָׂרָה** טפחים, ולמדים מכאן שגובה מחיצה הוא עשרה טפחים, ששנינו בברייתא (סוכה ה.), שמעולם לא ירדה שכינה למטה לארץ[כג], ומכל מקום השכינה שרתה מעל הכפורת, וכפי שנאמר (שמות כה כב) **'וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת'**, ואם כן מוכח שלמעלה מעשרה טפחים אינו נחשב רשות הארץ[כד], ומכיון שרשות הארץ היא עד עשרה טפחים, ממילא המחיצה שקובעת את תחום הרשויות בארץ צריכה להיות בגובה עשרה טפחים. נמצא שדין גובה המחיצות נלמד מהתורה ואיך אמר רב שהוא מהלכה למשה מסיני.

מתרצת הגמרא: לָא צְרִיכָא - לא הוצרכה הלכה למשה מסיני ללמד את דיני המחיצות אלא **לְשִׁיטת רַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר** שלא כל האמות שהיו במשכן שיעורן שוה, אלא **אַמַּת הַבְּנְיָן** של המשכן, כגון הקרשים והיריעות שיעורם נמדד **בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה** טפחים כל אחת, **ואילו אַמַּת הַכֵּלִים**, כגון הארון, המזבחות והשולחן שיעורם נמדד **בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה** טפחים, **ולדבריו** אי אפשר ללמוד את שיעור גובה המחיצות מהארון, שהרי לדבריו הארון שגובהו 'אמה וחצי' היה גבוה רק שבעה וחצי טפחים, וביחד עם הכפורת שעביה

א. **רש"י** (סוכה ו. ד"ה כמגן). ב. **כל** דבש האמור בתורה הוא דבש תמרים. רש"י (ד"ה כמתנגן). ג. **איסור** אכילה ביום הכיפורים שונה משאר איסורי אכילה שהם בכזית, משום שבעניין יום הכיפורים לא נאמר בתורה לשון אכילה אלא לשון עינוי, 'הנפש אשר לא תענה' (ויקרא כג כט), ושיעורו חד"ל שבאכילה בשיעור כמותבת הגפה מתישבת דעתו של אדם ואינו מענה. גמרא (יומא פ.).

ד. **בדקדוקי סופרים** (פוסק ז), הגיה ע"פ לשון הכתוב, 'ורחץ במים את כל בשרו'. אולם הגאון יעקב (ד"ה דמתיב) כתב, שכן דרך הש"ס להביא פסוק שלא כדרך כתיבתו בתורה, בלשון מובנת יותר. ה. **רש"י** (כ"ק פב. ד"ה כשהן). ו. **בבבלית** הזב נאמר (ויקרא טו יג) 'זרחץ בשרו במים חיים', דהיינו מי מעיין הנובע מעצמו, ולא במי גשמים, ומכיון שכאן בבעל קרי נאמר 'במים' ולא 'במים חיים', מבואר שאף מקוה של מי גשמים כשר לטבילתו. רש"י (ד"ה ממיחם), על פי ביאור הטורי אבן (מגיעה יח. ד"ה ורחץ). וראה פירושים נוספים בעיוני הפשט. ז. **רש"ם** (פסחים קנ. ד"ה ולבסוף כל). ח. **ואין** לומר שהכתוב בא לומר רק שצריך לטבול את כל בשרו, ולא די בטבילת מקצת בשרו, אבל אין צורך בטבילת כל גופו בבת אחת, שאם כן היה לו לכתוב 'וטבל בשרו', ומזה שכתב 'כל בשרו' למדים כאמור למעט שלא יטבול לחצאין, אלא כולו כאחת. טורי אבן (מגיעה יח. ד"ה ורחץ). ט. **ובמדובר** שמקפיד שלא יהיה השיער קשור. רש"י (סוכה ו. ד"ה ממיחם). או שהשיער קשור אחד אחד (ויקע"ל ד"ה ממיחם). אבל אם רק שערה אחת קשורה ואינו מקפיד אינה חוצצת, כמבואר להלן שמיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ. י. **רש"י** (סוכה ו. ד"ה ממיחם). יא. **רש"י** (ד"ה וחכ). **ואף** אם שבאכילה בשיעור כמותבת הגפה מתישבת דעתו של אדם ואינו מענה. גמרא (יומא פ.).

יב. **בדקדוקי סופרים** (פוסק ז), הגיה ע"פ לשון הכתוב, 'ורחץ במים את כל בשרו'. אולם הגאון יעקב (ד"ה דמתיב) כתב, שכן דרך הש"ס להביא פסוק שלא כדרך כתיבתו בתורה, בלשון מובנת יותר. יג. **שנאמר** (ויקרא יא ג) 'ושמרתם את שמרתי', עשו משמרת לשמשרתי, כלומר, עשו גזירה כדי לשמור את משמרתי, דהיינו את תורתי, אבל לא משמרת למשמרת, כלומר, שלא תעשו גזירה כדי לשמור את הגזירה. רש"י (פסח ג: ד"ה ומסמא, עי' בקונקורד סופרים שם). יד. **האמה** ששה טפחים, ונמצא שאמה וחצי הם תשעה טפחים. טו. **הגמרא** בסוכה (ה.) מפרשת מנין שעובי הכפורת טפח. טז. **שנאמר** (תהלים קנו טו) 'והשמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם'. סוכה (שם).

יז. **שאם** אף בפחות מעשרה נחשב רשות אחרת, לא היה הארון צריך להיות גבוה כל כך, שהרי הולחות תופסות בגובהן רק שלושה טפחים (ע"ע יח.), ומידת ארכו ורוחבו של הארון מפורש במסכת בבא בתרא (שם) שהוא היה לצורך לפי מידת הלוחות, ועל כרחך שאף מידת גובהו היה לצורך, דהיינו כדי שתשרה השכינה מעל הכפורת, ואם היה גבוה פחות מעשרה טפחים היה זה בתוך רשות הארץ. תורת חיים (ד"ה ממיחם). יח. **רש"י** (ד"ה ממיחם).

טפח היה רק שמונה וחצי טפחים. ולפי שיטתו הוצרכה ההלכה למשה מסיני ללמד ששיעור גובה המחיצות הוא עשרה טפחים.

אולם שואלת הגמרא: וּפְלִיגִי מַאיר החולק על רבי יהודה, **דְּאָמַר שְׁלָשׁ הָאַמּוֹת** בין האמות של הבנין ובין האמות של הכלים **הֵיוּ** נמדדות **בֵּינוֹנִיּוֹת** - באמות בינוניות[יח] בנות ששה טפחים כל אחת[יט], **מַאי אִיבָּא לְמֵימַר** - לדבריו מדוע הוצרכה ההלכה למשה מסיני ללמד הלכות מחיצות, הלא אפשר כאמור ללמוד את גובה המחיצות מהארון.

משיבה הגמרא: דְּרַבִּי מֵאִיר בְּיָ אַתְאֵי הֵיכָּךְ לכך באה ההלכה למשה מסיני ללמד דינים נוספים בהלכות מחיצות, והם: א. **לְגוּדּ** - למקום שאין המחיצה מגעת עד הגובה הדרוש לה, אזי באופנים מסויימים אומרים 'גוד אסיק' או 'גוד אחית', כלומר, 'משוך והעלה' או 'משוך והורד' את המחיצה, כך שתיחשב כאילו היא מגיעה לגובה הדרוש לה. ב. **וּלְאֻכּוּד** - מחיצה שחסר בה ויש חלל של פחות משלושה טפחים באמצעה, נחשב החלל כסתום מדין לבוד וכאילו שהמחיצה שלימה[כ]. ג. **וּלְדוּפָן עֲקוּפָה** - כגון סוכה שבצידיה בסמוך לדפנות יש סכך פסול פחות מארבע אמות, מחשיבים את הסכך הפסול כאילו הוא חלק מהדפנות שהתעקמו בסופן והגיעו עד הסכך הכשר, וכשירה הסוכה.

★

הגמרא שבה לעסוק בדין קורת מבוי המונחת למעלה מעשרים אמה. מבררת הגמרא: הֵיכָא המבוי **דְּגָבְהֵיהּ מֵעֶשְׂרִים אַמָּה**, שהקורה שעל גביו פסולה, **וּבָא לְמֵעֲטוֹ** מעשרים אמה, באמצעות הגבהת קרקע המבוי בבנין נמוך מאבנים או בעפר, ועל ידי כך תתיר הקורה את הטלטול במבוי, **בַּמָּה מְמַעֲטוֹ** - כמה יהא שיעור המיעוט. **הגמרא היתה סבורה שכוונת השאלה היא כמה עליו להגביה את קרקע המבוי כדי להכשירו, ועל כן תמהה הגמרא: בַּמָּה מְמַעֲטוֹ** - מה שייך לדון בשיעור שצריך להגביה את הקרקע בשביל מיעוט החלל, הרי ודאי יש למעט **בַּמָּה דְּצָרִיךְ לֵיהּ** - כפי הצורך, שלא ישאר מהמיעוט לקורה יותר מעשרים אמה.

משיבה הגמרא: אין כוונת השאלה כמה צריך למעטו בגובה, **אֶלָּא** כוונת השאלה היא, **רְחָבוֹ בַּמָּה** - כמה צריך להיות רוחב המיעוט, לתוך אורך המבוי[כא]. **אומרת הגמרא: רַב יוֹסֵף אָמַר** יש למעט בשיעור **בַּמָּה**, כנגד רוחב הקורה[כב]. **וְאַבַּיֵי אָמַר** שצריך למעט בשיעור **אַרְבָּעָה** טפחים [ראה ציור].

מבררת הגמרא: לֵימָא בְּהָא **קָא מִיפַּלְגִי** - האם יש לומר שמחלוקתם תלויה בנידון זה, **דְּמָאן דְּאָמַר** - שרב יוסף שאמר שדי למעט את גובה המבוי ברוחב **בַּמָּה, קָסָבַר** שכל מבוי שניתר בקורה, **מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ** - לטלטל אף **תַּחַת הַקּוֹרָה**, משום שרואים כאילו חודה החיצון של הקורה הפונה לעבר רשות הרבים יורד וסותם את המבוי[כג], ונמצא שהקרקע שתחת הקורה היא לפנים מהמחיצות, ומשום כך אמר שדי בזה שיעשה מיעוט תחת הקורה ברוחב הקורה, שהטעם שקורה הגבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה הוא משום שאין העין שולטת בקורה מחמת רוב גובהה, ואין הקורה ניכרת לבני המבוי[כד], אבל כאן שלהעומדים באותו טפח ניכרת הקורה, די בזה כדי להכשיר את המבוי בטלטול.

יח. **אמה** בת ששה טפחים היתה נקראת אמה בינונית, ושלוש מיני אמות היו: קטנה, בינונית וגדולה, הקטנה היתה בת חמשה טפחים, הבינונית בת ששה טפחים, ועוד שתי אמות גדולות היו, אחת בת ששה טפחים וחצי אצבע, והשניה בת ששה טפחים ואצבע, שני קני מידה של האמות הגדולות הללו היו מונחות ב'שושן הבירה', הוא חדר שהיה מעל השער המזרחי של העזרה שהיה מצוייר עליו תבנית של שושן הבירה. רש"י (ד"ה בינוניות). יט. **רבי** מאיר מדבר על כל האמות, חוץ מאמות מזבח החיצון. רשב"א (ד"ה כל). וכמו שדרשו לעיל (ע"ש) מהכתוב, שאמת היכוד, הסובב והקרנות, נמדדו באמות בנות חמשה טפחים. כ. **לישן** 'לבוד' הוא כמו 'סניף', דהיינו, שדבר שהיה קצר מידי הוסיפו עליו והארכוהו. רש"י (ד"ה לגוד). כא. **שאלת** הגמרא היא רק על שיעור רוחב ההגבהה, אבל אורך ההגבהה ודאי צריך להיות לכל אורך פתח המבוי. והטעם בזה מבואר בגאון יעקב (ס. ד"ה עד כאן), שכשהקורה גבוהה מעשרים אמה, אין בה היכר, וצריך שיהיה בה היכר לכל אורכה. כב. **שהקורה**, רחבה הוא טפח [כמבואר במשנה להלן (יג.)], ועושה את המיעוט ברוחב גם כן ברוחב טפח, תחת הקורה. רש"י (ד"ה עד טפח). כג. **רש"י** (ד"ה מפני). להלן (ה:) אמרה הגמרא שניתן לבאר את מחלוקת האמוראים אם מותר להשתמש תחת הקורה, בין למי שסובר שמה שקורה מתירה במבוי הוא משום היכר, ובין למי שסובר שהיתר קורה הוא משום מחיצה. וביארה, שאם היתר קורה הוא משום היכר, נבאר שמחלוקתם היא אם צריך שיהיה היכר לנמצאים בתוך המבוי, והצד הפנימי של הקורה עושה את ההיכר, ומשום כך אסור להשתמש תחת הקורה, או שההיכר הוא לבני רשות הרבים, שהצד החיצוני של הקורה עושה את ההיכר, ומשום כך מותר להשתמש תחת הקורה. ואם היתר הקורה הוא משום מחיצה, נבאר שמחלוקתם היא האם אנו רואים את החוד הפנימי של הקורה כאילו הוא יורד וסותם, ואסור להשתמש תחת הקורה, או שאנו רואים את החוד החיצוני של הקורה כאילו הוא יורד וסותם, ומשום כך מותר להשתמש תחת הקורה. ורש"י כאן פירש שנחלקו אם חודה החיצון יורד וסותם, או חודה הפנימי, וכמו שפירשה הגמרא למי שסובר שקורה משום מחיצה. וכתבו התוספות (ד"ה מפני), שלא פירש רש"י שנחלקו אם ההיכר הוא לבני המבוי או לבני רשות הרבים, משום שבהמשך (ה.) אומרת הגמרא 'אי בעית אימא דכולי עלמא קורה משום היכרא', ומשמע שקודם לכן לא סברה הגמרא שרב יוסף ואבי סוברים שקורה משום היכר [וביאר השפת אמת (מתוספות)], שכל מקום שאומרת הגמרא 'אי בעית אימא דכולי עלמא', באה הגמרא ליישב שיטה זו שיש לומר שכולם סוברים כמותה, ואילו דברי הגמרא כאן היו מתפרשים למאן דאמר קורה משום היכר, לא היתה הגמרא אומרת לשון זה]. כד. **רש"י** (סה). ומבואר מדברי רש"י, שעתה סברה הגמרא, שאף למי שסובר שקורה משום מחיצה, צריך גם שיהיה היכר בקורה, והטעם שקורה פסולה למעלה מעשרים, אינו משום שביותר מעשרים אין רואים את הקורה כאילו היא יורדת וסותמת ואינה משמשת כמחיצה, אלא משום שאין הקורה ניכרת למטה [שהרי רש"י ביאר את דברי הגמרא כפי השיטה שקורה משום מחיצה, כמבואר בהערה לעיל, ופירש שטעם הפסול ביותר מעשרים, הוא משום היכר]. מהרש"א (מתוספות ד"ה מותר).

וּמַאן דְּאָמַר - ואביי שאמר שיש למעט את המבוי ברוחב **אַרְבָּעָה** טפחים, **קָסָבַר אָסְפּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ תְּחֵת הַקּוֹרָה**, שהיתר הקורה הוא משום שרואים כאילו חודה הפנימי של הקורה יורד וסותם את המבוי, ונמצא שהקרקע תחת הקורה אינה בתוך המחיצות, ולכן כשבא להגביה את המבוי לא יועיל אם יגביהנו ברוחב טפח בלבד, שהרי למשתמשים במבוי, אין כל היכר, לכן צריך למשוך את ההגבהה לתוך המבוי, שבכך תהיה הקורה ניכרת לבני המבוי כשישתמשו במקום שהוגבה[א], וכיון שצריכה ההגבהה להיות יותר מטפח, יש לעשותה ארבעה טפחים שהוא מקום ניכר וחשוב.

דוחה הגמרא: לָא - אין להעמיד את מחלוקתם בנידון זה, אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא קָסָבְרִי** - בין רב יוסף ובין אביי סוברים, **שְׁמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ תְּחֵת הַקּוֹרָה, וּבְהָא קָא מִיפַּלְגִי** - ובסברא זו נחלקו, **מַר** - רב יוסף שאמר שדי למעט ברוחב טפח **סָבַר**, שטעם היתר **קוֹרָה** במבוי **מִשּׁוּם הֶיכֵּר** הוא, שהרי הטעם שאסרו חכמים לטלטל במבוי הוא, כדי שלא יבואו לטעות ולהתיר לטלטל ברשות הרבים גמורה, ואמרו חכמים, שכשיש קורה בפתח המבוי, יש שם היכר שאין המבוי רשות הרבים, ואין לחוש שיתירו לטלטל אף ברשות הרבים, ובשביל היכר די שיהיה המיעוט ברוחב טפח, שכשישתמשו תחת הקורה, יהיה להם היכר שאין זה רשות הרבים[ב]. **וּמַר** - ואביי שאמר שיש למעט ברוחב ארבעה טפחים **סָבַר**, שטעם היתר **קוֹרָה** במבוי **מִשּׁוּם מְחִיצָה** הוא, שרואים כאילו חודה החיצון של הקורה יורד וסותם את המבוי[ג] ונמצא שיש למבוי ארבע מחיצות[ד], ואמרו חכמים שקורה הנמצאת במקום הגבוה יותר מעשרים אמה, אין אומרים שחודה יורד וסותם, ומשום כך אמר אביי שצריך למעט ברוחב ארבעה טפחים, כדי שתחשב הקורה כמחיצה למקום שרחב ארבעה טפחים, שכל מחיצה שאינה באה להכשיר מקום של ארבעה טפחים אינה מחיצה[ה].

ביאור נוסף במחלוקת רב יוסף ואביי: וְאִיבָּעֵית אֵימָא - ואם תרצה תוכל לבאר את מחלוקתם כך, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** - שבין רב יוסף ובין אביי סוברים שטעם היתר **קוֹרָה** במבוי **מִשּׁוּם הֶיכֵּר** הוא, **וְהָכָא** - וכאן, בשיעור רוחב המיעוט, **בְּהֶיכֵּר שֶׁל מַטָּה וּבְהֶיכֵּר שֶׁל מַעְלָה**, כלומר, האם שיעור רוחב המיעוט שצריך לעשות כדי שתהיה הקורה ניכרת, שוה לשיעור רוחב ההיכר שנעשה למעלה, דהיינו רוחב הקורה, שהוא טפח, **קָא מִיפַּלְגִי** - נחלקו, **דְּמַר** - שרב יוסף **סָבַר, אָמְרִינַן הֶיכֵּר שֶׁל מַטָּה** דיו שיהיה **בְּהֶיכֵּר שֶׁל מַעְלָה**, ולכן די בהגבהת טפח, כשם שרוחב הקורה דיה שתהיה טפח. **וּמַר** - ואביי **סָבַר, לָא אָמְרִינַן הֶיכֵּר שֶׁל מַטָּה בְּהֶיכֵּר שֶׁל מַעְלָה**, ואף שהיכר של מעלה דיו שיהיה טפח, כיון שאין היכר רק לעומדים על המיעוט, צריך שיהיה ארבעה טפחים, כדי שיהיה היכר לכל הפחות לעומדים בארבעה טפחים.

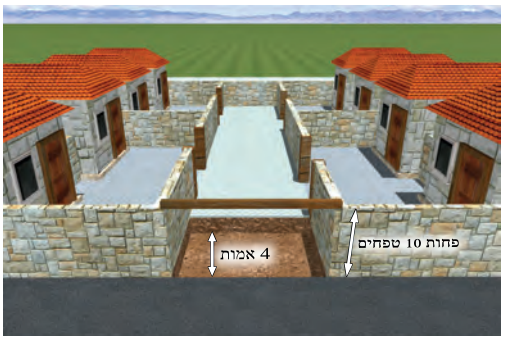
ביאור נוסף במחלוקתם: וְאִיבָּעֵית אֵימָא - ואם תרצה לבאר את מחלוקתם כך, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** - שבין רב יוסף ובין אביי סוברים שטעם היתר **קוֹרָה** במבוי **מִשּׁוּם הֶיכֵּר** הוא, **וְהָכָא** - בשיעור רוחב המיעוט **בְּהֶיכֵּר שֶׁל מַטָּה וּבְהֶיכֵּר שֶׁל מַעְלָה**, כלומר, האם שיעור רוחב המיעוט שצריך לעשות כדי שתהיה הקורה ניכרת, שוה לשיעור רוחב ההיכר שנעשה למעלה, דהיינו רוחב הקורה, שהוא טפח, **קָא מִיפַּלְגִי** - נחלקו, **דְּמַר** - שרב יוסף **סָבַר, אָמְרִינַן הֶיכֵּר שֶׁל מַטָּה** דיו שיהיה **בְּהֶיכֵּר שֶׁל מַעְלָה**, ולכן די בהגבהת טפח, כשם שרוחב הקורה דיה שתהיה טפח. **וּמַר** - ואביי **סָבַר, לָא אָמְרִינַן הֶיכֵּר שֶׁל מַטָּה בְּהֶיכֵּר שֶׁל מַעְלָה**, ואף שהיכר של מעלה דיו שיהיה טפח, כיון שאין היכר רק לעומדים על המיעוט, צריך שיהיה ארבעה טפחים, כדי שיהיה היכר לכל הפחות לעומדים בארבעה טפחים. גאון יעקב (ד"ה ומ"ש) מבואר שמדובר שגם כתלי המבוי היו פחות מעשרה טפחים, ומשמע שאם כתלי המבוי היו בגובה עשרה טפחים, אזי דינו שוה לקורה המונחת למעלה מעשרים אמה, שלאביי די בחקק ארבעה טפחים ולרב יוסף די בטפח [וכן הוא בפירוש בתוספות רבינו פרץ (ד"ה **וּמַר**)]. אולם מדברי הרשב"א (שבת קמ"ה ע"ב ד"ה **וּמַר**) משמע שמדובר כאן אפילו באופן שכתלי המבוי היו כתיקונם ורק הקורה היתה למטה מעשרה טפחים. ולדברי הריטב"א קשה, שמבוי זה כלל אינו רשות היחיד, שכל מחיצה שאינה של מעלה דיו שיהיה טפח, היכר של מטה צריך שיהיה ארבעה טפחים[ו].

ביאור נוסף במחלוקתם: וְאִיבָּעֵית אֵימָא - ואם תרצה תוכל לבאר את מחלוקתם כך, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** - שבין רב יוסף ובין אביי סוברים **הֵיכֵּר שֶׁל מַטָּה בְּהֵיכֵּר שֶׁל מַעְלָה**, ווודאי מעיקר הדין די בהגבהה בשיעור טפח, **וְהָכָא בִּגְזִירָה שֶׁמָּא יִפָּחֲתוּ קָמִיפַּלְגִי** - וכאן נחלקו האם גזרו חכמים שלא יוכשר המבוי במיעוט ברוחב טפח, שמא תפחת ההגבהה על ידי דריסת הרגלים, ולא ישים לב לתקנו[ז], שרב יוסף סבר שלא גזרו כן, ואביי סבר שגזרו, וכיון שהצריכו לעשותו גדול יותר מטפח העמידו את השיעור על ארבעה טפחים שהוא שיעור חשוב בכל מקום[ח].

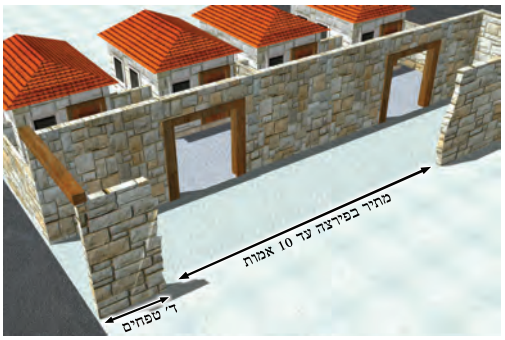
★

הגמרא מביאה דין נוסף שנחלקו בו רבי יוסף ואביי. מברירת הגמרא: מבוי שֶׁהָיָה גבוה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, שאינו ניתר בקורה[ט], **וְחָקַק בּוֹ** - בקרקעיתו כדי **לְהַשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה** טפחים, **בַּמָּה חוֹקֵק** - כמה צריך לחקוק במבוי כדי שיהיה ניתר בקורה. **הגמרא היתה סבורה שכוונת השאלה היא כמה עליו לחקוק לעומק בקרקע המבוי, על כן שואלת הגמרא: בַּמָּה חוֹקֵק** - מה שיעך לדון בשיעור החקיקה, הלא ודאי יש לחקוק **בַּמָּה דְּצָרִיךְ לֵיהּ** - כפי הצורך, עד שיהיה גובה המבוי עשרה טפחים. **משיבה הגמרא:** אין כוונת השאלה כמה צריך לחקוק לעומק, **אֶלָּא** כוונת השאלה היא, **מַשְׁכּוּ בְּמַאי** - כמה יהיה רוחב החקק לתוך אורך המבוי[י]. **רַב יוֹסֵף אָמַר, בְּאַרְבָּעָה [טְפָחִים], וְאַבָּיֵי אָמַר, בְּאַרְבַּע אַמּוֹת** [ציור א][יא]. שצריך שיהיה המבוי גבוה עשרה טפחים באורך שאם היה מבוי שלם באורך זה, היה ניתר בקורה, ורב יוסף סבר שמבוי שהוא ארוך ארבעה טפחים ניתר בקורה[יב], ואביי סבר שאין מבוי ניתר בקורה, אלא אם הוא ארוך ארבע אמות[יג].

הגמרא מביאה דין נוסף, ורוצה לתלות אותו במחלוקת רב יוסף ואביי. שואלת הגמרא: לֵימָא בְּדִבְרֵי אִמֵּי וְרַבִּי אַפֵּי קָמִיפַּלְגִי - האם יש לומר שרב יוסף ואביי שנחלקו כמה הוא שיעור מבוי, נחלקו גם בדין שאמרו רבי אמי ורבי אסי, **דְּאִיתְמַר, מְבוֹי שֶׁנִּפְרַץ** אחד הכתלים **שִׁמְצִידוֹ, בָּטֵל רֹאשׁוֹ** - סמוך לראש המבוי, דהיינו, סמוך לפתח המבוי הפונה לרשות הרבים, **אֵיתָמַר מִשְׁמֵיהּ** - נאמר בשמם **דְּרַבִּי אִמֵּי וְרַבִּי אַפֵּי, אִם יֵשׁ שָׁם** - אם נשתייר מן הכותל, **פֵּס אַרְבָּעָה** טפחים, מראש הכותל שעליו מונחת הקורה, עד הפירצה[יד], **מַתִּיר בְּפִירְצָה עַד עֶשֶׂר** - אם הפירצה רחבה עד עשר אמות, ניתר המבוי על ידי הקורה שבראש המבוי [ציור ב]. שכיון שיש שיעור אורך מבוי מקום גבוהה עשרה טפחים אינה מחיצה, ואם כן מה יועיל מה שהוא חוקק בחלק מהמבוי. וביאר באבן העזר (על השו"ע סי' קכ"ו), שהמבוי היה גבוה יותר מקורקע רשות הרבים, שמבחוץ היו מחיצות המבוי יחד עם מה שהוא גבוה יותר מרשות הרבים, עשרה טפחים. ח. **המעם** ששיננה הגמרא בלשונה, ונקטה כאן לשון 'משכו', ואילו לעיל לגבי היה גבוה מעשרים אמה ובא למעטו שאלה הגמרא 'רחבו' בכמה, הוא משום שבדבר בולט וגבוה מתאים יותר לשון 'רוחב', ואילו בחקק ששוקע ומחיצות מקיפות אותו מתאים יותר לשון 'משכו'. רש"י (ד"ה משכו) וראה בתוספות רבינו פרץ (ד"ה **מַשְׁכּוּ** שכתב בזה טעם נוסף. ט. **אבל** אם הוא פחות מארבע אמות, אינו ניתר בלחי וקורה, אלא נידון כחצר וצריך פס ארבעה טפחים כדי להתירו. פסקי הרי"ד (ד"ה היה). ומה שלעיל לגבי מיעוט המבוי מעשרים אמה הספיק לרב יוסף טפח, וכאן אמר רב יוסף שצריך ארבעה טפחים, וכן לאביי לעיל הספיק רוחב ארבעה טפחים, וכאן אמר אביי שצריך רוחב ארבע אמות, הוא משום ששם היה לדרוס שם דופן, אלא שהיה צריך למעט את הגובה, ולכן די בהיכר של טפח לרב יוסף, ולאביי בהיכר של ארבעה טפחים, אולם כאן אין על הדופן שם דופן, שהרי היא פחותה מעשרה טפחים, ולכן צריך שיהיה שיעור החקק כשיעור אורך מבוי. רש"י (ד"ה וכי יוקף). ונראה מדברי התוספות (ד"ה מותר) שהדברי רש"י נאמרו על הדופן של הקורה, שכשהקורה אינה גבוהה עשרה טפחים, אינה נחשבת לכותל [וכן פירש החזון איש (או"ח סי' סס ס"ק ט)]. וכתב המרומי שדה (ד"ה ומ"ש), שאף שלמאן דאמר קורה משום מחיצה, פירש רש"י (ד"ה ומ"ש) שקורה למעלה מעשרים אין רואים את חודה כאילו הוא יורד וסותם, ואם כן אין שם דופן עליה, מכל מקום אין צריך שם ארבע אמות, כיון שמדאורייתא אין חילוק בין למעלה מעשרים ללמטה מעשרים, ורק חכמים אמרו שקורה למעלה מעשרים אינה מחיצה. אמנם הריטב"א (ד"ה וכי יוקף) פירש, שדברי רש"י נאמרו על דופני המבוי, שבקורה למעלה מעשרים, יש דפנות למבוי, אלא שצריך למעט את הקורה, אבל כאן שהמבוי אינו גבוה עשרה, אין כלל מחיצות למבוי. י. **והוא** הדין אם נפל כל הכותל, ועשה שם פס של ארבעה טפחים, ונתן עליו את הקורה. רש"י (ד"ה פס יש) ואולם בתוספות (ד"ה פוף) מבואר, שאם נפל הכותל

ציור א

ציור ב

א. **אוֹם** מכל מקום כולם מסכימים שתחת הקורה צריך להגביה, כיון שעיקר הקפידא היא שלא יהיה החלל שתחת הקורה גבוה למעלה מעשרים אמה, וכפי שמשמע מלשון המשנה 'מבוי שהוא גבוה', והכוונה היא למקום הקורה, אלא שלרב יוסף די בהגבהת אותו טפח, ולאביי יש להגביה עמו גם את שלושת הטפחים הסמוכים אליו. שפת אמת (לעיל ד: ד"ה ומתני' - הגמ'). ב. **רש"י** (ד"ה ומתני' - הגמ'). אבל הראב"ד (הובא בכסף"מ ד"ה קורה) פירש, שהקורה מחשיבה את ראש המבוי כפתח, ופתח הרי הוא כמחיצה. ג. **התוספות** (לעיל פו: ד"ה קורה) כתבו בשם ר"י, שקורה נחשבת כמחיצה רק מדרבנן, אלא שלאביי משום היכר לא היו מתירים חכמים את המבוי, ועשאוה חכמים כמחיצה של פי הקרקע. אבל התוספות להלן (ח: ד"ה מעמ) כתבו בפשיטות, שלהסובר שקורה משום מחיצה היינו מן התורה. ד. **שהרי** אף מקום שהוא מוקף מחיצות גמורות, אם אינו רחב ארבעה טפחים, אינו נחשב רשות היחיד (שבת ט:). וכן מבואר גם להלן (פו:) שכל מחיצות העשויות למקום שאינו רחב ארבעה טפחים אינן נחשבות מחיצות. רש"י (ד"ה ומתני' - הגמ'). [וראה בשפת אמת (כרכ"י עם) שהקשה, שכאן הקורה הרי משמשת מחיצה לכל המבוי, שהוא הרבה יותר מארבעה טפחים, ואם כן כשמיעט את הקרקע שתחת הקורה, ואנו רואים את חוד הקורה כאילו הוא יורד וסותם, יש כאן מחיצה להרבה יותר מארבעה טפחים]. ה. **והחילוק** ביניהם הוא שהיכר של מעלה דיו שיהיה טפח, שהרי ניכר לכולם, אבל ההיכר של מטה, כיון שאין היכר רק לעומדים על המיעוט, צריך שיהיה ארבעה טפחים, כדי שיהיה היכר לכל הפחות לעומדים בארבעה טפחים. גאון יעקב (ד"ה ומ"ש). ו. **ריטב"א** (ד"ה ומ"ש). ז. **כמבואר** לעיל (ב:). כתב הגאון יעקב (ד"ה ומ"ש), שמדברי הריטב"א (ד"ה וכי יוקף) מבואר, שמדובר שגם כתלי המבוי היו פחות מעשרה טפחים, ומשמע שאם כתלי המבוי היו בגובה עשרה טפחים, אזי דינו שוה לקורה המונחת למעלה מעשרים אמה, שלאביי די בחקק ארבעה טפחים ולרב יוסף די בטפח [וכן הוא בפירוש בתוספות רבינו פרץ (ד"ה **וּמַר**)]. אולם מדברי הרשב"א (שבת קמ"ה ע"ב ד"ה **וּמַר**) משמע שמדובר כאן אפילו באופן שכתלי המבוי היו כתיקונם ורק הקורה היתה למטה מעשרה טפחים. ולדברי הריטב"א קשה, שמבוי זה כלל אינו רשות היחיד, שכל מחיצה שאינה

הקורה עד הפירצה, לא בטל מפתח המבוי שם פתח, והקורה שעל גביו מתירה את המבוי בטלטול[יא], והפירצה, כיון שאינה יתרה על עשר אמות, הרי היא נחשבת כפתח, ואינה פוסלת את המבוי[יב]. **וְאִם לָאו** - ואם לא נשאר פס ארבעה טפחים בין הקורה לפירצה, אזי אם רוחב הפירצה הוא **פָּחוֹת מִשָּׁלֹשָׁה** טפחים, **מֻתָּר** - ניתר המבוי בקורה שבראשו, כיון שכל פחות משלשה טפחים נחשב כלבוד וכמו שאין כאן פירצה כלל, אבל אם רוחב הפירצה הוא **שָׁלֹשָׁה** טפחים או יותר, **אֵינוֹ מֻתָּר** - אין המבוי ניתר בקורה שבראשו, שכיון שיכולים בני המבוי לקצר את דרכם דרך הפירצה, יש לחשוש שמא יעזבו בני המבוי את הפתח הרגיל של המבוי, וילכו דרך הפירצה, והפתח הראשון לא יחשב יותר פתח המבוי, וממילא לא תועיל הקורה הקבועה בו, להתיר במבוי, וימצא שאין קורה למבוי, וגזרו שתאסור הפירצה את המבוי[יג].

מסיימת הגמרא: נמצא **שִׁרְבּ יוֹסֵף** שסובר ששיעור מבוי הוא ארבעה טפחים, **אִית לֵיהּ** - הוא סובר גם את הדין **דְּרַבִּי אַמִּי** ורבי אסי, שאם נשאר פס ארבעה בראש המבוי, רק פירצה של עשר אמות אוסרת את המבוי, שהקורה שבראש המבוי משמשת קורה לארבעה טפחים שעד הפירצה, שהוא שיעור מבוי, **וְלִאַבָּיֵי** שסובר ששיעור מבוי הוא ארבע אמות, **לֵית לֵיהּ** - אינו סובר את הדין **דְּרַבִּי אַמִּי** ורבי אסי, אלא לדעתו רק אם נשאר פס של ארבע אמות בין ראש המבוי לפירצה מתירה הקורה את המבוי. **דוחה הגמרא: אָמַר לָךְ אַבָּיֵי** - יש לאביי לדחות ולומר, שאני סובר גם את הדין של רבי אמי ורבי אסי, שדווקא **הָתָם** - שם במבוי שנפרץ, שהוא **סוֹף מָבוֹי** - כלומר, מבוי שהיה כשר ונפסל[יד], אמרו רבי אמי ורבי אסי שדי בשיעור ארבעה טפחים כדי לתת לו דין מבוי, אבל **הָכָא** - כאן במבוי שאינו גבוה עשרה, שהוא **תְּחִלַּת מָבוֹי**, כלומר שהיה המבוי פסול, ועכשיו כשחוקק בו הרי הוא תחילת עשייתו, **אִי אִיכָּא** - אם יש **אַרְבַּע אַמּוֹת** בגובה עשרה טפחים, **אִין** - יש לו דין מבוי, **וְאִי לָא** - ואם אין בו ארבע אמות בגובה עשרה טפחים, **לָא** - אין לו דין מבוי[טו].

אביי מביא מקור לשיטתו: אָמַר אַבָּיֵי, מְנָא אֲמִינָא לֵהּ - מהיכן למדתי דבר זה, ששיעור מבוי הוא יותר מארבעה טפחים[טז], **דְּתַנְיָא**[יז], **אֵין מְבוֹי נִיתָּר בְּלֶחִי וְקוֹרָה עַד שֶׁיְּהוּ בָּתִּים וַחֲצֵרוֹת פְּתוּחִין לְתוֹכוֹ**, כלומר, שיהיו במבוי לכל הפחות שתי חצירות, ובכל חצר שני בתים[יח], אבל בפחות מכך אינו ניתר בלחי וקורה[יט], **וְאִי** - ואם תאמר ששיעור מבוי הוא **בְּאַרְבָּעָה** טפחים, **הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לֵהּ** - איך תמצא שיהיו פתוחים שתי חצירות במבוי זה, הלא כל פתח שאינו רחב ארבעה טפחים, אינו נחשב פתח, ובמבוי שארכו ארבעה טפחים, לא ניתן לפתוח פתח של ארבעה טפחים, שהרי מלבד חלל הפתח צריך גם מקום למזוזות הפתח, ואם כן באף אחד מכתלי האורך של המבוי לא יכולה להיות אפילו חצר אחת [ציור ג][כ]. **וְכִי תֵּימָא דְּפָתַח לֵהּ בְּדוֹפָן הָאֶמְצָעִי** - ואם תרצה לומר שהשיעור של ארבעה טפחים נאמר במבוי רחב מאוד, שיש בדופן שכנגד הפתח מקום לפתוח בו שתי חצירות [ציור ד], יש להקשות על כך, **וְהָאָמַר רַב נַחְמָן, נְקִיטִינַן** - מקובל בידינו מאבותינו שכן הוא מנהג רבותינו, **שְׁאֵיזֶהוּ מָבוֹי שָׁנִיתַּר בָּלֶחִי וְקוֹרָה, כָּל שֶׁאַרְכּוֹ יָתֵר עַל רָחְבּוֹ**, כלומר, שהריוח שבין פתח המבוי לכותל שנגדו, גדול יותר מהריוח שבין כתלי המבוי שבצדדים[כא], **וּבָתִּים וַחֲצֵרוֹת פְּתוּחִין לְתוֹכוֹ**, אבל אם אין ארכו יתר על רחבו, או שאין בתים וחצירות פתוחות לתוכו, אינו ניתר בלחי וקורה[כב], ואם כן מבוי שארכו ארבעה טפחים, יכול להיות רחב לכל היותר ארבעה טפחים פחות משהו[כג], ולא ניתן לפתוח שם שתי חצירות, ומבואר שלא כדברי רב יוסף שאמר ששיעור מבוי הוא בארבעה טפחים.

הגמרא מבארת מה יענה רב יוסף לראיה זו: וְרַב יוֹסֵף שסובר ששיעור מבוי הוא בארבעה טפחים, יאמר שמדובר **דְּפָתַח לֵהּ** - שפתח את פתח החצירות

ציור ג

ציור ד

לגמרי, לא יועיל עם פס ארבעה. **יא. וְאִפְּיֹ'** אם בני המבוי יעזבו את הפתח הראשון ויעברו רק דרך הפירצה, מכל מקום לא בטל ממנו שם פתח כיון שהוא משמש פתח לארבעה טפחים שבין הקורה לפירצה. רש"י (ד"ה ממזיק). אמנם אין הכוונה שבמקרה זה השטח שמהפתח עד הפירצה נחשב כמבוי בפני עצמו, שאם כן נמצא שיחכו יתר על ארכו [שהרי מדובר בסתם מבואות ואפילו באופן שפתח המבוי רחב יותר מארבעה טפחים], אלא ודאי שכל שנשאר במקום הקורה כשיעור מבוי רואים את המבוי כולו כאחד, והפירצה נחשבת כפתח. רשב"א (ד"ה ממזר). **יב. שאפי'ו** יש למבוי פתחים הרבה אינו נפסל בכך. רש"י (ד"ה ממזיק). **יג. רש"י** (ד"ה ממזיק) על פי הגמרא להלן (י:), כפי שהוא מפרשה שם, וראה עיוני הפשט[ד]. **יד. כגון** שנשתייר בין הקורה לפירצה פחות מארבעה טפחים, ועשה שם פס ארבעה טפחים והכשירו, וכל שכן באופן שנשאר בין הקורה לפירצה כותל בשיעור ארבעה טפחים. **טו. רש"י** (ד"ה סוף). אולם תוספות (ד"ה סוף) כתבו, שאם היה המבוי כשר ונפסל צריך ארבע אמות להכשירו, שנחשב 'תחילת מבוי' כיון שבא כעת להכשירו, 'סוף מבוי' שדי לו בארבעה טפחים היינו במבוי שלא נפסל כלל וכגון שנשתייר שם פס ארבעה טפחים, שמבוי כשר אינו יוצא מתורת הכשרו עד שיתמעט מארבעה טפחים. **טז. אבל** אין מכאן ראיה ששיעור מבוי הוא ארבע אמות. גאון יעקב (ד"ה דמפיק). **יז. כתב** הגאון יעקב (ד"ה דמפיק) שטעות סופר הוא בגמרא, ויש לגרוס 'דאמר רב', שבשבת (קנ:) מובא דין זה כמימרא של רב, ולא כברייתא. וכן הוא ברבינו חננאל (ד"ה ופתחיהן), שאביי מביא סמך לדבריו מדברי רב. **יח. רש"י** להלן (עב. ד"ה ופתח), וכן כתבו התוספות (להלן יב: ד"ה ופתח) והרא"ש (פ' יז), וכן מבואר בירושלמי (פ"ה ה"ג). אמנם רש"י להלן (יב: ד"ה ופתחים) פירש, שדי שיהיה בית אחד בכל חצר. **יט. אֶלָּא** דינו כחצר וצריך פס של ארבעה טפחים מצד אחד, או שני פסים של כל שהוא משני צדדים כדי להתירו. ובטעם הדבר ביאר הרשב"א (ד"ה פ' רבי), שהרי הטעם שחצר צריכה תיקון גדול יותר ממבוי, הוא משום שככל שהמקום רחוי יותר לדיורין ולתשמיש צנוע, צריך תיקון גדול יותר, ומשום כך מבוי שאין בו שתי חצירות, שאין מתביישים מלאכול ומלהשתמש בו, נמצא שראוי הוא יותר לדיורין ולתשמיש צנוע ממבוי רגיל, לכן לא די לו בתיקון של מבוי אלא צריך לעשות לו תיקון של חצר. **כ. ואין** לומר שיכול הוא לעשות שם פתח בלא מזוזות, שהרי אם יעשה כן יהיה המבוי פרוץ במלואו לחצר, ולא יהיו ניכרים כתלי המבוי, וודאי אין דין מבוי עליו. רש"י (ד"ה ופתח) ומאירי (ד"ה לעולם). **כא. שלעולם** 'אורך המבוי' הוא הריוח שבין פתח המבוי לדופן האמצעית, ו'רוחב המבוי' הוא תמיד הריוח שבין שני כתלי המבוי האחרים, ואין אומרים שאם הוא הריוח שבין הכתלים שבצדדים גדול יותר, הוא האורך ומה שבין פתח המבוי לכותל האמצעי הוא הרוחב, ואורכו יותר מרחבו. בית מאיר (ד"ה והסמכו), גאון יעקב (ד"ה וכ"ש) עפ"י הרשב"א (בבא קמא פ"ח ע"ב). **כב. אֶלָּא** תורת חצר עליו, וחצר אינה ניתרת אלא בפס ארבעה טפחים, או בשני פסים של משהו, וכפי שיתבאר להלן (יב:). רש"י (ד"ה ופתח). והטעם שמבוי שאין ארכו יתר על רחבו יש לו דין חצר, כתב הלבוש (סי"ח סי' שסב סכ"ו) שהוא משום שכן הוא דרך מבוי להיות ארכו יתר על רחבו. וביאר המהר"ל (חיבור נר מצוה להלן ע"ב ד"ה ק"ו), שהוא משום שחלוק מבוי מחצר באופן תשמישו, שהרי תשמיש החצר הוא במקומו ולא להלך בו למקום אחר, לכן צורתו מרובעת, שאין בצד אחד תשמיש יותר מהצד השני, אבל מבוי שכל תשמישו הוא להלך בו מרשות הרבים לחצר, על כן צורתו היא שארכו יתר על רחבו, שהרי זו צורת התשמיש בו. אמנם הבית מאיר (פ' שפס פ"ת ד"ה ופתח) כתב, שלא ידענו טעם וסיבה מדוע אין המבוי ניתר בלחי וקורה כשאין ארכו יותר על רחבו, אלא הוא כהלכה למשה מסיני. **כג. רש"י** (ד"ה ופתח). וראה בעיוני הפשט לעיל, שהתוספות חולקים בזה על רש"י.

בָּעֶרֶן זָוִית, כלומר, שפתחי החצירות הן באלכסון, חלקם בכתלים שבצדדים, וחלקם בדופן שכנגד הפתח[כג], באופן שיש ברוחב הפתח ארבעה טפחים [ציור ה][כה].

מקור נוסף לדברי אביי: אָמַר אַבָּיֵי, מְנָא אֲמִינָא לָהּ - מהיכן למדתי דבר זה, ששיעור מבוי הוא בארבע אמות[כו], **דְּאָמַר רְמִי בַּר חָמָא אָמַר רַב הוּנָא, לְחִי הַבּוֹלֵט מִדִּפְנוֹ שֶׁל מָבוֹי** לתוך חלל הפתח, שלא נעשה לשם לחי אלא לצורך חיזוק הבתים, אזי אם רוחב בליטת הלחי לתוך הוא **פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, נִידּוֹן מְשׁוּם לְחִי**, ומתיר את המבוי, **וְהַמְבוי אֵינוֹ צָרִיךְ לְחֵי אַחֵר** כדי **לְהַתִּירוֹ**[כז]. אולם אם רוחב בליטת הלחי הוא **אַרְבַּע אַמּוֹת**, אין עליו שם לחי, שהוא **נִידּוֹן מְשׁוּם מָבוֹי**, כלומר, כיון שארבע אמות הוא השיעור להיקרא מבוי, בשיעור זה אין בליטת הכותל נחשבת **לחי**[כח], **וְצָרִיךְ** המבוי **לְחֵי אַחֵר**.

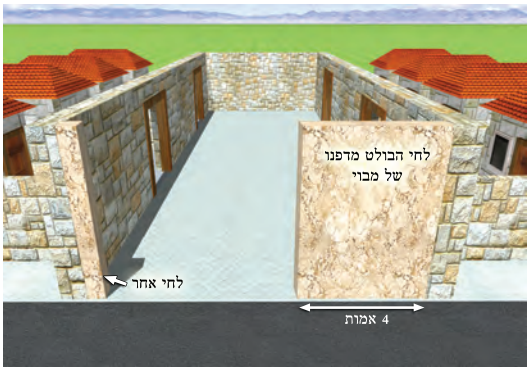
הגמרא מבארת תשובת רב יוסף לראיה זו: וְרַב יוֹסֵף שסובר ששיעור מבוי בארבעה טפחים, יאמר, שהשיעור שבו בליטת הכותל אינה נחשבת ללחי, אינו תלוי בשיעור אורך מבוי, **דְּאֶפְּוֵקֵי - שלהוציאו מִתּוֹרַת לְחִי**, אינו יוצא **עַד דְּאִיכָּא** - שיהא בו שיעור **אַרְבַּע אַמּוֹת**[ל], אבל **לְמֵיהֱוֵי** - להיעשות **מָבוֹי, אֲפִילּוּ בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים נַמִּי** - גם כן **הֲוֵי מָבוֹי**[לא].

★

הגמרא חוזרת לבאר את גוף הדין של לחי הבולט מדפנו של מבוי: גּוּפָא, אָמַר רְמִי בַּר חָמָא אָמַר רַב הוּנָא, לְחִי הַבּוֹלֵט מִדָּפְנוֹ שֶׁל מָבוֹי לתוך חלל הפתח,

ציור ה

ציור ו

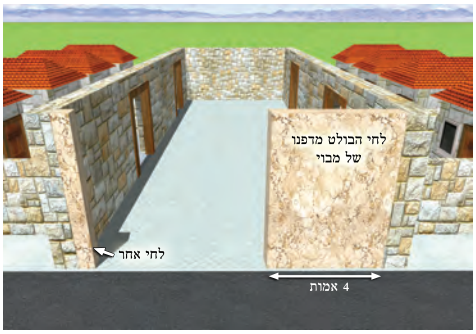
כג. ואף שלא יהיה המבוי רחב ארבעה טפחים רק בתחילתו, ולא יהיה אורך ארבעה טפחים רק באמצעיתו, די בזה כדי להכשיר את המבוי בלחי ויקורה. מהרש"א (מתוספות ד"ה דפתח). **כה. רש"י** (ד"ה נקמן) כתב, שהפתח תופס טפח אחד מהכותל שכנגד הפתח, ושלשה טפחים מהכותל של אורך המבוי, שיש באלכסון זה ארבעה טפחים. וכתבו התוספות (ד"ה דפתח), שאינו מדויק, שהרי לציור זה, הפתח הוא באורך אלכסון של טפח אחד על שלשה טפחים, ובאלכסון כזה אין רוחב ארבעה טפחים [שהשיעור המבואר להלן (ס.) שאלכסון גדול יותר בשתי חמישיות יותר מהאורך, אין זה אלא כשהאורך והרוחב שוים, ולכן רק באלכסון של מרובע של שלשה על שלשה טפחים, היה ארבעה טפחים, אבל כאן שאין אלא טפח אחד על שלשה טפחים, אין באלכסון ארבעה טפחים], אלא ודאי הפתחים תופסים בכתלים יותר מכך. **כו. ביאר** הפני שלמה (ד"ה אמר), שהוצרך אביי להביא ראיה נוספת לדבריו, כיון שמהראיה הקודמת מוכח רק ששיעור מבוי הוא יותר מארבעה טפחים, אבל אין משם ראיה ששיעור מבוי הוא בארבע אמות, ומשום כך הביא אביי ראיה נוספת, להוכיח ששיעור מבוי הוא בארבע אמות. **כז. ואפילו** שלא נעשה לשם לחי, הרי הוא מתיר משום לחי, כיון שהלכה כאביי (לעיל עו.), שאף לחי העומד מאליו, שלא העמידו אותו כדי לשמש כלחי, כשר [שאילו העמיד לחי זה לשם לחי, אף אם הוא רחב ארבע אמות, הוא מתיר במבוי, כמבואר בהערה להלן]. רש"י (לעיל ע"ב ד"ה פחות). וכתבו התוספות (לעיל ע"ב ד"ה פחות), שאף אם אין הלכה כאביי, ודאי כאן יש לפרש שאף אם לא נעשה לשם לחי הוא כשר, כיון שכאן רב הונא הוא שאמר הלכה זו, ורב הונא סובר שלחי העומד מאליו כשר, שהרי אביי (לעיל עו.) למד דין זה מדברי רב הונא. **כח. מבואר** בתוספות (לעיל ע"ב ד"ה תרגמו), שכיון שהלחי רחב בשיעור של הכשר מבוי, אין ניכר שהוא משמש ללחי. ולהלן (עו.) נחלקו אמוראים מהו טעם ההיתר בלחי, אביי אמר שלחי מתיר משום שהוא נחשב כמחיצה, ורבא אמר שהלחי מתיר משום שהוא יוצר היכר שאין המבוי רשות הרבים. וכתבו התוספות, שאף לדעת אביי שלחי משום מחיצה, אם בליטת הלחי היא ארבע אמות, אינה מתירה את המבוי, ואף שכמה שהמבוי סגור יותר יש כאן מחיצה טובה יותר, מכל מקום גם מי שסובר שלחי משום מחיצה, מודה שצריך להיות בו קצת היכר קצת שנעשה לשם לחי. והריטב"א (ד"ה תרגמו) כתב באופן נוסף, שיתכן באמת שלמי שסובר שלחי משום מחיצה, אף אם הלחי רחב ארבע אמות, הוא גם כן מתיר במבוי, אלא שרב הונא סובר שלחי משום היכר הוא. **כט. אף** שאם היה מניחו לשם לחי היה כשר, שהרי מה שעשאו רחב יותר משאר לחי אינו מגרע, מכל מקום כיון שהוא ארוך ארבע אמות שהוא שיעור הכשר מבוי, ולא נעשה לשם לחי, אינו יוצא משם כותל מבוי עד שיעשנו במפורש לשם לחי. רש"י (לעיל ע"ב ד"ה תרגמו). שכדי להכשירו ללחי צריך אחת משתי דרכים או שיעשנו לשם לחי, או שיהא בו היכר לחי, ובליטה שיש בה שיעור הכשר מבוי אין בה היכר לחי. מאירי (ד"ה לחי). וביארו התוספות (לעיל ע"ב ד"ה תרגמו) והריטב"א (ד"ה עוד), שכשנעשה לשם לחי, יש לכך קול, ומשום כך מכירים ההולכים שם שהוא משמש ללחי. אמנם בדברי הרשב"א (בעמוד הקודם ד"ה ר') מבואר, שאף אם נעשה לשם לחי, אם הוא רחב ארבע אמות, אינו נחשב לחי. **ל. שכשהוא** רחב ארבע אמות, אין ניכר שהוא משמש ללחי. ריטב"א (ד"ה וכי יוסף).

אם הלחי בולט **פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת**, הרי הוא **נִידּוֹן מְשׁוּם לְחִי** ומתיר את המבוי בטלטול, **וְאֵין** המבוי **צָרִיךְ לְחִי אַחֵר** כדי **לְהַתִּירוֹ**. אולם אם הלחי בולט **אַרְבַּע אַמּוֹת, נִידּוֹן מְשׁוּם מָבוֹי, וְצָרִיךְ** המבוי **לְחִי אַחֵר לְהַתִּירוֹ** [ציור א].

מבררת הגמרא: אוֹתוֹ לְחִי נוסף שהצרכנו למבוי שהלחי שבו בולט מדפנו ארבע אמות, **הֵיכָן מַעֲמִידוֹ** - באיזה צד של פתח המבוי מעמידו[א], **אִי דְּמוֹקֵי לֵיהּ בַּהֲדֵיהּ** - שהרי אם יעמידנו בסמוך ללחי הראשון שבולט מדופן המבוי, **אוֹסְפֵי הוּא דְּקָא מוֹסִיף עֲלֵיהּ** - הרי הוא מוסיף את הלחי הזה על הלחי הראשון, ונעשה כחלק מהלחי הראשון, וכיון שהוא יותר מארבע אמות, אינו מתיר את המבוי[ב]. **אֲמַר רַב פָּפָּא, דְּמוֹקֵי לֵיהּ לְאֵידָךְ גִּיסָא** - אכן, יכול הוא להעמיד את הלחי הנוסף רק בצד השני של פתח המבוי. **וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ** [-בנו] **דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**[ב] **אָמַר, אַפֵּיפּ תֵּימָא דְּמוֹקֵי לֵהּ בַּהֲדֵיהּ** - אפילו אם תאמר שמעמידו בסמוך ללחי הבולט, עדיין יש אפשרות שלא ייחשב כהוספה על הלחי הקיים, וכגון **דְּמַטֵּפֵי בֵּיהּ** - שמוסיף בלחי שהוא נותן עכשיו, שהוא עושה אותו גבוה יותר, מהלחי הראשון [ציור ב], **אוֹ דְּמָבְצַר בֵּיהּ** - או שהוא מפחית ממנו, שעושה אותו נמוך יותר מהלחי הראשון [ציור ג][ג], שניכר שאין הוא חלק מהלחי הראשון.

הגמרא דנה אם צריך להוסיף לחי אחר בפתח רחב שמונה אמות, וברחב פחות משמונה אמות: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, ההלכה שאמרנו שבלחי הבולט ארבע אמות צריך להוסיף לחי אחר להתיר את המבוי, **לָא אָמְרָן** - לא אמרנו כן **אֶלָּא בְּמָבוֹי** שרוחב פתחו הוא **שְׁמוֹנָה** אמות, או יותר מכך, **אֲבָל בְּמָבוֹי** שרוחב פתחו הוא רק **שֶׁבַע** אמות, ויש שם לחי רחב ארבע אמות, אין צריך לחי אחר להתירו, כיון שהמבוי **נִיתָּר בְּכָךְ שֶׁהָעוֹמֶד** שבו **מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ**, כלומר, שהחלק הסתום של הפתח מרובה על החלק הפרוץ שלו, שהרי החלק הסתום הוא ארבע אמות, ואילו החלק הפרוץ הוא שלוש אמות [ציור ו]. ודין זה שמבוי ניתר בעומד מרובה, נלמד **בְּקַל וָחוֹמֶר**

א. **ואף** שאת הלחי הנוסף עשה לשם לחי, וכשנעשה לשם לחי, אף לחי יותר מארבע אמות מתיר במבוי (כמבואר בהערה לעיל (ז"ח)), מכל מקום הלחי שהוא מוסיף בטל אצל בליטת הלחי שאינה עשויה לשם לחי. מאירי (ז"ח ומ"מ). ב. **רב** הונא בריה דרב יהושע היה מהאמוראים האחרונים והיה תלמידו של רבא, ואין זה רב הונא שאמר שלחי הבולט ארבע אמות צריך לחי אחר, שהוא רב הונא הגדול שהיה תלמידו של רב. רש"י (ז"ח ומ"מ). ג. **רש"י** (ז"ח ומ"מ). ובאופן אחר פירש רש"י, דמטפי ביה, היינו שעושה אותו עב יותר [ציור ד], ומפחית ביה, היינו שעושה אותו דק יותר [ציור ה]. שכשהוא עושה את הלחי שהוא נותן עכשיו, עבה יותר או דק יותר מהלחי הראשון, אינו עומד בשוה עם הלחי הראשון, אלא אם הוא עבה יותר, הוא בולט מצדי הלחי הראשון, ואם הוא דק יותר, הרי הוא עומד כנגד אמצע הלחי הראשון, ואינו מגיע לקצוות של הלחי הראשון.

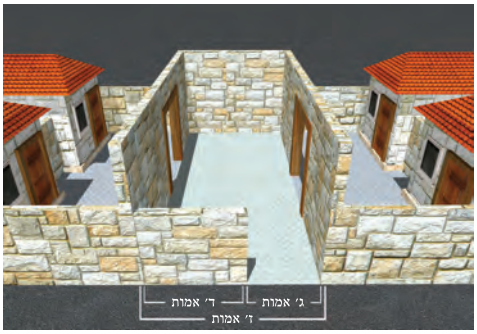
ציור א

ציור ב

ציור ג

ציור ד

ציור ה

ציור ו

מַחֲצֵר[ב], **ומבארת הגמרא את הכלל וחומר: וְמָה חֲצֵר** שדינה חמור, **שֶׁאִם** נפרץ אחד מכתליה לרשות הרבים בכל ארכו, **אֵינָהּ נִיתֶּרֶת בְּלֶחִי וְקוֹרָה**, שאף אם יעמיד לחי או קורה באותה פירצה, יהיה אסור לטלטל בחצר, עד שיעמיד בה פס של ארבעה טפחים[ג], אף על פי כן **נִיתֶּרֶת** היא **בְּעוֹמֶד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ** - שגם אם נפרצו הרבה פרצות בארבעת כתליה, מכל מקום אם נשארו מחיצות באופן שהעומד שבה מרובה על הפרוץ, [והפרצות נקראות בשם פתח שאינן רחבות יותר מעשר אמות], מותרת החצר בטלטול אפילו בלא שום תיקון, **מָבוֹי** שקל הוא, **שֶׁהוּא נִיתָּר בְּלֶחִי וְקוֹרָה**, בפתחו הפתוח לרשות הרבים, אף שכל הכותל פרוץ לרשות הרבים, **אֵינוֹ דִין שֶׁיהֵא נִיתָּר** בטלטול **בְּאוֹפֶן שֶׁהָעוֹמֵד** שבכותל הרביעי[ד] **מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ**[ה][ז].

שואלת הגמרא: איך ניתן ללמוד מחצר, שעומד מרובה יש לו להועיל במבוי, הלא יש לומר, **מָה חָצֵר** - שמה שהקלנו בחצר להתירה בעומד מרובה על הפרוץ הוא משום שחצר קלה היא, שהרי מצאנו בה קולא נוספת, **שֶׁכֵּן פְּרָצָתָהּ בְּעָשָׂר**, כלומר, אין פירצה אוסרת בה אלא אם כן היא רחבה יותר מעשר אמות[ו]. **תֹּאמַר בְּמָבוֹי** שחמור הוא **שֶׁהרי פְּרָצָתוֹ בְּאַרְבָּעָה**, כלומר שאפילו פירצה של ארבעה טפחים אוסרת בו ואין מועיל עומד מרובה להכשיר פירצתו, ואם כן גם כשיש בו פתח של פחות מארבעה טפחים הנחשב כפירצה, לא יועיל עומד מרובה להכשיר פירצתו. **משיבה הגמרא: קָסָבַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, מָבוֹי נָמֵי** [-גם כן] **פְּרָצָתוֹ בְּעָשָׂר** אמות, כחצר, ואין חצר קלה יותר ממבוי בשום דין, וניתן ללמוד שפתחי מבוי ניתרים בעומד מרובה על הפרוץ בקל וחומר מחצר.

חוזרת הגמרא ומקשה: הרי **חָמֵאן** [אמרינן] - לדעת מי אמרו שלומדים שעומד מרובה מועיל במבוי מחצר, הלא **לְדִעַת רַב הוּנָא**, שהוא אמר שלחי הבולט מדפנו של מבוי צריך לחי אחר להתירו, ועליו אמר רב הונא בריה דרב יהושע שדבריו אמורים רק במבוי של שמונה אמות, ואילו מבוי של שבע אמות ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, **וְהָא רַב הוּנָא, פְּרָצָתוֹ בְּאַרְבָּעָה סְבִירָא לֵיהּ** - והלא רב הונא סובר (לעיל ו.) שפירצת מבוי בארבעה טפחים היא, ואם כן חוזרת הקושיא שאין ללמוד שמבוי ניתר בעומד מרובה מחצר, שהרי חצר קלה היא שפירצתה בעשר אמות[ח]. **משיבה הגמרא: רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ** לא בא לפרש את דעת רב הונא, אלא **מַעְמָא דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר** - את דעת עצמו פירש, ומה שאמר 'לא אמרן' כוונתו היא, שמסתברים דברי רב הונא במבוי שפתחו רחב שמונה אמות, שאז אם הלחי הבולט מהכותל הוא ארבע אמות, אינו מתיר את המבוי, אבל במבוי שאינו רחב שמונה אמות, אין מסתבר כדברי רב הונא, שכיון שפירצת מבוי היא בעשר אמות כחצר, ניתן ללמוד דין עומד מרובה במבוי מחצר, אבל לדעת רב הונא שפרצת מבוי בארבעה טפחים אכן אין ללמוד מבוי מחצר לדין עומד מרובה[ט].

רב אשי חולק על מה שאמר רב הונא בריה דרב יהושע שמבוי רחב שמונה, אינו ניתר בלחי הבולט ארבע אמות: רַב אַשִׁי אָמַר, כיון שמבוי ניתר בעומד מרובה, **אֲפִילּוּ תֵּימָא** - יש לך לומר שאפילו **בְּמָבוֹי** שהוא רחב **שְׁמוֹנָה** אמות מצומצמות, **נָמֵי** - גם כן **לָא צָרִיךְ לֶחִי** אחר כדי להתירו, שכיון שרוב בני אדם אינם יכולים לצמצם שיהיה הלחי הבולט מהכותל רחב בדיוק ארבע אמות, **מַה נַּפְשָׁךְ** - בין אם הלחי הוא יותר מארבע אמות, ובין אם הוא פחות מארבע אמות, יש להתיר את המבוי, שהרי, **אִי עוֹמֵד נָפִישׁ** - אם הלחי רחב יותר מהפרוץ, שהוא רחב מעט יותר מארבע אמות, הרי המבוי **נִיתָּר בְּעוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ. וְאִי פָּרוּץ נָפִישׁ** - ואם החלק הפרוץ רחב יותר מהלחי, נמצא שהלחי הוא פחות מארבע אמות וממילא הוא **נִידּוֹן מַשּׁוּם לֶחִי**, ומתיר את המבוי, **מַאי אָמְרַתְּ** - אלא מה תאמר שיש לאסור את המבוי, כיון שיתכן דְּשָׁוּוּ תַּרְוַיְיהוּ **כִּי הֲדָדֵי** - שצמצם ועשה את הלחי והפירצה בדיוק באותו שיעור, שכל אחד מהם רחב בדיוק ארבע אמות, ונמצא שאין כאן לחי, ואף עומד מרובה על הפרוץ אין כאן[י], מכל מקום מידי ספק לא יצאנו, שמא צמצם ואסור המבוי בטלטול, שמא לא צמצם ומותר, וכיון שכל איסור טלטול במבוי אינו אלא מדרבנן, נמצא דְּהָוֵה לֵיהּ סָפֵק דְּרַבָּנַן - שהוא ספק איסור דרבנן, וְכלל הוא בידינו סָפֵק דְּרַבָּנַן - שכל ספק איסור דרבנן, הולכים בו לְהֶקֵל[יא].

★

הגמרא דנה כמה הוא שיעור פירצה האוסרת את המבוי: אָמַר רַב חָנִין בַּר רָבָא אָמַר רַב, מָבוֹי שֶׁנִּפְרָץ כתלו,

---

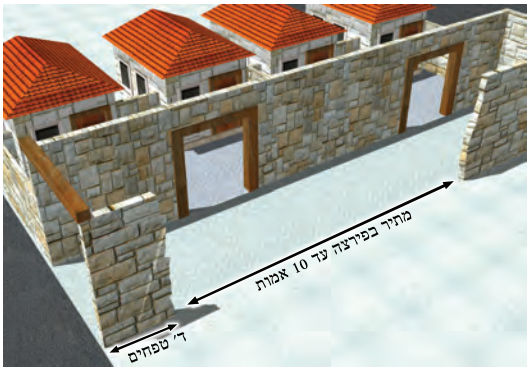
ב. **כמבואר** להלן (יב), שחצר ניתרת על ידי פס ארבעה טפחים בצד אחד של הפתח, או בשני לחיים של משהו משני עברי הפתח. ג. **ראה** בעיוני הפשט, מדוע אין ללמוד בקל וחומר זה, שאף לחי רחב יותר מארבע אמות, יתיר במבוי. ד. **היינו** באופן שהפירצה אינה על פני כותל שלם, אבל אם הפירצה היא על פני כותל שלם אוסרת הפירצה אפילו בפחות מעשר אמות. רש"י (ד"ה מה"ת). ובאופן זה שנחשבת כפירצה אין מועיל עומד מרובה להכשירה, שעומד מרובה מועיל להכשיר רק פתחים ולא פירצות. ז. **ומבואר** ברשב"א (ד"ה ומה) ובריטב"א (ד"ה ת) שלדעת רב הונא, אכן אין עומד מרובה מועיל במבוי. אולם ראה בחזון איש (סי' סה סק"ו) שצידד שגם לרב הונא מועיל עומד מרובה במבוי ואף שאינו יכול ללמדו מקל וחומר, מכל מקום כן הוא לדעתו מסברא. ח. **היינו** לדעת רב הונא בריה דרב יהושע (לעיל סו:) שכותל שהעומד והפרוץ שווים בו, אינו נחשב מחיצה, אבל למבואר להלן (סו:) שההלכה היא שפרוץ כעומד נחשב מחיצה, אף אם הלחי והפרוץ שבצדו שווים הם, ששניהם הם בדיוק ארבע אמות, מותר לטלטל במבוי. תוספות (ד"ה ופפק).

אם הפירצה היא **מְצִידוֹ** - באחד מכתלי אורך המבוי, הפירצה אוסרת רק **בְּיוֹתֵר מֵעֶשֶׂר** אמות [ציור א][א]. ואם הפירצה היא **מֵרֹאשׁוֹ** - בכותל שבראש המבוי, שלא היה המבוי פרוץ כולו, אלא מלבד הפתח היה שם גם כותל, ונפרץ אותו כותל [ציור ב][ב], הפירצה אוסרת **בְּאַרְבָּעָה** טפחים[ג].

שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא - מדוע כשנפרץ המבוי **מְצִידוֹ**, הפירצה אוסרת רק **בְּיוֹתֵר** אמות, הלא ודאי הוא משום **דְּאָמַר פְּתָחָא הוּא** - שאומרים אנו שפירצה עד עשר אמות נחשבת לפתח ואינה אוסרת את המבוי, אם כן **מֵרֹאשׁוֹ נָמֵי** - גם כשהפירצה היא בכותל שבראש המבוי **נֵימָא פְּתָחָא הוּא** - נאמר שעד עשר אמות נחשב לפתח, ומדוע אמר רב שנפסל בפירצה של ארבעה טפחים בלבד. **משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**, מה שאמר רב שפירצה בראשו נפסלת בארבעה טפחים היינו דווקא **בְּגוֹן שֶׁנִּפְרַץ** המבוי **בְּקָרָן זָוִית**, כלומר, שנפרץ מהכותל שבראש המבוי ומהכותל שבצד המבוי במקום שהם מתחברים זה עם זה [ציור ג][ג], ופירצה כזו אינה נחשבת פתח, אפילו כשהיא קטנה מעשר אמות, משום **דְּפִתְחָא בְּקָרָן זָוִית לָא עֲבְדֵי אִינָשֵׁי** - שאין דרך בני אדם לעשות פתח בקרן זוית[ד], אבל אם נפרץ הכותל שבראש המבוי באמצעו, אכן אינו נאסר עד שתהיה הפירצה למעלה מעשר אמות[ה][ב].

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב חנין בר רבא: וְרַב הוּנָא אָמַר, שרב סובר[ו], **שְׁאֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** - בין מבוי שנפרץ בראשו בקרן זוית, ובין מבוי שנפרץ מצידו, שיעור הפירצה האוסרת הוא **בְּאַרְבָּעָה** טפחים[ז]. **וְכֵן** - וכך **אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא לְרַב חָנָן**[ח] **בַּר רָבָא, לָא תִּפְלוֹג עָלַאי** - אל לך לחלוק עלי ולומר שדעת רב היא שמבוי שנפרץ מצידו אוסר רק בפירצה של למעלה מעשר אמות, **דְּרַב אִיקְּלַע** - שהרי רב הזדמן **לְמָקוֹם** הנקרא **דַּמְחַרְיָא, וַעֲבַד עוּבְדָּא בָּוָותֵי** - והורה שם הלכה כדברי, שאסר מבוי שהיה פרוץ מצידו בארבעה טפחים. **אָמַר לֵיהּ** - השיב רב חנן לרב הונא, אין להוכיח ממעשה זה שכך סובר רב, **שַׁרַב מָצָא וְגָדַר בָּהּ גָּדֵר** - בני אותו מקום עמי ארצות היו, והיו מזלזלין במצוות, והחמיר עליהם רב יותר מהדין כדי להרחיקם מהעבירה, כאדם הגודר בקעה פרוצה כדי לשומרה.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רב הונא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, בָּווֹתֵיהּ דְּרַב הוּנָא מְסָתְבָרָא - מסתבר כדברי רב הונא, **שרב סובר ששיעור פירצה** האוסרת במבוי מהצד, הוא ארבעה טפחים, **דְּאִיתְּמַר, מָבוֹי שֶׁעָקוּם** - מבוי שבאמצעו הוא מתעקם ופונה לצד אחר כצורת האות ד [ציור ד], **ובשני צדיו** יש פתחים לרשות הרבים, **רַב אָמַר, תּוֹרָתוֹ כְּמִפּוּשָׁשׁ** - המקום שבו מתעקם

ציור א

ציור ב

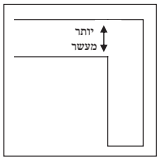

ציור ג

ציור ד

א. **והיינו** דווקא כשנשאר בין הפירצה לראש המבוי כותל בשיעור ארבעה טפחים, אבל אם לא נשאר שם כותל בשיעור ארבעה טפחים, אם הפירצה היא יותר משלושה טפחים נאסר המבוי, כמבואר לעיל (ה.). רש"י (ד"ה מצידו). ב. **ובגון** שהיה רוחב המבוי עשרים אמה, וסתם את מחצית הפתח בכותל של עשר אמות, וכפי ששיננו במשנה (לעיל ג.), והרחב מעשר ימעט, ובאותו כותל נפרצה פירצה. רש"י (ד"ה מלפנים). ג. **'בעשר'** ר'בארבעה' שאמר רב, אינם שווים, אלא בעשר היינו דווקא ביותר מעשר, ובארבעה היינו אף בארבעה. תוספות (ד"ה מלעיל). אמנם המאירי (ד"ה ומלפנים) פירש, שאף 'בארבעה' היינו רק ביותר מארבעה. ד. **רשב"א** (ד"ה אמר), ריטב"א (ד"ה ופרכינן). אבל כתב הרשב"א שמדברי הרי"ף (לעיל יח:) והרמב"ם (פנים פ"ע ה"כ) נראה, שקרן זוית היינו שנפרץ הכותל סמוך בסופו, שאין דרך הפתח להיות בצד הכותל, אלא רק באמצע הכותל. ה. **ראה** בעיוני הפשט מדוע אין פירצה כזו אוסרת בפחות מארבעה טפחים. ו. **הרא"ש** (סי' ז) כתב, שבכל הספרים שלפנינו הגירסא היא שרב הונא אמר את דבריו בשם רב. וכן מבואר ברש"י (ד"ה וכל טוחל). אמנם ברשב"א (ד"ה וכל טוחל) מבואר, שרב הונא לא אמר כן בשם רב. ז. **כתבו** התוספות (ד"ה אחד) שאף לרב הונא, אם נפרץ המבוי בראשו שלא בקרן זוית, הפירצה אוסרת רק ביותר מעשר אמות. וביארו [על פי הגאון יעקב (ד"ה מעמד)], שמה שלרב הונא פירצת מבוי אוסרת בארבעה טפחים, הוא מהטעם המבואר להלן (י:) שכשיש פתח נוסף במבוי, יש לחוש שיניחו בני המבוי את הפתח שבראש המבוי, ויכנסו ויצאו דרך הפתח הנוסף, והפתח שבראש המבוי לא יחשב יותר פתח המבוי, והקורה או הלחי שבו, לא יכשירו את המבוי, וחשש זה אינו אלא בפתח הנמצא בצידי המבוי, שההליכה שם מקצרת את הדרך, אבל בפתח הנמצא בראש המבוי, ששני הפתחים פונים לאותו מקום, ואין ההליכה באותו פתח מקצרת את הדרך, אין לחוש שילכו שם בני המבוי, כיון שאין בני אדם מניחים פתח גדול והולכים בפתח קטן, כשאין ההליכה שם מקצרת להם את הדרך [וראה בשו"ת בית אפרים (סי' כה) ובשער הציון (סי' שסה ס"ק ח), שהקשו על סברא מעין זו, שלעיל (ה.) מבואר, שכשנשאר שיעור של הכשר מבוי בין הפתח הראשון לפתח החדש, אין לחוש אם ילכו בני המבוי בפתח החדש]. אולם בדברי הרשב"א (ד"ה וכל טוחל) מבואר, וכן הוא בפירוש בתוספות רי"ד (מלפנים ד"ה וכל טוחל) שהטעם שפירצה ארבעה אוסרת במבוי, הוא משום שאז נחשב המבוי למבוי מפולש. והריטב"א (ד"ה כל טוחל, ולהלן י: ד"ה ומיהו) מבאר, [וכעין זה כתב בתוספות רבינו פרץ (ד"ה וכל טוחל)], שלדעת רב הונא כל פירצה במבוי אינה נחשבת פתח, ומשום כך כל פירצה שיש בה ארבעה טפחים, שהוא מקום חשוב, אוסרת במבוי. ח. **לעיל** (ה:) הביאה הגמרא שהחולק על רב הונא, הוא רב חנין בר רבא, וראה בדקדוקי סופרים שכתב שאף כאן יש לגרוס רב חנין.

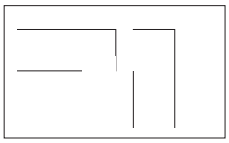
המבוי, וכל אחד מחלקי המבוי פתוח שם לחלק השני, נחשב כמו שפתוח שם המבוי לרשות הרבים, וצריך לעשות צורת הפתח בעקמומיתו[ט], ולחי או קורה בכל אחד מפתחיו הפונים לרשות הרבים [ציור ו]. **וְשָׁמוֹאֵל אָמַר, תּוֹרָתוֹ בָּתְמִים** - המקום שבו המבוי מתעקם נחשב כסתום, ואין צריך לעשות שם שום תיקון, ודי בהנחת לחי בראשי המבוי הפונים לרשות הרבים [ציור ז][י].

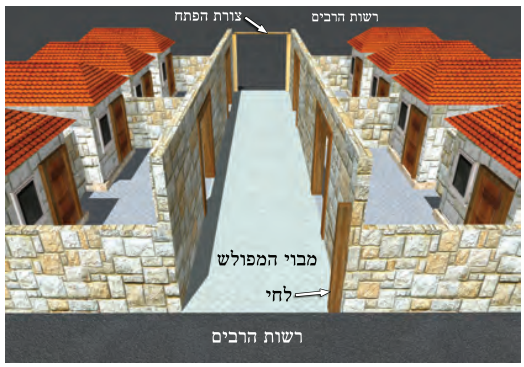
ומבררת הגמרא: בְּמַאי עָסְקִינַן - באיזה אופן נחלקו רב ושמואל במבוי עקום, **אִי לֵימָא** - אם נאמר שנחלקו **בְּמבוי** שבמקום עקמימותו הוא רחב **יוֹתֵר מֵעֲשָׂר** אמות [ציור ט ☜], קשה, **בְּהָא לֵימָא שְׁמוֹאֵל תּוֹרָתוֹ בְּתָמִים** - וכי בזה יאמר שמואל שמקום העקמומית נחשב כסתום, הלא באופן זה ודאי נחשב כל המבוי למבוי אחד, והרי הוא מפולש לרשות הרבים[יב], **אֶלָּא** - אלא ודאי נחלקו **בְּמבוי** שבמקום עקמימותו הוא רחב רק **עֶשֶׂר** אמות, **וְקָאָמַר רַב** - ואמר רב בזה, **שתּוֹרָתוֹ בְּתָמִים**, שנחשבים שני חלקי המבוי, כאילו הם פרוצים זה לזה, ואף שלכל אחד מחלקי המבוי, מקום העקמומית הוא כפירצה מצידו[יג], ואין הפירצה יותר מעשר אמות, סבר רב שפירצה זו אוסרת את המבוי, **אֲבָל** - ומוכח מכאן כדברי רב הונא **שפִּירַצַת מָבוֹי מִצִּידוֹ** אוסרת **בְּאַרְבָּעָה** טפחים[יד], ולא כדברי רב חנן שאמר שאינה אוסרת אלא אם נפרצה למעלה מעשר אמות[טו].

הגמרא מבארת את דחיית רב חנן לראיה זו: וְרַב חָנָן בַּר רַבָּא יכול הוא לדחות ולומר, שלעולם פירצת מבוי מצידו אוסרת רק ביותר מעשר אמות, **אוֹלַם שָׁאנֵי הָתָם** - שונה הדין במבוי עקום שהפירצה שבעקמומית אוסרת גם אם היא רחבה רק ארבעה טפחים משום **דְּקָא בָּקְעֵי בָּהּ רַבָּנִים** - שהרבים מהלכים שם, וכיון שהרבים הולכים שם, נחשב המבוי למפולש[טז].

ט. **מבוי** מפולש הוא מבוי שיש לו שני פתחים זה כנגד זה, הפתוחים לרשות הרבים, ואילו מבוי סתום יש לו רק פתח אחד לרשות הרבים, מבוי מפולש צריך תיקון גדול יותר כדי להתירו, שמבוי סתום די בלחי או קורה כדי להתירו, ומבוי מפולש צריך צורת הפתח בפתחו האחד ולחי או קורה בפתחו השני [ציור ח], כמבואר בגמרא בסמוך. וכתב הרא"ש (פ' ו), שאין צריך דווקא צורת הפתח בעקמימותו, אלא יכול לעשות לחי [או קורה. קרבן נתנאל (פוש ט)] בעקמימותו, וצורת הפתח בכל אחד מפתחיו לרשות הרבים. י. **כן** הוא פירוש דברי רב לדעת רש"י (ד"ה מותרו כמפולש). ולפירושו 'תורתו כמפולש' מתייחס לעקמימותו של המבוי, שיש לו דין מבוי מפולש ולכן צריך בו צורת הפתח כדי להתירו. אולם ר"י [הובא בתוספות רבינו פרץ (ד"ה מבוי) ברשב"א (ד"ה מתניתין) בריטב"א (ד"ה ושוב) ובראב"ש (סי' ו)] פירש, ש'תורתו כמפולש' היינו שיש על המבוי דין מבוי מפולש, שצריך לעשות צורת הפתח בפתח אחד הפונה לרשות הרבים, ולחי או קורה בפתח השני, אבל בעקמימותו אין צריך לעשות כלום. ולפירוש רש"י קשה, שנמצא שמבוי עקום חמור יותר ממבוי מפולש שאינו עקום, שמבוי שאינו עקום אין צריך רק צורת הפתח בצדו אחד ולחי או קורה בצדו השני, ומבוי עקום, צריך צורת הפתח, ושני קורות או שני לחיים, ואיזה טעם יש במה שהוא עקום, שמשום כך יש להחמיר בו יותר. ופירשו התוספות (ד"ה רב), שהטעם בזה הוא, שצריך שכל בני המבוי יראו את צורת הפתח, ולכן אין די בצורת הפתח בצד אחד של המבוי [וראה בקרבן נתנאל (פוש ט) שביאר במה שונה מבוי זה ממבוי שהוא אורך מאוד, ומחמת ארכו אי אפשר לראות את צורת הפתח בכולו]. ובריטב"א (ד"ה רב) מבואר, וכן כתבו המאירי והר"ן (ד"ה מבוי), שלדעת רב נחשב מבוי עקום כשני מבואות מפולשים, ולכן כל מבוי צריך שיהיה לו צורת הפתח בצד אחד ולחי או קורה בצידו השני. יא. **רש"י** (ד"ה מותרו כמפוס). ובאופן אחר פירש בשם מורו הזקן, שיש לעקימות המבוי דין מבוי סתום, שכשם שמבוי סתום ניתר בלחי, כן צריך ליתן לחי בעקמומית המבוי. שמלבד הלחיים שנותנים בראשי המבוי הפונים לרשות הרבים, צריך ליתן עוד לחי בעקמומית המבוי [ציור ח]. וראה בעיני המשפט במה נחלקו רש"י ומורו הזקן[אא]. יב. **רש"י** (ד"ה מפולש). ולפירוש מורו הזקן פירש רש"י, שקושיית הגמרא היא, שאם המבוי רחב בעקמימותו יותר מעשר אמות, ודאי לא היה אומר שמואל שיתן שם לחי, שהרי לחי אינו מועיל במקום רחב יותר מעשר, כמבואר לעיל (כ:). אבל ממה שאמר רב שעושה בעקמומיתו צורת הפתח, אין להוכיח שאין בעקמומיתו עשר אמות, שהרי צורת הפתח מתירה מדאורייתא אפילו יותר מעשר אמות. תוספות (ד"ה רב).

יג. **שהרי** כשנתבונן במבוי עקום נמצא שיש כאן שני מבואות סתומים, שלכל אחד ישנה פירצה בצידו [ציור ☜]. ריטב"א (ד"ה שמואל). יד. **שכיון** שמוכח מדברי רב שפירצה אוסרת אף בפחות מעשר אמות, יש לנו לומר שפירצה אוסרת אף בארבעה טפחים, שהרי אין כל טעם לחלק בין ארבעה טפחים לעשר אמות. ריטב"א (ד"ה ופלוגתא). טו. **שאין** נחשב המבוי כמפולש כשיש פתח בצדו, רק כשרבים הולכים שם. כן מבואר בריטב"א (ד"ה ונמצא), וכן ביאר בפירוש בבית אפרים (סי' כה ד"ה וכלי) [ונמצא שמה שלרב חנין בר רבא פירצה שרבים הולכים בה אוסרת בארבעה, אין זה מאותו הטעם שפירצה כזו אוסרת לרב הונא, שטעמו של רב הונא התבאר לעיל שהוא מטעמים אחרים [וראה הערה לעיל], אמנם ברשב"א ובתוספות רי"ד [וראה הערה לעיל] מבואר שאף טעמו של רב הונא הוא משום שנחשב המבוי למפולש]. והלבוש (סי' שסב ס"ג) פירש,

ציור ה

ציור ו

ציור ז

ציור ח

שואלת הגמרא: כיון שהעמדנו את דברי רב חנן בר רבא, דווקא במקום שאין הרבים מהלכים שם, **מַכָּל** - משמע מכך **דְּרַב הוּנָא** שחלק על רב חנן, **סָבַר שַׁאף עַל גַּב דְּלָא בָּעֵי בָּה רַבִּים** - שאין הרבים מהלכים בפירצה, וכגון שפרוצה למקום שחפורות בו גומות, או שיש בו טיט וכדומה[ח], שיעור הפירצה לפסול את המבוי הוא בארבעה טפחים, ואם כן קשה **מַאי שָׁנְא** - במה שונה דין זה **מִן** הדין **דְּרַבִּי אַמִּי וְרַב אַסִּי** שאמרו לעיל (ה.) שפירצה בצד המבוי פוסלת רק אם היא למעלה מעשר אמות[ט].

משיבה הגמרא: **הָתָם** - שם, בדברי רבי אמי ורבי אסי מדובר **דְּאִיבָּא גְּזִידוֹדֵי** - שנשתייר מעט מהכותל בגובה שלושה או ארבעה טפחים, על פני כל הפירצה, ואין נוח לעבור שם[י], ומשום כך אין הפירצה אוסרת אלא אם כן היא למעלה מעשר אמות [ציור יא][יא], ואילו **הָכָא** - כאן, בדברי רב הונא, מדובר **דְּלֵיכָּא גְּזִידוֹדֵי** - שלא נשתייר מהכותל כלום ולכן הפירצה אוסרת לדעת רב הונא גם ברוחב ארבעה טפחים.

*

הגמרא דנה בתיקונו של מבוי המפולש לרשות הרבים, ומביאה על כך ברייתא[יב]: תָּנוּ רַבָּנָן, בַּיצַד מְעָרְבִין דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים - כיצד מתקנים מחיצות[ג] לרשות הרבים[יג], כדי להתיר לטלטל בה. **עוֹשֶׂה צוּרַת הַפֶּתַח מִבָּאן** - בראשה האחד של רשות הרבים **וְלָחְיֵי וְקוֹרָה**[יג] **מִבָּאן** - בראשה השני [ציור יב]. **חֲנָנְיָה אוֹמֵר**, דין זה שנוי במחלוקת, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, עוֹשֶׂה דֶּלֶת מִבָּאן וְדֶלֶת מִבָּאן** [ציור יג], **וְכְשֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס, נוֹעֵל** את הדלת אחריו[יג]. **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, עוֹשֶׂה דֶּלֶת מִבָּאן וְלָחְיֵי וְקוֹרָה מִבָּאן**[יד] [ציור יד].

ציור יא

ציור יב

ציור יג

ציור יד

שכיון שהרבים מהלכים שם, אינו נקרא פתח אלא דרך הרבים, ואף בפחות מעשר אמות דינו כפירצה. ובבית אפרים (סי' כה ד"ה ומכ') פירש, שכשבוקעים בו הרבים, נחשב המבוי מפולש לרשות הרבים, שהרי נכנסים בפתח זה ויוצאים בפירצה. וראה בשער הציון (סי' שסה סק"ח) שהביא טעם נוסף.

יט. שעד עתה סברה הגמרא, שדברי רב הונא שפירצת מבוי מצידו אוסרת בארבעה טפחים, אמורים דווקא באופן שהרבים בוקעים שם, ואילו רבי אמי ורב אסי שאמרו שפירצת מבוי מצידו בעשר אמות, דיברו רק באופן שאין הרבים בוקעים שם. אולם עתה שמדברי רב חנן שנחלק על רב הונא נתבאר שאף כשאין הרבים בוקעים שם, סובר רב הונא שפירצה מצידו אוסרת בארבעה טפחים, קשה איך יעמיד רב הונא את דברי רבי אמי ורבי אסי שלא יחלקו על בריר. רשב"א (ד"ה ורבי). **יט. רש"י** (ד"ה שמם) פירש, שטעמו של רב הנא הוא משום שבני המבוי יניחו את פתח המבוי, וילכו דרך הפירצה, והרשב"א (ד"ה ורב הונא) פירש, שטעמו של רב הונא הוא, משום שנחשב המבוי למפולש, והריטב"א (ד"ה רב הונא) פירש, שרב הונא סובר שאף פירצה של ארבעה טפחים אינה נחשבת פתח אלא פירצה ואוסרת במבוי. ועתה לתוספות ולרשב"א השעם שכשיש גידודי אין פירצה ארבעה אוסרת, הוא משום שאין נוח להלך שם כמו שכתב רש"י, שלתוספות כשאין נוח להלך שם, אין לחוש שיניחו את פתח המבוי ויכנסו ויצאו דרך הפירצה, ולרשב"א כיון שאין נוח להלך שם, אין המבוי נחשב מפולש. אבל הריטב"א (ד"ה ופרכינן) פירש על פי דרכו, שכשיש גידודי, מלבד מה שאין נוח להלך שם, גם נראה לכל שהוא מחיצה נפרצת, ומשמע מדבריו, שמשום כך אין פירצה זו נחשבת פירצה, אלא הרי היא כמחיצה. **יח. כתב** הב"ח (סי' שסה ד"ה ומשמע), שלא אמרו שבמקום שיש גידודי, אין פירצה אוסרת רק ביותר מעשר אמות, אלא כשאין הרבים בוקעים שם, אבל במקום שהרבים בוקעים, אף אם יש שם גידודי, פירצה אוסרת בארבעה טפחים. **יט. משמעות** לשון הברייתא ניתן להבין שמדובר בתיקון לרשות הרבים עצמה, ואמנם כך סברה הגמרא בהמה אמינא, אבל במהלך הסוגיא יתברר שהברייתא התכוונה למבוי המפולש לרשות הרבים. **כ. האחרונים** כתבו שתיקון מחיצות נקרא 'עירוב'. **כא. כגון** שרוחבה של רשות הרבים לפחות שש עשרה אמות, והדרך אינה מוקפת מחיצות, ויש בעיר ששים ריבוא בני אדם, והיא אינה מוקפת חומה. ואם היא מוקפת חומה צריך שרשות הרבים תעבור בעיר מתחילתה לסופה בקו ישר ושעירה מכוונים זה מול זה. רש"י (ד"ה ר"ח), אולם לדעת הרמב"ם (פנח פי"ד ה"ח) ועוד ראשונים אין צורך שיהיו בעיר שישים רבוא כדי שתחשב רשות הרבים. **כב. גירסת** הרי"ף והרא"ש (פ"ק סי' ו) 'ולחי או קורה'. **כג. ואם** הדלת מחוברת בצירים אין בה משום עשיית 'מחיצה המתרת' שאסורה בשבת משום אהל [ראה שו"ע (או"ח סי' שנו ס"ח)]. אבני נזר (או"ח, סו"ס סוף סימן רעד). **כד. יש** להקשות לרש"י שביאר שמדובר ברשות הרבים גמורה שרחבה שש עשרה אמה, איך מועיל תקון של לחי וקורה [לתנא קמא ולבית הלל] הלא שנינו במשנה (כ.) שלחי וקורה אינם מועילים לפתח הרחב יותר מעשר אמות. ואף לרבי יהודה המיקל בפתח הרחב יותר מעשר, מכל מקום בגמרא להלן (י.) מובאת מימרא של רב אחי שרבי יהודה לא הקיל בפתח הרחב יותר משלש עשרה אמות ושליש. התוספות (ד"ה ומכ') תירצו שהכוונה כאן שיעשה לחי רחב באופן שימעט את רוחב הפתח לפחות מעשר אמות. והקשה הגאון יעקב (ד"ה ומכ') שתירוץ התוספות מיישב את קושייתם בעניין לחי אבל עדיין יקשה מקורה שגם היא אינה מועילה ליותר מעשר אמות. המהרש"א (מתוס' כאן) הוסיף שממה שמבואר בברייתא שלדעת תנא קמא עושה מצד אחד צורת הפתח יש להקשות על רב הסובר (ב:) שצורת הפתח לא מועילה ליותר מעשר אמות, ולא תירץ, ובנימוקי הגרי"ב (על המהרש"א) כתב שיש ליישב קושייתו באופן

מקשה הגמרא: וְרִשּׁוּת הָרַבִּים מַי מְיַעֲרְבָא - וכי ניתן לתקנה להתיר לטלטל בה[כה], **וְהָתַנְיָא** - והלא שנינו בברייתא (תוספתא פ״ו ה״ט) שרשות הרבים מקורה מותר לטלטל תחתיה בשבת [דוגמא לכך מובאת במשנה להלן (נה.)] בשני בתים בשני צידי רשות הרבים זה מול זה, והבתים היו מחוברים באמצעות עלייה [-מבנה] שעוברת מעל רשות הרבים, או גשר שעובר מעל רשות הרבים]. לדעת רבי יהודה, חלק רשות הרבים העובר תחת העליה או הגשר מותר בטלטול בשבת, כיון שאומרים פי תקרה יורד וסותם[כו]. ואמרה על כך הברייתא, **יָתֵר עַל כֵּן** - חידוש גדול יותר **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** שאף באופן שאין לומר פי תקרה יורד וסותם קיימת אפשרות נוספת להתיר טלטול ברשות הרבים בין שני הבתים[כז], והיינו

שתירצו התוספות קושייתם מלחי, והיינו שכוונת תנא קמא שיעשה צורת הפתח כך, שיעמיד שני עמודים רחבים שימעטו את רוחב רשות הרבים לעשר אמות, ויניח קורה עליהם. הרשב״א והריטב״א (ד״ה כלפי) תירצו שמדובר שהדרך לכל אורכה, רחבה שש עשרה אמות, ובסוף העיר מתקצר רוחב הדרך עד לעשר אמות. או באופן שכתבו התוספות [בתוספות שלפנינו לא כתבו כן על הברייתא כאן כי אם על הברייתא המובאת בהמשך הסוגיא], שהברייתא כאן אינה עוסקת ברשות הרבים גמורה אלא ברשות הרבים שבמקום אחד היא מתקצרת לרוחב של עשר אמות. וגם המקום הצר נידון כרשות הרבים כיון שהרבים ההולכים ברשות הרבים ממשיכים בדרכם גם בחלק הצר ואינם צריכים לעקם את הילוכם אלא מעט. עוד תירצו שבעל הגמרא כאן לא ידע את המימרא של רב אחי שרבי יהודה אינו מיקל בפתח הרחב יותר משלש עשרה אמה ושליש. וחידושו של רב אחי אינו פשוט כלל שהרי הגמרא להלן דוחה את הקל וחומר שממנו למד את דינו, ואם כן אין הכרח שבעל הגמרא כאן היה סובר כמותו. **כה. בְּפִתְחֵי** הרי״ד (ד״ה מ״ל) ביאר שקושיית הגמרא היא על תנא קמא שהתיר לערב את רשות הרבים בצורת הפתח ובלחי וכן על חנניה לפי בית הלל שהתירו בדלתות ולחי. אבל המאירי (ד״ה ככר ניתמט) כתב שקושיית הגמרא אינה אלא לתנא קמא, אבל לבית הלל שהצריכו דלת מצד אחד לא הוקשה לגמרא, כיון שפשוט שדלת מועילה לבטל שם רשות הרבים, ופשוט שלא קשה על בית שמאי שהצריכו שתי דלתות ושיהיו נעולות. **כו. בְּלוּמַר** העליה או הגשר משמשים תקרה לרשות הרבים, ורואים את עובי התקרה משני הצדדים, כאילו יורד וסותם את רשות הרבים משני צדיו. ומבואר בגמרא (סה) שמן התורה המקום נחשב רשות היחיד [על ידי שתי המחיצות] ורבנן הצריכו תיקון כיון שהמקום מפולש משני צידיו לרשות הרבים, והם התירו לטלטל שם משום שפי תקרה יורד וסותם. **כז. כָּךְ** משמע ברש״י (ד״ה יתר) שהברייתא מוסיפה על הנאמר בתחילת הברייתא, שהרי כתב ׳לעיל מיניה איירי׳ והכוונה בתחילת הברייתא. וכן כתבו התוספות ותוספות רבינו פרץ (ד״ה יתר). ובתוספות רבינו פרץ (סה) כתב שכוונת רש״י שדברי הברייתא ׳יתר על כן׳ מוסבים על המשנה להלן (נה.), ואולי היתה לו גירסא שונה ברש״י. עוד יש להעיר שרש״י עצמו פירש להלן (סה ד״ה יתר) שהכוונה לתחילת הברייתא.

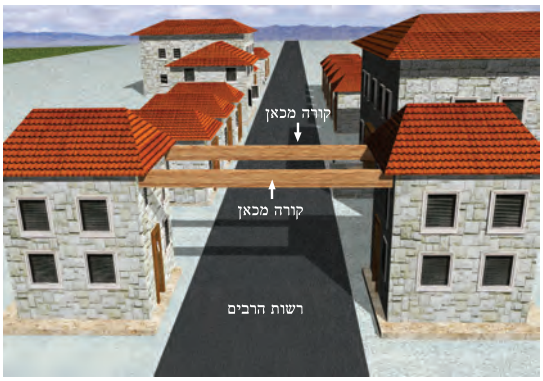
בְּמֵי שֶׁהָיוּ שְׁנֵי בָּתִּים[א] מְשֻׁנֵּי צִיּוּרֵי רְשׁוּת הָרַבִּים זה כנגד זה, ורוצה להעביר חפציו מבית לבית דרך רשות הרבים, מאחר שיש לרשות הרבים במקום זה שתי מחיצות טובות, דהיינו מחיצות הבתים, מדין תורה נחשב מקום זה [לדעת רבי יהודה] רשות היחיד, ומדרבנן די בתיקון מועט כדי להתיר לטלטל מבית לבית:[ב] ולכן עוּשָּׂה לְחִי מֻבְדָּל - בקצה אחד הבתים, וְלֶחִי מֻבְדָּל - בקצה האחר של אותו בית:[ג] [ציור א], ונמצא שיש סתימה לשני ראשי רשות הרבים ומותר לטלטל מבית לבית,[ד] אוֹ - במקום לחי יכול להניח קוֹרָה להיכר מֻבְדָּל - על פני רוחב רשות הרבים, מקצה אחד של הבית עד הקצה של הבית שכנגדו, וְקוֹרָה להיכר מֻבְדָּל - וכן בצד השני מניח קורה מצד לצד [ציור ב], וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּאֶמְצַע - וכך יכול הוא לטלטל בין שני הבתים:[ה] אֲמָרוּ אוֹ חכמים לרבי יהודה, אֵין מְעָרְבִין רְשׁוּת הָרַבִּים בְּבָךְ - לא מועיל תיקון מחיצות לרשות הרבים על ידי לחי וקורה להתיר לטלטל בו. לדעת חכמים המקום שבין שני הבתים נחשב רשות הרבים, כיון שיש בו רק שתי מחיצות ורשות היחיד צריך שיהיו לה שלש מחיצות גמורות. הרי שלדעת הכל אין תקנה לרשות הרבים בלחי וקורה להתיר בו לטלטל,[ו] ואין יכולין שדנו תנאים בברייתא בתיקון לרשות הרבים על ידי לחי וקורה.

מוסיפה הגמרא: וְכִי תֵּימָא - ואם תרצה לתרץ שדווקא בְּבָךְ הוּא דְּלָא מְיַעֲרְבָא, כלומר שדווקא בלחי וקורה[ז] סוברים חכמים שאין לרשות הרבים תקנה, הָא בְּדָלְתוֹת מְיַעֲרְבָא - אבל כשיש דלת בראשה האחד, כמו לדעת בית הלל[ח] [או צורת הפתח לדעת תנא קמא[ט]], מועיל להניח לחי או קורה בראשה השני. וכי יתכן לומר כך, וְהָאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, העיר יְרוּשָׁלַיִם, יש בה דרך הרבים שעוברת בעיר בקו ישר מצדה האחד לצידה השני, ודלתות בשני ראשיה,[י] וְאֵילְמָלֵא - ואם לא היו דְּלָתוֹתֶיהָ נְגְעָלוֹת בַּלַּיְלָה, היו [המעבירים ארבע אמות באותה דרך והמוציאים מרשות היחיד אליה] חַיְּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים[יא]. מוכח שרבי יוחנן סובר שכדי לבטל שם רשות הרבים צריך שיהיו דלתות בשני ראשיה ושיהיו סגורות בלילה, ואיך הוא חולק על בית הלל הסוברים שדי בדלת בראשה האחד ולחי או קורה בראשה השני:[יב] וכל שכן שקשה לרבי יוחנן מדברי תנא קמא שהתיר גם בלי דלת ורק בצורת הפתח:[יג]

הגמרא ממשיכה להקשות: וְאָמַר עוּלָּא, הֲנֵי אַבּוּלֵי דְּמָחוֹזָא - שערי העיר מחוזא:[יד] **אֵילְמָלֵא** - אם לא היו דְּלָתוֹתֵיהֶן נְגְעָלוֹת בלילה, חַיְּבִין עֲלֵיהֶן [המעבירים ארבע אמות ברחובה והמוציאים מרשות היחיד אליה] **מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים.** ואם כן קשה גם על עולא הסובר שכדי לבטל שם רשות הרבים צריך שיהיו לה דלתות ושתהיינה נעולות בלילה, ואילו בברייתא לעיל למדנו שלבית הלל די בדלת אחת ולתנא קמא די אף בצורת הפתח בצד אחד.

ציור א

ציור ב

א. **תוספות** (ד"ה מי) ביארו שהכוונה היא לשתי חצירות ולכל חצר שני בתים פתוחים לה, שהרי אין מבוי ניתר בלחי בלא שיהיו בתים וחצרות פתוחות לו, כמבואר לעיל (ה.). ב. **אם** שני הבתים שבשני צידי רשות הרבים שייכים לשני בני אדם, צריכים לערב ביניהם עירובי חצירות כדי שיוכלו לטלטל מבית זה לבית זה. ואם שני הבתים שייכים לאדם אחד [כפי שמשמע לשון הברייתא 'מי שהיו לו'] אין צריך עירוב ומטלטל מבית אחד לשני. ג. **רש"י** (ד"ה ומי) ותמא (פנים ו: ד"ה ופשט) הראש יוסף (פנים ו: ד"ה ותמא מדוע צריך שיהלחי השני יהיה דווקא בצידו השני של אותו בית כמו שכתב רש"י, והלא יכול להניחו גם בקצה הבית שממולו, ובראשו האחר, באופן שיהיה לחי בכל צד הפונה לרשות הרבים, ולא תירץ. ובמנחת עריבה (מ' 6 אות ג) תירץ שאמנם יכול להניח את הלחי השני בקצה הבית השני, אלא כוונת רש"י להשמיע חידוש שאף אם יניח את הלחי בסוף אותו בית שהניח בקצהו האחר את הלחי הראשון, שאותן זה נראה כשלש מחיצות מחובררות, מכל מקום לדעת חכמים לא הועיל בכך כלום כיון שאין מערבין רשות הרבים בכך. ד. **רש"י** (ד"ה ומי מבלן), ולא התבאר מדוע כתב רש"י שהלחיים עושים סתימה לשני ראשי רשות הרבים, ולא כתב כמו בשבת (ו: ד"ה לחי מבלן) שהלחיים הם היכר שלא יבואו להוציא לרשות הרבים. ה. **עפ"י** הגמרא (לעיל יב:) ורש"י (פס ד"ה שמי).

ו. **וגם** רבי יהודה שהתיר על ידי תקון על לחי וקורה אינו אלא משום שלשיטתו המקום שבין שני הבתים דינו רשות היחיד. ז. **שבהם** אמר רבי יהודה שמועיל תיקון. ח. **ומה** שנקטה הגמרא 'דלתות' בלשון רבים, הכוונה היא על הרבה רשויות ודלתות, כלומר שדלתות מועילות בכל רשויות הרבים, אבל די בדלת אחת לכל רשות הרבים. רשב"א (ד"ה ופשט), מהרש"א (מהדו"ק ד"ה וכ"פ). אמנם ראה הגהות וציונים שיש שגורסים כאן 'הא בדלת מיערבא'. ט. **ריטב"א** (לעיל ע"ב ד"ה ופשט), וביאר שהגמרא קיצרה בלשונה. י. **רוחב** הדרך היה שש עשרה אמה, והיובעיי ששים ריבוא איש. רש"י (ד"ה ירושלים). יא. **וכשנועלים** את הדלתות נעשית כל העיר כחצר של רבים ומערבין את כולה בעירובי חצירות וניתן לטלטל בשבת בכל העיר. אבל אם לא עירבו נחשבת העיר כרמלית כמבואר בגמרא להלן (קפ), ואמנם לא חייבים שם על ההוצאה ועל העברת ארבע אמות, אבל אסור לטלטל בה מדרבנן. רש"י (פס). יב. **רש"י** (ד"ה מיבעי), ודייקו התוספות (ד"ה ואילמלא) שמשמע מרש"י שלגמרא לא הוקשה מדוע בית הלל לא אמרו שהדלת צריכה להיות נעולה בלילה, כיון שיתכן שאמנם כוונת בית הלל שהדלת צריכה להיות נעולה. אלא הקושיא היא מדוע לבית הלל אין צורך בשתי דלתות ודי בדלת אחת בצד אחד ולחי או קורה בצד השני. והיעירו התוספות שמשמע שלדעת המקשן גם במקרה של שני בתים משני צידי רשות הרבים יש צורך בשתי דלתות, דלת אחת בכל כיוון, וקשה הלא כשיש דלת אחת ממילא יש שלש מחיצות [עם מחיצות הבתים] והמקום נעשה רשות היחיד, ודי בלחי וקורה מצד שני ולמה סבר המקשן שצריך עוד דלת בצד השני. ותירצו שצריך לומר לשיטת רש"י, שאמנם בשלש מחיצות גמורות נעשה המקום רשות היחיד, אבל כשמחיצה אחת היא דלת, אין די בכך וצריך דלת גם ברוח רביעית. ובביאור סברתם כתב בדברי יחזקאל (מ' 6 אות ח), שדלת נחשבת למחיצה אף אם אינה נעולה משום שהדרך היא שמקום סגור יש לו פתח לכניסה וליציאה, וכשהדלת נפתחת נעשה כאן פתח ולא סילוק מחיצה. ואולם כל זה בתנאי שהמקום מוקף בשלש מחיצות מלבד הדלת ובעת שהדלת סגורה המקום סגור מכל צדדיו, אבל אם יש למקום רק שתי מחיצות מלבד הדלת וגם כשהדלת נעולה המקום אינו סגור לפי שהוא פרוץ ברוח אחת, אזי בפתיחת הדלת לא נעשה כאן פתח [שהרי המקום כבר פתוח ופרוץ] אלא סילוק מחיצה. במקרה כזה צריך שיהיו למקום שתי דלתות שאז כשפתיחת סגורות המקום סתום ואז חל עליהן תורת דלת להחשב כמחיצה גם כשהן פתוחות. אולם בשם ר"י כתבו התוספות [וכן כתב הריטב"א (פס) שהקושיא היא מדוע בירושלים הצריכו שהדלתות תהיינה נעולות ואילו בית הלל לא ציינו בדבריהם שהדלת צריכה להיות נעולה בלילה [כמו שבית שמאי הדגישו שהדלתות תהיינה נעולות]. והוסיף הריטב"א, שלא הוקשה לגמרא ממה שבירושלים הצריכו דלת לכל אחד מראשי רשות הרבים, ואילו לבית הלל די בדלת אחת, מפני שברור שדי בדלת אחת בראש אחד של רשות הרבים כיון שבכך יש לרשות הרבים שלש מחיצות, ומן התורה דינה כרשות היחיד, ודי לצידה השני בלחי או קורה, ומה שנוכר בגמרא 'דלתות' לשון רבים, הוא משום שבירושלים היו הרבה מבואות כאלה, וצריך דלת לכל אחד מהם.

יג. **ריטב"א** (לעיל ע"ב ד"ה פיפה). לעיל (ע"ב) הובא בהערה שהמאירי ביאר את קושיית הגמרא 'ורשות הרבים מי מיערבא' דווקא לתנא קמא הסובר שדי בצורת הפתח מצד אחד ולחי או קורה מצד שני, אבל לבית הלל ובית שמאי שהצריכו דלתות לא הוקשה כלל. המאירי מבאר שאף מהלך הגמרא כאן אינו אלא לדעת תנא קמא. והיינו שהגמרא הקשתה משיטת חכמים בברייתא של 'יתר על כן' שלא מועיל לתקן רשות הרבים בלחי וקורה. ועל כך אמרו בגמרא 'וכי תימא' וכו', והיינו שהיה מקום לתרץ שדווקא בלחי וקורה אין לתקן את רשות הרבים אבל בדלתות מועיל. ומבאר המאירי שכוונת הגמרא לא לדלתות ממש [שפשוט שהן מועילות] אלא ל'תורת דלתות' והכוונה לצורת הפתח. ועל כך הקשו בגמרא מדברי רבי יוחנן שהצריך בירושלים שיהיו הדלתות נעולות, משמע שלא די ב'תורת דלתות' כלומר בצורת הפתח אלא צריך דלתות ממש. הקשה המהרש"א (מהדו"ק ד"ה ופשט) שלכאורה נראה שקושיא זו על רבי יוחנן אינה קשורה לקושיא הראשונה מהברייתא של 'יתר על כן', ואם כן מדוע הקדימה הגמרא להקשות מהברייתא של 'יתר על כן', היה לגמרא להקשות מיד בתחילה על רבי יוחנן כמו מי הוא סובר, הלא אין אחד מהתנאים [ת"ק וחנניה] שאומר שרשות הרבים צריכה שתי דלתות נעולות [כוונת המהרש"א, שהקושיא מברייתא אחת על ברייתא אחרת, דהיינו מהברייתא של 'יתר על כן' על הברייתא של 'כיצד מערבין רשות הרבים', אינה כה קשה, שהרי יתכן שיש בזה מחלוקת תנאים, אבל הקושיא מרבי יוחנן, חזקה יותר שהרי לא יתכן שרבי יוחנן יחלוק על התנאים ועל כרחך שלא הבנו נכון את הברייתא, ולכן היה לגמרא להקשות מיד מרבי יוחנן). ותירץ שאם הגמרא היתה מקשה מיד על רבי יוחנן שאף לא אחד מהתנאים בברייתא [דת"ק וחנניה] סוברים כמותו, היה ניתן לתרץ שרבי יוחנן סובר כרבנן החולקים על רבי יהודה בברייתא של 'יתר על כן', ורבי יוחנן מפרש שלדעתם אין תקנה כלל לרשות הרבים לעשותה חצר של רבים על ידי לחי וקורה וצריך דלתות נעולות. לכן הקשתה הגמרא תחילה מהברייתא של 'יתר על כן', שמוכח שם שלכל הדעות לא מועיל תיקון לרשות הרבים, ורק לאחר שהגמרא רצתה לתרץ שדווקא בלחי וקורה לא מועיל תקון אבל בדלת מצד אחד ולחי או קורה מהצד השני מועיל, מקשה הגמרא על רבי יוחנן שאין תנא הסובר כמותו שצריך שתי דלתות נעולות. יד. **בעיר** מחהוא היו שישים רבוא בני אדם, והיתה דרך הרבים עוברת בעיר בקו ישר מעבר לעבר. רש"י (ד"ה ופשט מתני').

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה**, אכן הברייתא ׳כיצד מערבין דרך רשות הרבים׳, אינה עוסקת בתקון מחיצות לרשות הרבים עצמה, אלא **הָכִי קָאָמַר, כֵּיצַד מְעָרְבִין מְבוֹאוֹת הַמְפוּלָּשִׁין**, כלומר ששני ראשיהן פתוחים **לִרְשׁוּת הָרַבִּים**[ט]. לדעת תנא קמא **עוֹשֶׂה צוּרַת הַפֶּתַח מִבָּאן וְלָחִי וְקוֹרָה מִבָּאן** [ציור ג]. וחנניה אומר שלדעת בית שמאי עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נועל, ובית הלל אומרים עושה דלת מכאן ולחי או קורה מכאן[י].

הגמרא דנה בהכרעת ההלכה במחלוקת תנאים זו: **אִיתְּמַר** - נאמר בבית המדרש **רַב אָמַר, הִילְכְתָא כְּתַנָּא קַמָּא** שעושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הֲלָכָה כַּחֲנַנְיָה** בדעת בית הלל שעושה דלת מכאן ולחי או קורה מכאן.

הגמרא מסתפקת בשיטת בית הלל: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** - הסתפקו בני הישיבה, **לַחֲנַנְיָה אַף״ק דְּבֵית הַ״ל** שסובר שמבוי המפולש לרשות הרבים צריך שתהא דלת באחד מראשי המבוי, האם **צָרִיךְ לְמֶעְבַּד** את הדלת, **אוֹ אֵין צָרִיךְ לְמֶעְבַּד** אותה.

הגמרא פושטת את הספק ממימרא של אמוראים: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמֶעְבַּד** את הדלת. **וְכֵן אָמַר רַב מַתְנָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמֶעְבַּד** את הדלת. **אִיבָּא דְּאָמְרִי** - יש אומרים ששמועה זו של רב מתנה כך נאמרה, **אָמַר רַב מַתְנָה, בְּדִידִי הֲוָה עוּבְדָּא** - מעשה הגיע לידי והסתפקתי אם צריך לנעול, **וְאָמַר לִי שְׁמוּאֵל שֶׁאֵין צָרִיךְ לְמֶעְבַּד** את הדלת.

הגמרא מביאה אמורא ששמש ספק זה לא מהוראתו של שמואל אלא מהנהגתו למעשה: **בָּעוּ מִינַּיהּ** - שאלו בני הישיבה **מָרַב עָנָן, צָרִיךְ לְמֶעְבַּד** את הדלת, **אוֹ אֵין צָרִיךְ לְמֶעְבַּד. אָמַר לְהוּ** רב ענן - **תָּא חֲזִי** - בא ראה **הֲנֵי אַבּוּבֵי דְּנַהֲרְדְּעָא** - שערי המבואות שבנהרדעא, כלומר בנהרדעא היו מבואות המפולשים לרשות הרבים, ובראשי המבואות היו שערים **דַּטָּיְמֵן עַד פַּ״ל גַּיְיהוּ** - שהיו סתומים [-שקועים][יו] בעפר עד מחצית גובהם ולא היתה אפשרות לנועלם [ציור ד], **וְעָיְיל וְנָפִיק מַר שְׁמוּאֵל** - והיה שמואל יוצא ובא דרך שם **וְלֹא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידִי** - ולא העיר להם כלום, ומוכח שאין צורך לנעול את הדלתות ואף אין צורך שתהיינה ראויות להינעל.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב כָּהֲנָא**, אמנם אין צורך לנעול אולם יש צורך שהדלתות תהיינה ראויות להנעל, **וְהָנָךְ** - הדלתות של נהרדעא שהיו שקועות בעפר **מְגוּפוֹת הֲווֹ** - לא היו פתוחות לגמרי אלא במקצת [ציור ה], ולכן לא העיר שמואל כלום על כך[יי].

מוסיפה הגמרא: **כִּי אֲתָא** - כשבא **רַב נַחְמָן** לנהרדעא, וראה שאין אפשרות לנעול את השערים מחמת שהיו שקועים בעפר, **אָמַר, פְּנִיוּהִי לְמֶעְפַּרְיֵיהוּ** - פנו את העפר כדי שיוכלו לנעול את הדלתות.

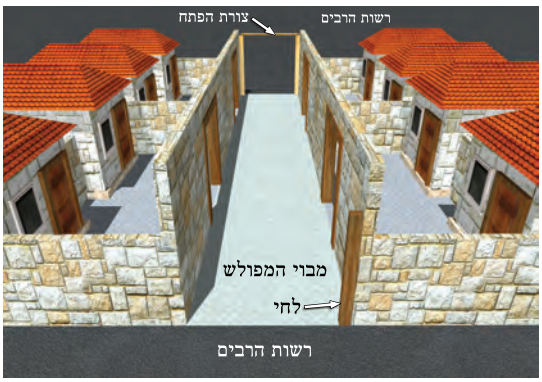
שואלת הגמרא: **לֵימָא קָסָבַר רַב נַחְמָן** - שמא נלמד מכך שרב סובר **שְׁצָרִיךְ לְמֶעְבַּד** את הדלת.

משיבה הגמרא: **לָא** - אף לרב נחמן אין צורך לנעול את הדלת, אלא **בֵּיוָן דְּרַאֲווּת לְמֶעְבַּד** - כיון שיש אפשרות לנעול את הדלתות, **דִּי בְכָךְ, וַאֲף עַל פִּי שֶׁאֵין הֵן נִנְעָלוֹת**[יח].

הגמרא דנה במבוי עקום בצורת האות חי״ת ששני ראשיו פתוחים לרשות הרבים.

אומרת הגמרא: **הָהוּא מָבוֹי עָקוֹם דַּהֲוָה בְּנָהַרְדְּעָא** - מעשה במבוי עקום כמין חי״ת שהיה בנהרדעא, ששני ראשיו היו פתוחים לרשות הרבים אחת, **רַמֵּי עֲלֵיהּ חוּמְרֵיהּ דְּרַב וְחוּמְרֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל** - הטילו עליו את חומרותיהם של רב ושל שמואל **וַאֲצְרְכוּהוּ הָדָּתוֹת** - והצריכו לעשות לו דלתות בשתי העקמומיות, כלומר בזויות החי״ת, ולחי או קורה ביציאות לרשות הרבים [ציור ו]. **ומבארת הגמרא:** מה שהצריכו דלתות הוא **חוּמְרֵיהּ דְּרַב** - חומרתו של רב שתפריע לרבים לעבור שם. ולכן דלת שאינה יכולה להפריע את מעבר הרבים אין עליה שם של מחיצה, וצריך שתהיה לפחות ראויה להינעל. וכאשר הדלתות שקועות בעפר אף שאינן יכולות להינעל אך מאחר שפתוחות רק במקצת, כיון שהן מפריעות למעבר הרבים שם מחיצה עליהן.

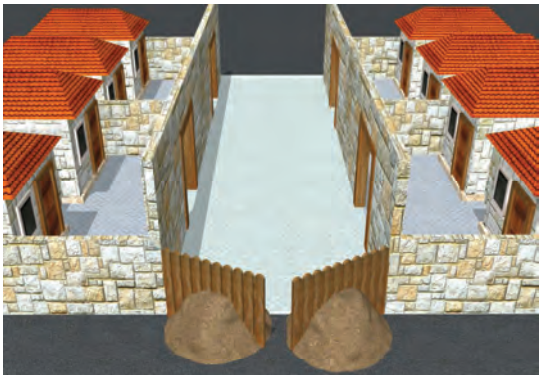
ובטעם הדבר הבאנו לעיל בהערה את הדברי יחזקאל (פ׳ ה פוס׳ יא) שכתב שכך היא הדרך שיש למחיצה פתח שמשמש לכניסה ויציאה, וכשהדלת נפתחת אין זה נחשב סילוק מחיצה אלא פתח.

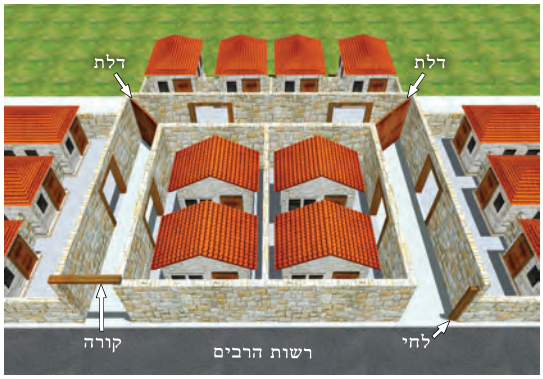

ציור ג

ציור ד

ציור ה

ציור ו

טו. **כתב** במלא רצון (נועל ע״פ ת״כ), **שרב יהודה** אינו מגיה את הברייתא, אלא מפרש שמה שאמרה הברייתא ׳דרך רשות הרבים׳ הכוונה למבואות המפולשים שדרכן הולכים לרשות הרבים.

טז. **ומה** ששנינו במשנה לעיל (ב.) שתיקון מבוי בלחי או קורה, מדובר במבוי שאינו מפולש שיש לו רק פתח אחד לרשות הרבים וצידו השני סתום במחיצה.

יז. **בפסוק** (מלאכי ג טו) ׳סתמום פלשתים׳, תרגם אונקלוס ׳טמונין פלשתאי׳. רש״י (ד״ה דטימן) והרמב״ם (פכא פ״ו ה״ב) כתב ׳היו משוקעות בעפר׳.

יח. **באמת** ליעקב (ד״ה הכי) ביאר, שהגדרת ׳מחיצה׳ לענין שבת היא

דְּאָמַר, שמבוי עקום **תּוֹרְתוֹ כְּפוּפָה**, וצריך תיקון כמבוי מפולש[כ]. **וְהָאָמַר רַב** - ואף שרב אמר **שֶׁהֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא** שמבוי מפולש די לו בצורת הפתח בצד אחד ולחי או קורה בצד השני ואין צורך בדלת, בזה החמירו **כְּשְׁמוּאֵל**, **דְּאָמַר הֲלָכָה כַּחֲנַנְיָה** שאמר בשם בית הלל שמבוי מפולש צריך דלת בצד אחד. **וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל** - ואף ששמואל אמר שמבוי עקום **תּוֹרְתוֹ כְּפוּפָה**, ודי בלחי בשתי היציאות לרשות הרבים[כא], בזה החמירו עליו **כְּרַב דְּאָמַר** שמבוי עקום **תּוֹרְתוֹ כְּפוּפָה**.

מקשה הגמרא: וּמִי עֲבַדִינַן כְּתָרֵי חוּמְרֵי - וכי נכון לנהוג כך במחלוקת שדעה אחת מחמירה בפרט זה ודעה שניה מחמירה בפרט אחר, להחמיר כשתי הדעות[כב], **וְהָא תַּנְיָא** - הלא שנינו בברייתא שבמחלוקות בית שמאי ובית הלל, **לְעוֹלָם הֲלָכָה כְּבֵית הַלֵּל, וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי עוֹשֶׂה** - רשאי לנהוג כמותם[כג]. והרוצה לנהוג **כְּדִבְרֵי בֵּית הַלֵּל עוֹשֶׂה** - רשאי לנהוג כמותם. ואולם, הנוהג בהלכות שיש בהם **מִקּוֹלֵי בֵּית הַלֵּל**, גם נוהג כמותם, **וּבהלכות** שיש בהם **מִקּוֹלֵי בֵּית שַׁמַּאי**, כמותם, נקרא **רָשָׁע**. והנוהג בהלכות שיש בהם **מַחְמִירֵי בֵּית שַׁמַּאי**, כמותם, **וּמַחְמִירֵי בֵּית הַלֵּל**, גם נוהג כמותם, **עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר** (קהלת ג יד) **'הַכֹּל יֹדַע הַחַשָּׂף הוּא'**[כד]. **אֶלָּא** כך יש לנהוג, **אי** - או **בְּבֵית שַׁמַּאי כְּקוֹלֵיהוֹן וּכְחוּמְרֵיהוֹן** - הן במקום שהקלו, והן במקום שהחמירו, **וְאִי בְּבֵית הַלֵּל כְּקוֹלֵיהוֹן וּכְחוּמְרֵיהוֹן** - הן להקל והן להחמיר.

הגמרא מוצאת קושי בהבנת הברייתא ומבארת אותה. מקשה הגמרא: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא - ברייתא זו סותרת את עצמה, תחילה **אָמְרָה שֶׁעוֹשֶׂה הֲלָכָה כְּבֵית הַלֵּל, וְהָדַר אָמְרָה** - ולאחר מכן אמרת **שֶׁהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי עוֹשֶׂה**, הלא אם הלכה כבית הלל איך ניתן לעשות כבית שמאי. **מתרצת הגמרא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן** - מה שנאמר שהרוצה לעשות כבית שמאי היינו **קוֹדֶם** שיצאה **בַּת קוֹל** ואמרה שהלכה כבית הלל בכל מקום[כה]. **כָּאן** - ומה שנאמר שלעולם הלכה כבית הלל היינו **לְאַחַר** שיצאה **בַּת קוֹל** ואמרה שהלכה לעולם כבית הלל.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא - ואם תרצה תוכל ליישב כך, **הָא וְהָא** - שתי המימרות במשנה נשנו **לְאַחַר** שיצאה **בַּת קוֹל**, אלא שתחילה נשנו דברי חכמים שסמכו על הבת קול ופסקו הלכה כבית הלל[כו], ולאחר מכן נשנו דברי החולק על חכמים,

---

כ. רש"י (ד"ה ופלכתו וד"ה תורתו) בהערה שהבאנו ראשונים הסוברים שמבוי עקום אינו צריך כל תיקון בעקימותו, וכתבו תוספות (לעיל ע"ח ד"ה רב) שלדעתם יש לגרוס בסוגייתנו 'ואצרכוה דלת', והכוונה היא לאחד הפתחים של המבוי לרשות הרבים. וראה עוד בתוספות (שם) שביארו גם את גירסתנו 'דלתות' לדעת הראשונים הללו. **כא. רש"י** (לעיל ו. ד"ה תורתו כפתוס). ולדעת מורו הזקן של רש"י שכוונת שמואל להצריך במבוי עקום שלשה לחיים, כאן יהיה צורך בלחי רביעי לעקמומית השניה. **כב. אף** שאין קשר בין שתי המחלוקות של רב ושמואל במבוי עקום, ובתיקוני מבוי מפולש, וניתן לפסוק בדבר אחד כרב ובדבר שני כשמואל, מכל מקום הגמרא הבינה כעת שכיון שהן לרב והן לשמואל די בצורת הפתח, ואף אחד מהם אינו מצריך דלתות, אין לצרף את החומרות של שניהם לאסור דבר ששניהם התירו. תוספות (ד"ה ומי) וריטב"א (ד"ה ופלכתו). **כג. הגמרא** להלן מבארת איך הותר לנהוג כבית שמאי מאחר שהלכה כבית הלל. **כד. בגמרא** להלן (ז.) יתבאר מדוע הנוהג את שתי הקולות נחשב רשע והנוהג את שתי החומרות נחשב כסיל. **כה. כמובא** להלן (יג:) ששלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלוקים חיים והלכה כבית הלל. 'בת קול' שנזכר הרבה פעמים בדברי חז"ל הוא קול מחודש לשעתו מהבורא יתברך להודיע סודו לירא'ו, והשתמשו בו חז"ל לאחר שפסקה הנבואה. תוספות יום טוב (יכמות פט"ז מ"ו). ובטעם שנקרא 'בת קול' כתבו תוספות בסנהדרין (יא. ד"ה בת) שהוא משום שלא היו שומעים את הקול עצמו היוצא מן השמים, אלא מתוך אותו קול שיצא מהשמים היה יוצא קול אחר ואותו היו שומעים, כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק. ובתוספות יום טוב (שם) כתב שנקרא בת קול לפי שאינו נבואה ממש אלא במדריגה למטה ממנו, כדוגמת הבת לאביה, ומחמת שכוחה חלוש לא קראוהו 'בן קול' אלא 'בת קול'. **כו. הקשו** התוספות (ד"ה בת) לשיטת חכמים שפוסקים הלכה על פי בת קול, מדוע לא פסקו הלכה כרבי אליעזר במחלוקתו עם חכמים בענין תנורו של עכנאי (ס"מ נט:). ותירצו שבענין תנורו של עכנאי, רק לאחר שרבי אליעזר אמר שאם הלכה כמותו, מן השמים יוכיחו, יצאה בת קול שהלכה כמותו, ומוכח שהבת קול לא יצאה אלא לכבודו של רבי אליעזר, אבל במחלוקת בית שמאי ובית הלל, הבת קול יצאה מעצמה. עוד תירצו שבענין תנורו של עכנאי היה רבי אליעזר יחיד נגד רבים, והבת קול פסקה הלכה נגד המבואר בתורה 'אחרי רבים להטות'. אולם במחלוקת בית שמאי ובית הלל, היו בית הלל הרוב, ורק משום שבית שמאי היו יותר חריפים לכן הוצרכה בת קול לומר שאף על פי כן הלכה כבית הלל.

לוח לימוד ה

ב	א	אב	תשפד	שבת	פו	ע"ב
ג	ב	אב	תשפד	שבת	פז	ע"א
ד	ג	אב	תשפד	שבת	פז	ע"ב
ה	ד	אב	תשפד	שבת	פח	ע"א
ו	ה	אב	תשפד	שבת	פח	ע"ב
ש	ו	אב	תשפד	שבת	פט	ע"א
א	ז	אב	תשפד	שבת	פט	ע"ב
ב	ח	אב	תשפד	שבת	צ	ע"א
ג	ט	אב	תשפד	שבת	צ	ע"ב
ד	י	אב	תשפד	שבת	צא	ע"א
ה	יא	אב	תשפד	שבת	צא	ע"ב
ו	יב	אב	תשפד	שבת	צב	ע"א
ש	יג	אב	תשפד	שבת	צב	ע"ב
א	יד	אב	תשפד	שבת	צג	ע"א
ב	טו	אב	תשפד	שבת	צג	ע"ב
ג	טז	אב	תשפד	שבת	צד	ע"א
ד	יז	אב	תשפד	שבת	צד	ע"ב
ה	יח	אב	תשפד	שבת	צה	ע"א
ו	יט	אב	תשפד	שבת	צה	ע"ב
ש	כ	אב	תשפד	שבת	צו	ע"א
א	כא	אב	תשפד	שבת	צו	ע"ב
ב	כב	אב	תשפד	שבת	צז	ע"א
ג	כג	אב	תשפד	שבת	צז	ע"ב
ד	כד	אב	תשפד	שבת	צח	ע"א
ה	כה	אב	תשפד	שבת	צח	ע"ב
ו	כו	אב	תשפד	שבת	צט	ע"א
ש	כז	אב	תשפד	שבת	צט	ע"ב
א	כח	אב	תשפד	שבת	ק	ע"א
ב	כט	אב	תשפד	שבת	ק	ע"ב
ג	ל	אב	תשפד	שבת	קא	ע"א
ד	א	אלול	תשפד	שבת	קא	ע"ב
ה	ב	אלול	תשפד	שבת	קב	ע"א
ו	ג	אלול	תשפד	שבת	קב	ע"ב
ש	ד	אלול	תשפד	שבת	קג	ע"א
א	ה	אלול	תשפד	שבת	קג	ע"ב
ב	ו	אלול	תשפד	שבת	קד	ע"א
ג	ז	אלול	תשפד	שבת	קד	ע"ב
ד	ח	אלול	תשפד	שבת	קה	ע"א
ה	ט	אלול	תשפד	שבת	קה	ע"ב
ו	י	אלול	תשפד	שבת	קו	ע"א
ש	יא	אלול	תשפד	שבת	קו	ע"ב
א	יב	אלול	תשפד	שבת	קז	ע"א
ב	יג	אלול	תשפד	שבת	קז	ע"ב
ג	יד	אלול	תשפד	שבת	קח	ע"א
ד	טו	אלול	תשפד	שבת	קח	ע"ב
ה	טז	אלול	תשפד	שבת	קט	ע"א
ו	יז	אלול	תשפד	שבת	קט	ע"ב
ש	יח	אלול	תשפד	שבת	קי	ע"א
א	יט	אלול	תשפד	שבת	קי	ע"ב
ב	כ	אלול	תשפד	שבת	קיא	ע"א
ג	כא	אלול	תשפד	שבת	קיא	ע"ב
ד	כב	אלול	תשפד	שבת	קיב	ע"א
ה	כג	אלול	תשפד	שבת	קיב	ע"ב
ו	כד	אלול	תשפד	שבת	קיג	ע"א
ש	כה	אלול	תשפד	שבת	קיג	ע"ב
א	כו	אלול	תשפד	שבת	קיד	ע"א
ב	כז	אלול	תשפד	שבת	קיד	ע"ב
ג	כח	אלול	תשפד	שבת	קטו	ע"א
ד	כט	אלול	תשפד	שבת	קטו	ע"ב
ה	א	תשרי	תשפה	שבת	קטז	ע"א
ו	ב	תשרי	תשפה	שבת	קטז	ע"ב
ש	ג	תשרי	תשפה	שבת	קיז	ע"א
א	ד	תשרי	תשפה	שבת	קיז	ע"ב
ב	ה	תשרי	תשפה	שבת	קיח	ע"א
ג	ו	תשרי	תשפה	שבת	קיח	ע"ב
ד	ז	תשרי	תשפה	שבת	קיט	ע"א
ה	ח	תשרי	תשפה	שבת	קיט	ע"ב
ו	ט	תשרי	תשפה	שבת	קכ	ע"א
ש	י	תשרי	תשפה	שבת	קכ	ע"ב
א	יא	תשרי	תשפה	שבת	קכא	ע"א
ב	יב	תשרי	תשפה	שבת	קכא	ע"ב
ג	יג	תשרי	תשפה	שבת	קכב	ע"א
ד	יד	תשרי	תשפה	שבת	קכב	ע"ב
ה	טו	תשרי	תשפה	שבת	קכג	ע"א
ו	טז	תשרי	תשפה	שבת	קכג	ע"ב
ש	יז	תשרי	תשפה	שבת	קכד	ע"א
א	יח	תשרי	תשפה	שבת	קכד	ע"ב
ב	יט	תשרי	תשפה	שבת	קכה	ע"א
ג	כ	תשרי	תשפה	שבת	קכה	ע"ב
ד	כא	תשרי	תשפה	שבת	קכו	ע"א
ה	כב	תשרי	תשפה	שבת	קכו	ע"ב
ו	כג	תשרי	תשפה	שבת	קכז	ע"א
ש	כד	תשרי	תשפה	שבת	קכז	ע"ב
א	כה	תשרי	תשפה	שבת	קכח	ע"א
ב	כו	תשרי	תשפה	שבת	קכח	ע"ב
ג	כז	תשרי	תשפה	שבת	קכט	ע"א
ד	כח	תשרי	תשפה	שבת	קכט	ע"ב
ה	כט	תשרי	תשפה	שבת	קל	ע"א
ו	ל	תשרי	תשפה	שבת	קל	ע"ב
ש	א	חשון	תשפה	שבת	קלא	ע"א
א	ב	חשון	תשפה	שבת	קלא	ע"ב
ב	ג	חשון	תשפה	שבת	קלב	ע"א
ג	ד	חשון	תשפה	שבת	קלב	ע"ב
ד	ה	חשון	תשפה	שבת	קלג	ע"א
ה	ו	חשון	תשפה	שבת	קלג	ע"ב
ו	ז	חשון	תשפה	שבת	קלד	ע"א
ש	ח	חשון	תשפה	שבת	קלד	ע"ב
א	ט	חשון	תשפה	שבת	קלה	ע"א
ב	י	חשון	תשפה	שבת	קלה	ע"ב
ג	יא	חשון	תשפה	שבת	קלו	ע"א
ד	יב	חשון	תשפה	שבת	קלו	ע"ב
ה	יג	חשון	תשפה	שבת	קלז	ע"א
ו	יד	חשון	תשפה	שבת	קלז	ע"ב
ש	טו	חשון	תשפה	שבת	קלח	ע"א
א	טז	חשון	תשפה	שבת	קלח	ע"ב
ב	יז	חשון	תשפה	שבת	קלט	ע"א
ג	יח	חשון	תשפה	שבת	קלט	ע"ב
ד	יט	חשון	תשפה	שבת	קמ	ע"א
ה	כ	חשון	תשפה	שבת	קמ	ע"ב
ו	כא	חשון	תשפה	שבת	קמא	ע"א
ש	כב	חשון	תשפה	שבת	קמא	ע"ב
א	כג	חשון	תשפה	שבת	קמב	ע"א
ב	כד	חשון	תשפה	שבת	קמב	ע"ב
ג	כה	חשון	תשפה	שבת	קמג	ע"א
ד	כו	חשון	תשפה	שבת	קמג	ע"ב
ה	כז	חשון	תשפה	שבת	קמד	ע"א
ו	כח	חשון	תשפה	שבת	קמד	ע"ב
ש	כט	חשון	תשפה	שבת	קמה	ע"א
א	ל	חשון	תשפה	שבת	קמה	ע"ב
ב	א	כסלו	תשפה	שבת	קמו	ע"א
ג	ב	כסלו	תשפה	שבת	קמו	ע"ב
ד	ג	כסלו	תשפה	שבת	קמז	ע"א
ה	ד	כסלו	תשפה	שבת	קמז	ע"ב
ו	ה	כסלו	תשפה	שבת	קמח	ע"א
ש	ו	כסלו	תשפה	שבת	קמח	ע"ב
א	ז	כסלו	תשפה	שבת	קמט	ע"א
ב	ח	כסלו	תשפה	שבת	קמט	ע"ב
ג	ט	כסלו	תשפה	שבת	קנ	ע"א
ד	י	כסלו	תשפה	שבת	קנ	ע"ב
ה	יא	כסלו	תשפה	שבת	קנא	ע"א
ו	יב	כסלו	תשפה	שבת	קנא	ע"ב
ש	יג	כסלו	תשפה	שבת	קנב	ע"א
א	יד	כסלו	תשפה	שבת	קנב	ע"ב
ב	טו	כסלו	תשפה	שבת	קנג	ע"א
ג	טז	כסלו	תשפה	שבת	קנג	ע"ב
ד	יז	כסלו	תשפה	שבת	קנד	ע"א
ה	יח	כסלו	תשפה	שבת	קנד	ע"ב
ו	יט	כסלו	תשפה	שבת	קנה	ע"א
ש	כ	כסלו	תשפה	שבת	קנה	ע"ב
א	כא	כסלו	תשפה	שבת	קנו	ע"א
ב	כב	כסלו	תשפה	שבת	קנו	ע"ב
ג	כג	כסלו	תשפה	שבת	קנז	ע"א
ד	כד	כסלו	תשפה	שבת	קנז	ע"ב
ה	כה	כסלו	תשפה	עירובין	ב	ע"א
ו	כו	כסלו	תשפה	עירובין	ב	ע"ב
ש	כז	כסלו	תשפה	עירובין	ג	ע"א
א	כח	כסלו	תשפה	עירובין	ג	ע"ב
ב	כט	כסלו	תשפה	עירובין	ד	ע"א
ג	ל	כסלו	תשפה	עירובין	ד	ע"ב
ד	א	טבת	תשפה	עירובין	ה	ע"א
ה	ב	טבת	תשפה	עירובין	ה	ע"ב
ו	ג	טבת	תשפה	עירובין	ו	ע"א
ש	ד	טבת	תשפה	עירובין	ו	ע"ב
א	ה	טבת	תשפה	עירובין	ז	ע"א
ב	ו	טבת	תשפה	עירובין	ז	ע"ב
ג	ז	טבת	תשפה	עירובין	ח	ע"א
ד	ח	טבת	תשפה	עירובין	ח	ע"ב
ה	ט	טבת	תשפה	עירובין	ט	ע"א
ו	י	טבת	תשפה	עירובין	ט	ע"ב
ש	יא	טבת	תשפה	עירובין	י	ע"א
א	יב	טבת	תשפה	עירובין	י	ע"ב
ב	יג	טבת	תשפה	עירובין	יא	ע"א
ג	יד	טבת	תשפה	עירובין	יא	ע"ב
ד	טו	טבת	תשפה	עירובין	יב	ע"א
ה	טז	טבת	תשפה	עירובין	יב	ע"ב
ו	יז	טבת	תשפה	עירובין	יג	ע"א
ש	יח	טבת	תשפה	עירובין	יג	ע"ב
א	יט	טבת	תשפה	עירובין	יד	ע"א

העמוד היומי

ב	כ	טבת	תשפה	עירובין	יד	ע"ב
ג	כא	טבת	תשפה	עירובין	טו	ע"א
ד	כב	טבת	תשפה	עירובין	טו	ע"ב
ה	כג	טבת	תשפה	עירובין	טז	ע"א
ו	כד	טבת	תשפה	עירובין	טז	ע"ב
ש	כה	טבת	תשפה	עירובין	יז	ע"א
א	כו	טבת	תשפה	עירובין	יז	ע"ב
ב	כז	טבת	תשפה	עירובין	יח	ע"א
ג	כח	טבת	תשפה	עירובין	יח	ע"ב
ד	כט	טבת	תשפה	עירובין	יט	ע"א
ה	א	שבט	תשפה	עירובין	יט	ע"ב
ו	ב	שבט	תשפה	עירובין	כ	ע"א
ש	ג	שבט	תשפה	עירובין	כ	ע"ב
א	ד	שבט	תשפה	עירובין	כא	ע"א
ב	ה	שבט	תשפה	עירובין	כא	ע"ב
ג	ו	שבט	תשפה	עירובין	כב	ע"א
ד	ז	שבט	תשפה	עירובין	כב	ע"ב
ה	ח	שבט	תשפה	עירובין	כג	ע"א
ו	ט	שבט	תשפה	עירובין	כג	ע"ב
ש	י	שבט	תשפה	עירובין	כד	ע"א
א	יא	שבט	תשפה	עירובין	כד	ע"ב
ב	יב	שבט	תשפה	עירובין	כה	ע"א
ג	יג	שבט	תשפה	עירובין	כה	ע"ב
ד	יד	שבט	תשפה	עירובין	כו	ע"א
ה	טו	שבט	תשפה	עירובין	כו	ע"ב
ו	טז	שבט	תשפה	עירובין	כז	ע"א
ש	יז	שבט	תשפה	עירובין	כז	ע"ב
א	יח	שבט	תשפה	עירובין	כח	ע"א
ב	יט	שבט	תשפה	עירובין	כח	ע"ב
ג	כ	שבט	תשפה	עירובין	כט	ע"א
ד	כא	שבט	תשפה	עירובין	כט	ע"ב
ה	כב	שבט	תשפה	עירובין	ל	ע"א
ו	כג	שבט	תשפה	עירובין	ל	ע"ב
ש	כד	שבט	תשפה	עירובין	לא	ע"א
א	כה	שבט	תשפה	עירובין	לא	ע"ב
ב	כו	שבט	תשפה	עירובין	לב	ע"א
ג	כז	שבט	תשפה	עירובין	לב	ע"ב
ד	כח	שבט	תשפה	עירובין	לג	ע"א
ה	כט	שבט	תשפה	עירובין	לג	ע"ב
ו	ל	שבט	תשפה	עירובין	לד	ע"א
ש	א	אדר	תשפה	עירובין	לד	ע"ב
א	ב	אדר	תשפה	עירובין	לה	ע"א
ב	ג	אדר	תשפה	עירובין	לה	ע"ב
ג	ד	אדר	תשפה	עירובין	לו	ע"א
ד	ה	אדר	תשפה	עירובין	לו	ע"ב
ה	ו	אדר	תשפה	עירובין	לז	ע"א
ו	ז	אדר	תשפה	עירובין	לז	ע"ב
ש	ח	אדר	תשפה	עירובין	לח	ע"א
א	ט	אדר	תשפה	עירובין	לח	ע"ב
ב	י	אדר	תשפה	עירובין	לט	ע"א
ג	יא	אדר	תשפה	עירובין	לט	ע"ב
ד	יב	אדר	תשפה	עירובין	מ	ע"א
ה	יג	אדר	תשפה	עירובין	מ	ע"ב
ו	יד	אדר	תשפה	עירובין	מא	ע"א
ש	טו	אדר	תשפה	עירובין	מא	ע"ב
א	טז	אדר	תשפה	עירובין	מב	ע"א
ב	יז	אדר	תשפה	עירובין	מב	ע"ב
ג	יח	אדר	תשפה	עירובין	מג	ע"א
ד	יט	אדר	תשפה	עירובין	מג	ע"ב
ה	כ	אדר	תשפה	עירובין	מד	ע"א
ו	כא	אדר	תשפה	עירובין	מד	ע"ב
ש	כב	אדר	תשפה	עירובין	מה	ע"א
א	כג	אדר	תשפה	עירובין	מה	ע"ב
ב	כד	אדר	תשפה	עירובין	מו	ע"א
ג	כה	אדר	תשפה	עירובין	מו	ע"ב
ד	כו	אדר	תשפה	עירובין	מז	ע"א
ה	כז	אדר	תשפה	עירובין	מז	ע"ב
ו	כח	אדר	תשפה	עירובין	מח	ע"א
ש	כט	אדר	תשפה	עירובין	מח	ע"ב
א	א	ניסן	תשפה	עירובין	מט	ע"א
ב	ב	ניסן	תשפה	עירובין	מט	ע"ב
ג	ג	ניסן	תשפה	עירובין	נ	ע"א
ד	ד	ניסן	תשפה	עירובין	נ	ע"ב
ה	ה	ניסן	תשפה	עירובין	נא	ע"א
ו	ו	ניסן	תשפה	עירובין	נא	ע"ב
ש	ז	ניסן	תשפה	עירובין	נב	ע"א
א	ח	ניסן	תשפה	עירובין	נב	ע"ב
ב	ט	ניסן	תשפה	עירובין	נג	ע"א
ג	י	ניסן	תשפה	עירובין	נג	ע"ב
ד	יא	ניסן	תשפה	עירובין	נד	ע"א
ה	יב	ניסן	תשפה	עירובין	נד	ע"ב
ו	יג	ניסן	תשפה	עירובין	נה	ע"א
ש	יד	ניסן	תשפה	עירובין	נה	ע"ב
א	טו	ניסן	תשפה	עירובין	נו	ע"א
ב	טז	ניסן	תשפה	עירובין	נו	ע"ב
ג	יז	ניסן	תשפה	עירובין	נז	ע"א
ד	יח	ניסן	תשפה	עירובין	נז	ע"ב
ה	יט	ניסן	תשפה	עירובין	נח	ע"א
ו	כ	ניסן	תשפה	עירובין	נח	ע"ב
ש	כא	ניסן	תשפה	עירובין	נט	ע"א
א	כב	ניסן	תשפה	עירובין	נט	ע"ב
ב	כג	ניסן	תשפה	עירובין	ס	ע"א
ג	כד	ניסן	תשפה	עירובין	ס	ע"ב
ד	כה	ניסן	תשפה	עירובין	סא	ע"א
ה	כו	ניסן	תשפה	עירובין	סא	ע"ב
ו	כז	ניסן	תשפה	עירובין	סב	ע"א
ש	כח	ניסן	תשפה	עירובין	סב	ע"ב
א	כט	ניסן	תשפה	עירובין	סג	ע"א
ב	ל	ניסן	תשפה	עירובין	סג	ע"ב
ג	א	אייר	תשפה	עירובין	סד	ע"א
ד	ב	אייר	תשפה	עירובין	סד	ע"ב
ה	ג	אייר	תשפה	עירובין	סה	ע"א
ו	ד	אייר	תשפה	עירובין	סה	ע"ב
ש	ה	אייר	תשפה	עירובין	סו	ע"א
א	ו	אייר	תשפה	עירובין	סו	ע"ב
ב	ז	אייר	תשפה	עירובין	סז	ע"א
ג	ח	אייר	תשפה	עירובין	סז	ע"ב
ד	ט	אייר	תשפה	עירובין	סח	ע"א
ה	י	אייר	תשפה	עירובין	סח	ע"ב
ו	יא	אייר	תשפה	עירובין	סט	ע"א
ש	יב	אייר	תשפה	עירובין	סט	ע"ב
א	יג	אייר	תשפה	עירובין	ע	ע"א
ב	יד	אייר	תשפה	עירובין	ע	ע"ב
ג	טו	אייר	תשפה	עירובין	עא	ע"א
ד	טז	אייר	תשפה	עירובין	עא	ע"ב
ה	יז	אייר	תשפה	עירובין	עב	ע"א
ו	יח	אייר	תשפה	עירובין	עב	ע"ב
ש	יט	אייר	תשפה	עירובין	עג	ע"א
א	כ	אייר	תשפה	עירובין	עג	ע"ב
ב	כא	אייר	תשפה	עירובין	עד	ע"א
ג	כב	אייר	תשפה	עירובין	עד	ע"ב
ד	כג	אייר	תשפה	עירובין	עה	ע"א
ה	כד	אייר	תשפה	עירובין	עה	ע"ב
ו	כה	אייר	תשפה	עירובין	עו	ע"א
ש	כו	אייר	תשפה	עירובין	עו	ע"ב
א	כז	אייר	תשפה	עירובין	עז	ע"א
ב	כח	אייר	תשפה	עירובין	עז	ע"ב
ג	כט	אייר	תשפה	עירובין	עח	ע"א
ד	א	סיון	תשפה	עירובין	עח	ע"ב
ה	ב	סיון	תשפה	עירובין	עט	ע"א
ו	ג	סיון	תשפה	עירובין	עט	ע"ב
ש	ד	סיון	תשפה	עירובין	פ	ע"א
א	ה	סיון	תשפה	עירובין	פ	ע"ב
ב	ו	סיון	תשפה	עירובין	פא	ע"א
ג	ז	סיון	תשפה	עירובין	פא	ע"ב
ד	ח	סיון	תשפה	עירובין	פב	ע"א
ה	ט	סיון	תשפה	עירובין	פב	ע"ב
ו	י	סיון	תשפה	עירובין	פג	ע"א
ש	יא	סיון	תשפה	עירובין	פג	ע"ב
א	יב	סיון	תשפה	עירובין	פד	ע"א
ב	יג	סיון	תשפה	עירובין	פד	ע"ב
ג	יד	סיון	תשפה	עירובין	פה	ע"א
ד	טו	סיון	תשפה	עירובין	פה	ע"ב
ה	טז	סיון	תשפה	עירובין	פו	ע"א
ו	יז	סיון	תשפה	עירובין	פו	ע"ב
ש	יח	סיון	תשפה	עירובין	פז	ע"א
א	יט	סיון	תשפה	עירובין	פז	ע"ב
ב	כ	סיון	תשפה	עירובין	פח	ע"א
ג	כא	סיון	תשפה	עירובין	פח	ע"ב
ד	כב	סיון	תשפה	עירובין	פט	ע"א
ה	כג	סיון	תשפה	עירובין	פט	ע"ב
ו	כד	סיון	תשפה	עירובין	צ	ע"א
ש	כה	סיון	תשפה	עירובין	צ	ע"ב
א	כו	סיון	תשפה	עירובין	צא	ע"א
ב	כז	סיון	תשפה	עירובין	צא	ע"ב
ג	כח	סיון	תשפה	עירובין	צב	ע"א
ד	כט	סיון	תשפה	עירובין	צב	ע"ב
ה	ל	סיון	תשפה	עירובין	צג	ע"א
ו	א	תמוז	תשפה	עירובין	צג	ע"ב
ש	ב	תמוז	תשפה	עירובין	צד	ע"א
א	ג	תמוז	תשפה	עירובין	צד	ע"ב
ב	ד	תמוז	תשפה	עירובין	צה	ע"א
ג	ה	תמוז	תשפה	עירובין	צה	ע"ב
ד	ו	תמוז	תשפה	עירובין	צו	ע"א
ה	ז	תמוז	תשפה	עירובין	צו	ע"ב
ו	ח	תמוז	תשפה	עירובין	צז	ע"א
ש	ט	תמוז	תשפה	עירובין	צז	ע"ב
א	י	תמוז	תשפה	עירובין	צח	ע"א

אגרת מיוחדת בשבילך!

תמיד רצית ללמוד עירובין.

אם לדייק - רצית לדעת עירובין. ובדיוק כאן, במפגש שבין 'ללמוד' לבין 'לדעת', יתכן שהדברים לא התיישבו. וקצת בצדק.

מסכת עירובין, נתפסה עבורנו תמיד כאתגר מורכב, ראשית - המושגים. חישובים הנדסיים שונים, מטרים רבועים, חללים ומרחקים, וכל שאר המושגים שיתכן והטילו עלינו אימה יתכן שכבר מילדותינו.

ושנית - הפרקטיקה. המסכת נתפסה אצלנו כסוג של 'מסכת לרבנים'. כלומר, בעוד את הלכות תפילה, שבת, ברכות, פסח וסוכות - אנו מקיימים ומיישמים אצלנו בבית ובבית הכנסת, הרי שהעירוב שייך בכלל לבית הדין המקומי, לא מצאנו את עצמינו נזקקים להתמודדות עם דיני עירובין.

דוקא המאפיינים הללו של עירובין, בסתר לבך, תמיד קרצו לך יותר. ביקשת לכבוש גם את החלק הזה שבתורה, וידעת היטב, שדוקא הקושי והמרחק שלו - הופכים אותו לנחשק יותר, וחסרונו, מעיב על דמות ה'תלמיד חכם' שלך.

המצב הזה צף אצלך שבעתיים, כאשר מפעם לפעם עולה הנושא הזה, ואתה שומע שנים או שלשה אברכים מביטים בעיון בעמודים ברחוב ודנים בינם לבין עצמם אם יש כאן מספיק שיעור לתל המתלקט לשיעור חזון איש, והאם אפשר לצרף את תעלת הניקוז להיקף הכללי.

וכאמור, כל זה רק יוצר אצלך את השאיפה לכבוש את ההר הזה, אלא שאתה מוצא את עצמך מול קושי מעשי: איך מתחילים, וגם אם אתחיל -

האם אשרוד עד סוף המסכת? והרי אני לא הולך כעת לעזוב את הכולל של הלכות שבת בבוקר, והכנת השיעורים לישיבה אחר הצהריים.

כעת, אנו מבקשים לברך אותך בכניסתך לאתגר שכה רצית לכבוש, ברוך הבא לגן עדן של עירובין.

א. עירובין אמנם לא פשוטה ובאה בקלות, אבל כשתופסים את העקרונות - היא קלה יותר משחשבנו.

ב. עירובין שייכת אליך בפירוש, לא רק לרבנים. (כלים ששבתו בחצר שאינה מעורבת?, יצאת פעם לשבת שבע ברכות במתחם של צימרים? ועוד ועוד....)

ג. בעירובין יש עוד מושגים רבים, ידיעות ופרקים, שיוסיפו להבנה והידיעות שלך בכל תחומי הש"ס.

העמוד היומי, מספק לך מענה מושלם. מצד אחד הלימוד הוא עקבי, רצוף, ועם תכנית מסודרת, כך שבהשקעה של זמן לא רב מדי יום, תוך 206 ימים (עד כ"ד תמוז בע"ה) אתה בקיא במושגים העיקריים של עירובין, מכריכה לכריכה.

מגידי השיעורים של "דרשו", חוברת עיון העמוד, הלימוד והביאורים, מעניקים לך מעטפת מושלמת של ההקדמות, הבנת המושגים ולימוד איכותי של הגמרא בפנים, כולל המחשות ודוגמאות מעשיות ופרקטיות לעילא ולעילא.

כך שעירובין, זו הקשה והבלתי נתפסת - הופכת כעת לקרובה מאד, בתוך התחום לכל הדעות. אתה עומד פסע מהחלטה שתשנה את חייך, ותשליך על כל צורת התלמיד חכם שלך.

ברוך הבא לגן עדן של עירובין!